

T.C.
KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANA BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**COVID-19 SÜRECİNDE SAĞLIK HABERCİLİĞİ ÜZERİNE BİR
İNCELEME**

ŞERİBAN ÖZÇAKMAK

Danışman : Dr. Öğr. Üyesi İlknur KILINÇ

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Erdem GÜVEN

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Esra AYDIN KILIÇ

KASTAMONU-2024

TAAHHÜTNAME

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu; ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını, bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini bildirir ve taahhüt ederim.

Şeriban ÖZÇAKMAK

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

COVID-19 SÜRECİNDE SAĞLIK HABERCİLİĞİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

ŞERİBAN ÖZÇAKMAK

KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANA BİLİM DALI
DANIŞMAN: DR. ÖĞR. ÜYESİ İLKNUR KILINÇ

Aralık 2019’da Çin’in Vuhan kentinde ortaya çıkan ve Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) COVID-19 adı verilen yeni tip koronavirüs, kısa sürede tüm dünyaya yayılmış ve hayatı her yönüyle etkileyen küresel bir sağlık krizine dönüşmüştür. Kamuoyunun enformasyona en fazla ihtiyacı olduğu, kaosu en yoğun yaşadığı bu dönemde basının haber kaynağı olarak önemi ve sorumluluğu artmıştır. Bu çalışmada, yazılı basında COVID-19 konulu haberlerin nasıl ele alındığına sağlık haberciliği bağlamında odaklanarak söylem bakımından haberi ele alış biçimlerini incelemek amaçlanmıştır. Araştırmanın örneklemini, farklı yayın politikasına sahip olan Sabah ve Cumhuriyet gazeteleri oluşturmuştur. Çalışmada, COVID-19 salgınına ilişkin seçilen 28 adet haber örneği, Teun A. van Dijk’in eleştirel söylem analizi metodu kullanılarak incelenmiştir. Koronavirüsün başladığı ilk tarihten itibaren belirsizliklerin yaşanmasına bağlı olarak, sokağa çıkma yasaklarının devam ettiği ve daha sonra normalleşmeye gidildiği 1-31 Mayıs 2020 tarihine ait, Sabah ve Cumhuriyet gazetelerinin basılı versiyonlarının dijital arşivinde, ilk sayfada yer alan haberler seçilmiştir. Dolayısıyla, her iki gazetede yer alan haber içeriklerinin başlıkları, haber girişleri, haberlerde kullanılan görseller, sözcük seçimleri gibi farklı bölümler ele alınarak sağlık haberciliğinde nasıl bir dil kullanıldığı makro ve mikro yapıları kapsamında çözümlenmiştir. İncelenen gazete haberlerine yönelik bulgulara bakıldığında, her iki gazetenin haber içeriği üretme ve sunma biçimlerinin genel olarak farklı söylemlerle ele alındığı ve her iki gazetede yer alan COVID-19 konulu haberlerde söylem, dil, ifade ve sunum biçimi açısından farklılıklar olduğu tespit edilmiştir.

ANAHTAR KELİMELER: Sağlık, Sağlık Haberciliği, COVID-19, Dezenformasyon

Nisan 2024, 165 Sayfa

ABSTRACT

MSC THESIS

AN ANALYSIS OF HEALTH JOURNALISM DURING THE COVID-19 PANDEMIC

ŞERİBAN ÖZÇAKMAK

KASTAMONU UNIVERSITY INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCE

DEPARTMENT OF JOURNALISM

SUPERVISOR: ASSIST. PROF. DR. İLKNUR KILIÇ

The novel coronavirus, dubbed COVID-19 by the World Health Organization and first identified in Wuhan, China, in December 2019, spread rapidly worldwide and developed into a global health crisis affecting all areas of life. During this chaotic time, when the public's need for information was at its greatest, the importance and responsibility of the press as a news source increased significantly. With this in mind, the study aims to investigate how the news about COVID-19 is treated in the print media in the context of health journalism and how the news is handled in terms of discourse. The sample for the study consists of news articles from two newspapers with different editorial policies, Sabah and Cumhuriyet. A total of 28 news articles related to the COVID-19 pandemic were analyzed using Teun A. van Dijk's critical discourse analysis method. Due to the uncertainty since the outbreak of the coronavirus, the news on the first page of the digital archive of the printed editions of Sabah and Cumhuriyet newspapers was selected from May 1 to 31, 2020, when the lockdowns were still ongoing and then normalization began. The analysis included various elements such as headlines, lead stories, images used in the news, and word choice, and it examined how language is used in health journalism from a macro- and micro-structural perspective. The findings suggest that the content creation and presentation methods in both newspapers generally involve different discourses, with recognizable differences in discourse, language, expression, and presentation style in relation to COVID-19-related news in both newspapers.

KEYWORDS: Health, Health Journalism, COVID-19, Disinformation

April 2024, 165 Page

TEŞEKKÜR

Bu çalışma sürecinde, sadece bir öğretmen olarak değil, aynı zamanda bir aile sıcaklığını aratmayarak her daim yanımda olan, bilgi birikimi ile tezimin ilk aşamasından son aşamasına kadar beni yönlendiren ve bana cesaret veren, özellikle güler yüzü ve sabrından ilham aldığım, değerli danışman hocam sayın Dr. Öğr. Üyesi İlknur KILINÇ'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Aynı zamanda, bugüne kadar elimden tutan, aldığım her karara saygı duyan, daha güçlü ve mutlu adımlarla yaşamayı öğreten, sadece bu çalışma sürecinde değil, hayatımın tüm alanlarında bana her zaman güvenen, moral vermeyi esirgemeyen ve gittiğim her yerde yanımda hissettiğim annem Hüsniye ÖZÇAKMAK'a ve babam Sırrı ÖZÇAKMAK'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Şeriban ÖZÇAKMAK

Kastamonu, 2024

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
TEZ ONAYI	ii
TAAHHÜTNAME	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ŞEKİLLER VE GÖRSELLER DİZİNİ.....	xiv
TABLolar DİZİNİ	xv
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xvi
1. GİRİŞ.....	1
2. SAĞLIK İLETİŞİMİ, BİLİMSEL GAZETECİLİK VE SAĞLIK HABERCİLİĞİ	4
2.1 Sağlık.....	4
2.2 Sağlık İletişimi	5
2.3 Bilim İletişimi.....	9
2.4 Bilim Gazeteciliği.....	13
2.5 Haber	16
2.6 Bilimsel Haber İçeriği	21
2.7 Sağlık Haberciliği.....	23
2.8 Sağlık Haberciliği Alanında Uzmanlık	30
3. SAĞLIK HABERCİLİĞİNDE DEZENFORMASYON VE İNFODEMİ	35
3.1 Dezenformasyon.....	35
3.2 İnfodemi	40
3.3 Sağlık Haberciliği ve Dezenformasyon.....	44
3.4 Sağlık Haberciliği ve İnfodemi	46
3.5 COVID-19 Salgını.....	49
3.6 COVID-19 Salgını Sürecinde Dezenformasyon Sorunu.....	52
3.7 COVID-19 Salgını Sürecinde İnfodemi Sorunu	57
4. COVID-19 SÜRECİNDE SAĞLIK HABERCİLİĞİ ÜZERİNE BİR İNCELEME: SABAH VE CUMHURİYET GAZETELERİ ÖRNEĞİNDE SÖYLEM ANALİZİ	61
4.1 Çalışma Planı.....	61
4.1.1 Araştırmanın Amacı.....	61
4.1.2 Araştırmanın Önemi	62
4.1.3 Araştırmanın Yöntemi	62
4.1.4 Araştırmanın Sınırlılıkları.....	67
4.1.5 Araştırmanın Evren ve Örneklemi	67
4.1.6 Verilerin Toplanması	68
5. BULGULAR	69
5.1 Sabah Gazetesi'ndeki COVID-19 ile İlgili Haberlerin Eleştirel Söylem Analizi Kapsamında Değerlendirilmesi	69
5.1.1 Halk Sağlığının Uygulanmasına Yönelik Haberler	69
5.1.1.1 Çaresizlikten gurura (Sabah Gazetesi-1 Mayıs 2020).....	69
5.1.1.1.1 Makro yapı.....	70

5.1.1.1.1.1	Tematik yapı.....	70
5.1.1.1.1.2	Şematik yapı.....	70
5.1.1.1.2	Mikro yapı.....	71
5.1.1.1.2.1	Sentaktik çözümleme	71
5.1.1.1.2.2	Bölgesel uyum.....	71
5.1.1.1.2.3	Kelime seçimleri.....	71
5.1.1.1.2.4	Haber retorığı	71
5.1.1.2	Normalleşmenin ilk adımı AVM'ler (Sabah Gazetesi-2 Mayıs 2020)	72
5.1.1.2.1	Makro yapı.....	72
5.1.1.2.1.1	Tematik yapı.....	72
5.1.1.2.1.2	Şematik yapı.....	73
5.1.1.2.2	Mikro yapı.....	73
5.1.1.2.2.1	Sentaktik çözümleme	73
5.1.1.2.2.2	Bölgesel uyum.....	74
5.1.1.2.2.3	Kelime seçimleri.....	74
5.1.1.2.2.4	Haber retorığı	74
5.1.1.3	Türk usulü tedavinin sırrı (Sabah Gazetesi-2 Mayıs 2020)	74
5.1.1.3.1	Makro yapı.....	75
5.1.1.3.1.1	Tematik yapı.....	75
5.1.1.3.1.2	Şematik yapı.....	76
5.1.1.3.2	Mikro yapı.....	76
5.1.1.3.2.1	Sentaktik çözümleme	76
5.1.1.3.2.2	Bölgesel uyum.....	76
5.1.1.3.2.3	Kelime seçimleri.....	77
5.1.1.3.2.4	Haber retorığı	77
5.1.1.4	Normal hayata kademeli dönüş (Sabah Gazetesi-5 Mayıs 2020)	77
5.1.1.4.1	Makro yapı.....	78
5.1.1.4.1.1	Tematik yapı.....	78
5.1.1.4.1.2	Şematik yapı.....	78
5.1.1.4.2	Mikro yapı.....	79
5.1.1.4.2.1	Sentaktik çözümleme	79
5.1.1.4.2.2	Bölgesel uyum.....	79
5.1.1.4.2.3	Kelime seçimleri.....	79
5.1.1.4.2.4	Haber retorığı	79
5.1.1.5	Normalleşme için her yerde test (Sabah Gazetesi-6 Mayıs 2020)	79
5.1.1.5.1	Makro yapı.....	80
5.1.1.5.1.1	Tematik yapı.....	80
5.1.1.5.1.2	Şematik yapı.....	80
5.1.1.5.2	Mikro yapı.....	81
5.1.1.5.2.1	Sentaktik çözümleme	81
5.1.1.5.2.2	Bölgesel uyum.....	81
5.1.1.5.2.3	Kelime seçimleri.....	81
5.1.1.5.2.4	Haber retorığı	81
5.1.1.6	Kontrollü sosyal hayat (Sabah Gazetesi-7 Mayıs 2020)	82
5.1.1.6.1	Makro yapı.....	82
5.1.1.6.1.1	Tematik yapı.....	82
5.1.1.6.1.2	Şematik yapı.....	83

5.1.1.6.2	Mikro yapı.....	83
5.1.1.6.2.1	Sentaktik çözümleme	83
5.1.1.6.2.2	Bölgesel uyum	83
5.1.1.6.2.3	Kelime seçimleri.....	84
5.1.1.6.2.4	Haber retorığı	84
5.1.1.7	Maskesiz kapıdan dışarı adım atmayın (Sabah Gazetesi-12 Mayıs 2020)	84
5.1.1.7.1	Makro yapı.....	85
5.1.1.7.1.1	Tematik yapı.....	85
5.1.1.7.1.2	Şematik yapı	85
5.1.1.7.2	Mikro yapı.....	86
5.1.1.7.2.1	Sentaktik çözümleme	86
5.1.1.7.2.2	Bölgesel uyum	86
5.1.1.7.2.3	Kelime seçimleri.....	86
5.1.1.7.2.4	Haber retorığı	86
5.1.1.8	Tren ve uçakta kodlu yolculuk (Sabah Gazetesi-21 Mayıs 2020)	87
5.1.1.8.1	Makro yapı.....	87
5.1.1.8.1.1	Tematik yapı.....	87
5.1.1.8.1.2	Şematik yapı	88
5.1.1.8.2	Mikro yapı.....	88
5.1.1.8.2.1	Sentaktik çözümleme	88
5.1.1.8.2.2	Bölgesel uyum	88
5.1.1.8.2.3	Kelime seçimleri.....	89
5.1.1.8.2.4	Haber retorığı	89
5.1.1.9	1 Haziran'da normal hayat (Sabah Gazetesi-29 Mayıs 2020)	89
5.1.1.9.1	Makro yapı.....	89
5.1.1.9.1.1	Tematik yapı.....	89
5.1.1.9.1.2	Şematik yapı	90
5.1.1.9.2	Mikro yapı.....	90
5.1.1.9.2.1	Sentaktik çözümleme	90
5.1.1.9.2.2	Bölgesel uyum	91
5.1.1.9.2.3	Kelime seçimleri.....	91
5.1.1.9.2.4	Haber retorığı	91
5.1.2	COVID-19 Salgınının Etkilerine Yönelik Haberler	91
5.1.2.1	İlk günde AVM aşkı (Sabah Gazetesi-12 Mayıs 2020)	91
5.1.2.1.1	Makro yapı.....	92
5.1.2.1.1.1	Tematik yapı.....	92
5.1.2.1.1.2	Şematik yapı	92
5.1.2.1.2	Mikro yapı.....	93
5.1.2.1.2.1	Sentaktik çözümleme	93
5.1.2.1.2.2	Bölgesel uyum	93
5.1.2.1.2.3	Kelime seçimleri.....	93
5.1.2.1.2.4	Haber retorığı	93
5.1.2.2	Sigara bulaştırıyor (Sabah Gazetesi-16 Mayıs 2020).....	94
5.1.2.2.1	Makro yapı.....	94
5.1.2.2.1.1	Tematik yapı.....	94
5.1.2.2.1.2	Şematik yapı	95
5.1.2.2.2	Mikro yapı.....	95

5.1.2.2.2.1	Sentaktik çözümleme	95
5.1.2.2.2.2	Bölgesel uyum	95
5.1.2.2.2.3	Kelime seçimleri.....	96
5.1.2.2.2.4	Haber retorîği	96
5.1.2.3	Karantinadan çıktı işten atıldı (Sabah Gazetesi-19 Mayıs 2020).....	96
5.1.2.3.1	Makro yapı.....	97
5.1.2.3.1.1	Tematik yapı.....	97
5.1.2.3.1.2	Şematik yapı	97
5.1.2.3.2	Mikro yapı.....	98
5.1.2.3.2.1	Sentaktik çözümleme	98
5.1.2.3.2.2	Bölgesel uyum	98
5.1.2.3.2.3	Kelime seçimleri.....	98
5.1.2.3.2.4	Haber retorîği	98
5.1.2.4	Sevindiren tablo (Sabah Gazetesi-20 Mayıs 2020).....	99
5.1.2.4.1	Makro yapı.....	99
5.1.2.4.1.1	Tematik yapı.....	99
5.1.2.4.1.2	Şematik yapı	100
5.1.2.4.2	Mikro yapı.....	100
5.1.2.4.2.1	Sentaktik çözümleme	100
5.1.2.4.2.2	Bölgesel uyum	100
5.1.2.4.2.3	Kelime seçimleri.....	101
5.1.2.4.2.4	Haber retorîği	101
5.1.2.5	Çocuklar parka büyükler çarşıya (Sabah Gazetesi-21 Mayıs 2020)	101
5.1.2.5.1	Makro yapı.....	101
5.1.2.5.1.1	Tematik yapı.....	101
5.1.2.5.1.2	Şematik yapı	102
5.1.2.5.2	Mikro yapı.....	103
5.1.2.5.2.1	Sentaktik çözümleme	103
5.1.2.5.2.2	Bölgesel uyum	103
5.1.2.5.2.3	Kelime seçimleri.....	103
5.1.2.5.2.4	Haber retorîği	103
5.2	Cumhuriyet Gazetesi'ndeki COVID-19 ile İlgili Haberlerin Eleştirel Söylem Analizi Kapsamında Değerlendirilmesi	104
5.2.1	Halk Sağlığının Uygulanmasına Yönelik Haberler	104
5.2.1.1	Bir arada çay bile içmeyin (Cumhuriyet Gazetesi-1 Mayıs 2020)	104
5.2.1.1.1	Makro yapı.....	104
5.2.1.1.1.1	Tematik yapı.....	104
5.2.1.1.1.2	Şematik yapı	105
5.2.1.1.2	Mikro yapı.....	105
5.2.1.1.2.1	Sentaktik çözümleme	105
5.2.1.1.2.2	Bölgesel uyum	106
5.2.1.1.2.3	Kelime seçimleri.....	106
5.2.1.1.2.4	Haber retorîği	106
5.2.1.2	Yeni normal takvimi (Cumhuriyet Gazetesi-5 Mayıs 2020).....	106
5.2.1.2.1	Makro yapı.....	107
5.2.1.2.1.1	Tematik yapı.....	107
5.2.1.2.1.2	Şematik yapı	107

5.2.1.2.2	Mikro yapı.....	108
5.2.1.2.2.1	Sentaktik çözümleme	108
5.2.1.2.2.2	Bölgesel uyum	108
5.2.1.2.2.3	Kelime seçimleri.....	108
5.2.1.2.2.4	Haber retorîği	109
5.2.1.3	Covid-19 krizinden çıkış manifestosu (Cumhuriyet Gazetesi-16 Mayıs 2020)	109
5.2.1.3.1	Makro yapı.....	109
5.2.1.3.1.1	Tematik yapı.....	109
5.2.1.3.1.2	Şematik yapı	110
5.2.1.3.2	Mikro yapı.....	110
5.2.1.3.2.1	Sentaktik çözümleme	110
5.2.1.3.2.2	Bölgesel uyum	111
5.2.1.3.2.3	Kelime seçimleri.....	111
5.2.1.3.2.4	Haber retorîği	111
5.2.1.4	Bayramda sokak yasak (Cumhuriyet Gazetesi-19 Mayıs 2020)....	111
5.2.1.4.1	Makro yapı.....	112
5.2.1.4.1.1	Tematik yapı.....	112
5.2.1.4.1.2	Şematik yapı	112
5.2.1.4.2	Mikro yapı.....	113
5.2.1.4.2.1	Sentaktik çözümleme	113
5.2.1.4.2.2	Bölgesel uyum	113
5.2.1.4.2.3	Kelime seçimleri.....	113
5.2.1.4.2.4	Haber retorîği	113
5.2.1.5	Kodla seyahat dönemi (Cumhuriyet Gazetesi-21 Mayıs 2020)	114
5.2.1.5.1	Makro yapı.....	114
5.2.1.5.1.1	Tematik yapı.....	114
5.2.1.5.1.2	Şematik yapı	115
5.2.1.5.2	Mikro yapı.....	115
5.2.1.5.2.1	Sentaktik çözümleme	115
5.2.1.5.2.2	Bölgesel uyum	115
5.2.1.5.2.3	Kelime seçimleri.....	116
5.2.1.5.2.4	Haber retorîği	116
5.2.1.6	Çemberli sosyal mesafe (Cumhuriyet Gazetesi-27 Mayıs 2020)...	116
5.2.1.6.1	Makro yapı.....	117
5.2.1.6.1.1	Tematik yapı.....	117
5.2.1.6.1.2	Şematik yapı	117
5.2.1.6.2	Mikro yapı.....	117
5.2.1.6.2.1	Sentaktik çözümleme	117
5.2.1.6.2.2	Bölgesel uyum	118
5.2.1.6.2.3	Kelime seçimleri.....	118
5.2.1.6.2.4	Haber retorîği	118
5.2.1.7	Salgında başa döneriz (Cumhuriyet Gazetesi-30 Mayıs 2020).....	118
5.2.1.7.1	Makro yapı.....	119
5.2.1.7.1.1	Tematik yapı.....	119
5.2.1.7.1.2	Şematik yapı	119
5.2.1.7.2	Mikro yapı.....	120
5.2.1.7.2.1	Sentaktik çözümleme	120
5.2.1.7.2.2	Bölgesel uyum	120

5.2.1.7.2.3	Kelime seçimleri.....	120
5.2.1.7.2.4	Haber retoriği	120
5.2.2	COVID-19 Salgınının Etkisine Yönelik Haberler	121
5.2.2.1	Virüs ‘kanıtı’ varsayımın (Cumhuriyet Gazetesi-3 Mayıs 2020)	121
5.2.2.1.1	Makro yapı.....	121
5.2.2.1.1.1	Tematik yapı.....	121
5.2.2.1.1.2	Şematik yapı	122
5.2.2.1.2	Mikro yapı.....	122
5.2.2.1.2.1	Sentaktik çözümleme	122
5.2.2.1.2.2	Bölgesel uyum.....	122
5.2.2.1.2.3	Kelime seçimleri.....	122
5.2.2.1.2.4	Haber retoriği	122
5.2.2.2	İkinci dalga kaygısı (Cumhuriyet Gazetesi-6 Mayıs 2020)	123
5.2.2.2.1	Makro yapı.....	123
5.2.2.2.1.1	Tematik yapı.....	123
5.2.2.2.1.2	Şematik yapı	124
5.2.2.2.2	Mikro yapı.....	124
5.2.2.2.2.1	Sentaktik çözümleme	124
5.2.2.2.2.2	Bölgesel uyum.....	125
5.2.2.2.2.3	Kelime seçimleri.....	125
5.2.2.2.2.4	Haber retoriği	125
5.2.2.3	İstanbul endişeli (Cumhuriyet Gazetesi-9 Mayıs 2020).....	125
5.2.2.3.1	Makro yapı.....	126
5.2.2.3.1.1	Tematik yapı.....	126
5.2.2.3.1.2	Şematik yapı	126
5.2.2.3.2	Mikro yapı.....	127
5.2.2.3.2.1	Sentaktik çözümleme	127
5.2.2.3.2.2	Bölgesel uyum.....	127
5.2.2.3.2.3	Kelime seçimleri.....	127
5.2.2.3.2.4	Haber retoriği	127
5.2.2.4	Bu sevinçli özlemiştir (Cumhuriyet Gazetesi-14 Mayıs 2020).....	128
5.2.2.4.1	Makro yapı.....	128
5.2.2.4.1.1	Tematik yapı.....	128
5.2.2.4.1.2	Şematik yapı	129
5.2.2.4.2	Mikro yapı.....	129
5.2.2.4.2.1	Sentaktik çözümleme	129
5.2.2.4.2.2	Bölgesel uyum.....	129
5.2.2.4.2.3	Kelime seçimleri.....	130
5.2.2.4.2.4	Haber retoriği	130
5.2.2.5	Yoksullaşma salgınıla arttı (Cumhuriyet Gazetesi-28 Mayıs 2020)	130
5.2.2.5.1	Makro yapı.....	131
5.2.2.5.1.1	Tematik yapı.....	131
5.2.2.5.1.2	Şematik yapı	131
5.2.2.5.2	Mikro yapı.....	132
5.2.2.5.2.1	Sentaktik çözümleme	132
5.2.2.5.2.2	Bölgesel uyum.....	132
5.2.2.5.2.3	Kelime seçimleri.....	132

5.2.2.5.2.4	Haber retoriği	132
5.2.2.6	Salgında AVM kuyruğu (Cumhuriyet Gazetesi-28 Mayıs 2020) ..	133
5.2.2.6.1	Makro yapı.....	133
5.2.2.6.1.1	Tematik yapı.....	133
5.2.2.6.1.2	Şematik yapı	134
5.2.2.6.2	Mikro yapı.....	134
5.2.2.6.2.1	Sentaktik çözümleme	134
5.2.2.6.2.2	Bölgesel uyum	134
5.2.2.6.2.3	Kelime seçimleri.....	135
5.2.2.6.2.4	Haber retoriği	135
5.2.2.7	TTB'den uyarı (Cumhuriyet Gazetesi-31 Mayıs 2020).....	135
5.2.2.7.1	Makro yapı.....	135
5.2.2.7.1.1	Tematik yapı.....	135
5.2.2.7.1.2	Şematik yapı	136
5.2.2.7.2	Mikro yapı.....	136
5.2.2.7.2.1	Sentaktik çözümleme	136
5.2.2.7.2.2	Bölgesel uyum	136
5.2.2.7.2.3	Kelime seçimleri.....	137
5.2.2.7.2.4	Haber retoriği	137
6. SONUÇ		138
KAYNAKLAR		147
EKLER		163
EK A	Sabah Gazetesi 1-31 Mayıs 2020 Haber Linkleri	164
EK B	Cumhuriyet Gazetesi 1-31 Mayıs 2020 Haber Linkleri	165

ŞEKİLLER VE GÖRSELLER DİZİNİ

Sayfa

Şekil 3.1 Bilgi bozukluğu türleri	37
Şekil 5.1 “Çaresizlikten gurura” haber metni	69
Şekil 5.2 “Normalleşmenin ilk adımı AVM’ler” haber metni	72
Şekil 5.3 “Türk usulü tedavinin sırrı” haber metni	74
Şekil 5.4 “Normal hayata kademeli dönüş” haber metni	77
Şekil 5.5 “Normalleşme için her yerde test” haber metni	79
Şekil 5.6 “Kontrollü sosyal hayat” haber metni	82
Şekil 5.7 “Maskesiz kapıdan dışarı adım atmayın” haber metni	84
Şekil 5.8 “Tren ve uçakta kodlu yolculuk” haber metni	87
Şekil 5.9 “1 Haziran’da normal hayat” haber metni	89
Şekil 5.10 “İlk günde AVM aşkı” haber metni	91
Şekil 5.11 “Sigara bulaştırıyor” haber metni	94
Şekil 5.12 “Karantinadan çıktı işten atıldı” haber metni	96
Şekil 5.13 “Sevindiren tablo” haber metni	99
Şekil 5.14 “Çocuklar parka büyükler çarşıya” haber metni	101
Şekil 5.15 “Bir arada çay bile içmeyin” haber metni	104
Şekil 5.16 “Yeni normal takvimi” haber metni	106
Şekil 5.17 “Covid-19 krizinden çıkış manifestosu” haber metni	109
Şekil 5.18 “Bayramda sokak yasak” haber metni	111
Şekil 5.19 “Kodla yolculuk dönemi” haber metni	114
Şekil 5.20 “Çemberli sosyal mesafe” haber metni	116
Şekil 5.21 “Salgında başa döneriz” haber metni	118
Şekil 5.22 “Virüs ‘kanıtı’ varsayımımız” haber metni	121
Şekil 5.23 “İkinci dalga kaygısı” haber metni	123
Şekil 5.24 “İstanbul endişeli” haber metni	125
Şekil 5.25 “Bu sevinci özlemişiz” haber metni	128
Şekil 5.26 “Yoksullaşma salgınla arttı” haber metni	130
Şekil 5.27 “Salgında AVM kuyruğu” haber metni	133
Şekil 5.28 “TTB’den uyarı” haber metni	135

TABLÖLAR DİZİNİ

Sayfa

Tablo 4.1 Sabah Gazetesi’nde yer alan COVID-19 ile ilgili haberler	63
Tablo 4.2 Cumhuriyet Gazetesi’nde yer alan COVID-19 ile ilgili haberler	64
Tablo 4.3 Eleştirel söylem analizi metodu	67

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Kısaltmalar

Akt.	: Aktaran
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
HES	: Hayat Eve Sığar
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
S.	: Sayfa
TTB	: Türk Tabipler Birliği
Vd.	: Ve diğerleri
WHO	: Dünya Sağlık Örgütü

1. GİRİŞ

İnsan hayatını doğrudan etkileyen sağlık konusu, bilimin gelişimi ile birlikte farklı bir boyut kazanarak herkes tarafından araştırılan ve giderek daha fazla ilgi çeken bir alana dönüşmüştür. Geçmişte daha çok bilim insanlarının veya tıp uzmanlarının üzerinde durduğu sağlık alanı, artık farklı sağlık profesyonelleri ve araştırmacılar tarafından psikolojik ve sosyolojik açıdan da değerlendirilerek disiplinlerarası bir özellik kazanmıştır. Öyle ki daha önce birçok insan, sağlıklı kalmak için sadece hasta-hekim ilişkisi içerisinde çözüm aramaya çalışırken, teknolojinin gelişmesi ve yayılması ile beraber, bilgi edinme ve haberleşme gibi birçok alanda yeniliklerin yaşanması, bireylere sağlıkla ilgili farklı çözümler sunmuştur. Özellikle kitle iletişim araçlarında gerçekleşen yenilikler, iletişimin önemini arttırmış ve sağlık ile ilgili bilgilerin daha çok gündeme gelmesini sağlamıştır. Sağlığını korumak isteyen bireylerin elde ettiği bu bilgileri kendi aralarında paylaşmak istemesi, sağlık iletişiminin gelişimine ve sağlık konulu içeriklerinin artmasına olanak tanımıştır. Dolayısıyla sağlık ile ilgili enformasyonun artması, sağlık haberciliğinin varlığını ve önemini her geçen gün arttırmıştır.

Sağlık haberciliği, aynı zamanda bilimsel haberciliğin bir parçası olduğu için alanında uzman gazetecilerin çalışması gereken bir alandır. Özellikle bilim insanlarının aktardığı bilgileri insanlarla buluşturan, farkındalık yaratan, kriz dönemlerinde bilgi ihtiyacını gideren sağlık gazetecilerinin bu konuda titizlikle hareket etmesi gerekmektedir. Toplum sağlığının korunmasında, büyük bir katkısı olan sağlık gazetecilerinin elde ettikleri bilgiyi, doğru ve zamanında aktarması oldukça önemlidir. Dolayısıyla toplumun tümünü etkileyen sağlık enformasyonunun yanlış olarak aktarılması, düzeltilmesi mümkün olmayan olumsuz sonuçlara neden olabilmektedir. Sağlık haberciliğinde, bilimsel bilgilere yer vermek önemli bir kriter olsa da bazen iletilen mesajların gerçek olmadığı görülebilmektedir. Özellikle gazetecilerin aldığı eğitim ve yaşam tarzı dahil olmak üzere, görev aldığı kuruluşlardaki ticari endişelenmeler, hükümetler ve sivil toplum kuruluşları gibi birçok kurumla etkileşim içinde olmaları ve tiraj kaygısı gibi birçok faktör, sağlık haberciliğinde gerçek bilginin önüne geçmekte ve büyük problemlere yol açmaktadır. Bu bağlamda son dönemde

tüm dünyayı etkisi altına alan COVID-19 salgını (Koronavirüs) ile ilgili haberler, sağlık haberciliğinin önemi konusundaki gerçeği net bir şekilde ortaya koymuş ve yaşanan bu büyük krizle ilgili ele alınan haberler, bireyleri bilgilendiren, yönlendiren ve gündem belirleyen önemli bir etkiye sahip olmuştur. Salgının milyonlarca can kaybına neden olmasıyla birlikte, birçok yetkilinin ve uzman kişinin salgın ile ilgili verdiği mesajlar, kitle iletişim araçlarıyla iletilmiş ve sağlık haberciliği bir araç olarak kullanılmıştır. Ancak, salgın ile ilgili bilgilerin yetersiz olması, gerekli ve gereksiz birçok bilgi yığını ve bazı bilgilerin olduğu gibi verilmemesi, insanların fazlasıyla paniklemesine ve yanlış hareket etmesine neden olmuştur. Dolayısıyla çalışmada, Mayıs 2020 tarihli Sabah ve Cumhuriyet gazetelerindeki salgın haberlerinin nasıl ele alındığı ve bu haberler ile bireylerin nasıl yönlendirildiği ele alınacaktır.

Çalışmamızın ilk bölümünde, sağlık, sağlık iletişimi, bilim iletişimi, bilim gazeteciliği, haber, sağlık haberciliği kavramları tanımlanarak sağlık kavramının son zamanlarda en önemli konular içinde yer aldığı, sağlık iletişiminin nasıl ortaya çıktığı ve kitlesel veya toplumsal iletişim yoluyla nasıl yapıldığı açıklanmıştır. Bu nedenle, haber kavramı başlığı altında, haberciliğin nasıl olması gerektiği ve haberi oluşturan unsurların neler olduğundan bahsedilerek konuya geçiş yapılmıştır. Aynı zamanda, sağlık iletişimi ile bilim iletişimi arasındaki ilişki açıklanarak bilimsel haberciliğe yer verilmiştir. Bilimsel haberciliğin bir dalı olarak karşımıza çıkan sağlık haberciliği ele alınarak sağlık habercilerinin hangi sorunlar ile karşı karşıya kaldığı açıklanmıştır.

Çalışmamızın ikinci bölümünde, son yıllarda hızla artan enformasyon akışıyla birlikte, yanlış ve sahte bilgilerin nasıl ve hangi amaçla meydana geldiği açıklanarak bu tür bilgilerin yayılma hızının doğru bilgilerin yayılmasından daha hızlı olduğuna dair açıklamalara yer verilmiştir. Bu bağlamda yanlış bilgilerin yayılmasından sonra ortaya çıkan dezenformasyon ve infodemi kavramlarına, detaylı olarak yer verilmiş ve bu kavramların sağlık haberciliğinde nasıl ön plana çıktığı açıklanmıştır. Her geçen gün sağlıkla ilgili haberlere, hem geleneksel hem de yeni medyada daha geniş yer ayrıldığı ve sağlıkla ilgili haberlerin büyük bir merakla takip edildiği belirtilerek, olağanüstü durumlarda ise sağlık haberciliğine daha çok ihtiyaç duyulduğu açıklanmıştır. Özellikle yakın zamanda yaşanan COVID-19 döneminde, virüs ile ilgili bilgi edinmek isteyen bireylerin medyayı yakından takip ettiği ve sağlık haberciliğinin önem

kazanmasında etkili olduğu ortaya koyulmuştur. Ancak, bu dönemde artan belirsizlik ortamı ile birlikte, medyanın yanlış ve yanıltıcı bilgilere yer verip vermediğı ve okuyucunun bu haberlerden nasıl etkilendiğı konusu üzerinde durulmuştur.

Çalışmamızın analiz kısmını oluşturan son bölümde ise yazılı basından yola çıkılarak 01.05.2020-31.05.2020 tarihleri arasında iki ulusal gazete olan Sabah ve Cumhuriyet gazetelerinin ilk sayfası üzerinden seçilen COVID-19 konulu haberlerin nasıl kurgulandığı, eleştirel söylem analizi yöntemiyle detaylı olarak incelenmiştir.

2. SAĞLIK İLETİŞİMİ, BİLİMSEL GAZETECİLİK VE SAĞLIK HABERCİLİĞİ

2.1 Sağlık

Sağlık, son zamanlarda en önemli konular arasında yer almaktadır. Bireylerin sağlıklı ilgili bilgisi arttıkça sağlıklı olma konusuna ilişkin düşünceleri de giderek değişmektedir. Buna bağlı olarak, sağlık kavramı ile ilgili birçok tanım bulunsa da yaşanan döneme ve kültürel özelliklere göre farklılık göstermektedir. Sağlık tanımlamalarında, 3 farklı yaklaşımdan bahsedilmektedir (Bilişli, 2021, s. 43).

İlk yaklaşım olan “Sağlığa Biyomedikal Yaklaşım”, organizmaya ait bir parçanın sorunlarıyla ilgilenecek organizmanın iyi olma halini tanımlamaktadır (Farre ve Rapley, 2017, s. 2). Hastalığın varlığı, tanısı ve tedavisini nesnel olarak değerlendiren bu yaklaşıma göre, herhangi bir hastalığı olmayan birey sağlıklıdır ve bireydeki hastalığın varlığını bir tıp doktoru açıklayabilir. Dolayısıyla biyomedikal yaklaşım sağlıklı tanımlamak için bireyi sadece fiziksel yönden ele almıştır. Ayrıca, bu yaklaşım bireylerin sağlığını etkileyen sosyal yapı ve sosyal eşitsizliklere yer vermeyerek bireyin doğumu ve ölümü arasındaki günlük yaşamını tamamen tıbbileştirdiği için eleştirilmektedir (Nettleton, 2009, s. 635).

İkinci yaklaşım olan “Sağlığa Psikolojik Yaklaşım”, bireylerin sağlık sorunlarına karşı sergileyecekleri eylem ve gösterdikleri tepkilerde, sağlık ile ilgili sahip oldukları algı ve inançların etkili olduğunu açıklamaktadır (Şahin’den akt. Bilişli, 2021, s. 44). Psikolojik yaklaşımda, sağlık bireyin kişisel özellikleri ile ilişkilidir ve bireyin sağlıklı olup olmaması ile ilgili sonuçlar da farklılıklar gösterecektir. Dolayısıyla sağlıklı olma halinin bireyin duygu ve düşüncelerine dayandığını belirten bu yaklaşıma göre bireyin sağlıklı olması kendisini iyi hissetmesine bağlıdır.

Son yaklaşım olan “Sağlığa Sosyolojik Yaklaşım” ise sağlıklı olma durumunu, insanların kendileri ve çevreleri arasındaki ilişkiye dayandırarak açıklamaktadır (Özen, 1994, s. 133). Sosyolojik yaklaşıma göre hastalık, bireyin toplumda üzerine düşen görevlerini yerine getirmede, bir seviyeye kadar engel olur. Hasta olan birey,

işlevsel olarak topluma bir katkıda bulunamayacağı gibi, içinde bulunduğu sosyal sınıfın sahip olduğu kaynakları da ihtiyacı olmadığı halde tüketir ve hastalık sosyal düzende bir tehlike yaratır. Bu nedenle, hastalık, sosyal açıdan takip edilmek zorundadır (Parsons'tan akt. Bilişli, 2021, s. 44). Dolayısıyla bu yaklaşım, sağlığı hem kültürel hem de sosyal açıdan ele alarak tanımlamaktadır.

Bu yaklaşımların dışında, Dünya Sağlık Örgütü (WHO), “Sağlık, sadece hastalık ve sakatlığın olmayışı değil, bedence, ruhça ve sosyal yönden tam iyilik halidir.” açıklamasında bulunarak, sağlığın sadece fiziksel açıdan değil, aynı zamanda psikolojik ve sosyal açıdan da ele alınması gerektiğine dikkat çekmiştir (Bilişli, 2021, s. 45). Yapılan bu tanımlamalar, sağlığı bir bütün olarak ele almanın gerektiğini vurgulayarak sağlık konusunda tıbbi alanın ne kadar önemli olduğuna dikkat çekse de sağlık konusunun sadece tıbbi bir alanla sınırlandırılmayacağı gerçeğini ortaya çıkarmıştır. Sağlığın sadece tıbbi müdahalelerle gerçekleşmemesi ve en önemlisi de bireyleri tüm yönleriyle içine alması, bireyler arasındaki iletişimin önemini arttırmıştır. İletişimin vazgeçilmez olduğu sağlık alanında, sağlığın tıbbi uzmanların belirleyici olduğu biyomedikal yaklaşım disiplinlerini aşarak sosyal bilimler içerisinde rol alan psikolojik ve sosyal yaklaşım disiplinleri ile etkileşime girmesi, “sağlık iletişimi” kavramını ortaya çıkarmıştır (Çınarlı'dan akt. Doruk 2018, s. 41).

2.2 Sağlık İletişimi

İletişim, her alanda olduğu gibi sağlık alanında da önemli bir rol üstlenmektedir. Bireyler, sağlıkla ilgili herhangi bir bilgiyi almayı veya aldığı bilgiyi aktarmayı, çevreleriyle olan etkileşim sayesinde gerçekleştirir. Bu nedenle, “sağlık iletişimi” tanımına bakmadan önce sağlık alanında önemli bir yere sahip olan “iletişim” kavramının ne olduğunu iyi bilmek gerekir. “İletişim, katılanların bilgi/semboller üreterek birbirlerine ilettikleri ve bu iletileri anlayıp yorumlamaya çalıştıkları bir süreçtir.” şeklinde açıklanmaktadır. İletişim, kişilerin karşılıklı olarak birbirlerini anlama, karşı tarafa bir şeyi anlatma ve gösterme şeklini ifade eder. Bireyin birçok alanda başarılı ve aktif olması, etkili ve doğru bir iletişim sürecinden geçer (Özmen, 2018, s. 15).

Yüksel'e göre (2018), iletişimin bir süreç şeklinde gerçekleşmesi, aynı zamanda bir iletiyi, yani bir mesajı gönderen bireyin var olmasına bağlıdır. Var olan birey, herhangi bir kaynaktan elde etmek istediği bilgiyi, öncelikle zihninde kodlayıp ileti haline getirerek bir kanal aracılığıyla ve belirli bir amaç doğrultusunda alıcıya ulaştırır. Alıcı ise kendisine aktarılan iletiyi, yani mesajı algılayıp kodunu çözdükten sonra o amaç doğrultusunda mesajın göndericisine geri bildirimde bulunur (Yüksel, 2018a, s. 12). Kişiler arasındaki bilgi alışverişi olarak tanımlanan bu iletişimin sağlıklı olabilmesi için alıcının geri bildirimde bulunması gerekmektedir. Özellikle tüm zamanlarda, hayati önem taşıyan sağlık bilgileri, hem bireyler hem de toplumlar tarafından sıklıkla bu iletişim sürecine dahil edilmiş ve sağlık iletişimi araştırmasının ana merkezi haline gelmiştir. Bu nedenle, sağlıkla ilgili yerinde ve zamanında yapılan bilgi alışverişi, sağlığın teşviki ve geliştirilmesinde önemli bir kaynak görevi görmektedir (Kreps, 2012, s. 63). Nitekim, sağlık tüm çağlarda dinamik ve önemli bir kavram olduğu için bireylerin yaşamlarını sürdürmesi amacıyla sağlıklı olma isteği, onları sağlık konusunda çözüm aramalarına ve bilinçli bir şekilde hareket etmelerine doğru götürmüştür. Bu durum, sağlık ve iletişimin artık birbirine bağlanan iki alan olduğunu göstermiş ve herkesi ilgilendiren "sağlık iletişimi" kavramını meydana getirmiştir.

Sağlık iletişimi, her geçen gün önemi artan ve insan sağlığını geliştirmek amacıyla büyük faydalar sağlayan bir iletişim tekniğidir (Avcı ve Avşar, 2014, s. 182). Başka tanımlamalarda ise sağlık iletişimi, bireylerin sağlık alanındaki iletişim süreçlerini anlamak ve eylemlerini değiştirmek için sağlıkla ilgili bilgilerin aktarılması ve uygulanmasıdır (Rimal ve Lapinski, 2009, s. 247). Sağlık iletişimi, bireyleri sağlık konusunda bilinçlendirmek, farkındalık yaratmak ve sağlığı geliştirmek için kullanılan önemli bir araçtır (Öztürk ve Vardarlier, 2020, s. 37).

Sağlık konusu başlığı altında da bahsedildiği üzere, sağlığın tıbbi yaklaşım modelini aşarak sosyal modele doğru genişlemesiyle iletişimin önemini arttırarak sağlık iletişimi kavramını ortaya çıkarırken, her iki modelin de ortak amaçlarını değiştirmemiştir. Her iki modelde ortak çıkar, hastalıkların önlenmesi, sağlıkla ilgili ortaya çıkabilecek risklerin yönetilmesi ve sağlığın geliştirilmesidir. Öyleyse, sağlığın geliştirilmesi için sağlık ile ilgili bilgileri aktarmak son derece önemli hale gelmektedir. Sağlık iletişimi birçok şekilde yapılmaktadır. Sağlık iletişimi için kaynak

(sağlık alanında hizmet verenler); sağlık profesyonelleri olan hekim, hemşire, hasta bakıcı, teknisyen gibi çalışanlarken, alıcılar (hizmet alanlar) ise hizmet gören hasta ve hasta yakınları içerisinde yer alan tüm bireylerdir. Bu kaynak ve alıcılar tarafından sağlık iletişimi; içsel iletişim, bireyler arası iletişim, grup ya da takım iletişimi, kurumsal iletişim ve kitlesel ya da toplumsal iletişim olmak üzere, beş farklı şekilde yapılmaktadır (Yüksel, 2018a, s. 16):

İçsel İletişim, bir doktorun veya hastanın kendi kendisiyle yaptığı içsel konuşma neticesinde, sağlığa ilişkin nelere ihtiyaç duyduğunu ve bunun sonucunda klinik tavsiyeleri yerine getirip getirmediğini konu edinir. İçsel iletişim; bireyi harekete geçirir, motive eder ve bireyin ne düşündüğü konusunda fayda sağlar.

Bireyler Arası İletişim, kaynak ve alıcı arasında geçen karşılıklı iletişimdir. Doktor-hasta iletişimi, doktor-doktor iletişimi, doktor-hemşire iletişimi, hasta-hasta yakını iletişimi gibi kişiler arasındaki tüm iletişimler örnek verilebilir. Karşılıklı iletişim; yüz yüze, telefon ya da mail gibi çeşitli araçlarla yapılabilir.

Grup ya da Takım İletişimi, sağlık çalışanlarının kendi aralarında oluşturduğu bir grup veya hastaların kendi aralarında oluşturduğu bir grup arasında geçen iletişimdir. Doktorların ve hemşirelerin içinde bulunduğu gruplarda geçen iletişim ya da bir hastane odasında kalan hastalar arasında geçen iletişim, grup iletişimine örnek gösterilebilir.

Kurumsal İletişim, üst sınıfta görev alan kurum yöneticilerinin aynı kurum içerisinde görev alan kurum çalışanları ile olan iletişimleridir. Bu iletişim türüne Sağlık Bakanlığı, Tabipler Odası gibi kurumlar örnek gösterilebilir. Bir kurumun rakibi olan farklı bir kurumla yürüttükleri sağlık faaliyetleri de bu iletişim sürecine dahildir. Bu tür sağlık kurumlarında bulunan danışma masaları, bilgi sağlayan panolar ya da ekranlarla hedef kitle olan kurum çalışanları ile iletişim kurmak örnek gösterilebilir. Bununla birlikte, kurum gazetesi, kurum dergisi veya internet sayfası gibi uygulamalarla hedef kitle ile iletişime geçilmesi de bu iletişim türünde farklı bir örnek olarak gösterilebilir.

Kitlesel ya da Toplumsal İletişim, halkla ilişkiler faaliyetleri kapsamında yer alan sağlıkla ilgili toplumsal hizmet ve iletişim kampanyalarıyla beraber, medya ve kitle iletişim araçları ile yapılan iletişim türüdür.

Yukarıda da bahsedildiği gibi sağlık iletişimi ile ilgili bilgi aktarımı, doktor ile hasta arasında geçen iletişimden sağlık konularını ele alan bir kitap, bülten veya internet üzerinden verilen bir habere kadar birçok süreç ile gerçekleştirilebilmektedir (Özmen 2018, s. 17). Sağlık iletişimi, insanlar tarafından sağlıkla ilgili genel bir değerlendirme yapma ihtiyacı, hedef kitlenin ihtiyaçlarının neler olduğunu belirleme, alınan veya iletilen mesajların önceden kavranmaya çalışılması ve harekete geçilmesi gibi anlayışların bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır (Rimal ve Lapinski, 2009, s. 247). Yani, işbirliği yaparak yola çıkan sağlık iletişimi sağlayıcılarının hedef kitlesi olan alıcıların sağlığıyla ilgili ihtiyaçları ve tercihleri hakkında bilgi edinmesi, alıcıların ise sağlık ve yaşam şekilleri arasındaki ilişkiyi öğrenmek için harekete geçmesi, sağlık iletişimi ile mümkün olmaktadır (Mahmud vd., 2013, s. 2).

Sağlık iletişimi ile ilgili ilk çalışmalar, sağlık sektöründe görev alan doktor ve hemşireler tarafından yapılırken, son dönemlerde ise sağlık iletişimi, önce halkla ilişkiler uzmanlarının ilgi alanlarına girmiş ve daha sonra iletişim uzmanları da bu konuyla ilgili çalışmalar yapmaya başlamıştır. Bunun sonucunda, sağlık iletişimi farklı bilimsel araştırmaların kesişim noktası haline gelerek alanında farklı disiplinlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır (Tokar, 2023, s. 22). Sağlık iletişimindeki “disiplinlerarası” kavramının karşımıza çıkmasının nedeni, iletişimin artık sadece doktor ile hasta ilişkisi olmaktan çıkarak geniş bir alana yayılması ve tıp sektörünün sağlık ile ilgili bilgileri aktarmada tek başına yetişememesi olmuştur. Nitekim, tıp bilimine katkıda bulunmak için sağlık alanında halkla ilişkiler ve medya gibi önemli sektörler kullanılmıştır. Buradaki medya kavramı, tüm kitlesel iletişimi karşılayan gazete, televizyon, kitap, internet, telefon, billboard gibi tüm araçları içermektedir (Yüksel, 2018a, s. 18). Sağlık iletişiminde, özellikle medyadan yararlanmak basın mensuplarına farklı sorumluluklar yüklemiştir. Basın mensupları, sağlıkla ilgili haberlerin nasıl aktarılacağı konusunda önemli bir role sahip olmuştur. Medya çalışanları, bilimsel verilerle yapılması gereken bir sağlık iletişiminden önce bilim alandaki gelişmeleri sürekli takip etmeli ve verdiği bilginin kaynağı için de uzman

kişilerden faydalanmalıdır. Dolayısıyla medya çalışanlarının sağlık ile ilgili bilimsel bir haber yapma ihtiyacı, doğru bir “bilim iletişimi” ortamının oluşması ile karşılanabilir.

2.3 Bilim İletişimi

Bilimi insanlara ulaştırma çabaları, 16. yüzyılın ilk yıllarına kadar uzanmaktadır. Bu dönemden itibaren insanları birçok bilim konusu ve meslekleri hakkında aydınlatmak ve kısmen de olsa eğlendirmek amacıyla kitap ve makaleler yazan, insanlara dersler veren ve herkesin bildiği bilim gösterileri sunan bilim insanları olmuştur (Haynes vd., 2022, s. 11). Özellikle Aydınlanma Çağı’ndan sonra bilim ve teknoloji alanındaki büyük ilerlemeler, toplumu da birçok açıdan bilimsel hale dönüştürmüştür. Öyle ki “bilim”i, insanların sahip olduğu cep telefonlarından günlük kullandıkları ilaçlara kadar her alanda görmek mümkün olmuştur. Bu durum, bilimin toplumun itici gücü olduğunu ve kültürün önemli bir parçasını oluşturduğunu açıklamaktadır (Koster ve Kupper, 2022, s. 43). Dolayısıyla bilimin yavaş yavaş popülerleşmeye başladığı bu dönemde, üst sınıfta yer alan insanların dikkatini çekerek yeni bir ilgi alanına dönüşmüştür. Bilim, kamu yararı içindir; siyasi düşünceler ve ekonomik çıkarlardan bağımsızdır. Özellikle gelişmiş ülkelerdeki olaylar siyasi bir içerik taşıdığına, sadece bilime başvurulmaktadır. Ancak, bilimle ilgili bilgiler bir çıkar doğrultusunda yanlış aktarıldığında, ikna edici bir iletişimle birlikte verildiğinde, aktarılan bilgilere ait ön yargılardan daima şüphelenmek zorunda kalındığında hem bireyin karar verme sürecini hem de kurumun tamamını olumsuz etkileyebilmektedir. Bu nedenle, bilim, güvenilir bilginin varlığında, hiç değilse prensipte nihai referanstır (Weingart ve Günther, 2016, s. 2). 19. yüzyıla gelindiğinde, bilim insanlarının bir çıkar amacı gütmeyen bilimsel çalışmalarına öncelik vermesiyle beraber; Cambridge, Paris, Harvard gibi merkezlerde birçok laboratuvar kurulmuş ve bilim insanlarının kendilerine ait çalışma ortamlarının dışına çıkarak kamusal olan bu laboratuvarlarda çalışması, ilk bilim topluluklarının kurulmasına olanak sağlamıştır (Dursun, 2010, s. 3).

Son yüzyılda, bilim hem doğrudan hem de dolaylı olarak toplumların tutumlarını, değerlerini ve görüşlerini büyük ölçüde etkilemektedir. Bilim ve teknoloji alanında,

küresel ısınmadan yapay zeka ve biyotıbbaya kadar gerçekleşen birçok yenilik, insan yaşamında her geçen gün daha etkili olmaktadır. Bilimsel alanlarda yaşanan bu büyük gelişmeler, bilim iletişiminin gerekliliğini ortaya çıkarmış ve bilim iletişimi birçok önemli konunun temelini oluşturmuştur (Dijkstra vd., 2022, s. 25). Bu bağlamda “bilim iletişimi” kavramının ne olduğu da merak konusu olmuş ve bu kavram yaygın bir şekilde kullanılmıştır. Bilim iletişimi; bilginin üretilmesi, üretilen bu bilginin yayılması, kullanıma dair tüm faaliyetleri barındıran, sosyal ve kültürel faktörlerden hem etkilenen hem de bu faktörleri etkileyen ve bunlarla etkileşim halinde bulunan etkin bir çalışma alanıdır (Burakgazi, 2017, s. 234-235). Bilim iletişimi, herhangi bir konu hakkında olumlu, kapsayıcı ve üretken bir yol aramak amacıyla bilim ve toplumun birlikte çalışması sürecidir. Aynı zamanda, bilim iletişimi, halkın bilime dahil olması ile birlikte, iki yönlü iletişimin unsurlarını kapsayan dinamik bir süreçtir (Burns vd., 2003, s. 190-191). Bilim iletişimi, genel olarak bilgi üretim dünyası ile halk arasındaki ciddi etkileşimlerdir (Weingart ve Günther, 2016, s. 2).

20. yüzyılda, özellikle yaşanan savaşların da etkisiyle, bir nesil bilim insanı “bilimi ve bilimin faydalarını” halka anlatmaya çalışmış (Bucchi ve Trench, 2008, s. 1) ve 1950’li yıllarda, bilimin halkın genel kültürüne dahil edilmesiyle birlikte, bilim iletişimi modern çağını yaşamaya başlamıştır. Bu dönemlerde, iletişimin hızla değişmesi ve genişlemesi sonucunda, bilim iletişimi; farklı bir boyut kazanan, karışık ve genişleyen bir alana doğru ilerlemiştir (Haynes vd., 2022, s. 11). Dolayısıyla 1990’lı yıllara girdikten sonra bilim iletişimi alanı, iletişim bilimleri başta olmak üzere; eğitim bilimleri, bilim ve teknoloji ile ilgili sosyal çalışmalar, doğa bilimleri gibi alanlarda çok disiplinli bir çalışma sahası haline gelmiştir (Burakgazi, 2017, s. 232). Bilim iletişimi sürecinin üç ana unsuru bulunmaktadır (Wehrmann ve Dijkstra, 2022, s. 76):

1. Taraf ve Paydaş: Daha önceki dönemlerde, gönderici sınıfında bilim insanları, alıcı sınıfında halk, aracı sınıfında da gazeteci ve halkla ilişkiler uzmanları yer almıştır. Ancak, günümüzde bilimsel alanda yaşanan birçok gelişme, bilim iletişiminin yapıldığı süreç içerisinde bu rollerini değiştirmekte, gönderici ve alıcı arasında her türlü etkileşimi sağlamaktadır. Artık, hem göndericiler hem de alıcılar birden fazla grup ve bireyden oluşabildiği gibi bir bütün olarak ya da tam tersi şekilde örgütlenebilmektedir. Dolayısıyla bu yer değiştirme durumlarının kendine ait uygun

tarafları, yani kendi halkı vardır. Her gönderici ve alıcı, duruma göre farklı isimlendirilmektedir. Taraflar, bilim iletişimcileri, uygulayıcılar, iletişim uzmanları, bilim insanları ve paydaşlar göndericileri oluştururken; ziyaretçiler, müşteriler, paydaşlar, (genel) halk, halklar ve katılımcılar da alıcıları oluşturmaktadır. Tarafları kolayca anlamlandırabilmek için akademik alan, hükümet, endüstri, medya, sivil toplum kuruluşları (STK) ve genel halk gibi büyük gruplarla sınıflandırmak gerekmektedir.

Siune vd. (2009), toplumdaki her bir bireyin rolü gereği, bir paydaş olabileceğini ve paydaşların çoğunun bir çalışmadan çıkar bekleyen birey ve kuruluşlar olduğunu açıklamıştır. Bilim iletişimde bulunan paydaşlar; işletmeler, endüstriler, medya, hükümetler, müzeler ile üçüncü sektör sınıfında yer alan sendikalar, kiliseler ve STK'lerden oluşmaktadır. Buradaki tek sorun, tüm paydaşların etkin olmamasıdır (Siune vd., 2009, s. 19-20). Dolayısıyla bilim ve toplum dünyasındaki etkileşimde, paydaşlar çok çeşitli olduğu için her bir birey bulunduğu sınıfı temsil etmektedir ve aralarındaki iletişim durumu değişebilmektedir.

2. Hedeflerin Çeşitliliği: Bilim iletişimine dahil olan tüm tarafların toplumsal, kurumsal ya da kişisel alanlarda, başarmak istedikleri hedefleri bulunmaktadır. Tarafların demokrasiyi arttırmak, ekonomik faydalar yaratmak ve hayat kalitesini arttırmak gibi toplumsal hedeflerini gerçekleştirebilmesi, insanların bilim ve teknolojiye katılımlarının artmasıyla ilişkilendirilmektedir. Ancak, bazen de taraflar, kurumsal emelleri için bilimsel iletişime başvurabilmektedir. Üniversite gibi birçok araştırma enstitüsünün saygınlık kazanmak veya araştırmalarına sponsor bulabilmek için iletişim bilimini kullanması örnek gösterilebilir. Benzer şekilde, bilim iletişimini kullanarak endüstri alanlarının yeni bir teknolojik ürünü pazarlaması, medya sektörünün belirlediği kitlelerle iletişime geçmek istemesi ve bir bilim insanının tanınarak araştırmasına yatırım alanı bulabilmesi de örnek gösterilebilir. Nitekim, farklı bilim iletişimi sağlayıcılarının ortak noktası, hedeflerine iletişimle ulaşmaya çalışmalarıdır. Bu bağlamda bilim iletişimi sağlayıcıları tarafından iletişim stratejileri geliştirilmekte ve bilim iletişimi profesyonel bir şekilde yapılmaktadır (Wehrmann ve Dijkstra, 2022, s. 79-80).

3. Bilim ve Teknoloji İçeriği ve Bağlamı: Bilimin hem doğası gereği hem de birey ve kuruluşların farklı hedef ve çıkarlarının olması, bilim üzerine iletişim kurmada karmaşa yaratabilmektedir. Öncelikle, bilimin bilgiyi üretmede benzersiz bir takım yöntemler sunduğundan haberdar olan insanlar, bilimden doğrudan ya da dolaylı olarak kendilerine bir fayda getirmelerini beklemektedir. Ancak, bilimsel bilgiler sadece belli bağlamlar ve nüfuslar için geçerli olabilmektedir veya bilimsel çalışmalardan gelen sonuçlar yetersiz ve zaman geçtikçe değişken olabilmektedir. Aynı zamanda, bilimsel bulgu ve olaylara hakim olmayan birçok insan da vardır. Bilimin belirsiz olduğu anlarda, insanlar güven sorunu yaşayabilmektedir ve bunun sonucunda, insanların bilimsel alanlardaki değişkenlikleri anlamada zorluk çekmeleri kaçınılmazdır. İnsanlar karışık olan bilgiyi; yaşam tarzları, refah ve beklentilerine dayanarak anlamlandırmaktadır. Bu durum, bilginin yanlış yorumlanmasına neden olabilmektedir. İnsanlar, bilgiye ulaşmak için kaynak ve kaynakların temsil ettiği kurumlara, güvenden sonra başvurabilmektedir (NAS'tan akt. Wehrmann ve Dijkstra, 2022, s. 81-82). Dolayısıyla bu başlık altında daha önce de bahsedildiği gibi bilim iletişimde güven oldukça önemlidir.

Yukarıda bilim iletişimi süreçlerinin niteliklerinde belirtildiği üzere, bilim iletişimi çok aktörlü bir aşamadan geçmekte, siyasi, ticari ve kurumsal çıkarlardan etkilendiği için bağımsız olmamakta ve çoğunlukla aktif olan bilim iletişimi sağlayıcıları tarafından etkin bir şekilde kullanılmaktadır. Bilim iletişimde, özellikle ortaya çıkan yeni bilgilere herkesin ulaşmak istemesi ve bilimsel bilgilerin geniş bir sosyal ve kültürel bağlamın içine yerleşmesi, bilgileri öğrenme sürecinde karışıklığa neden olmaktadır. Öyle ki önceki dönemlerde bu karışıklığı gidermeye ve bilimsel bilgileri daha anlaşılır şekilde anlatmaya çalışan bilim insanları, daha sonra halktan bağımsızlaşarak modern bilimin temelini atmıştır. Modern bilim çağının yaşanmasındaki en büyük neden ise hem araştırmacılar hem de bilim insanlarının halk ile arasındaki bilgi uçurumunun geniş olmasından kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda bilgiye ulaşmada halkın yaşadığı eşitsizlikle beraber, araştırmacıların ve bilim insanlarının uzmanlık alanlarındaki kurumsallaşmanın artması ve bu kurumsallaşmanın hukuksal alanda yer bulması diğer bir neden olarak görülmektedir (Dursun, 2010, s. 1). İşte, bilim insanlarının halktan her geçen gün kopmasıyla başlayan bilimsel konuların karmaşıklığını ortadan kaldırmak için bilimsel iletişimin

en büyük aktörü olan medya devreye girmiştir. Öyle ki medya, bilim insanları ve halk arasındaki iletişimi sağlayarak geniş bir konumu çerçevelemeye ve uzun bir süre bu görevi üstlenmeye devam edecek olan bir “güç” olarak görülmektedir.

Bilim insanları ve halk arasında bir köprü konumunda olan medyaya ve özellikle her geçen gün bilimsel konularla daha fazla ilgilenen gazetecilere, büyük bir sorumluluk düşmektedir. Ancak, bilim dilinin aktarımı, araştırma bulgularının halka uygun ifadelerle sadeleştirilerek iletilmesi ve yine alınan bilgilerin “etik” değerler çerçevesinde doğru bir şekilde verilmesi bu gazeteciler için oldukça zor görünmektedir (Dursun, 2018, s. 86). Bu bağlamda bilim haberlerinin kimler tarafından ve nasıl yapıldığı gibi önemli konular, “bilim gazeteciliği”nin insan hayatındaki önemini ortaya çıkarmaktadır.

2.4 Bilim Gazeteciliği

Yapılan araştırmalar, birçok insanın bilim ile ilgili bilgileri kitle iletişim araçları ile aldığını göstermektedir (UK Science and the Media Expert Group, 2010, s. 3). Geldiğimiz süreçte bilim, hayatımızın ayrılmaz bir parçası olarak karşımıza çıkmakta ve özellikle iletişim alanındaki teknolojik değişimler, bilim gazeteciliğinin de önemini arttırmaktadır. Öncelikle, “gazeteci”nin ne olduğuna kısaca değinmek gerekirse, basın alanında haberi üreten kişi gazetecidir. Daha kapsamlı olarak, muhabirden editöre kadar yazı işleri ekibinde haber üreten herkes gazeteci olarak belirtilmektedir. Gazeteciliğin temelinde, haber malzemesi olan bilgileri bir araya getirme, bu bilgileri yazma, düzenleme ve dağıtma süreçleri vardır. Bu bağlamda gazetecilik; erişmek istenilen kitlenin üzerinde durduğu bilgileri toplamak, haber haline getirmek ve bu kitleyi düşünmeye sevk etmek amacıyla yapılan bir meslektir (Yüksel, 2018b, s. 61). Günümüzde yurttaş gazeteciliği, savaş gazeteciliği, açıklayıcı gazetecilik, eğlence gazeteciliği gibi birçok gazetecilik türü bulunsu da bilimsel bilgilere ulaşabilmenin kaynağı olarak “bilim gazeteciliği” karşımıza çıkmaktadır (Küçükvardar, 2020, s. 169). Bauer vd. (2013), bilim gazetecisini, medyada bilimsel konuları yazan kişi olarak açıklamıştır (Bauer vd., 2013, s. 7).

Bilim ve gazeteciliğin iki farklı kültür olmadığı ve aynı zemin üzerine inşa edildiği belirtilmektedir. Her iki kavramda da “sonuçların kanıt getirmesi, kanıtların herkese açık olması ve her şeyin sorgulanabilir olduğuna olan inanç” ortak niteliktir. Bu durum, bilim dünyasının, hem gazetecilik programları tarafından bilimin tanımlanmasına hem de deney, inceleme ve yayılma süreçlerinin gerçek anlamda nasıl işlediğine yönelik birtakım temelleri içermesine katkı sağlamak için gazetecilik okulları ve aynı zamanda bilimsel konularla ilgili uzman kişilerle çalışmasını gerektirmektedir (Nature Journal, 2013, s. 1033). Dolayısıyla “bilim gazeteciliği” bilim iletişimi ile birlikte güçlenen ve gazeteciler arasında önemi artan bir uzmanlık alanıdır (Bucchi ve Trench, 2008, s.2).

Bilim gazeteciliğinin amacı, bilimsel topluluklarda, medyada veya bilimsel araştırmalarda belirtilen karmaşık bilgileri basitleştirerek ve bu bilgileri dikkat çekici hale getirerek aktarmaktır (Semir, 2000, s. 127). Bu amaç, bilim gazetecilerinin gündem belirleyici ve açıklayıcı olduklarını ortaya çıkarmaktadır. Bilim gazetecilerinin gündem belirleyici ve açıklayıcı gibi rollere sahip olmasının yanında; bilgi küratörleri, sivil eğitmenler, halk aydınları, bekçiler veya organizatörler gibi birçok role büründüğü görülmektedir (Fahy ve Nisbet, 2011). Bilgi küratörleri, bilimsel haberleri, düşünceleri ve yorumları kısmen de olsa kendi bakış açısıyla değerlendirerek toplamaktadır. Sivil eğitmenler, bilimsel araştırmada bulunan yöntem, hedef, limit ve riskleriyle ilgili bilgileri uzman olmayan kitlelere iletmektedir. Halk aydınları, bilim ve bilimin toplumsal etkileriyle ilgili bilgileri birleştirmektedir. Bekçiler ya da organizatörler de internet üzerinden ya da fiziksel olarak bilimle ilgili olayları insanlarla açıkça tartışmak amacıyla bilim insanlarını ve uzman olmayan insanları birleştirerek bir araya getirmektedir (Bos ve Nuijens, 2020, s. 165). Bilim gazetecilerinin birçok role bürünmesinin altında, bilim endüstrisindeki işverenlerin yetenek, tecrübe gibi niteliklerin yerine, çalışanların serbest çalışma yöntemi ile ürettikleri haber sayısına bağlı, “ekonomik” olarak rekabet etmesi yatmaktadır (Deuze, 2009, s. 316).

Bilim insanları, vermek istedikleri önemli mesajlarla insanları ikna etmek için medyayı kullanmaktadır. Bilim gazetecilerine düşen görev ise bu mesajları medyaya uygun bir şekilde uyarlamak, farklı hikayeler üretmek ve insanları bilime teşvik

etmektir (Küçükvardar, 2020, s. 170). Bu noktada bilim iletişiminin popülerleşmesinde büyük katkısı olan bilim gazetecilerinin bilimsel gelişmeleri halka ulaştırmaya çalışması ve halkı bilimsel yeniliklerden haberdar etmesi, bilim dünyası ile halk arasında kilit bir rol taşıdığını göstermektedir (Utma, 2022a, s. 1335).

Bilim gazetecilerinin diğer amaçları arasında, bir toplumun etik, ekonomik gibi birçok konuda hangi bilimsel çalışmalarda yer alabildiğini ve yer aldığı çalışmalarda nereye kadar ilerleyebileceğini -nerede sınır çizilebileceğini- aktarmak da bulunmaktadır. Örneğin, embriyonik kök hücreler ile ilgili bir araştırma, daha çok bilim insanlarının ilgilendiği bir konudur ve bilim gazetecileri bu konuda doğrudan değil, bilimsel topluluktan faydalanarak ilerleyebilmektedir. Aynı zamanda, bilim gazetecileri, toplumlar üzerinde bilim insanlarının kişiliği ve ürettikleri bilgiye dair imajını oluşturmada oldukça etkili olmaktadır. Bu nedenle, bilim gazeteciliğinde, haberin gerçekliği de son derece önemlidir (Schäfer, 2011, s. 1). Ancak, bilim gazetecilerinin yaşadığı birçok profesyonel ya da kurumsal sorunlardan dolayı, doğru bilgiyi/haberi vermek her zaman kolay değildir. Güvenilir kaynak temini, zaman baskısı, bilim hikayeleri için alan yetersizliği, personel eksikliği, bütçe ve sürekli artan ticarileşme kaygısı temel sorunlardır (Amend ve Secko'dan akt. Secko vd., 2013, s. 62). Bununla birlikte, bilim gazetecilerinin yazdıkları haberlerle ilgili önceki manşetleri takip etmeyerek konudan uzaklaşması, haberin gerçekliğinden çok, yanlış veya eksik bilgilerin birikmesine neden olmaktadır. Bilimin kamuoyu üzerinde etkisi arttıkça bilimsel haberlerin sayısında da sınırsız bir artış gerçekleşmektedir. Bu durum, bilim insanları ve gazeteciler arasındaki etkileşim açısından olumlu karşılanırsa da sınırsız bilgilerin neden olduğu karmaşıklık olumsuz olarak görülmektedir. Ayrıca, internetin hayatımıza girmesinin ardından çoğunlukla ücretsiz haber bültenlerinin sunulması, gazeteciliğin dijital alana kaymasına neden olmakta ve gazetecilerin çalışma koşulları üzerinde baskı oluşturmaktadır. Bu durum, gazetecilerden farklı yeteneklere sahip olmalarının ve kısa sürede fazla çalışmalarının istenmesine neden olmaktadır (Semir, 2000, s. 126). Günümüzde, bilim gazeteciliğinde yaşanan bu sorunlarla karşı karşıya kalınması, gazetecilerin bilimsel haberlerin seçimi ve özellikle kaynağı ile ilgili sorumluluklarını daha çok arttırmaktadır.

2.5 Haber

“Haber” kavramı, birçok kişiye göre farklı olarak açıklansa da zamanında verilen, toplumda birçok kişiyi ilgilendiren ve aynı zamanda etkileyen, anlaşılır bir dil ile aktarılan düşünce ya da kanı olarak dile getirilmektedir. Haber, bir olayın raporu, özeti ve tarihidir. Haber, insanların onunla ilgili düşüncelerini dile getirdikleri, okuyucuların ulaşp okumak istedikleri, herkese ilginç gelen, dün bilmediğimiz ama bugün bulabileceğimiz her şeydir (Yüksel, 2010, s. 50-51). Diğer bir ifadeyle haber, daha önce haberdar olmadığımız şey; yani “yeni olandır” (Wilding vd., 2018, s. 16). Haber, yazılı ve özellikle teknolojideki değişimlerle birlikte, elektronik ve görsel basının ilk ve en önemli ürünüdür. Bu bağlamda haber, basının nefesi konumundadır (Milli Eğitim Bakanlığı, 2013, s. 5). Haber, günlük olaylar meydana geldikçe bilme ihtiyacımızı yansıtır (Harrison, 2006, s. 1). Bu durum, hayatın karmaşıklığını gidermesi açısından haberin önemli bir kaynak olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla araştırmalarda, haberlerle ilgili birçok tanımın ortaya çıkması, haberlerin sadece basit olguları içeren metinleri değil; mecburen seçilen, çözümlenen ve hakikatin yeniden inşa edildiği/üretildiği bir sürecin ürünü olmasıyla ilgilidir (Tokar, 2023, s. 10). Ancak, haber, hizmet etmenin dışında insanların bilme merakını gidererek geleceğe doğru daha başarılı bir şekilde yaşamasını sağlamak amacıyla yapılmaktadır (Lippmann’dan akt. Wilding vd., 2018, s. 11). Bu durum, haberin evrensel tarafını ortaya çıkarmaktadır.

Gazetecilerin bir haberi yazmaya başlamadan önce yazacakları haberin “ne haberi” olduğunu bilmesi gerekir. Bir haberin “ne haberi” olduğunu açıklayan temel kural ise 5N1K formülüne dayanan sorulara yanıt vermesidir. Yani, haber “ne”, “nerede”, “ne zaman”, “nasıl”, “neden” ve “kim” sorularına yanıt veren önemli öğelerden oluşmalıdır. Ancak, haberde bu öğelerden birine dahi yer verilmemesi, haberin “eksik haber” olarak karşımıza çıkmasına neden olmaktadır (Yüksel, 2010, s. 41). Haberin eksik olarak aktarılması, başka bir ifadeyle bilginin engellenmesi, değiştirilmesi ve bozulması, yaşanan sistemin bozulmasına neden olabilmekte ve vatandaşları yapacakları tercihlerde yanlış yönlendirebilmektedir (Kılıç, 2005, s. 131).

Dünyada yaşanan her şey yeni bir olaydır ve insanlar yaşanan her şeyi merak etmektedir. İşte, “haber değeri” kavramı, hayatta sınırsız sayıda gerçekleşen birçok olayın önüne geçerek seçilen şeyin haberleştirilmesinde katkıda bulunan temel etkenlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Haberin değeri ilkesi, gazetecilerin yayımlayacakları içerikleri planlamasına ve şekillendirmesine katkıda bulunmaktadır (Küçüközyiğit, 2016, s. 88). Diğer bir ifadeyle meydana gelen her olay, haber olma özelliğini taşımamaktadır ve bir olayın haber olabilmesi için önemli bazı içeriklere sahip olması gerekmektedir. Bu durum, olayın haber değerini ortaya çıkarmakta ve haber yazma sürecinde kolaylık sağlamaktadır. Harcup ve O’Neill yaptıkları çalışmada, bir haberin haber değeri taşıması için aşağıda belirtilen şartların en az birkaçını taşıması gerektiğine yer vermiştir (Harcup ve O’Neill, 2016, s. 1482):

1. *Ayrıcalıklık*: Röportaj, anket, soruşturma gibi içeriklerin haber kuruluşları tarafından üretilmesi ya da ilk olarak bu kuruluşlara sunulmasıdır.
2. *Kötü Haber*: Ölüm ve yenilgi gibi olumsuz içeriklerin ele alınmasıdır.
3. *Çatışma*: Savaş, kavga, isyan gibi çatışmaya ilişkin konuların tercih edilmesidir.
4. *Güncellik ya da Takip*: Halihazırda takip edilen konuların, yani güncel olayların dikkate alınıp aktarılmasıdır.
5. *Sürpriz ya da Beklenmedik Olma*: Olağandışı ya da nadiren gerçekleşen olayların yazılmasıdır.
6. *Güç Seçkinleri ve Ünlüler*: Güçlü bireyler, örgütler, kurumlar ve şirketler gibi güç seçkinleri ile tanınmış kişilerin yaşadıkları olayların aktarılmasıdır.
7. *İlgililik*: Kültürel açıdan etkili olan gruplar ve ülkeler hakkındaki olaylar gibi insanların yakınlık duyduğu ve insanlara tanıtık gelen hikayelerin ele alınmasıdır.
8. *İyi Haber*: Zaferler, tedaviler, buluşlar ve kutlamalar gibi olumlu hikayelerin kaleme alınmasıdır.

9. Haber Ajanslarının Gündemi: Haber kuruluşları tarafından ticari veya bir kampanya amacıyla, kendi gündemlerini oluşturan haberlerin paylaşılmasıdır.

Habercilikte, özellikle savaş, salgın hastalıklarda tedavi, yenilgi ve doğal afet gibi kriz oluşturan hikayeler daha çok haber değeri taşımakta ve diğer haberlerden daha çok öne çıkmaktadır (Olsson, 2010, s. 98). Yani, toplumun çoğunluğunu etkileyen ve merak uyandıran haberler daha çok dikkat çekmektedir. Dolayısıyla hayati önem taşıyan bu tür ciddi hikayelerde, basın çalışanlarının daha dikkatli davranması gerekmektedir. Özellikle bir gazeteci, ele almak istediği bir olayı haberin niteliklerine göre aktarmalıdır, yani etik davranmalıdır. Bir haberin kesinlik, tutarlılık, hızlılık, anlamlılık gibi nitelikleri bulunsa da en önemli nitelikleri arasında doğruluk, gerçeklik, nesnellik ve inanılrlık yer almaktadır (Milli Eğitim Bakanlığı, 2013, s. 6). Bu bağlamda doğru bir habercilik için bu önemli nitelikleri tek tek incelemek faydalı olacaktır:

1. Doğruluk: Bir gazetecinin (habercinin) temel amacı, haberde doğru bilgilere yer vermektir. Dolayısıyla haberi yapan gazeteci, olayı doğru ele almalı ve yanlış bilgilere yer vermemelidir. Gazeteci, kulaktan dolma haberleri aktararak ‘gerçek’ten farklı anlamların çıkarılmasına neden olmamalı; ele aldığı haberdeki olayları, durum ya da kişiye ait bilgiyi, birden fazla kaynak ile doğrulatması gerekmektedir. Kısacası, bir haberin gerçekliğini araştırırken doğru olup olmadığını da teyit etmek gerekmektedir. Özellikle hızlı haber toplama ve yayma adına bu ilkedden ödün verilmemelidir.

2. Gerçeklik: Haberin bu niteliği, aktarılan haberdeki içeriğin haberlerin aktarıldığı anda olayla ilgili duruma uygun olması gerektiğini tanımlamaktadır. Yani, gazetecinin verdiği bilgiler gerçeğe uygun olmalıdır. Gerçeklik ilkesi, kullandığımız dil karşısında daha hızlı gerçekleştiği için gazetecinin amacı her zaman gerçeği gün yüzüne çıkarmak olmalıdır.

3. Nesnellik: Nesnellik, gerçeğin doğru bir şekilde yazılmasından taviz verilmemesi ve aktarılan olay dokusunun doğru aktarılmasıdır. Bu bağlamda gazeteci ele aldığı haberlerde, kendi duygu ve düşüncülerinden bağımsız hareket ederek her zaman gerçeğe sadık kalmalıdır. Diğer bir ifadeyle bu ilkeyle yola çıkan gazetecinin görevi

haber içinde rol almak değil, haberin kaynağına ve ele aldığı olaya tarafsız olarak yaklaşmaktır. Bir haberde, nesnelliğin daha iyi yerine getirilebilmesi için belirtilen olay ya da durum ile ilgili tarafların da düşüncelerine yer verilmelidir.

4. *İnanılrlık*: Bir haberin inanılrlığı, verilen bilginin bir kaynağa veya bir belgeye dayanmasını zorunlu kılmaktadır. Dolayısıyla haberde inanılrlık, “uzmanlık” ve “güvenilirlik” unsurları ile sağlanabilir. Uzmanlık, bir habercinin ele aldığı konuyla ilgili ne kadar bilgi sahibi olduğunu gösterir. Gazeteci, aktardığı haber ile ilgili ne kadar uzmanlaşmışsa okuyucular tarafından alınan haber de o kadar hızlı kabul görmektedir. Güvenilirlik ise gazetecinin kişisel çıkarları olmadan bir haberi ele aldığını okuyucuya göstermesiyle ilgilidir. Aynı zamanda, bir gazetecinin güvenilirliğinin okuyucular tarafından onaylanması, daha önce ele aldığı haberlerde yanlış bilgi vermemesine bağlıdır.

Yukarıda belirtildiği üzere, haberin birçok şartı ve niteliği bulunsa da bir olayın haberleştirilmesi, insanların hangi konuda bilgi istediklerine ve hangi bilgiye ihtiyaç duyduklarına bağlı olarak, ekonomik faktörlerin de dahil olduğu örgütsel, sosyolojik ve kültürel kuralların bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır (Harcup ve O'Neill, 2016, s. 1473). Bu bağlamda habere değer konuların ele alınmasında, gazetecilerin okur odaklı hareket etmesine ek olarak; ideolojik görüşleri, eğitimi, genel kültür bilgisi, merak duyduğu alanlar, yetiştiği çevre ve hem kendi gelir kaygısı hem de bağlı olduğu medya kuruluşunun ticari rekabeti gibi birçok sebep etkili olmaktadır. Aynı zamanda, gazetecilerin kamusal alanı korumaya yönelik önemli bir görevi olduğu için devletin altyapı ve iletişimi alanında da hizmet vermektedir. Öyle ki devletler tarafından kitle iletişim araçları ile kamuoyunu yönlendirmek son derece önemli hale gelmiştir. Özellikle Soğuk Savaş Dönemi'nde, birçok kitle iletişim aracının devletin tekelinde bulunmasıyla, rejimin korunması ve ülke içerisindeki kamuoyunun yönlendirildiği daha net olarak karşımıza çıkmaktadır (Küçüközyiğit, 2014, s. 103). Yine, ülkemizde de 5187 Sayılı Kanun'un 3. Maddesi'nde şu bilgi yer almaktadır:

“Basın özgürdür. Bu özgürlük; bilgi edinme, yayma, eleştirme, yorumlama ve eser yaratma haklarını içerir. Basın özgürlüğünün kullanılması ancak demokratik bir toplumun gereklerine uygun olarak; başkalarının şöhret ve haklarının, toplum sağlığının ve ahlâkının, millî güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği ve toprak bütünlüğünün korunması, Devlet sırlarının açıklanmasının veya suç işlenmesinin önlenmesi, yargı

gücünün otorite ve tarafsızlığının sağlanması amacıyla sınırlanabilir.” (T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi).

Yukarıda belirtildiği üzere, habercilik, kamu ve devlet ilişkili faaliyetleri kapsadığı için bu alanda hizmet veren medyanın bir parçası, devlet yönetimine ait olmakta ve yapılan bazı resmi antlaşmalar doğrultusunda da kontrolü devlet tarafından sağlanmaktadır. Bu durum, hiçbir ülkede, habercilikte tam anlamıyla bir özgürlüğün olmadığını ortaya koymaktadır. Bu noktada haberlerin şekillenmesinde kişisel önyargılar, sermaye çevreleri ve iktidar seçkinleri etkili olabilmektedir. Dolayısıyla van Dijk’a göre (2008), haberin yapısı incelendiğinde yansıtılan ideolojilerin varlığını görmek mümkündür (van Dijk, 2008, s. 195). Diğer bir ifadeyle haber medyası ideolojik bir aygıt olarak kullanılmakta ve haberde ideolojiler verilmek istenildiği şekilde yeniden üretilmektedir (Aslan, 2004, s. 21; Özer, 2011, s. 49).

Van Dijk, sosyal-kurumsal grupların ve bu gruplar arasındaki ilişkilerin ideolojik olduğunu açıklayarak, ideolojilerin bu ilişkileri etkilemede ve açıklamada büyük bir güce sahip olduğunu belirtmiştir. Aynı zamanda, ideolojinin gündelik hayatta insan zihnini belirlemede önemli bir etkiye sahip olduğunu dile getirerek, bu ideolojilerden büyük ölçüde etkilenen toplumsal pratiklerinden birini “söylem” olarak nitelendirmiştir. Ona göre söylem, ideolojileri önce nasıl edindiğimizi ve öğrendiğimizi, sonra da nasıl değiştirdiğimizi etkiler. Dolayısıyla ideolojinin söylemin her alanında ortaya çıkabileceği ve ideolojik ifadelerin söylemin anlamında açıklanabileceği belirtilmiştir. Bu kapsamda, Dijk, ideolojik düşüncelerimizin büyük bir kısmını önce aile ve akranlarımızdan daha sonra başka bir grup üyelerini dinleyerek ve okuyarak öğrendiğimiz gibi; televizyon, ders kitaları, gazete ve reklamlardan gördüklerimiz veya çalışma arkadaşlarımızla yaptığımız günlük konuşmalardan da öğrendiğimizi örnek göstererek, ideolojilerin toplumsal bilişin bir şekli olduğunu ortaya çıkarmıştır. Kısacası söylem, ideolojilerin yeniden üretilmesini ve günlük konuşmaları etkileyen büyük bir işleve sahiptir (Özer, 2011, s. 52-53). Basın haberlerindeki söylem yapısının hikayeyi doğrudan aktarmak yerine, hikayenin öncülerinden türetilen bir manşete doğru kayması (Bell, 2003), birçok haberin içeriğini gerçeklikten uzaklaştırmaktadır. Özellikle üretilen sağlık haberlerinde gerçeğin olduğu gibi ele alınmaması, aynı zamanda bilimsellikten uzak bilgilerin aktarılmasına neden olmaktadır. Gazeteciler, özellikle bilimsel içerikli bir haberi üretirken, daha titiz

davranmalı ve kamuoyunu yanlış yönlendirmemek için gerçeği çarpıtmadan aktarmalıdır.

2.6 Bilimsel Haber İçeriği

Bilime dair çalışmaların birikerek artması, bilimsel haber sayısını da arttırmıştır. Bilimsel haberlerin niceliksel artışı ise haber içeriklerini nitelik anlamında doğrudan etkilemiştir. Özellikle bilimsel haberler, bilimsel araştırmalardan hareket yapısı ve dil özellikleri bakımından farklılıklar göstermiştir (Suhardja, 2006, s. 6). Son zamanlarda, bilim gazetecileri, bilim insanları gibi gerçeği araştırmak istese de bu gerçekleri insanlara aktarma şekli farklıdır. Bilim insanları, elde ettikleri bilgiyi olduğu gibi aktarırken, bilim gazetecileri ise konunun önemini göstermek amacıyla istediği bir hikayeye dönüştürerek aktarmaktadır. Diğer bir ifadeyle bilim gazetecileri konuyla ilgili tıpkı bir resim çizerek okuyucuların bilimle ilgili daha fazla kanıya varmasını sağlamaktadır (Küçükvardar, 2020, s. 171). Bu durum, dikkat çekmek ve yararlı bir yayın ya da tanıtım sağlamayı amaçlayan haber kuruluşlarının planlı bir hareketinin sonucunda gerçekleşmiştir (Harrison, 2006, s. 87).

Bilimsel gazetelerin sayısı her geçen gün artsa da içerik olarak çok da farklı olmadığı karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada ele alınan bilimsel haberler için aynı kaynaklara başvurulması, haber içeriklerinin nitelik olarak eleştirilmesine neden olmaktadır (Utma, 2022a, s. 1338). Benzer şekilde, gazeteciler tarafından verilen bilimsel haberler, yüzeysel ve içerik bakımından yetersiz olarak ele alınmaktadır. Özellikle satışlarını çoğaltarak kar elde etmek isteyen medya kuruluşları tarafından bilimsel haberlerin çarpıtılarak verildiği görülmektedir (Küçükvardar, 2020, s. 171). Bu medya kuruluşları, yayın politikasını oluşturan ideolojik bağlamın dışına çıkmayarak medya patronlarının çıkarları doğrultusunda hareket etmektedir. Diğer bir ifadeyle piyasa şartlarına göre gazetecilik yapmayı hedefleyen bir “medyakrası” yapısıyla hareket edilmektedir. Medyakrası, haber üretme sürecini şekillendiren hiyerarşik ve bürokratik bir alanı kapsamaktadır. Dolayısıyla haber yapma sürecinde kurum içinde alınan kararlar daha etkilidir. Öncelikle, haber politikası veya yayın politikası adı altında, ideolojik kodlamalar somutlaştırılarak bir olayın ve olgunun haber yapılıp yapılmayacağı kararlaştırılır. Bu nedenle, medyakrasinin ilk ayağını editörler

oluşturmakta ve haberin sınırları bu aşamada belirlenmektedir. Ele alınan haber konularının yayın politikasına uygun olup olmadığı ise medyakrasinin diğerk alanlarında belirlenerek haber içeriklerinde çıkarılması gereken bölümler editoryal yapı aşamasında tamamlanmaktadır. Bu durumda, gazeteciler haber yapma sürecinde, bu kurumsal kültür çerçevesine bağlı kalarak adımı atmaktadır. Gazetecilerin, bir konuyu ele almadan önce “bu tam bizlik haber” diyerek yola çıkması, kurum içi yayın politikasına uygun davranmasına bir örnektir (Aslan, 2004, s. 21-23). Sonuç olarak, medyanın tüm alanlarında, bazı konular gündem haline gelirken, bazıları yok sayılmaktadır. Medya sektörü, aktarmak istemediği bir haber içeriğini sadece konu dışı bırakmakla kalmaz, aynı zamanda ele aldığı konunun özünü vermek istemediğinde haberi sansasyonel bir şekilde aktarır (Erdoğan, 2017, s. 78). Bir hikayenin veya bir olayın abartılarak dramatize edilmesi, “sansasyonel haber” olarak nitelendirilmektedir (Shuchman, 1997, s. 976). Sansasyonel anlatılar, bireylerin tecrübe etmeyi beklediği olayları aktarmaktan ziyade, olaylarda verilmek istenenin ne çıkarılarak bireyleri duygusal olarak harekete geçirmekle ilgilidir (Babu, 2011, s. 49).

Gazeteciler tarafından ele alınan sansasyonel haberler, bazen kamu yararına yönelik yapılsa da özü itibariyle gerçekliğin dışında verilmektedir. Örneğin, felaket haberleri, kimi zaman insanları iyi bilgilendirse de çoğu kez yanıltıcı olabildiğinden sansasyonel haber olarak değerlendirilmektedir (Wang, 2012, s. 713). Bazı durumlarda, bilim insanları ve bilimsel kurumlar da gazeteciler gibi sansasyonel hikayelere başvurabilmektedir. Bunun nedeni ise bilim insanlarının yaptığı çalışmaları birçok kişiye tanıtarak daha fazla gelir elde etmek istemesidir (Ransohoff D. ve Ransohoff R., 2001, s. 186).

Günümüzde, kitle iletişim araçlarında yer alan bilimsel haberler, kamuoyunu bilgilendirmekten ziyade, eğlendirmek amacıyla yazılmaktadır. Bu durum, bilimin magazinleştirildiğini gün yüzüne çıkarmaktadır (Utma, 2022a, s. 1337-1339). Dolayısıyla bilimsel bilginin magazinsel bir parça haline getirilmesi, bilimsel gazeteciliğinin eleştirilmesine neden olmaktadır. Benzer şekilde, magazinleşme olgusu, bilimsel haberlerde geniş bir yer kaplayan “sağlık haberciliği”nde de karşımıza çıkmaktadır.

2.7 Sağlık Haberciliği

Ülkemizde veya başka ülkelerde yapılan birçok araştırmada, sağlık haberciliğinin tanımı üzerinde fazla durulmamış, daha çok bu alanda üretilen haberlerin önündeki engeller ve sağlık haberciliğinin nasıl yapılması gerektiği üzerine açıklamalar yapılmıştır. Bu nedenle, sağlık haberciliğinin nasıl ifade edilmesi gerektiğiyle ilgili kesin bir tanıma ulaşamamaktadır (Öğüt, 2013, s. 33). Ancak, “sağlık haberciliği”, genel olarak insan sağlığı ve yaşam kalitesiyle ilgili tüm konuları kapsayan bir habercilik türüdür (Kurban, 2018, s. 37).

Yıldırım (2018), sağlık haberciliğini, “sağlık profesyonellerine yönelik” ve “halka yönelik” olarak iki farklı alanda tanımlamıştır. Medikal dergiler ve medikal gazeteler tarafından gerçekleştirilen sağlık profesyonellerine yönelik habercilikte, sağlık kurumlarındaki gelişmeler, sağlık çalışanlarını kapsayan hukuksal düzenlemeler, sağlık politikaları, tıbbi yenilik ve gelişmeler gibi konular ele alınmaktadır. Türk Tabipleri Birliği’nin 15 günde bir ücretsiz olarak yayımladığı Tıp Dünyası Gazetesi, Sağlık ve Sosyal Hizmet Çalışanları Sendikası tarafından yayımlanan Sağlık-Sen Dergisi ve Sağlık-Sen Gazetesi gibi yayınlar bu alanın örnekleri arasında gösterilmektedir (Yıldırım, 2018a, s. 88). Hedef kitlesinin geniş olmasından dolayı, sağlıkla ilgili her olayı ele alan halka yönelik sağlık haberciliği ise sağlık konulu gazete haberleri, sağlık dergileri, sağlık içeriği sunan dijital web sayfaları ve televizyonda yayımlanan sağlık programları gibi geniş bir çerçevede yapılmaktadır. Bu habercilik alanında yer alan hedef kitlenin eğitim düzeyleri ve kültürel özellikleri gibi birçok unsurun farklı olması, bu habercilik alanı ile sağlık profesyonellerine yönelik habercilik alanı arasında bazı farklılıkların da yaşanmasına sebep olmuştur. En belirgin farklılık ise haberin dili ve anlatımı ile ilgilidir. Bu nedenle, halka yönelik sağlık haberciliğinde, sağlık habercilerinin en önemli görevi, tıbbi konuları ve terimleri sade bir dil ile aktarmaktır (Yıldırım, 2018, s. 89-90). Sağlık haberciliği ile ilgili yapılan tanımlamaların ortak amacı; sağlık haberciliğinin kişiler, sağlık uzmanları, toplum ve mevcut yönetim üzerinde olumlu bir etki yaratmasıdır (Tokar, 2023, s. 23). Dolayısıyla sağlık haberciliği, sadece halk için değil, aynı zamanda doktorlar, politika yöneticileri ve araştırmacılar için de bir sağlık kaynağıdır (Hinnant vd., 2015, s. 4). Bu noktada

sağlık haberciliği, geniş bir zaman periyodunda herkesi ilgilendiren bir habercilik türüdür.

Sağlık haberciliği üzerine yapılan araştırmalarda, dünyadaki sağlık politikalarının ve sağlığın geliştirilmesiyle ilgili yapılan çalışmaların sağlık haberciliği alanındaki gelişmeleri başlattığı ortaya çıkmaktadır. Özellikle bu araştırmalarda, geçmişte yaşanan salgın krizlerinin sağlık politikaları ile ilgili yürütülen uygulamalara yön verdiği öne çıkmaktadır. Dünyada uygulanan sağlık politikalarının tarihsel gelişimine dikkat çeken Topkaya (2016), modern toplumlarda, sağlık politikaları ile ilgili yapılan ilk çalışmalar arasında, salgın hastalıkları önlemek için başlatılan nüfus sayımlarının ve bu nedenle kurulan istatistik kuruluşların yer aldığını belirtmiştir (Topkaya, 2016, s. 709). Bu noktada Napolyon Dönemi'nde, İstatistik Araştırma Bürosu'nun kurulması, 16. yüzyılda İtalya'nın birçok şehrinde; nüfus, ekonomik faaliyetler ve salgın hastalıklara yönelik birçok sayımların yapılması ve 19. ve 20. yüzyıllarda dünyada yaşanan savaşlardan sonra açlık, bulaşıcı hastalıklar ve yoksulluğa yönelik birçok sağlık teşkilatının kurulması örnek olarak gösterilebilir (Porter, 2005, s. 489; Söyler, 2017, s. 58-59).

Günümüzde gelişen sağlık hizmetleri, uluslararası örgütlerin kullandığı yöntemler, çok uluslu şirketlerin ürünleri ve çok uluslu boyutta örgütlenmiş sivil toplum kuruluşlarının destekleri ile sağlanmaktadır (Duda, 2008, s. 10). Çünkü, bulaşıcı hastalıklar, ilaç endüstrisi, aşı kampanyaları ve elektronik tıp ürünlerindeki yenilikler bakımından siyasi sınırları aşan sağlık, uluslararası bir içeriğe sahiptir (Duda, 2008, s. 31). Özellikle sağlık hizmetlerine yönelik gelişmelerde önemli bir faaliyet gösteren ve 1948 yılında kurulan Dünya Sağlık Örgütü tarafından sağlık, bireyin doğduğu günden bu yana kazanmış olduğu bir hak olarak görülmüş ve bu hak uluslararası antlaşmalar ile güvence altına alınmıştır. Bireylerin sağlık konusundaki eğitim hakkı, devletin sorumluluğu alanı içerisinde yer almış ve “sağlık konusunda bilinçlendirilen bir kamuoyunun oluşması gerektiği” anlayışı önemsenmiştir. Bu noktada kamuoyunun sağlıkla ilgili aydınlatılmasında ise daha çok kitle iletişim araçları kullanılmakta ve “sağlık konulu habercilik” çalışmaları hızla önem kazanmaktadır (Yıldırım, 2018b, s. 109).

Türkiye’deki sağlık hizmetlerinin modern anlamda bir devlet görevi olarak değerlendirilmesi, TBMM hükümetinin kurulmasıyla başlamıştır. 1980’lere kadar bir kamu hizmeti kapsamında olan sağlık hizmetlerinde, 1982 yılından itibaren özel sektörün gelişmesi ve özel sağlık kurumlarının ortaya çıkmasıyla bazı değişiklikler yaşanmıştır. Nitekim, sağlık hizmetleriyle ilgili çalışmalarda, devlet sadece düzenleyen ve yönlendiren konuma geçmiştir (Soyer ve Belek, 1998, s. 41; Ögüt, 2013). Bu dönemlerde yaşanan sağlık, siyasi ve ekonomik gelişmeler ile birlikte, basın sektöründe de değişiklikler yaşanmıştır. Sağlık haberciliğindeki tarihsel süreç, okuma ve yazma oranının düşük olduğu Osmanlı Dönemi’nde, gazete ve dergi aracılığıyla toplumu bilgilendirme çalışmaları ile başlamıştır. Dolayısıyla sağlık haberciliğinin ilk örneklerine, 1830’lu yıllarda, ilk resmi gazete olan Takvim-i Vekayi ve ilk tıp dergisi olan Vakayi-i Tıbbiye gibi yayımlanan gazete ve tıp dergilerinde rastlamak mümkündür. Modern anlamda bilimsel çalışmaların olmadığı bu dönemlerde, bilimsel konulu haberler için yurtdışında yaşanan gelişmeler içerik olarak seçilmiş ve bu bilimsel haberler, çeviri haberler aracılığıyla halka sunulmuştur (Ögüt, 2013, s. 124-125).

2. Dünya Savaşı’ndan sonra teknoloji alanında önemli gelişmelerin yaşanması, bilimsel konulu haber içeriklerinin birçok gazete, radyo ve film gibi araçlarla yayılmasını sağlamıştır. Aynı zamanda, 1960 yılında, TÜBİTAK’ın kurulması ile birlikte, bilim alanındaki araştırma ve geliştirme faaliyetlerine verilen önem artmıştır. Bu döneme ait gazetelerin ise halkı bu bilimsel konularda eğitmek amacıyla yayımlandığı görülmektedir. 1970 ve 1980’li yıllar, sağlık haberciliğinde bir uzmanlaşmanın olmadığı dönemi kapsamaktadır. Ancak, 1990 ve 2000’li yıllarda sağlık ve medya sektörünün gelişmesiyle birlikte, sağlık gazeteciliğinde uzmanlık artmış ve gazetelerde sağlık konulu içeriklere daha sık yer verilmiştir (Ögüt, 2013, s. 130-131). 1990 yılından önce gazete ve dergilerde ele alınan sağlık ile ilgili haberler, daha çok sansasyonel konuları içerirken, bu dönemden sonra genel olarak tıp uzmanlarının hazırladığı köşe yazılarında, hastalık ve tedavi yöntemlerinden daha sık bahsedilmiştir. Bu dönemlerde, özel televizyon kanallarının açılmasıyla birlikte, sabah programlarında sağlık köşelerine yer verilmiş ve daha sonraki süreçte bu programların yayın süresi uzatılmıştır. Ancak, televizyon kanallarında da sağlıkla ilgili yanıltıcı içeriklere yer verilmesi, sağlık haberlerindeki bilgilendirici işlevin yerine getirilmesine

engel olmuştur (Atabek vd., 2013). Özellikle 2000’li yıllardan sonra sağlık programlarına katılan konukların alanında uzman kişilerden olmasına dikkat edilmiştir. Bu uzmanlar, hastalığın tanımı ve tedavi süreci ile ilgili bilgiler vermiştir. (Tokar, 2023, s. 27).

Günümüzde, birçok ülkede sermayenin artışıyla birlikte, medya tarihinde yeni geçişler yaşanmıştır. Gelirlerin genellikle satılan gazetelerden elde edildiği, bir kişi ya da politik süreçlerin etkisi altına girilmediği ve çalışanlar arasında eşitsizliklerin daha az olduğu bir dönem olan ve yazılı basın olarak adlandırılan “gazete dönemi”nden, yeni teknolojik araçların ortaya çıkmasıyla birlikte, çoğunlukla reklamlardan gelir elde edildiği, baskı ve tiraj kaygısının fazla olduğu, medyanın yönlendirme gücünün hızla arttığı, hükümetlerin ve medya sahiplerinin medyadaki bu güçten yararlanmaya çalıştığı dönem olan ve yeni medya olarak adlandırılan “medya endüstrisi” dönemine geçiş yapılmıştır (Sönmez, 2013).

Her geçen gün, sağlıklı yaşam ve sağlık standartlarını iyileştirme arzusu, birçok insanın sağlık haberlerine daha çok önem vermesine neden olmuştur. Bu durum, medyada sağlık haberlerinin daha fazla işlenmesini beraberinde getirmiştir. Bireyler ve toplumlar, sağlığa dair tüm bilgileri, genellikle medyadan öğrenmekte ve medya da bu talebe karşılık vermektedir. Öyle ki bazı araştırmalarda, medyada yer alan haberler arasında, en çok sağlık haberlerinin okunduğu belirtilmiştir. Bununla birlikte, farklı araştırmalarda da insanların medyada yer alan sağlık haberlerine daha fazla güven duydukları ifade edilmiştir (Kaya vd., 2018, s. 226-227). Dolayısıyla hayati önem taşıyan sağlık haberlerinde, bir sözcüğün dahi yanlış kullanımı, bu haberlerin çok farklı algılanmasına neden olabilmektedir. Bu duruma örnek olarak, yüksek tansiyonu olduğu için baş ağrısı çeken bir bireyin kalp damarlarında daralma ile ilgili bir hastalığı varsa ve kan akışını düzenlemek için de aspirin kullanıyorsa “Baş Ağrısı İçin Aspirin Aldı ve Öldü” başlıklı bir haber ile karşılaştığında, kaygılanarak tedavi sürecine devam etmeyebilmekte ve tedavi sürecindeki aksaklıklar ise olumsuz sonuçlara yol açabilmektedir (Doğruel ve Yüksel, 2021, s. 446).

Medyadaki sağlık haberlerinin artması, insan sağlığıyla ilgili alınması gereken önlemlere yol göstermesi konusunda olumlu karşılanırken, doğruluğundan emin

olmadan aktarılan haberlerin birçok insanı yanlış yönlendirmesi ve tehlikeli bulunması açısından eleştirilmektedir (Kaya vd., 2018). Bu doğrultuda, bilimsel bir dayanağa sahip olması gereken sağlık içerikli konuların günümüzde medya endüstrilerinde sıklıkla kullanılan bir araç haline gelmesiyle birlikte, fazla izlenme ve satışları arttırmak amacıyla haber içeriklerinin sansasyonel bir şekilde paylaşılması (Utma, 2019, s. 225), sağlık haberciliğinin eleştirilmesine neden olmaktadır. Endüstri toplumu ile iç içe olan medya organizasyonları, sağlık haberlerini üretirken birçok faktörden etkilenmekte ve bu haber içeriklerinin gazeteciler tarafından doğrudan aktarılması daha da zorlaşmaktadır. Bu noktada sağlık haberciliğinde yaşanan zorluklardan daha önce bahsedilse de ayrıntılı olarak belirtmekte fayda vardır (Schwitzer, 2009; Keshvari vd., 2017; Geçer, 2018):

1- Medyada üretilen içeriklerin çok fazla talep görmesi: İnsanlar, yaşamlarını kolaylaştırmak için genellikle kitle iletişim araçlarını kullanmayı tercih etmektedir. Doğru bir bilgi alma umuduyla yola çıkan bireyler, medyadaki haberleri çok çabuk tüketmektedir. Diğer bir yandan, medyanın gündem belirleme gücü, insanların neye karar vereceğini belirlemektedir. Medyanın bu işlevinin farkında olan üreticiler, sağlık gazetecileri üzerinde bir baskı yaratabilmektedir. Haberlerde yer alan bazı ilaç firmaları ve markalarının tanıtımı, sağlık bilgilerinden uzaklaşmaya ya da bu bilgilerin eksik verilmesine neden olmaktadır.

2- Sağlık yetkilileriyle yapılan iş birliğinin yetersiz olması: Habercilikte, yeni medyanın olanaklarından yararlanılması, gazeteciler ve sağlık profesyonelleri arasındaki mesafeyi de arttırmaktadır. Sağlık gazetecilerinin anlamlı ve verimli bir haberi üretmesi için güvenilir kaynaklara hakim olması ve bu kaynaklarla aktif diyaloglar kurabilmesi gerekmektedir. Ülkemizde, bu mesafenin kapanması ve sağlıkla ilgili farkındalık oluşturmak için Yeryüzü Doktorları, Kızılay ve Türk Kalp Vakfı gibi kuruluşlar bulunmaktadır.

3- Zaman sınırlaması: Medya kuruluşları tarafından üretilen sağlık haberlerinin anında gazetelerde yer alması için bir hız yarışına girilmesi, sağlık haberciliğinin doğru ve güvenilir bir şekilde yapılmasına en büyük engel olarak görülmektedir. Gazetecilere, “az zamanda, çok iş yapmak” adı altında yapılan zaman baskısı, hem haber

içeriklerindeki verimliliği düşürmekte hem de gazetecilerin çalışma saatlerinde sorun yaşamasına neden olmaktadır.

4- *Sağlık gazetecilerinin istatistiksel yorumlama analizinde bulunamaması*: Sağlık haberciliği alanında eğitim almak isteyen gazeteciler, halkla ilişkiler uygulamacısına maruz kalarak pasif bir haber üretme sürecine dahil olmaktadır. Gazeteciler sağlıkla ilgili bilgileri, adeta halkla ilişkiler uygulamacılarından alarak sağlık konularından çok hikaye kısmına yer vermektedir. Bununla birlikte, birçok sağlık gazetecisi, vermek istediği bilginin kaynağına ulaşmaktan ziyade genellikle resmi yetkililer tarafından duyurulan bilgilerle sınırlı kalmaktadır. İlaç gibi tıbbi ürünler hakkında bilgi vermek isteyen gazeteci, internet üzerinden ve basın bültenlerini takip ederek elde ettikleri bilgilerle haberini üretmektedir. Bu durum, haberi üretme sürecinin sosyo-politik ve ekonomik çerçevenin dışında gerçekleşmesine sebep olmaktadır. Dolayısıyla ölüm ve salgın gibi konularda, istatistiksel değerlere hakim olamayan ve bu konuda uzmanlaşamayan bir gazetecinin sağlığa katkıda bulunabilmesi pek mümkün olmamaktadır.

5- *Medyada ticarileşme*: Son 20 yılda, iletişim endüstrisinin artmasıyla ortaya çıkan küresel medya zincirleri, gazeteciliği belirlemede son derece etkili olmuştur. Dolayısıyla iletişim sektörü, ticari bir alana dönüşerek tekelleşmeye doğru gitmiştir. Diğer medya kuruluşlarıyla rekabet yoğunluğunu arttıran medya aktörleri, bünyesinde çalışan gazeteciler ve editörlerle örgütlenmeye çalışarak habercilik alanına ticari çıkarları doğrultusunda yön vermektedir. Bu durum, sağlık gazetecileri üzerinde farklı bir baskı ortamı yaratarak haber içeriklerinin özgürce üretilmemesine ve gazetecilerin amacından uzaklaşmak zorunda kalmasına neden olmaktadır.

7. *Medyanın Dijitalleşmesi*: Facebook, Twitter (X) ve Wikiler gibi birçok sosyal ağın temelini oluşturan, iki yönlü iletişimi sağlayan ve ikinci kuşak platform olarak adlandırılan Web-2.0 çağına geçilmesiyle, bilgiye ulaşmak ve bilgiyi paylaşmak daha kolay hale gelmiştir. İnternetin kullanım alanlarının büyümesiyle ortaya çıkan bu dijitalleşme dönemi, haberleşme platformları ve sosyal medya uygulamaları gibi kitle iletişim araçlarını kapsadığından “dijital medya uygulamaları” olarak adlandırılmaktadır. Dijitalleşme ile birlikte, birçok haber izleyicisinin kullandığı kitle

iletişim araçları ve bu araçları kullanım şekli değişmiştir. İnsanların dijital medyaya yönelmesi, medya kuruluşlarının da haber üretme sürecini ve haber sunma şeklini değiştirmiştir. Yeni medya ortamlarında, habercilik faaliyetlerinin yapılması, hız, zaman ve daha fazla bilgi toplama konusunda birçok imkan sunsa da gazetelerin tirajlarının/baskı sayısının azalmasıyla haber kuruluşlarının reklam gelirleri daralmıştır. Bu ekonomik boşluğu kapatmak için henüz yeni medya konusunda teknik becerilere sahip olmayan gazetecilere birden fazla görev verilmiştir. Dolayısıyla bir hazırlığı olmadan, birçok görevi kaygılı bir şekilde yerine getirmeye çalışan gazeteciler, kaliteli ve doğru haberler üretememektedir.

8- Gazetecilerin iş stresi ve kişisel deneyimleri: Gazeteciler, birçok olayı araştırmada, raporlamada ve sunmada başarılı olsalar da haber endüstrisinin baskılarına maruz kalarak yıpranmaktadır. Bu yıpranma, gazetecilerin sadece klinik araştırmalar konusunda değil, aynı zamanda sağlık politikası, ekonomi, sağlıklı yaşam tarzı, halk sağlığı, küresel sağlık sorunları ve siyaseti de kapsayan karışık alanlarda görevlendirilmesiyle yaşanmaktadır. Nitekim, gazeteciler haber üretme sürecinde isteksiz davranabilmektedir. Bununla birlikte, gazetecilerin amaçları, ideolojileri, daha önceki deneyimleri, aile ve toplum yapısı gibi birçok faktör de sağlık haberciliğinde şeffaflık ilkesinin yaşanmasına engel olabilmektedir.

Sağlık haberciliğinde, yukarıda belirtilen sorunlara ek olarak, kamu/devlet ve medya arasındaki işbirliği maddesi de eklenebilir. Özellikle sosyal medyanın milyonlarca kişi tarafından kullanılması, birçok kurum gibi kamu kuruluşlarını da sosyal medya kanallarına y neltmıştir. Dolayısıyla toplum ve devlet arasında yeni bir iletişim süreci başlamıştır. Kamu kurumları, yürütülen çalışmalara ve politikalara yönelik halkın tepkisini ölçmek için daha sık olarak medyadan yararlanmaktadır. Bu durum, halkın ihtiyaçlarının belirlenmesi, halkın kamu çalışmalarına katılması, toplum ve devlet arasındaki iletişimin gelişerek bir işbirliğinin kurulması ve yürütülen faaliyetlerin şeffaf olması bakımından birçok avantaj sunabilmektedir. Ancak, yönetimin her geçen gün zorlaşan bir çalışma alanı olması, işlevlerini daha kolay yerine getirmek isteyen kamu kurumlarında, medyanın kullanım amaçlarını değiştirmiştir (Yüksel, 2005, s. 250-251; Karakiza, 2015). Kamu kurumları, kamusal itibarını yükseltmek ve kamusal imajlarını pekiştirmek için de medyaya başvurabilmektedir (Keskin ve Tanyıldız,

2015, s. 468). Bu noktada sağlık haberciliğinin içerikleri, kurumların amaç ve eylemlerinden de etkilenebilmektedir. Aynı zamanda, belirtilen sorunlar tek tek ele alındığında, dış faktörlerden kaynaklanan sorunların sağlık haberciliğinde daha çok etkili olduğu görülmektedir. Dolayısıyla sağlık haberciliğinin bilimsel bir süzgeçten geçirilmesi, sadece gazetecilerin sorumluluğuunda olmamalı, aynı zamanda medya sahipleri ve devlet yetkililerinin de gazetecilere gerekli desteği vermeleri gerekmektedir (Geçer, 2018, s. 173).

Sağlık haberciliğinde, ölüm, korku, salgın, risk gibi içerikler de önemli temalar arasında yer almaktadır (ağlar, 2005, s. 111). Çünkü, medya “korku” ögesini istediği dil ve söylem yöntemiyle çerçeveleyerek hedef kitleyi daha çabuk ikna etmeye çalışmaktadır (Balcı ve Karadeniz, 2022). Dolayısıyla medyada yer alan sağlık konulu içerikler, ne kadar olumsuzluk içerirse o kadar çok dikkat çekmektedir. Bu bağlamda yakın zamanda, büyük bir salgın olarak nitelendirilen COVID-19 salgını sürecinde, haberlerde korku ögesi fazlasıyla kullanılarak insanların daha fazla panik yaşamasına ve birçok yanlış bilginin aktarılmasına sebep olmuştur. Bununla birlikte, her ne kadar yeni medya dönemine geilse de Türkiye de dahil birçok ülkede, geleneksel medyanın kullanımı daha yoğundur. Bu nedenle, birçok kurum ve örgütler geleneksel medyayı kullanmayı daha çok tercih etmektedir (Keskin ve Tanyıldız, 2015, s. 466). Dolayısıyla ilk kitle iletişim aracı olan gazetelerin (Erer, 2013, s. 25) toplum üzerindeki etkisi günümüzde de devam etmektedir. Ancak, sağlık haberciliğinde, uzman sayısının yeterli olmaması ve medya yöneticilerinin sağlık haberlerini bir gelir kapısı olarak görmeleri, sağlık haberciliğindeki etik problemlerin artmasına neden olmaktadır. Sağlık gazetecilerinin kullandıkları kaynakların büyük bir kısmının üretim kamusal sektörlerinin hedefinde olması, bu etik problemlerin yaşanmasının başka bir sebebi olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer bir ifadeyle tıp bilimine ait bilgi üretimi ve eğitimi, endüstrinin kamusal alanlarında hizmet vermekte ve adeta bu alanların parçası halinde işlemektedir (ığ, 2012, s. 337).

2.8 Sağlık Haberciliği Alanında Uzmanlık

İletişim ve teknolojiadaki değişimlerle birlikte, gazetecilik alanı dijital ortama taşınsa da bu dönüşüm, gazeteciliğin sonunu getirmemiş, aksine kabuk değiştiren

gazetecilikte, yaşanan niceliksel kaygının artması sonucunda, nitelikli içeriklerin önemini daha çok arttırmıştır (Aslan, 2015, s. 77). Sağlık konulu bilgilerin tıbbi ve bilimsel terimler içeren karmaşık bir yapıya sahip olması ve birçok bireyde davranış değişikliğine yol açması, sağlık haberciliği alanında uzmanlığın ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla sağlık haberciliğinde, bilginin elde edildiği kaynağın güvenilir olması ve aktarılan bilgilerin de bilimsel araştırmalara dayandırılması son derece gereklidir (Turancı ve Biber, 2021, s. 1108). Dolayısıyla bu alanda çalışan gazeteciler, her ne kadar bir doktorun bilgisine sahip olamasa da ihtiyaç duyulan tıbbi terimlere hakim olmak için eğitim almalı, kamuoyunun sağlığını olumsuz anlamda etkilemeyecek konuları ele almalı ve konunun kaynağı ile sık sık iletişim halinde olmalıdır. Çünkü, basın alanında yer alan yanlış bir haber, birçok kitleyi anında etkilemekte ve hayal kırıklığı yaratarak umutsuzluğa düşürebilmektedir (Çağlar, 2005, s. 113). Aynı zamanda, sağlık gazetecilerinin elde ettikleri bilimsel araştırmaları eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirebilmesi ve sağlık politikalarına yönelik önerileri detaylı bir şekilde inceleyebilmesi için de yeterli eğitim önemli bir meseledir (Schwitzer, 2009, s. 4).

Günümüzde yapılan sağlık haberciliğinde, kamu yararı haberciliği anlayışından ziyade çıkara hizmet eden bir anlayış benimsenmiştir. Özellikle bu alanda yapılan haberlerin dikkat çekmesi için şok yaratacak konular öne çıkarılmaktadır. Aynı zamanda, “uzmanlar uyarıyor”, “bilim insanları sıraladı” gibi başlıklar kullanılarak uzman görüşüne dayalı haber sayısının az olduğu ve haberlerin kime ait olduğu belli olmayan kaynaklarla meşrulaştırıldığı göze çarpmaktadır. Nitekim, aktarılan bu haberlerin yanlış, eksik ve taraflı bir çerçeveden sunulması kaçınılmazdır (Utma, 2019, s. 225).

Sağlık medyasında, her geçen gün bazı olumlu gelişmeler yaşanmış olsa da ulusal basında sağlık konularıyla ilgili literatür bilgisi olan ve herhangi bir gelişmede kimden bilgi alması gerektiğini bilen gazetecilerin sayısı oldukça azdır. Gazetelerin sağlığa ayrılan sayfalarında, ajanslardan veya internet portallarından alınan kısa hikayeler ve en üst sayfada yer alan kadın veya çocuk haberleri verilerek anı kurtarmak hedeflenmektedir. Bu süreç, televizyon ve internet sağlık haberciliğinde de benzer şekilde işlemektedir. Haber bültenlerinin sonuna doğru eklenen ve “renkli haber” olarak tabir edilen haber içeriklerinde, “şok zayıflama reçeteleri, şifalı bitkiler ve otlar”

gibi temalar sağlık haberleri adı altında sunulmaktadır. İnternet sağlık haberciliğinde de haber ajanslarından ve birçok internet portalından ulaşılan haberler, araştırılmadan ve sorgulanmadan kopyala-yapıştır yöntemiyle ele alınmaktadır. İnternet portallarında; obezite, kalp rahatsızlıkları ve gribal gibi pek çok konuya yer verilerek sağlık haberciliğindeki “müjdeli haber” ve “şok buluşların” ötesine geçilememektedir. Bu durum, sağlık haberciliğinde, sayısızca sağlık konulu haberlerin aktarıldığı düşünöldüğünde, bilgi kirliliğinin de ne kadar fazla olduğunu gözler önüne sermektedir (Çakkal, 2009, s. 72-73).

Medyada, akademik unvanlarıyla ve üyesi olduğu hastane ile tanınan uzmanlar ya da bilinen bilimsel kuruluşlar tarafından okuyuculara, izleyicilere ve medya çalışanlarına sağlıklı yaşam ile ilgili reçeteler sunulmaktadır. Medyadaki bu yayınlar ile birey yaşamını disipline etmekte, sağlıklı beslenmenin, sağlıklı ilişki kurmanın ve kendisini iyi hissetmenin reçetelerini bu uzmanlardan almaktadır (Utma, 2019, s. 225). Ancak, medya bu yayınların çoğunda, bilgiyi doğru üretme ve aktarma işlevini yerini getirmekten çok, tanınan yani popüler uzmanların veya doktorların aracılığıyla ele aldığı bilgileri yönlendirici ve düzenleyici bir formatta sunarak insanlara tüketim kültürünü aşlamaktadır. Tüm bu sürece, uzmanların ya da sağlık kuruluşlarının kendi reklamını yapmak için medya ile iletişim kurması da eklenince tıbbi açıdan etik olmayan haberler aktarılmaktadır. Bu durum, sağlık medyasında, çoğunlukla yapılan bir magazinleştirme olgusunun olduğunu ortaya çıkarmaktadır (Hölür, 2016, s. 165-166; Ayaz, 2019, s. 40-41).

Bugün yapılan sağlık haberciliğinde, çıkara hizmet eden bir anlayış benimsendiğı için toplumu yakından ilgilendiren konularda birçok olumsuzluğun yaşanması kaçınılmazdır. Özellikle, COVID-19 salgını sürecinde, gerçek dışı olan birçok bilginin paylaşılması, kamuoyunun manipöle edilmesine ve bir kaos ortamının yaşanmasına neden olmuştur. Dolayısıyla tüm medya kuruluşları, bireyleri ve toplumları derinden etkileyen sağlık konulu haberleri üretirken birden fazla uzman görüşünden faydalanarak, gözlemlene sürecini uzatarak ve bunun sonucunda doğruluğu ispatlanan haberleri aktarmalıdır. Çünkü, haber içeriklerinde doğruluk ilkesinin temel amaç olması, hem insanlık tarihi etiğı açısından hem de gazetecilik mesleğı etiğı açısından oldukça önemlidir. Sağlık haberciliğı alanında, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti dışında,

ilk örgütlenme 1991 yılında kurulan ve günümüzde de varlığını koruyan Eğitim ve Sağlık Muhabirleri Derneği (ESAM-DER) ile gerçekleştirilmiştir. Dernek, sağlık haberciliği alanında, eğitilmiş gazeteci sayısını ve haberlerin kalitesini arttırmak başta olmak üzere, birçok amaçla kurulmuştur (Öğüt, 2013, s. 140-141). Bununla birlikte, sağlık alanında, 1999 yılında “Sağlık ve Medya” konulu ilk toplantı gerçekleştirilmiş ve bu toplantıda sağlık haberciliğinde yaşanan sorunlar ayrıntılı olarak tartışılmış ve şu kararlar alınmıştır (Sağlık Bilinci ve Medya Toplantıları, 2002, s. 450-451):

1. Sağlık haberciliği alanında önemli sorunlar yaşanmaktadır.
2. Sağlıkta, uzmanlaşma desteklenmeli.
3. Sağlık habercisinin haber yapma özgürlüğüne yönelik hiçbir baskıya izin verilmemeli.
4. Sağlık haberlerinin sorumluluğunu, sağlık habercileri taşımalı.
5. Sağlık habercileri sadece haber üretmekle sorumludur.
6. Sağlık habercileri için bir bilimsel dayanışma havuzu oluşturulmalı.
7. Sağlık alanındaki haber kaynakları da eğitilmelidir. Sağlık bilgilerini, en doğru şekilde aktarmak için kaynak olabilecek bilim insanları ve doktorlar da eğitilmeli.
8. Sağlık muhabirliği, İletişim Fakültelerinde ayrı bir ders olarak kabul edilmeli.
9. Sağlık muhabirlerine sürekli eğitim olanakları yaratılmalı.
10. Tıbbi dergilerdeki araştırmaların haber kaynağı olarak kullanılması sağlanmalı.
11. Sanayi Bakanlığı Tüketicuyu Koruma ve Reklam Kurulu’nun etik ilkelerinde uymayanlara verilen cezalarla ilgili yapılacak haberler caydırıcılık taşıyacaktır.
12. Sağlık habercisi ile haber kaynağı, alanlarındaki etik kuralları düzenleyen bildirgeleri dikkate almakla yükümlüdür.

Gazeteciliğin her alanında, uzmanlık gerektiren nitelikli içeriklerin üretilebilmesi için özellikle gazeteci adaylarının iletişim fakültelerinde uygulamalı dersler alması ve daha sonra elde ettikleri bilgilerle çalışma hayatına başlayarak bu bilgileri pekiştirmesi gerekmektedir (Yıldırım, 2013). Ancak, nitelikli haberleri daha iyi anlamak ve bu haberlerden doğru faydalanmak, sadece iyi bir gazetecilik ile değil, aynı zamanda okuyucunun ya da izleyicinin iyi bir okuryazar olmasıyla da gerçekleşmektedir. Okuryazarlar, ihtiyaç duyduğu bir konuyla ilgili yazılan haberlerin içeriğini çok iyi

anlamalı ve bu haberlerin yer aldığı farklı kaynakları da inceleyerek harekete geçmelidir.

3. SAĞLIK HABERCİLİĞİNDE DEZENFORMASYON VE İNFODEMİ

3.1 Dezenformasyon

16. yüzyılda, bir politikayı ve bir ortak girişimi ifade eden, ancak daha sonraki yüzyıllarda, burjuvazi sınıfının oluşması, ticari milliyetçiliğinin artması ve modern devlet anlayışının gelişmesiyle birlikte, bir toplumsal sistem olarak ifade edilen kapitalizm ortaya çıkmıştır. Günümüzde ise kapitalizm, çoğunlukla serbest girişim, özel sektör, rekabetçi piyasalar ve birçok yatırım fırsatı ile daha çok ekonomik sistem olarak ifade edilmektedir (Merrill, 2014, s. 87; Nakiboğlu ve Dugan, 2023, s. 1105). Kapitalizmin bu dönüşümü, buharlı makinenin icadıyla başlayan Sanayi Devrimi'nden sonra dijital teknolojinin ayrılmaz bir parçası olan bilişim çağına geçişin yaşanması ve sürdürülemez sanayileşmenin dünyadaki ekolojik dengeyi bozmasıyla gerçekleşmiştir. Yaşanan bu gelişmeler, birçok olumsuzluğa da beraberinde getirmiştir. Özellikle Büyük Dünya Savaşları'nda kullanılan nükleer silahların milyonlarca can kaybına neden olması ve Soğuk Savaş Dönemi'nden sonra pek çok alanda büyük bir sermaye rekabetinin başlaması, bu olumsuzlukları gün yüzüne çıkarmaktadır (Aşkın, 2015, s. 17).

Günümüzde teknolojinin katlanarak gelişmesi, enformasyon/bilgi akışını hızlandırarak kapitalist sermaye birikiminin bir aşaması olan küreselleşmenin oluşumuna zemin hazırlamıştır. Dolayısıyla küreselleşme, bugün en çok kullanılan kelimeler arasında yerini almıştır. Özellikle 1960'lı yıllarda, McLuhan'ın “küresel köy” e benzeterek ele aldığı küreselleşme, son yıllarda kapitalizmin ideolojik olarak üstünlüğünü çağrıştıran bir kavram olarak kullanılmaktadır (Aşkın, 2015). Bilişim çağında yaşanan gelişmelerin dünyayı küresel bir köy imajına dönüştürdüğünü ifade eden McLuhan (1962), kitle iletişim araçlarının kültürel değişimler üzerindeki etkisine dikkat çekmiştir. McLuhan, elektrik çağı ile birlikte, teknolojik araçlarının bir arada kullanılmasının insanlık tarihinde bir krize neden olduğuna işaret ederek, duyguların kolektif olarak tek bir deneyim alanı oluşturduğunu ve duygular gibi teknolojik araçların da bir arada yaşamayı zorunlu kıldığını belirtmiştir (McLuhan, 1962, s. 5). Bu noktada “küresel köy” kavramı, kitle iletişim araçlarının kullanılmasıyla, zaman ve

mekan kavramlarının önemini yitirerek bilginin sınırları aştığı ve duygularımızın, davranışlarımızın ve söylemlerimizin benzer olduğu küçük bir dünyayı karşılamaktadır. Bu durum, enformasyona daha çabuk ulaşmaya imkan sağlarken, çoğu kez iletilmek istenen enformasyonun hangi kaynağa dayandığı bilinmeden, çok çabuk yayılmasına da neden olabilmektedir.

Dünya üzerinde, büyük bir sermayeye sahip olan ülkeler, küreselleşmeden olumlu olarak faydalanmıştır. Yaşanan bu durum iletişim alanında da kendini göstermiştir. Öyle ki günümüzde, büyük medya kuruluşları, daha fazla sermayeye sahip olan güçlerin isteklerine yönelik haber üretmektedir. Üretilen bu haberlerin uluslararası bir boyuta gelmesinde, medya daha etkin bir rol oynamaktadır. Uluslararası haberlerin dışında kalmak isteyen ve daha az sermayeye sahip olan ülkeleri hizaya getirmek için medyada eşgüdümlü kampanyalar kullanılmakta ve haberler yeniden inşa edilmektedir. Bu kampanyalarda ise dezenformasyona başvurulmaktadır (Aşkın, 2015, s. 17). Örneğin, medyanın gücünden faydalanan siyasi hareketler, kamuoyunu etkileyerek hedeflenen yönde hareket etmeye teşvik edebilmektedir.

Dezenformasyon, herhangi bir bireye, topluma veya kuruma zarar vermek amacıyla kasıtlı olarak oluşturulan yanlış veya yanıltıcı bilgidir (Wardle, 2023, s. 110). Wardle ve Derakhshan, bilgi bozukluğunu; yanlış bilgi, dezenformasyon ve kötü bilgi olarak üç kategoride incelemiştir (Wardle ve Derakhshan, 2017, s. 5):

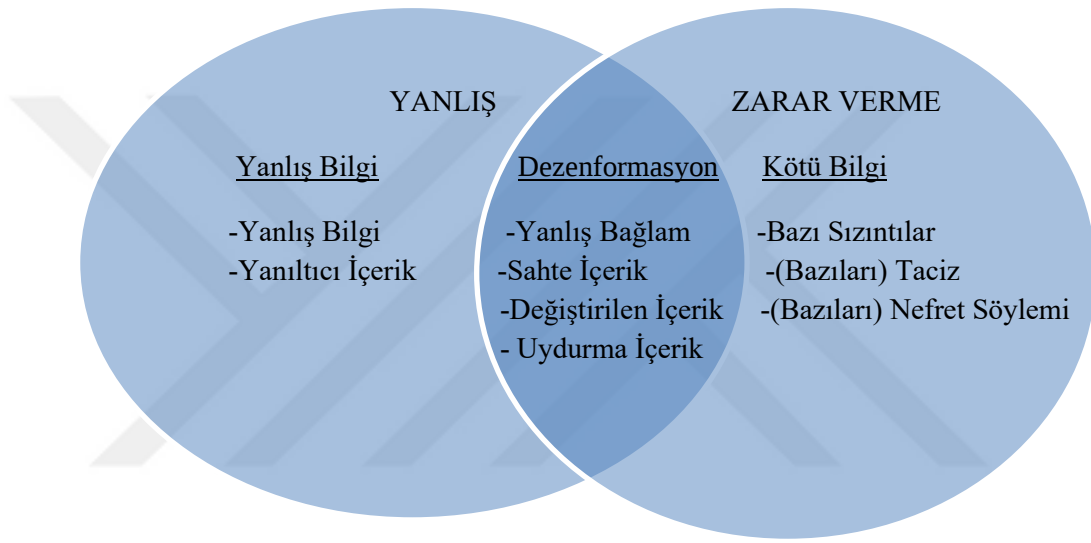
1. *Yanlış Bilgi (Mezenformasyon)*: Kasıt olmaksızın yanlış bilginin paylaşılmasıdır. Örneğin, para kazanmak için tıklamaları arttırmaya yönelik içerik oluşturan biri, bu eylemi kasıtlı olarak ve zarar vermek amacıyla yapmaktadır.

2. *Dezenformasyon*: Yanlış bilginin zarar vermek amacıyla kasıtlı paylaşılmasıdır. Örneğin, dezenformasyona başvurularak üretilen yanlış içeriklerin sahte olduğunun ve zarar vereceğinin farkına varamayan bir annenin bu içeriği Facebook'ta paylaşması ise yanlış bilgilendirmeyi (mezenformasyon) arttırmaktadır.

3. *Kötü Amaçlı Bilgi (Malenformasyon)*: Özel kalması için tasarlanmış doğru bir bilginin zarar vermek amacıyla kamusal alana taşınmasıdır. Günümüzde, internet altyapılı kitle iletişim teknolojileri içerisinde gelişen web siteleri, "hacker" adı verilen

kişilerin saldırısına uğramakta ve haber aktarma hizmeti veren altyapılara sızarak buradaki mevcut içeriği değiştirmekte ve bilerek yanlış haber ekleyebilmektedir.

Yanlış olduğunun farkına varılan bilgiler düzeltilse de kısa süreli paylaşımda kalan bilgiler birçok kişiyi etkileyebilmektedir. Özellikle bu web portallarının çok fazla anlık ziyaretçi sayısına sahip olması, yanlış bilgi yayılımını daha çok arttırabilmektedir (Turan, 2015). Dolayısıyla bu tür siber tehditler, önemli bilgileri sızdırmak ve bir bireyin ya da bir kurumun saygınlığını azaltmak için girilen eylemlerdir.

Şekil 3.1 Bilgi bozukluğu türleri (Wardle ve Derakhshan, 2017, s. 5)

Dezenformasyonun ortaya çıkmasının bir diğer nedeni, medya kuruluşlarının tekelleşmesiyle, egemen olan medya gruplarının keyfine göre hareket etmesidir. Belirli bir yatırım elde eden medya grupları, farklı düşünceleri itibarsızlaştırarak düşüncelerini veya isteklerini okuyucuya ya da izleyiciye empoze etmek için sık sık dezenformasyona başvurmaktadır. Bununla birlikte, yeni çağda, sosyal medya kullanımının artması ve geleneksel medya araçlarının özellikle de gazeteciliğin yeniden dönüşümü ve yurttaş gazeteciliğinin ortaya çıkması gibi önemli gelişmeler, dezenformasyonunun artmasına, hızlı yayılmasına ve toplumun dezenformasyona maruz kalmasına neden olmaktadır.

Geldiğimiz noktada, sosyal medya kullanımı oldukça fazladır. İnsanlar, bilgiye ulaşmak, sosyalleşmek, eğlenmek ve statülerini yükseltmek için sıklıkla sosyal medyadan yararlanmaktadır. Sosyal medyanın bu yaygın kullanımı; haberi üretme,

paylaşma ve tüketme şeklini değiştirmiştir (Lee ve Ma, 2012, s. 331). Sosyal medyanın hemen hemen her yerde erişilebilen, ucuz ve gelişmiş bir teknolojiye sahip olması, haber içeriğinin oluşumunu ve dağıtımını çok kolay hale getirmiştir. Aynı zamanda, sosyal medyanın kullanımı, daha önce tüketilmesi zor ve özel olan bir bilgiyi, kamusal hale getirmiş ve bilginin yayılma hızını son derece arttırmıştır. Ayrıca, sosyal medya kullanıcılarının bilgiyi sorgulama olasılığının azalmış olması da dezenformasyonu arttırmaktadır (Wardle ve Derakhshan, 2017, s. 12). Özellikle sosyal medyada birden fazla kullanıcı tarafından paylaşılan bilgiler, başka kullanıcılar tarafından doğru olarak kabul edilmekte ve sorgulanmadan defalarca paylaşılmaktadır. Yani, duygusal gerçeklik de dezenformasyona neden olmaktadır (Arslan, 2022, s. 110). Sahte içerikli haberler ile kullanıcıları manipüle ederek düşmanlık ve nefret gibi olumsuz hislere neden olan troller de dezenformasyona sık sık başvurmaktadır (Posetti ve Bontcheva, 2021, s. 3). Dolayısıyla sosyal medyanın bilgiyi anında ortaya çıkarma, yayma ve tedbir alma gibi olumlu yönleri olsa da olumsuz yönleri daha fazladır. Özellikle sosyal medya ağlarında, güvenliği sağlayan denetleyici öğelerin bulunmaması ve sahte haber paylaştığının bilincinde olmayan kullanıcı sayılarının fazla olması, bu olumsuzluğu arttırmaktadır.

Sosyal medyanın dışında, haber siteleri, televizyon ve gazeteler de önemli haber araçları olarak kullanılmaktadır (Topçu ve Çaycı, 2022). Ancak, internet ve sosyal medya ağlarının artması, yazı, ses ve görüntü bakımından geleneksel medya haberciliğinde, yeni fırsatlar sunsa da pek çok zorluk yaşatmaktadır. Özellikle yazılı basın için fotoğraf, video, multimedyanın kullanılabilmesi interaktif sunumun gerçekleşmesini sağlamaktadır. İnternetin sunduğu diğer bir imkan ise kelime ve yer sınırlaması olmadan haberlerin ele alınmasıdır. Böylece, ayrıntılı haberlere daha çok yer verilmekte, araştırmacı gazetecilik için yol gösterici olmakta, dosya haberler için bir alan oluşturmaktadır. Öyle ki geleneksel kitle iletişim araçlarında, anlık ve günlük sunulan ve daha sonra kaldırılarak arşivlenen bilgiler, gazetelere ait internet sitelerinde süresiz erişime açık kalabilmektedir. Ayrıca, COVID-19 gibi belli bir dönemde gerçekleşen ve uzun bir süreci içeren olaylarla ilgili kamuoyuna bilgi vermek ve “büyük resmi” göstermek için günlük haber formatından ziyade, “enformasyon haberciliği”nin yürütülmesinde, daha az teknik aksaklıkların yaşandığı internet platformlarından faydalanılmaktadır (Ünal, 2021, s. 75-76). Bu imkanlar dışında,

gelişen internet ve sosyal medya karşısında, tiraj ve reyting kaybı yaşayan gazetelerin bütçelerinin yeniden yapılandırılması, araştırmacı gazeteci kadrolarının azaltılmasına ve basının araştırmacı işlevi; bloggerlar, radyolar ve kâr amacı gütmeyen örgütler tarafından yerine getirilmesine neden olmuştur. Böylece, oluşan boşluk ise yurttaş gazeteciliği ile doldurulmaya çalışılmıştır (Uzun, 2006, s. 641). Aynı zamanda, yurttaş gazeteciliğinin ortaya çıkmasındaki diğer nedenler arasında, geleneksel medya ile okuyucu ve izleyici arasında yaşanan güven sorununu ortadan kaldırmak da bulunmaktadır (Karaman ve Önder, 2017, s. 166). Dolayısıyla araştırmacı gazeteciliğe alternatif bir çözüm olarak ortaya çıkan yurttaş gazeteciliği, profesyonel gazetecilerin yerine, halk tarafından üretilen bir gazetecilik çeşidi olarak karşımıza çıkmaktadır. Yurttaş gazeteciliğinde, sıradan insanlara kulak verilmesi, basındaki eşik bekçilerine bağlı kalmadan üretilen içeriklerin geniş bir kitleye yayılmasına olanak sağlamaktadır. Aynı zamanda, yurttaş gazetecileri, okuyucularla bağlantı kurarak etkileşimde bulunabilmekte ve bir topluluk duygusuyla işbirlikçi bir gazetecilik şekline fırsat verebilmektedir. Yurttaş gazetecileri, bilgilerin çok hızlı yayılmasına katkıda bulunmaktadır (Değirmenci, 2023, s. 63). Dolayısıyla birçok sorumluluğu kapsayan yurttaş gazeteciliğinde, önemli sorunlar yaşanabilmektedir. Yurttaş gazetecilerinin, gazeteciliğe dair etik kurallardan habersiz olarak yaptıkları paylaşımlar, hızlı bir şekilde sosyal medyada yayılmakta ve dezenformasyona neden olmaktadır (Arslan, 2022, s. 110). Aynı zamanda, yurttaş gazetecilerinin basından önce sosyal medya platformlarından duyurmak istedikleri bu sınırsız bilgilere ayak uydurmak isteyen gazetecilerin haberi çeşitlendirme, haberin doğruluğunu sorgulama ve habere bağlam unsurlarını ekleme sorumluluğundan uzaklaşmasına ve bir açıklayıcıdan ziyade aktarıcı rolüne dönüşmesine neden olmaktadır (Ünal, 2021, s. 76-77).

Bir birey ya da kurum tarafından üretilen bilgiyi referans alan haber kanallarında ve gazetelerde de gerçek dışı haberler üretilebilmektedir. Burada yer alan geleneksel medya, dezenformasyona neden olan kaynak görevinde değil, kaynağın güvenilirliğini sorgulamayan bir taşıyıcı görevindedir (Turan, 2015, s. 110). Bununla birlikte, bir muhabir ya da bir medya kuruluşu tarafından da kasıtlı olarak sahte bir haber, sosyal medya üzerinden paylaşılabilir (Arslan, 2022, s. 110). Yani, sahte haberler geçmişte de var olmuş ancak günümüzde sosyal medya ağlarıyla daha çok yayılmıştır (Tandoc vd., 2018). Dolayısıyla geleneksel medya, hem sosyal medyadan elde ettiği

sahte bilgileri farkında olmadan kullanarak hem de bilinçli bir şekilde doğrudan sahte haberlere yer vererek dezenformasyonu arttırmaktadır. Nitekim, doğruluğu belli olmayan veya yanlış olan kaynaklar tarafından bilinçli ya da bilinçsiz olarak aktarılan bilgiler, sosyal medyanın kullanımı ile birlikte, farklı bir boyuta geçerek yanlış bir halk sağlığı tepkisine neden olmaktadır.

3.2 İnfodemi

Günümüzde, internet ve kitle iletişim araçlarına erişim kolaylaştıkça birçok bireyin haberin üreticisi ve dağıtıcısı konumuna gelmesi, enformasyon üretim artışını ve paylaşımını hızlandırmıştır. Diesbach, “enformasyon” kavramını, kitle iletişim araçları üzerinden ele alarak, enformasyonun özel simgeleri, bulguları ve bir takım olaylara ait bilgilerle ilişkilere dayandırılarak ortaya çıkarılan yeni durumları ve gerçeklikleri anlatan bir kavram olduğunu öne çıkarmıştır (Utma, 2022b, s. 70). Özellikle internet tabanlı platformlar ile sadece fotoğraf ve video paylaşımı değil, sanattan siyasete, eğitimden bilime, spordan ekonomiye birçok alanda bilgi paylaşımı yapılabilmekte (Topçu ve Çaycı, 2022, s. 170) ve bu platformlar, kullanıcılar tarafından yararlanılan bir sosyal deneyime dönüşmektedir (Lee ve Ma, 2012, s. 333). Tüm bu olanaklar, bilgi bolluğunu arttırarak doğru ve yanlış bilgilerin ayırt edilememesine neden olmakta ve doğru bilgiye ulaşmayı zorlaştırmaktadır. Bu durum, doğru bilinen birçok yanlış bilginin paylaşımını hızlandırarak infodemiye neden olmaktadır.

“İnfodemi”, ‘enformasyon’ (information) ve ‘epidemi’ (epidemic) kavramlarının bir araya gelmesine dayanan çevrimiçi ve çevrimdışı enformasyon bolluğudur (World Health Organization, 2020). Bu enformasyon, hem doğru hem de yanlış bilgilerden oluşabilmektedir. Doğru bilgiye ulaşmaya çalışan bireyler; manipüle edilmiş veriler, bilimsel ve teknik alanda kulaktan duyulan haberler, sahte uzmanlıklar gibi birçok yanlış ve taraflı bilgi ile karşılaşmaktadır. Böylece, bireylerin doğru bilgiye ulaşması ve bu bilgilerin doğruluğunu sorgulaması engellenmektedir (Saisó vd., 2021, s. 1). Başka tanımlamalarda ise infodemi, yanlış veya doğruluğu kesinleşmemiş kaynaklar tarafından ele alınan ve çok çabuk yayılan aşırı bilgi olarak açıklanmaktadır (Bayar ve Varışlı, 2021, s. 345). İnfodemi, özellikle çevrimiçi ortamlarda, gerçek olmayan haber

içeriklerinin yayılmasıdır (El-Gilany, 2020, s. 87). Bu bağlamda infodemi, halk sağlığı ile ilgili önlemleri engellemek ve toplumların veya bireylerin alternatif gündemlerini arttırmak için yanlış bilgileri yaymaya yönelik daha önce planlanmış girişimleri içermektedir (World Health Organization, 2020). Dolayısıyla infodeminin ortaya çıkması ve gücünü koruması; zedelenmiş, çarpıtılmış ya da amacı değiştirilmiş enformasyon ile gerçekleşmiştir (Saç ve Çobaner, 2021, s. 307). Bu noktada infodemi; dezenformasyon, mezenformasyon ve malenformasyonu içinde barındırarak bir bilgi salgınına neden olmaktadır.

Günümüzde, sahte haberler ve yanlış bilgiler, ağırlıklı olarak çevrimiçi sosyal ağlar aracılığıyla yayılmaktadır (Raj ve Meel, 2022, s. 36). Bu noktada infodeminin dinamikleri arasında, çağlar boyunca var olan yanlış bilgiler yer alsa da infodemi, sadece iletişim temelli teknolojiler ve ağlarla çevrilen bir toplumda gelişim gösterebilmektedir (Çağlayan, 2023, s. 42). Tüm iletişim araçları, bilgileri aktarmanın ötesinde başka rollere bürünmekte ve buradan aktarılan bilgiler, algılama biçimimizi değiştirmektedir (Erdoğan vd., 2022, s. 36). Özellikle insanlar üzerinde, yanıltıcı bir kontrol duygusu sağlamak amacıyla düşük kaliteli, yanıltıcı ve manipülatif haber içerikleri dikkat çekici hale getirilerek olası bir tehdit durumunun ciddiyeti inkar edilmeye veya en aza indirilmeye çalışılmaktadır. Böylece, kaygıyı dizginlemek, hedef alınan ve günah keçisi seçilen bir birey, bir grup ya da bir kurumun krize neden olduğunu göstermek, korku ve nefreti kontrol altına almak ve mucize çözümlerin varlığına inandırmak için birçok yanıltıcı bilgi ortaya atılmaktadır (Gallotti vd., 2020, s. 1285).

İnsanların bilgiye inanma süreci, bireysel bir deneyim sonucunda ilerlemektedir. Siyasal ve duygusal kutuplaşmanın keskin olduğu toplumlarda yaşayan bireyler, sistematik olarak üretilen komplo teorilerine daha çok inanmakta ve komplo teorileri bireylerin inanma sürecini olumsuz etkilemektedir. Bu bireyler, bazen sadece bilginin siyasi yönüyle ilgilenmekte, bilginin hatalı olduğu durumlarda bile o bilgiyi savunabilmektedir. Öyle ki bireyler, üretilen sahte bilgileri kendi ideojilerine yakın bireylerle paylaşmakta ve bu durum bilgi kirliliğini arttırmaktadır (Özkan, 2021). Bu noktada insanların tutumlarına veya inançlarına uymayan bilgiler ile karşılaştığında, bu bilgileri onaylamayarak uzaklaşması, bilişsel uyumsuzluğu ortaya çıkarmakta ve

bu bilişsel uyumsuzluk ise yanlış bilgilere inanmayı kolaylaştırmaktadır (Vaidis ve Bran, 2020). Bununla birlikte, yapılan bazı çalışmalarda; cinsiyet, yaş ve eğitim gibi bazı demografik özellikler ile kurumlara güven düzeyi ve yanlış bilgi ilişkisi de yanlış bilgilere daha çok ve daha kolay inanmamıza neden olmaktadır (Erdoğan vd., 2022, s. 52):

Demografik özellikler: Genellikle, kadınlar kitle iletişim araçlarındaki paylaşımlarda, beğen butonunu erkeklerden daha fazla kullanmakta ve yanlış bilgilere daha fazla maruz kalmaktadır. Dolayısıyla kadınlar, yanlış bilgileri daha fazla beğenerek bu yanlış bilgilerle daha fazla etkileşim halindedir (Schmidt, 2021, s. 148). Eğitim seviyesi ve yıllık geliri daha düşük olan kullanıcılar, diğer bireylere göre sahte haberleri daha fazla paylaşmaktadır (Glenski, 2018, s. 1080). Aynı zamanda, yaşlı bireyler de hangi ideolojileri benimserse benimsesinler, sahte haberlere daha fazla inanmaktadır (Baptista, 2021, s. 12). Brashier ve Schacter, yaşlıların yalan haberlere inanmasının nedenlerini araştırmak için ele aldıkları araştırmada, yaşlıların hem sosyal medyanın yeni kullanıcıları olması hem de yaşadıkları bilişsel gerilemelerden dolayı, yanlış haberlere ilgilerinin daha fazla olduğunu ortaya çıkarmıştır (Brashier ve Schacter, 2020).

Kurumlara güven düzeyi ve yanlış bilgi ilişkisi: Geçmişte olduğu gibi günümüzde de medya kuruluşları ile hedef kitleleri arasındaki güven ilişkisi her zaman tartışılan bir konu olmuştur. Özellikle demokrasi ile yönetilen toplumlarda, medyanın işlevlerini yerine getirebilmesi, genellikle medya kuruluşlarının diğer kurumlar ve hedef kitlelerine verdiği güvene bağlıdır (Yanık, 2020, s. 300). Ancak, medyanın siyaset, ekonomi, toplum ve kültür gibi tüm alanları birleştiren ana konum merkezinde olması ve medyada yerine getirilmesi gereken etik ilkelerin yok sayılması medyaya olan güvenin sarsılmasına neden olmaktadır (Balcı ve Bekiroğlu, 2014, s. 194). Özellikle çevrimiçi arama motorlarının ortaya çıkmasıyla birlikte, geleneksel medyaya olan güven artsa da (Çömlekçi, 2019, s. 115) gazeteciler tarafından iktidar ve iş dünyası liderlerinin birer kaynak olarak görülmesi ve bu kaynaklara güvenilmesi sonucunda, gazetecilik mesleğinde etik sorunların yaşanmasına neden olmaktadır (Kuyucu, 2014, s. 34). Dolayısıyla sahte haberler, doğru haberlerden daha hızlı yayılmaktadır (Vosoughi vd., 2018, s. 1150).

Günümüzde, yanlış bilgilerin birikerek artması ve özellikle önüne geçilemeyen teknolojik gelişmelerin verdiği etki ile birlikte, insanların siyasal, toplumsal, kültürel, ahlaki gibi birçok alanda verdikleri tepkiler değişime uğramış ve yaşanan bu dönemin “post-truth” dönemi olarak kabul edilmesini mümkün kılmıştır (Arkan, 2022). Post-truth, bugün ifade edilen şekliyle ilk kez 1992 yılında, Steve Tesich tarafından dile getirilmiştir. Bu kelimenin sık kullanımı ve yayılımı ise Keyes’in 2004 yılında yayımlanan “Hakikat Sonrası Dönem” kitabıyla başlamıştır. Post-truth kavramına ilişkin tartışmaların ana konusu göz önünde bulundurulduğunda, bu dönemin hakikat ötesi yeni bir dönem olarak tanımlanmasına imkan sağlamıştır. Keyes, yalan söyleyenlerin her zaman var olduğunu ve önceleri söylenen bu yalanların tereddütle söylendiğini, ancak post-truth döneminde, hiçbir suçluluk duygusu yaşanmadan gerçeği gizleyen gerekçelerin sunulduğunu belirtmiştir. Keyes’e göre, bu dönemde yaşanan modernizm ile birlikte, eleştirel bakış açısından ve durumlara rasyonel yaklaşımdan uzaklaşılarak verileri kontrol etmek, teyit etmek ve çürütmek gözden kaçırılmış; bilgiyi anlamlandırmak artık analitik çözüm ile değil, inançların doğrulanması ile gerçekleşmektedir (Tunçer, 2018, s. 371).

Yanlış bilgilerin yayılmasıyla ortaya çıkan infodemiden sonra sahte ve gerçek içerikler arasındaki sınır kaybolmuş, geleneksel medya ve yeni medyadan aktarılan bilgiler iç içe geçen karmaşık bir yapıda sunulmaya başlanmıştır. Öyle ki son zamanlarda, sağlık içerikli haberlerde yaygın kullanılan infodemi, tedavi ve ilaç gibi birçok konuda, insanların yanlış bilgilendirilmesine ve umutsuzluğa kapılmasına neden olmaktadır. Elektriğin keşfinden önce, bilginin bir salgın hastalık gibi hızlı yayılması mümkün değilken, teknolojinin sınırlanamaz olanaklarıyla, infodemi, günümüz toplumlarında vücut bulmuş bir toplumsal hastalık olarak karşımıza çıkmakta ve muhtemelen, gelecekte de üzerinde durulması gereken ciddi bir sorun olarak görülmeye devam edilecektir (Çağlayan, 2023, s. 42). Dolayısıyla tüm insanların bilgiyle ne zaman ve nerede ilgilendiklerine bağlı olarak, infodemi ile mücadele etmek için elde edilen bilgi güvenilir bir kaynaktan da alınsa ve daha önce sıklıkla paylaşılmış da olsa bilginin anlamlı olup olmadığını belirlemesi, bu kaynağı teyit etmesi, sosyal iletişime sorumlu olarak katılması ve her şeyden önce şüpheyi düşüren bilgileri paylaşmayı tercih etmemesi gerekmektedir (Saisó vd., 2021, s. 1).

3.3 Sağlık Haberciliği ve Dezenformasyon

Medyada, sağlık içerikli yayınlara ve temalara sıklıkla yer verilse de sağlık ve hastalık konusu, kamusal bir sorun olarak ele alınması gereken tanımlamanın dışında, çevresel faktörler dahil edilmeden, sağlık eşitsizliklerini ortaya çıkaran sosyal belirleyiciler önemsenmeden, yaşanan sağlık problemlerinin bireysel sorumluluklara yüklendiği, yaşam tarzı reçetelerle geçirtilindiği, epizodik (sadece olaya dayalı yüzeysel anlatım ve birey merkezli) çerçevelerle sunulmaktadır (Çobaner, 2018, s. 181-182). İyengar, medyada aktarılan haberlerde, “tematik” ve “epizodik” çerçeveleme yöntemlerinin kullanıldığını açıklamıştır. Tematik çerçeveleme yöntemiyle, olaylar genel bir bağlama yerleştirilerek derinlemesine işlenirken, epizodik çerçeveleme yöntemiyle, sadece bireysel örnekler ve belirli olaylar ele alınmaktadır (Park, 2012, s. 4).

Çerçeveleme, siyasi çekişmeler, gazetecilik ilkeleri ve toplumsal eylemler söyleminin bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır (Vreese, 2005, s. 52-53). Haberlerdeki çerçeveler, bireylerin veya grupların konu ve olaylar hakkında bilgi edinmesini, onları yorumlamasını ve değerlendirmesini sağlayabilirken, aynı zamanda aktarılan ikna edici mesajlarla bireylerin olaylar hakkındaki bakış açılarını ve tutumlarını değiştirmek için bir araç olarak kullanılmaktadır (D'Angelo, 2017, s. 2). Çerçeve, bir konunun farklı yönlerini ortaya çıkarmaktır. Aynı zamanda, çerçeve, hem bir konu ya da bir sorunla ilgili yapılan haberleri anlamlandıran hem de ele alınan haberlerde, nelerin konu edileceği ve nelerin bu konunun dışında bırakılacağını belirleyen genel bağlamdır (Atabek ve Uztuğ, 1998, s. 100; Vreese, 2005, s. 52). Çerçevenin içerisinde yer alan görüntü, kelime, nesne gibi öğeler yeni bir başlangıcı meydana getirmektedir. Çerçeve içerisinde bulunan bu öğeler, bağlamından koparılmakta ve yeniden inşa edilmektedir. Dolayısıyla çerçeveleme, bir amaç doğrultusunda yapılır ve “gerçeklik” bu çerçeveyi kuranın öne çıkardığı ve insanların görmesini istediği temalardır (Akmeşe, 2020, s. 39).

Haber çerçevelemesi, sağlık iletişiminde yaygın bir şekilde bulunmaktadır. Kontrollü medya sınıfında yer alan broşürler, kamu spotları ve web siteleri gibi nesnel ve görsel öğelerde, sağlık hizmeti sağlayıcıları tarafından yaşam tarzı tercihleri ve tıbbi

prosedürleri çerçevelemek amacıyla, çoğunlukla kazanç elde etme ve giderlerden kaçınmayla ilgili bir dil kullanılmaktadır (D'angelo, 2017, s. 2).

Toplumsal, siyasal ve ekonomik çerçevelerde sunulan sağlık ve bilim alanındaki önemli bilgilerin basitleştirilerek dış güçlerin referans alınması ve bu bilgilerle ilgili geleneksel medyada uzman olmayan kişilerin söz sahibi olması, komplo teorilerinin ve sahte bilgilerin tüm toplumlarda yaygınlaşmasına neden olmaktadır. Yanlış bilgileri bilinçli bir şekilde paylaşan bu medya aktörlerinin zaman zaman farklı ilaçlar satarak gelir elde etmesi, popüler olmaya çalışması ve basit bir konu hakkında bir bilgi birikimine sahip olmadan açıklama yapması, insanların yanlış yönlendirilmesine ve dolayısıyla yanlış kararlar almasına neden olmaktadır. Gerçeklikten uzak bu yanlış bilgi sarmalı, bilim karşıtlığını arttırmaktadır (Erdoğan vd., 2022, s. 55).

Medya, sağlık haberlerini basitleştirdiği gibi bu alandaki daha önemsiz haberleri de abartarak ve çarpıtarak daha fazla kitleye ulaşmayı hedefleyebilmektedir. Günümüzde, sağlık konulu içerikleriyle ilgili; diyet ve beslenme, estetik ve güzellik, mucize tedaviler, kadın hastalıkları, cilt bakımı ve spor aktiviteleri gibi dikkat çeken konulara medyada daha fazla yer verilmektedir (Birsen ve Öztürk, 2011, s. 8). Sağlıklı olmanın şartı, moda tarifini kapsayan bir beden ve zindelik ile sınırlandırılmıştır. Aynı zamanda, tıp konusu içerisinde yer alan sağlık ve sağlıklı olma durumu, sosyokültürel disiplinlerinin de gündem konusu olmuştur (Şahin, 2019). Dolayısıyla günümüz medya endüstrilerinde, birçok insanı ve toplumu etkileyebilecek sağlık içerikli haberlere sıklıkla yer ayrılmaktadır. Tüketim kültürüne dayalı bu haberler, adeta bireylerin ne yiyeceğine, nasıl giyineceğine ve nasıl yaşayacağına yönelik önerilerde bulunarak insanların tutumlarını ve davranışlarını değiştirmektedir. Endüstri dünyasının çıkarlarına göre üretilen bu sağlık haberleri, medya kuruluşlarının kazanç elde etme kaygısıyla, abartılı ve gerçek dışı bir söylem ile aktarılmaktadır (Utma, 2019, s. 225).

Kitle iletişim araçlarının ulusal ve uluslararası bağlamda, hem kamuoyu oluşturma hem de sosyal ve siyasal alanlarda bir değiştirici ya da dönüştürücü kuvveti, dijital teknolojinin gelişmesiyle birlikte, önemli bir seviyeye ulaşmıştır (Aşkın, 2015, s. 21). Buna bağlı olarak, bilginin serbestçe dolaşımı, enformasyonun küreselleşmesini de beraberinde getirmiştir. Enformasyonun bolluğu ve küreselleşmesi, çoğu zaman doğru

bilgilenmenin önünde bir engel oluşturarak dezenformasyonun da küreselleşmesine neden olmuştur. Öyle ki enformasyon bombardımanı altında kalan bireyler, tüm konularda doğru bilgi elde ettiği yanılgısına kapılarak, özellikle sağlık konularında dönüşü olmayan tehlikeli sorunlara maruz kalmaktadır (Keser, 2019, s. 1). Dolayısıyla medya, hemen hemen her alanda olduğu gibi sağlık konularında da gündem yaratma, tutumları değiştirme ve pazarlama faaliyetlerini gerçekleştirme gücüne bağlı olarak, sağlık haberciliğinin sıklıkla dezenformasyona uğramasına neden olmaktadır.

3.4 Sağlık Haberciliği ve İnfodemi

Habercilikte dile getirilen dezenformasyon kavramının bir sonraki kullanımı, yanlış bilgilerden sonra gösterilen eylemlerin etkileriyle ilgilidir. Diğer bir ifadeyle kendi duygu ve düşüncelerini anlamlandırmak için bilgiye ihtiyaç duyan ve bir bilgiye ulaşmaya çalışan insanların yaşadıkları kafa karışıklığı, şüphe ve kargaşa ortamı, yani bir kaos ile ilgilidir. Bu durum, yanlış bilgilerin yanlış hareket etmeye neden olduğu bir sonucu, yani “infodemi”yi tanımlamaktadır (Araújo, 2022, s. 62). İnfodemi, bir bilginin tümüyle veya kısmen yanlış olduğunu, insanların elde ettiği bilginin doğruluğunu ayırt etmekte zorlandığı ya da doğruluğundan asla emin olamayacak kadar temel bir merkezilik ve önemli hale gelen bir bilgi üretme, yayma, alma ve kullanma şeklidir. Dolayısıyla bu kavram, demokrasinin ayakta kalması ve barışın sağlanması gibi sağlıkla ilgili tedbirlerden hastalıklarla mücadele etmeye kadar olası bütün olumsuz sonuçları içine almaktadır (Araújo, 2022, s. 69). Bu bağlamda infodemi, sağlıklı yaşamaya en çok ihtiyaç duyulan zamanlarda, daha sık karşımıza çıkmaktadır.

İnsanlar, olağanüstü durumlarda, içinde bulunduğu krizi anlamlandırmak ve harekete geçmek için her zaman doğru bilgiye ulaşmaya çalışmaktadır. Ancak, internet tabanlı iletişim cihazları ve sosyal medya ile artan küresel bilgi alışverişi, bilginin katlanarak çoğalmasına ve bilgi salgınına yol açmaktadır (Pan American Health Organization, 2020). Dolayısıyla afet dönemlerinde, kısa sürede güvenilirliği kesinleştirilemeyen haberler dalgalanarak yayılmakta ve bu haberler, insan davranışlarını olumsuz yönde etkileyerek infodemiye neden olmaktadır. Bu bağlamda infodemi, Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından “İnsanların bir kriz karşısında güvenilir kaynaklar ve

rehberlik aradığı bir dönemde, kısmen yanlış ve kısmen doğru çok fazla bilgiyle karşı karşıya kalmaları nedeniyle, bu arayışlarının zorlaşması”, olarak tanımlanmıştır (Erdoğan, 2020). Dolayısıyla infodemi, sadece yanlış bir bilgi salgını olarak kalmamakta, kriz anlarında anında yayılan bu bilgilerin muhtemelen bir tek yanlış oldukları için değil, aynı zamanda çok geniş bir hacmi kapsadıkları ve gerçek bilgiye erişmeyi engelledikleri için tamamen olumsuz bir kavram olarak dile getirilmektedir. Bu geniş hacimde, bilgilerin sürekli hareket halinde olması, kriz anında “aciz” bireylerin güvenilir bilgiye ulaşmasını engelleyerek bir halk sağlığı sorununun yaşanmasına neden olmaktadır (Erdoğan vd., 2022, s. 4).

İnfodeminin yayılması, gerçek bilgi ve spekülasyon içerikli bilgi arasındaki çizgiyi bulanıklaştırarak asılsız iddiaların sürdürülmesine ve gerçek bilgilerin inkar edilmesine neden olmakta, aynı zamanda hastalığın müdahalesine ve halk arasındaki güvene zarar veren komplo teorilerini ve kötü niyetli amaçları içermektedir (Figueir ve Oliveira, 2017, s. 819; Bheekhun vd., 2021, s. 1). Öyle ki infodemi, hızla çoğalan küresel bir sağlık problemidir (Gangireddy vd., 2022, s. 2).

Günümüzde, X (Twitter), Facebook, Instagram gibi uygulamalar ile WhatsApp ve WeChat gibi sosyal platformlar, krizle ilgili bilgi almada önemli birer kaynak haline gelmiştir (Naeem ve Bhatti, 2020, s. 233). Ancak, sosyal medya şirketlerinin gelir elde etmek için bu uygulamalardaki sahte bilgileri filtrelememesi, sağlık alanında infodeminin artmasına neden olmuştur (Gangireddy vd., 2022, s. 7). Kullanıcılar, sosyal medyadan gelen bu sahte bilgileri, duygu ve düşüncelerine yakın olduğu için gerçek bilgi olarak kabul etmekte, karşıt olan bilgileri de reddetmektedir. Bu durum, sosyal ağlarda uygulanan algoritmalarla pekiştirilmektedir. Narin (2018), algoritmaların kullanıcılara bir yankı odası oluşturma imkanı sunduğunu dile getirerek, algoritmayı, “belirli bilgilerin, düşüncelerin, kanaatlerin veya inançların kullanıcıların dijital medya kanallarında seçtikleri mesajlar aracılığıyla tekrarlanarak güçlendirilmesi durumunu anlatan metaforik bir terim”, olarak tanımlamıştır (Narin, 2018, s. 240). Dolayısıyla uygulanan algoritmalarla sosyal medya kullanıcıları, yankı fanusunun içine yerleştirilmekte ve kullanıcıların daha önce kabul ettikleri bilgilere benzer olan haberlere ulaşmasını kolaylaştırarak farklı içerikli haberlerden uzak kalmasına neden olmaktadır (Şener, 2018, s. 360). Böylece, bilgiler kişiselleştirilerek,

kullanıcılar bilimsel kanıtı olmayan bilgelere yönlendirilmekte, eşit olmayan bir profillemeye seçmeye teşvik edilmekte (Kuş, 2021, s. 60) ve bazı bireyler damgalanmaya maruz bırakılmaktadır. Özellikle WhatsApp gibi sosyal platformlarda, mesajların uçtan uca şifreli olması, burada gönderilen mesajların kimsenin izlemesine ve karşı çıkmasına olanak vermeden, bilgiler “yer altı” mantığıyla toplu olarak yayılmakta ve algoritmalar desteklenmektedir (Araújo, 2022, s. 64).

İnfodemi, psikososyal dinamiklerde gelişim gösteren ve hızla artan bir takım ön yargıları kapsamaktadır (Gölbaşı ve Metintaş, 2020, s. 129). Özellikle hastalık sürecinde, damgalanmaya maruz kalarak neden damgalandıklarına dair gerçeğe uygun olmayan ya da gerçeğin çarpıtıldığı bilgilerle hedef gösterilen bireyler, ayrımcılığa maruz bırakılmaktadır. Bu noktada maruz kalan bireylerde, sağlıkla ilgili konularda umutsuzluk, çaresizlik, çekimserlik ve suçluluk gibi birçok ruhsal çöküntüler görülebilenken, aynı anda bu bireyler damgalamayı yapan kişilere karşı, nefret ve zarar verme isteği hissine de kapılabilmektedir (Atasoyu, 2020).

İnsanlar tarafından üretilen ve arttırılan, çoğunlukla filtrelenmemiş ve kontrolsüz olan bilgilerin büyük bir kısmı, sosyal medya tarafından temsil edilse de buradaki bilgiler, sağlık ve bilim kuruluşları, karar alıcılar ve gazeteciler tarafından da üretilmektedir (Eysenbach, 2020, s. 3) Nitekim, bilgiye ulaşmak için kaynak sayısının artması sonucunda, yanıltıcı bilgi dalgalanmaları tekrarlandıkça, infodemiler, politik ve strateji kararlarının kalitesini aşındırabilmektedir. Bu noktada kişilerin hükümetlere ve halk sağlığı uzmanlarına olan güveni azalmakta ve bu durum hastalığın yayılmasına yönelik alınan tedbirleri zorlaştırmaktadır. Dolayısıyla insanların resmi kaynaklara güveni azaldıkça hem alternatif bilgilere olan güvenini hem de söylenti ve korku durumunu arttırmaktadır (Bazrafshan, 2023, s. 7-8).

İnfodeminin varlığı, hayatta kalma içgüdüleriyle hareket eden insanların gereksinimi olan bilgileri, medya kanalları aracılığıyla diğer bir ifadeyle iletişim araçları aracılığıyla alırken, salgınla birlikte diğer tehlikelere açık hale gelmelerine neden olmaktadır. Bu bağlamda son çağın en büyük salgını olarak değerlendirilen COVID-19 hastalığı, sadece sağlık sistemlerinin sorgulanması açısından değil, aynı zamanda

doğru ve yanlış enformasyonun sınavı olarak değerlendirildiğinde, bir dönüm noktası olmuştur (Tosun, 2021, s. 60).

3.5 COVID-19 Salgını

COVID-19 salgını, Aralık 2019 tarihinden itibaren, önce Çin'in Vuhan kentinde başlamış ve Çin'in yoğun bir nüfusa sahip olmasıyla birlikte, kısa bir süre içerisinde tüm dünyaya yayılmıştır. İlk çıktığı ve duyulduğu dönemlerde çok önemsenmeyen bu virüs, birkaç ay içinde hızla yayılarak tüm dünyayı etkisi altına almış ve milyonlarca kişinin ölümüne sebep olmuştur.

Salgının influenza (grip) sezonunda ortaya çıkmasıyla (Dinleyici, 2020, s. 200), ilk olarak nedeninin belirlenemediği, tedavi ya da aşılarla önüne geçilemeyen bir çeşit zatürre hastalığı zannedilmiştir. Ancak, daha sonra yapılan birçok araştırmada, salgının SARS-CoV-2 olarak adlandırılan yeni tip bir koronavirüsten kaynaklandığı ortaya çıkmıştır. Bu virüs, başlangıçta Çin'deki bir hayvan pazarında bulunan kişilerde tespit edilmiş, hastalık bir salgın haline dönüşerek, buradan Avrupa, Kuzey Amerika, Asya-Pasifik ülkelerine ve son olarak, tüm dünyaya yayılmıştır. Böylece, tüm dünyayı etkisi altına bu virüs, Dünya Sağlık Örgütü tarafından 11 Mart 2020 tarihinde, küresel salgın, yani “pandemi” olarak ilan edilmiştir (Aslan ve Akçi, 2021, s. 382).

Tarih boyunca insanlar, veba, çiçek, kolera, tifüs, tüberküloz, influenza, sıtma ve AIDS gibi birçok salgın hastalık ile mücadele etmiş ve bu salgınlardan bazıları, birçok toplumda önemli sorunlara yol açmıştır (Yenen, 2020, s. 104). Sosyal, kültürel, politik ve ekonomik alanlar ile etkileşim halinde olan salgınlar, aynı zamanda sosyal bir fenomen olma özelliği taşımaktadır. Yakın zamanda, büyüklüğü ve yayılma hızı nedeniyle en büyük salgın olan COVID-19 salgınında, bu etkileşim ile bilgi ve kavram karmaşası doruğa ulaşmıştır. Özellikle sayısal analizler, bu karışıklığın bir parçası haline gelmiş ve böylece günlük olarak ve çoğunlukla belirsiz kalan sınırsız sayıda sayısal analiz ortaya çıkarılmıştır. Nitekim, sayısal analizler, kimi zaman toplumu korkutmanın, kimi zaman yönlendirmenin ve kimi zaman da gerçekleri saklamanın araçları haline gelmiştir (Erbaydar, 2020, s. 232).

Koronavirüs, yüksek ateş, kuru öksürük ve halsizlik gibi nonspesifik belirtilerle öne çıkmıştır. Daha sonraki günlerde, etkisini daha fazla gösteren virüs, solunum yetmezliğine bağlı olarak ölümlere neden olmuştur. Hastalığa yakalananların bir kısmı, bu hastalığı şiddetli semptomlarla geçirirken, bazıları da hafif semptomlarla atlatmıştır (Karcıoğlu, 2020, s. 68). Ayrıca, 14 güne kadar kuluçka süresi bulunan virüs (Karcıoğlu, 2020, s. 66), kişilerde ortalama 2 ile 5 gün arasında kendini göstermiştir (Jiang vd., 2020, s. 1545).

COVID-19 salgınında, değişimin simgesi sırasıyla maske, sosyal mesafe ve temizlik olmuştur. Ancak, maskelerin kimin ve hangi şartlarda takılması gerektiğine yönelik bilimsel uzlaşmanın uzaması ve bazen de virüsün özellikleri öğrenildikçe bu uzlaşmaların farklılık göstermesi, insanların maskeye alışmalarını ve nasıl kullanacaklarına dair bilgiye ulaşmalarını geciktirmiş ve güçleştirmiştir (Candansayar, 2020, s. 359). Salgının yayılım hızını azaltmak için 2020 yılının Şubat ve Mart aylarından itibaren dünya genelinde sokağa çıkma yasağı ve karantina önlemleri alınarak virüse yakalananlar hastanede ya da evde izole edilmiş, virüsün sağlıklı olan diğer kişilere bulaşmaması için de gönüllülük esası ya da yasal yollarla bu kişilerin de izole edilmesi kararlaştırılmıştır (Candansayar, 2020, s. 361).

Pandeminin üzerinden bir yıl geçmeden, önce ilaç tedavisi ve ardından aşılama çalışmaları başlatılmıştır. Ancak, ilaç tedavisinde, SARS-CoV-2 için geliştirilmiş tedaviler yerine, sıtma ve romatizmal hastalıkların tedavisinde uzun yıllardır kullanılan hidroksiklorokin ilacı yer almıştır. Bu ilaç, birçok ülkenin tedavi protokollerinde kullanılmaya başlanmış, ancak birçok araştırmada ilacın hastalar üzerinde “etkili olduğunu”, “etkili olmadığını” ya da “yan etkisinin fazla olduğu”na dair bilgilerin yer alması, tartışmalara neden olmuş ve bu ilaca yönelik güvenlik kaygılarının artmasıyla birlikte, Dünya Sağlık Örgütü tarafından bu ilacın kullanımına ara verilmiştir (Dinleyici, 2020, s. 201). Yine, bu dönemde, birçok aşı çalışması yapılsa da en sık gündeme gelen ve belli aralıklarla farklı dozlarda yapılan Pfizer-Biontech ve Sinovac (CoronaVac) aşıları olmuştur. Biontech, Almanya ve ABD şirketlerinin ortaklaşa geliştirdikleri bir aşı çeşidiyken, Sinovac ise Çin tarafından geliştirilen bir aşı çeşidi olarak karşımıza çıkmıştır (Kaya, 2021, s. 32-33). Ancak, ilaç tedavisinde olduğu gibi aşı tedavisinde de kargaşalar yaşanmış ve birçok kişi tarafından aşı

tedavisiyle ilgili farklı fikirler üretilmiştir. Dinleyici (2020), bu fikirleri, dört farklı grupla açıklamıştır. İlk grup, virüsün laboratuvarda üretilerek hazır olduğunu ve kısa sürede uygulanacağını düşünmüştür. İkinci grup, aşı tedavisine ılımlı bakmayan ve aşının ortaya çıkması durumunda da aşı yaptırmayı düşünmeyen kişilerden oluşmuştur. Üçüncü grup, aşıya ihtiyaç duyduklarını bilen, ancak aşı geliştirmenin zorluğundan fazla haberdar olmadıkları için aşı geliştirme sürecinin uzamasından yakınmıştır. Son grup ise bu dönemdeki aşı çalışmalarını, geçmiş aşı deneyimleriyle kıyaslayarak hızlı ilerlediğini düşünüp endişelenen grup olmuştur (Dinleyici, 2020, s. 204).

Ülkemizde, ilk koronavirüs vakası, 11 Mart 2020 tarihinde tespit edilmiş ve aynı gün içinde Sağlık Bakanı Fahrettin Koca tarafından duyurulmuştur. Bunun üzerine, virüs ve salgına yönelik haberler, ülke gündemindeki yerini almıştır. Türkiye’de koronavirüse bağlı ilk vefat ise 17 Mart 2020 tarihinde açıklanmıştır (Tokar, 2023, s. 44). 27 Mart 2020 tarihinden itibaren Sağlık Bakanı Fahrettin Koca’nın, pandemi ile ilgili aktardığı günlük açıklamalar daha düzenli hale getirilerek gece yarısına doğru paylaşılan tweetlerin yerini, Bilim Kurulu toplantılarının ardından haftada iki gün yapılan basın toplantısı ile yeni vakaları, test sayılarını, iyileşen ve vefat sayılarını içeren günlük bir koronavirüs tablosu almıştır. Özellikle bu toplantılarda, Sağlık Bakanı Koca’nın gazetecilerin yönelttiği sorulara sükunetle ve uzun cevaplarla karşılık vermesi, toplumdaki imajını olumlu yönde etkilemiştir (Bildirici, 2021, s. 44-45).

Ülkemizde, yurtdışına seyahat ve sokağa çıkma kısıtlamaları; daha önce yurt dışına seyahat eden kişiler ve bu kişilerin temaslılarına zorunlu karantina uygulamaları; tüm kurumlarda eğitime ara verilmesi; alışveriş merkezleri, kuaför salonları ve kafeterya gibi kalabalığın ve temasın fazla olduğu yerlerin kapatılması; maske ve eldiven gibi sağlık ürünlerinin medikal malzeme üreticileri ve tekstil markaları tarafından hızla üretilmesiyle salgının kontrol altına alınması amaçlanmıştır. Aynı zamanda, bireylerin birbirleriyle olan temaslarını azaltmak için “Evde Kal Türkiye” kampanyası başlatılmıştır (Altuntaş, 2021, s. 194). Bu dönemde, iletişim alanında büyük değişimler yaşanmış, yüz yüze iletişimin yerine, görüntülü aramalara ve dijital haberciliğe geçilmiştir. Evden çıkmayan insanlar, telefon ve Zoom gibi görüntülü programlar

aracılığıyla birbirleriyle haberleşmiş, evden yapılan yayın ve konserler çoğalmıştır (Bildiri, 2021, s. 72).

Pandemi döneminde, bilgilendirmek ve uyarmak amacıyla yapılan yayınların temel kaynağını, Bakan Fahrettin Koca'nın açıklamalarının yanı sıra, uzman hekimler, Türk Tabipler Birliği, sağlık alanında hizmet veren sivil toplum örgütlerinin açıklamaları ve gazetecilerin araştırmaları oluşturmuştur (Bildirici, 2021, s. 64). COVID-19 ile ilgili haberlere, hem geleneksel medyada hem de yeni medyada sıklıkla yer verilmiş, kimi zaman doğru bilgiler paylaşılsa da küresel pandeminin ilan edilmesiyle birlikte, insanların salgından korunmak için kendi başına duydukları, gördükleri ve okudukları her şeyi paylaşması sonucunda, birçok asılsız iddia ortaya atılmıştır (Filibeli, 2021, 164). Dolayısıyla koronavirüs ile ilgili sahte bilgilerin hem medya tarafından hem de okuyucu ve izleyiciler tarafından paylaşılmasıyla, dezenformasyon ve infodemi, önüne geçilemeyen bir hal almıştır. Bu noktada COVID-19, gazetecilik pratiklerinin değişimine neden olmuş ve ülkemizdeki sağlık haberciliği alanındaki eksiklikleri ortaya çıkarmıştır. Aynı zamanda, COVID-19 salgını, dünya üzerinde daha önce yaşanan tüm salgınlardan farklı olarak, tüm toplumlarda bir küreselleşme sürecinin yaşandığını net bir şekilde gözler önüne sermiş ve ekonomik, siyasal ve kültürel birçok engele rağmen, bu küreselleşme sürecinin yeni medya platformları ile sınırları aşarak nasıl ilerlediği daha iyi anlaşılmıştır. Nitekim, bu dönemde, medyanın kamuoyuna bilgi aktarmada önemli bir platform işlevi gördüğü daha da belirginleşmiştir (Ünal ve Kılınç, 2021, s. 163).

3.6 COVID-19 Salgını Sürecinde Dezenformasyon Sorunu

Krizin ve belirsizliğin olduğu durumlarda, dezenformasyon ve infodemi gibi “bilgi bozukluğu” olarak adlandırılan haber içerikleri, diğer dönemlere göre daha çok yayılmaktadır (Saç ve Çobaner, 2021, s. 303). Bu haber içerikleri, kriz dönemlerinde yaşanan yetersiz, eksik, yoğun ve karmaşık bilgi akışının sonucunda ortaya çıkmaktadır (Ünal ve Kılınç, 2021, s. 158). Kriz, ani bir şekilde gelişen ve toplumların hazırlıksız yakalandığı olağan dışı olaylardır (Demir ve Balcı, 2019, s. 51). Aynı zamanda, kriz, tüm toplumları ilgilendiren ve toplumun büyük çoğunluğunu etkisi altına alan tehlikelerin ortaya çıkmasıyla yaşanan durumdur. Dünyada ve ülkemizde

kullanılan “felaket haberciliği” ve “risk haberciliği” kavramlarıyla “kriz haberciliği” kavramlarının karıştırılmaması gerekir. Risk, henüz gerçekleşmeyen ancak gerçekleşmesi muhtemel bir tehlike olarak açıklanabilir. Ancak, kriz, ani bir şekilde gelişerek toplum düzenini etkileyen olaylardır. Felaket ise daha çok doğadan kaynaklanan ve yaşamı tehdit eden olaylardır. Dolayısıyla kriz haberleri, hem risk haberlerini hem de felaket haberlerini içeren yerel, bölgesel ve küresel düzeyde etkisini hissettiren doğal afetler, ekonomik bunalımlar, savaş ve salgın hastalıklar gibi tüm olayları kapsamaktadır. Bu olaylara paralel olarak, toplumların tehlikeye ilişkin öğrenme istekleri daha çok ortaya çıkmaktadır. Bu noktada kriz durumlarında en önemli iletişim kanalları; televizyon, gazete, radyo ve internet olmaktadır. Toplumun büyük bir bölümünü ilgilendiren kriz ortamlarında yapılan bilgi alışverişi ve bunun kamuoyuna duyurulması, kriz haberciliği ya da kriz yayıncılığı olarak açıklanabilir (Özgencay, 2018, s. 134-135).

Kriz dönemlerinde, toplumların bilgiye duyduğu ihtiyaç ile bilgi kirliliği ve komplo teorileri de eş zamanlı olarak artmaktadır (Kılınç, 2021, s. 221). Toplumlar için önemli ve riskli olan kriz dönemleri, medya için de çok riskli dönemlerdir. Bu dönemler, medyanın haber üretmek için birçok malzemeye sahip olduğu ve medya tarafından ortaya çıkan gelişmelerin doğru, hızlı ve etik değerlere uygun bir şekilde aktarılması gereken dönemlerdir (Demir ve Balcı, 2019, s. 51). Bunun en büyük nedeni, kriz zamanlarında gelişmelerden haberdar olmak isteyen insanların en çok medyayı kullanma eğiliminde olmasıdır (Loveless, 2008). Dolayısıyla medya kuruluşlarının özellikle kriz dönemlerinde, doğruluk kontrolü çerçevesinde ve gazetecilik ilkelerine bağlı kalarak bilgi sağlamaları son derece önemlidir (Kamil ve Kumari, 2023, s. 556). Ancak, medyanın haber ve söylentiler üzerindeki kontrolü, özellikle de ekonomik kaygılarla birleşerek kriz dönemlerinde daha çok artmıştır. Bu durum, işlenmemiş gerçeklerin haberleştirilmesine neden olmuştur (Siapera vd., 2015). Nitekim, medya, tüm dünyada meydana gelen savaş, saldırı, terör gibi siyasi krizler karşısında, izleyici ve okuyucuların merakını kışkırtmakta ve aksiyon görüntülerine dayalı gösterimlik hikayeler oluşturmaktadır. Buna benzer olarak, deprem ve sel gibi olayları konu eden felaket haberciliğinde, medya; sefalet, kayıp ve mağduriyet gibi temalarla bir hikaye üretmeye çalışmakta ve salgın hastalıkların neden olduğu endişe ve korkuyu tahkim etmek için panik duygusunu kızıştıran haberler üretmektedir (Çaplı ve Taş, 2009, s.

237). Dolayısıyla, medyanın kriz dönemlerinde, haberlerin içeriğini dikkat çekici olaylarla doldurması, dezenformasyona başvurduğunu göstermektedir.

Sağlık krizinde, dezenformasyonun yayılması, çoğunlukla iyileşme ve hastalıktan korunma tedbiriyle ilgili ciddi mesajları bastırmak ya da çarpıtmak amacıyla kaynaklanmaktadır (Das ve Ahmed, 2022, s. 147). Özellikle yakın dönemde, yaşanan COVID-19 salgınıyla birlikte, sahte haberleri içeren dezenformasyona daha çok başvurulmuştur (Dupuis vd., 2021). COVID-19 krizi, klinik ve halk sağlığı hizmetlerinin nasıl uygulanacağı konusunda daha önce hiç yaşanmayan belirsizliklere yol açarak (Koffman vd., 2020, s. 212), rekabet halindeki çoklu anlatıların, çetrefilliğin, güvensizliğin, sansasyonelizmin ve farklı gruplaşmaların çoğalarak devam etmesi için uygun bir alan oluşturmuştur. Bu durum, aşırı bir bilgi kirliliğine neden olmuş (Kırık ve Özkoçak, 2020, s. 149) ve COVID-19 salgını, dezenformasyon karşısında daha etkisiz kalmıştır.

COVID-19 döneminde de siyasi politikalar, ticaret savaşı etrafında şekillenmiştir. Özellikle ABD ve Çin arasında, geçmişten bu yana gelen güç rekabeti, COVID-19 salgını ile birlikte, daha derin bir hal almıştır (Tok, 2020; Çavuş ve Öztürk, 2021). ABD ve Batı medyasının COVID-19 ile ilgili sabit olarak “Çin’in Vuhan kentinde yayılıp başlayan” şeklinde bir tanımlama yapması, ABD ve Çin arasındaki küresel kapitalist rekabetin bir sonucu olarak ve böylece Çin’i sorumlu tutmanın bir dışavurumu olarak karşımıza çıkmaktadır (Rittersberger-Tılıç ve Tılıç, 2020, s. 310). Pandeminin ilk günlerinden itibaren ABD ve birçok ülkenin Çin’i suçlayan yaklaşımları, aşı çalışmalarının “ülke aşısı” olarak sınıflandırılmasına neden olmuş ve toplumda aşılar Çin aşısı, Alman aşısı, İngiltere aşısı gibi ifadelerle dile getirilmiştir. Dolayısıyla küresel anlamda bir işbirliği ve akıl ortaklığına en çok ihtiyaç duyulan bu dönemde, ülkeler arasında yeni kutuplaşmalara gidilmiştir (Dinleyici, 2020, s. 207).

Sağlıkla ilgili bilgilerin, geleneksel medyada daha kontrollü ele alındığı değerlendirilirken, yeni medyada ise bilgi akışının kontrolsüz bir şekilde yapıldığı açıklanmış ve insanlar haber kuruluşlarından gelen haberlere daha çok güvenmiştir (Hülür, 2016, s. 157). Ancak, daha önceki konu başlıklarında belirtildiği üzere, sağlık ile ilgili haberler, sağlık muhabirleri ve yazarlarının ilgi alanında olsa da ülkemizde

medya kuruluşlarında görev alan sağlık muhabirlerinin sayısı fazlasıyla azalmış ve hala faaliyet gösteren diğer sağlık muhabirlerinin büyük bir kısmı da tıbbın ticarileşme kısmına yakınlaşarak, medya kuruluşlarındaki ticari rekabetin aracısı konumunda olmuştur. Bu durumun sonucunda, pandemi tehlikesi gün yüzüne çıktığında, birçok uzman sağlık muhabiri, etkili habercilikte başarısız olmuştur (Bildirici, 2021, s. 66).

COVID-19 salgını, medyada kamu yararının gözetilmediği sağlık hizmetleri yerine, ticari kaygıların ön plana çıktığı ve siyasi yanlılığın etkin olduğu bir gazetecilik dönemine denk gelmiştir. Bu nedenle, basılı yayınlar, televizyonlar ve dijital mecralar, salgın haberciliğine uyum sağlamakta güçlük çekmiştir. Bu dönemde de reyting kaygısını terk etmeyen televizyon kanalları, uzman olmayan kişileri yayına çıkartmıştır. Bu anlayışını, 11 Mart ile 1 Haziran 2020 tarihleri arasına kadar devam ettiren televizyon kanalları, alanında uzman doktor ya da bilim insanlarından çok, renkli kişiliklere sahip olan ve ilgi uyandıran tıp doktorlarını tercih etmiştir (Bildirici, 2021, s. 61). Dolayısıyla olağanüstü dönemlerde, geleneksel medyadan gelen haber içeriklerinin de güvenilir olmadığı fark edilmiştir. Hatta, gazetecilerin sağlıkla ilgili ihtiyaç duyulan bilgileri üretememesi, alanında uzman olmayan kişiler tarafından resmi olmayan birçok bilginin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2021 yılında hazırlamış olduğu "Yazılı Medya ve Uluslararası Standart Kitap Numarası İstatistikleri" raporunda, koronavirüs sürecinde gazete tirajlarının daha çok azaldığı açıklanmıştır (Ulaş ve Yılmaz, 2022, s. 29). Bu dönemde, diğer meslek gruplarında olduğu gibi gazetecilerin çalışma pratiklerinde de değişiklikler medyana gelmiş ve sahada icra edilmesi gereken bir meslek olan gazetecilik, evden çalışarak yapılmaya başlanmıştır. Ancak, gazetecilerin sahada çalışamaması, ekip çalışmasından mahrum kalarak bireysel bir çalışma alanına kaymasına, rollerindeki şeffaflığı yitirmesine ve iş yükünün eşit bir şekilde paylaşılamamasına neden olmuştur. Nitekim, mesleğini evden çalışarak icra eden gazetecilerin olaylara olan hakimiyetinin kısıtlı olması, gazete sayfalarını doldurmak için dijital ortamlarda hazırlanan haberlerin kullanılmasını ve reyting ya da tirajı yükseltmek için yanıltıcı bilgilere başvurulmasını mümkün kılmıştır (Öz, 2021, s. 68; Ulaş ve Yılmaz, 2022). Bu noktada gazetelerin haber başlıklarında ve haber içeriklerinde, virüsle ilgili birçok komplo teorisine yer verilmiştir. Özellikle Aydın'ın

(2020), teyit.org sitesinde yer alan koronavirüsle ilgili komplo teorilerini bir araya getirdiği tabloda, “virüsün akciğerlere inmeden önce dört gün boğazda kaldığı”, “virüsün kola ile yayıldığı”, “virüsün asfaltta dokuz gün yaşadığı”, “Kore’de virüse yakalanan iki kişinin idam edildiği” gibi pek çok yanlış haber içeriği örneği bulunmaktadır (Aydın, 2020, s. 83). Aynı zamanda, koronavirüse karşı aşı çalışmalarına yönelik ilk adımın atılmasıyla birlikte, aşılarda içeriği, üretimi ve uygulama sürecinin nasıl olacağı gibi birçok konuyu içeren haberlerin sayısında artış yaşanmıştır. Ancak, bu haber sayılarının artışı, aşılarda niteliği ve yan etkileriyle ilgili haber içeriklerinde, genellikle yanıltıcı bilgiler içeren komplo teorilerini de arttırmıştır. Bu haberler arasında, aşı aracılığıyla insanlara çip takılacağı, aşının yan etkisinin Türkler üzerinde daha fazla olduğu, aşının kısırlığa, yüz felcine ve DNA yapısında değişikliğe neden olacağı ve Avrupa’da kullanılan aşılarda virüse karşı daha etkin olduğu gibi birçok haber örneğini görmek mümkündür (Kesgin ve Ünlü, 2021, s. 41).

Pandemi döneminde, geleneksel medyanın bir piyasa sistemine yönelik çalışmasına benzer şekilde, sosyal medyadaki “like” ve “retweet” şehveti de aralıksız devam etmiştir (Bildirici, 2021, s. 63). COVID-19 sürecinde, sahte haberler ciddi boyutlara ulaşmış ve bu haberler, hem Facebook ve Twitter gibi sosyal ağlarla hem de WhatsApp grupları aracılığıyla yayılmıştır (Utma, 2021, s. 454). Sosyal medyada yayılan komplo teorilerinde, koronavirüsün Çin’de bir laboratuvar ortamında, biyolojik bir silah olarak üretildiğine ve 5G baz istasyonlarının ise bu virüsü yaydığına dair teoriler daha çok dikkat çekmiştir (Pennycook vd., 2020; Bildirici, 2021, s. 61). Ancak, Çin’de denenmeye başlanan 5G teknolojisinin ilk kez bu ülkede uygulanmadığı gibi baz istasyonlarından gelen dalgalardan virüsü yaymanın da biyolojik olarak imkansız olduğu açıklanmıştır (Meydan Gazetesi, 2020). Aynı zamanda, virüs tedavisi için aşı ve ilaç bulunduğuna yönelik uydurma haberler de sosyal medyada sık sık paylaşılmıştır (Bildirici, 2021, s. 61-62). Küba tarafından geliştirilen İnterferon Alpha-2B’nin (INFrec) virüs tedavisinde kullanıldığı iddiaları, sosyal medya üzerinden yayılmıştır. Ancak, bu ilacın 1986 yılında geliştirilen hepatit ve lösemi gibi hastalıkların tedavisinde kullanıldığı ortaya çıkmıştır (Meydan Gazetesi, 2020).

Pandemi sürecinde, hem geleneksel medya hem de sosyal medya aracılığıyla dünya genelinde birçok yanlış bilgi üretilmiş, paylaşılmış ve hızla yayılmıştır. Özellikle

Türkiye’de, medyanın son yıllarda uzman sağlık muhabirlerinin yerine, yıldız sağlık yazarlarını bünyesine almasıyla, medya COVID-19 salgınına hazırlıksız yakalanmış ve ilk süreçte pandeminin önemi çok fazla anlaşılamamıştır (Bidirici, 2021, s. 72). Dolayısıyla, bu dönemde, ortaya atılan birçok yanlış bilgi ya da dezenformasyonun hakim olduğu sahte haberler, hem bireylerin kanaatlerinin şekillenmesine hem de eyleme yönelik davranışlarındaki bir takım değişikliklere neden olmuştur (Akyüz, 2021, s. 25).

3.7 COVID-19 Salgını Sürecinde İnfodemi Sorunu

İnfodemi, bir fayda sağlamak amacıyla yapılan enformasyonu kapsayacağı gibi mezenformasyon, malenformasyon ve dezenformasyona neden olan yanlış ve sahte haberleri de içerebilmektedir. Bu tür yanıltıcı haber içerikleri, insanları etkisiz hale getirerek yanlış çözüm yolları aramalarına, aşırı tepki veya daha az tepki vermelerine neden olabilmektedir (Pennycook vd., 2020). Hem görsel hem de yazınsal olarak yayılan yanıltıcı haberler insanların ruh sağlığını olumsuz etkileyebilmektedir. Bu durum, insanların ruh sağlığını en çok koruması gerektiği kriz dönemlerinde (Gevrek, 2023, s. 36), daha fazla karşımıza çıkmaktadır. Daha genel bir ifadeyle, yanıltıcı bilgiler, insanların eylemlerine ilişkin davranışlarında da etkisini göstermektedir (Akyüz, 2021, s. 25).

15 Şubat 2020 tarihinde, Dünya Sağlık Örgütü Genel Direktör Sekreteri olan Tedros Adhanom Ghebreyesus, katıldığı Münih Güvenlik Konseyi’nde, “Sadece epidemiyle savaşıyoruz, bir infodemiyle de savaşıyoruz” ifadesiyle, bir tek pandemi sürecini değil, aynı zamanda bir enformasyon salgınına da yaşadığımızın altını çizerek, her iki sorunla da mücadele edildiğini açıklamıştır (Saç ve Çobaner, 2021, s. 306-307). Diğer bir ifadeyle pandemi döneminde, salgın ile mücadele edildiği gibi infodemi ile de mücadele edilmiştir (Aydın, 2020, s. 81). Özellikle bu dönemde, dolaşım halinde olan yanıltıcı bilgiler, tıpkı bir virüs gibi yayılarak bulaşmış ve milyonlarca insanın yanlış tedbirler almasına neden olmuştur.

COVID-19 döneminde, yanlış bilgilere erişimin artmasıyla birlikte, infodemiye maruz kalma oranı da artmıştır. Virüs ile ilgili yaşanan belirsizlikler, yanlış bilgilerin

artmasına ve bir korku ikliminin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Erdoğan, 2020). Salgın sürecinde, daha fazla sorun yaşamamak için tüm insanlar için karantina dönemi başlamış, virüse yakalananların sağlık sorunu yaşamalarının yanı sıra, virüse yakalanma riski ile karşı karşıya kalan birçok insanın ruhsal olarak paniklemeyle ve sokağa çıkma yasaklarının başlamasıyla, insanların gelecek kaygıları artmış ve insanlar, psikolojik bir yıpranmışlık yaşamıştır. Özellikle salgının ilk dönemlerinde, umutsuzca bekleyen ve bir yıpranmışlık süreci yaşayan insanlar tarafından kanıtı muhtaç olan birçok bilginin doğru idrak edilmesi son derece güç olmuştur. Öte yandan, kaynağı belli olmayan bilgilerle ilgili hakikat ötesi ortamlar, giderek güçlenmiş ve bu durumun fırsatından yararlanılarak üretilen komplo teorilerinin gerçek olduğu inandırıcılığı artmıştır (Polat, 2021, s. 122-123).

COVID-19 salgını, daha önce hiçbir salgında görülmeyen zorlukları beraberinde getirerek, aşırı bilgi yüklemesi ve bilgi salgını gibi sorunların yaşanmasına neden olmuştur (Rathore ve Farooq, 2020, s. 162). Özellikle koronavirüsün yayılmasıyla birlikte ortaya çıkan bilgi salgını, bu virüse karşı verilen küresel mücadeleleri baltalamıştır. Dolayısıyla infodemi, hem doğru hem de yanlış bilgileri içerse de toplumlara büyük kayıplar yaşıtan asılsız içerikleri kapsamaktadır. Salgın döneminde, hem doğrudan hem de dolaylı olarak halk sağlığını tehdit eden asılsız içerikler, dünyanın her yerinde dolaşıma girmiştir. Bu noktada çamaşır suyu içmenin ve saf alkol tüketmenin virüs tedavisine katkı sağlayabileceği ile ilgili yanlış öneriler ve söylentiler, can kayıplarına neden olmuştur. Örneğin, Türkiye, Katar, İran ve Hindistan gibi birçok ülkede, yüksek konsantrasyonlu alkolün hem vücudu dezenfekte edilebileceği hem de virüsü yok edebileceği hakkındaki söylentiler, ölümlerin ya da başka sağlık sorunlarının yaşanmasına neden olmuştur. İstanbul'da, yaşamını sürdüren Türkmenistan uyruklu 30 kişi, virüsten korunmak için saf alkolden elde edilen bir içkiyi önce vücutlarına sürmüş ve ardından içerek hayatını kaybetmiştir. Dönemin Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Donald Trump, vücuda dezenfektan enjekte edilmesiyle, virüsten korunabileceğini önermiş ve bu yanlış bilginin yayılmasında önemli bir rol oynamıştır. Trump'ın bu önerisinin ardından, ABD'de bazı insanların dezenfektan tükettiği ve hastaneye kaldırıldığıyla ilgili haberler paylaşılmıştır (Filibeli, 2021, s. 168). Yine basında yer alan asılsız içerikler sonucunda, virüsün savuşturulmasına yardımcı olacağına yönelik yanlış bir inançla hareket eden yüzlerce

İran vatandaşı, alkol aldıktan sonra zehirlenerek hayatını kaybetmiştir (Haghdoost, 2020; Ratzana vd., 2020, s. 2-3).

Pandemi döneminde, birçok ülkenin Çin'e karşı olan suçlayıcı tavırları, aşılar üzerinde de etkili olmuş ve geliştirilen aşılarda etkinliği ve güvenilirliğinin sorgulanmasından ziyade, aşılarda milliyetçi bakış açısıyla tartışılmıştır. "Çin aşısını yaptırmam", "Alman aşısını beklerim ya da yaptırmam" şeklindeki ifadeler, insanlık tarihinde ilk kez bu dönemde çok fazla dile getirilmiştir (Dinleyici, 2020, s. 207). Pandeminin başlangıcında, Çin'i hedef alan yayınlarla birlikte, Türkiye'de yaşamakta olan Çinlilerin "hastalık taşıyıcısı" olarak görülerek ötekileştirilmesi, ülkemizde de milliyetçilik pratiklerinin yaşandığını göstermiştir (Rittersberger-Tılıç ve Tılıç, 2020, s. 310).

Araştırmalar, COVID-19 gibi salgınların oluşturduğu risklerin insanlar tarafından yargılanmasında; cinsiyet, ırk, siyasi görüş, duygusal etki, bağlılık ve güven gibi faktörlerin etkili olduğunu göstermiştir. Genel olarak erkekler, kadınlara oranla risklere daha az ciddi yaklaşmaktadır. ABD'de yapılan bir araştırmada ise Demokrat Parti'yi benimseyen sınıfın, Cumhuriyetçilere oranla koronavirüsü daha tehlikeli olarak değerlendirdikleri görülmüştür. Yine, bu çalışmada, daha az eğitilmiş olan bireylerin COVID-19'un planlanmış bir virüs olduğuna dair komplo teorilerine daha çok inanmaya eğilimli olduğu ortaya çıkmıştır. Benzer şekilde, İngiltere'de yapılan bir araştırmada, koronavirüs hakkında üretilen komplo teorilerini gerçek olarak kabul eden yöneticilerin aldıkları önlemlerde, uyulması gereken kuralları daha çok ihlal ettiği görülmüştür. Koronavirüsün gerçek anlamda varlığına inanmayanların %38'i ise sokağa çıkma yasaklarının olduğu dönemlerde, aile fertlerini ve arkadaşlarını evlerinde ağırlamaya devam etmiştir (Kartoğlu, 2020, s. 266-267). Bu durum, birçok kişinin pandemi dönemini iyi yönetememesine sebep olduğu gibi salgının daha çok yayılmasına neden olmuştur. Özellikle medyanın da uyarıcı ve bilgilendirici işlevini yerine getirmek yerine, komplo teorileriyle süslü haberlere yer vermesi, insanların koronavirüsten nasıl korunacağından çok, bu virüsle ilgili kafa karışıklığı yaşamalarına, virüsün gerçekte var olup olmadığıyla ilgili tartışmalara ve alınabilecek önlemlerin geç alınmasına yönelik birçok sorunu arttırmıştır.

Pandemi döneminde, medyanın tiraj ve izlenme çırpınışları, toplumların yaşadığı sağlık kaygısının önüne geçmiştir. Bu durum, insanların önce tehlikenin büyük olduğunu yeterince algılayamamasına, daha sonra vakalar arttıkça insanlarda korku, panik ve yaşam kaygısı gibi birçok olumsuzluğun yaşamasına neden olmuştur. Bu dönemde, daha önce duymadıklarıyla ve bilmedikleriyle karşı karşıya kalan insanlar, ölümü yakından hissetmiş ve bilgiye daha çok ihtiyaç duymuştur (Bildirici, 2021, s. 54). Ancak, bilgi ve haber ihtiyaını medyada yer alan komplo teorileriyle karşılamaya çalışan insanlar, pandemiye karşı savunmasız hale gelerek yalan ile gerçeği ayırt edememiştir.

4. COVID-19 SÜRECİNDE SAĞLIK HABERCİLİĞİ ÜZERİNE BİR İNCELEME: SABAH VE CUMHURİYET GAZETELERİ ÖRNEĞİNDE SÖYLEM ANALİZİ

4.1 Çalışma Planı

4.1.1 Araştırmanın Amacı

Çalışmanın amacı, yazılı basında COVID-19 konulu haberlerin nasıl ele alındığına sağlık haberciliği bağlamında odaklanarak söylem bakımından haberi ele alış biçimleri incelenecektir. Bu amaç doğrultusunda, araştırma, COVID-19 konulu haberlerde, Sabah Gazetesi ve Cumhuriyet Gazetesi'nin Mayıs 2020'de ele aldığı COVID-19 haberlerini inceleyerek dil, sunum biçimi ve etkileri üzerine odaklanmayı amaçlamaktadır. COVID-19 salgını sürecinde, medyanın halkın algısını ve bilinç düzeyini etkileyen bir rol oynadığı düşünülmektedir. Bu nedenle, farklı gazetelerin yaklaşımlarını inceleyerek salgın sürecinde medyanın nasıl bir rol üstlendiğini anlamak mümkün olabilmektedir.

Araştırmada cevap aranan sorular şöyledir:

- Farklı ideolojik yapıya sahip gazetelerde, COVID-19 ile ilgili haberler konu bağlamında nasıl bir dağılım göstermektedir?
- Haberlerde işlenen temalar nelerdir?
- COVID-19 temalı haber başlıklarının söylemi nedir?
- COVID-19 temalı haberlerde, fotoğraf kullanımı nasıldır?
- COVID-19 konulu haberlerde, bilimsel verilere yer verilmiş midir?
- Araştırmada, incelenen gazeteler ideolojik konumlanışlarına göre COVID-19 konulu haberlerde söylem, dil, ifade ve sunum biçimi açısından farklılıklar içermekte midir?

Bu inceleme, sağlık haberciliğinin ne olduğu, nasıl yapıldığı ve her iki gazetede de sağlık haberciliği konusunda nasıl bir yol izlendiği hakkında bilgi verecektir.

4.1.2 Araştırmanın Önemi

Bu çalışma, yazılı basındaki farklı gazetelerde COVID-19'un sağlık haberciliği bağlamında nasıl ele alındığına odaklanması bakımından öncü bir çalışma olup literatüre katkı sunacağı düşünülmektedir. YÖK Ulusal Tez Merkezi'nde yer alan tezler incelendiğinde, COVID-19 konulu tezlerde söylem analizi yöntemi kullanılarak haberlerin analiz edildiği bir çalışmanın olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca, 1-31 Mayıs 2020 tarihleri arasındaki haberleri konu alan bir çalışmanın daha önce yapılmamış olması nedeniyle de araştırmanın önem kazandığı söylenebilir.

4.1.3 Araştırmanın Yöntemi

Çalışmada, COVID-19 salgınına ilişkin seçilen 28 adet haber örneği, van Dijk'in eleştirel söylem analizi metodu kullanılarak incelenmiştir. Bu kapsamda, koronavirüsün başladığı ilk tarihten itibaren belirsizliklerin yaşanmasına bağlı olarak, sokağa çıkma yasaklarının devam ettiği ve daha sonra normalleşmeye gidildiği 1-31 Mayıs 2020 tarihine ait, Sabah ve Cumhuriyet gazetelerinin basılı versiyonlarının dijital arşivinde, ilk sayfada yer alan "halk sağlığının uygulanmasına yönelik haberler" ve "COVID-19 salgınının etkilerine yönelik haberler" seçilmiştir. Dolayısıyla her iki gazetede yer alan haber içeriklerinin başlıkları, haber girişleri, haberlerde kullanılan görseller, sözcük seçimleri gibi farklı bölümler ele alınarak sağlık haberciliğinde nasıl bir dil kullanıldığı makro ve mikro yapıları kapsamında çözümlenmiştir.

COVID-19'un fiziksel, ruhsal ve sosyal açıdan birçok etkisi düşünüldüğünde, medyaya olan ihtiyacın artmasına bağlı olarak, medyanın da insanlar üzerindeki etkisi artmıştır. Özellikle bu dönemde, gazetelerde yayımlanan COVID-19 virüsü ile ilgili haberler incelendiğinde, halk sağlığının uygulanmasına ve COVID-19 salgınının etkilerine yönelik içeriklere yer verildiği ve bu içeriklerin salgın sürecini yönlendirdiği görülmektedir. Ancak, bu haberlerdeki yanlış veya eksik bilgilendirmeler, medyanın doğru bilgilendirme işlevinden uzaklaşmasına ve insanların yaşamsal açıdan olumsuz sonuçlarla karşı karşıya kalmasına neden olmuştur. Halk sağlığının uygulanmasına yönelik haberlerde, salgının önüne geçmek için alınması gereken önlemler ve vaka oranlarına bağlı olarak, normal hayata geçiş sürecinde hangi adımların izleneceği ile

ilgili bilgiler yer alırken, COVID-19 salgının etkilerine yönelik haberlerde ise halk sağlığının uygulanmasına yönelik alınan kararlardan sonra koronavirüsün insanlar üzerindeki etkilerine yer verilmiştir.

Araştırmada, her iki gazetede ele alınan haberler, “halk sağlığının uygulanmasına yönelik haberler” ve “COVID-19 salgınının etkilerine yönelik haberler” başlığı altında tablo 4.1 ve tablo 4.2’de sınıflandırılarak gösterilmiştir:

Tablo 4.1 Sabah Gazetesi’nde yer alan COVID-19 ile ilgili haberler

Halk Sağlığının Uygulanmasına Yönelik Haberler			
No	Haberlerin Başlığı	Haberin Kaynağı	Haberin Tarihi
1	“Çaresizlikten Gurura”	Sabah Gazetesi	1 Mayıs 2020
2	“Normalleşmenin İlk Adımı AVM’ler”	Sabah Gazetesi	2 Mayıs 2020
3	“Türk Usulü Tedavinin Sırrı”	Sabah Gazetesi	2 Mayıs 2020
4	“Normal Hayata Kademeli Dönüş”	Sabah Gazetesi	5 Mayıs 2020
5	“Normalleşme İçin Her Yerde Test”	Sabah Gazetesi	6 Mayıs 2020
6	“Kontrollü Sosyal Hayat”	Sabah Gazetesi	7 Mayıs 2020
7	“Maskesiz Kapıdan Dışarı Adım Atmayın”	Sabah Gazetesi	12 Mayıs 2020
8	“Tren ve Uçakta Kodlu Yolculuk”	Sabah Gazetesi	21 Mayıs 2020
9	“1 Haziran’da Normal Hayat”	Sabah Gazetesi	29 Mayıs 2020
COVID-19 Salgınının Etkilerine Yönelik Haberler			
	Haberin Başlığı	Haberin Kaynağı	Haberin Tarihi
10	“İlk Günde AVM Aşkısı”	Sabah Gazetesi	12 Mayıs 2020
11	“Sigara Bulaştırıyor”	Sabah Gazetesi	16 Mayıs 2020
12	“Karantinadan Çıktı İşten Atıldı”	Sabah Gazetesi	19 Mayıs 2020
13	“Sevindiren Tablo”	Sabah Gazetesi	20 Mayıs 2020
14	“Çocuklar Parka Büyükler Çarşıya”	Sabah Gazetesi	21 Mayıs 2020

Tablo 4.2 Cumhuriyet Gazetesi’nde yer alan COVID-19 ile ilgili haberler

Halk Sağlığının Uygulanmasına Yönelik Haberler			
No	Haberin Başlığı (1 Mayıs)	Haberin Kaynağı	Haberin Tarihi
1	“Bir Arada Çay Bile İçmeyin”	Cumhuriyet Gazetesi	1 Mayıs 2020
2	“Yeni Normal Takvimi”	Cumhuriyet Gazetesi	5 Mayıs 2020
3	“Covid-19 Krizinden Çıkış Manifestosu”	Cumhuriyet Gazetesi	16 Mayıs 2020
4	“Bayramda Sokak Yasak”	Cumhuriyet Gazetesi	19 Mayıs 2020
5	“Kodla Seyahat Dönemi”	Cumhuriyet Gazetesi	21 Mayıs 2020
6	“Çemberli Sosyal Mesafe”	Cumhuriyet Gazetesi	27 Mayıs 2020
7	“Salgında Başa Döneriz”	Cumhuriyet Gazetesi	30 Mayıs 2020
COVID-19 Salgınının Etkilerine Yönelik Haberler			
	Haberin Başlığı	Haberin Kaynağı	Haberin Tarihi
8	“Virüs ‘Kanıtı’ Varsıyımış”	Cumhuriyet Gazetesi	3 Mayıs 2020
9	“İkinci Dalga Kaygısı”	Cumhuriyet Gazetesi	6 Mayıs 2020
10	“İstanbul Endişeli”	Cumhuriyet Gazetesi	9 Mayıs 2020
11	“Bu Sevinci Özlemişiz”	Cumhuriyet Gazetesi	14 Mayıs 2020
12	“Yoksullaşma Salgınla Arttı”	Cumhuriyet Gazetesi	28 Mayıs 2020
13	“Salgında AVM Kuyruğu”	Cumhuriyet Gazetesi	28 Mayıs 2020
14	“Bütün İllere Bu Virüs Taşınacak”	Cumhuriyet Gazetesi	31 Mayıs 2020

Eleştirel söylem analizi çalışmalarının önemli temsilcileri arasında, Teun A. van Dijk, Fairclough, Ruth Wodak, Paul Chilton gibi isimler karşımıza çıkmaktadır. Teun A. van Dijk, haber metinleri üzerinden güç ve ideolojinin nasıl yeniden üretildiğini, Fairclough dilin kavramsallaştırılmasından yola çıkarak söylemin sistematik bir yapı olduğunu, Ruth Wodak kitlelerin etkileşiminde söylemin önemli bir role sahip olduğunu, Paul Chilton ise söylemi; dilbilimi, göstergebilimi ve iletişim çalışmaları açısından ortaya koymayı amaçlamıştır (Devran, 2010, s. 62; Güneş, 2018, s. 20).

Söylem analizinin bir alt dalı olan eleştirel söylem analizi, sadece bir araştırma yöntemi değil, aynı zamanda teorik ve analitik anlamda birçok eleştirel söylem analizi türünü içinde barındırmaktadır. Teun A. van Dijk’a göre (2001), eleştirel söylem analizi; sosyal gücün nasıl kötüye kullanıldığına, tahakküm ve eşitsizlik durumunun nasıl ele alındığına ve nasıl tekrar üretildiğine, hem kültürel hem de siyasi açıdan metin

(yazılı) ve konuşma (sözel) yoluyla, nasıl meydana okunulduğunu incelemektedir (van Dijk, 2001, s. 352-353).

Çalışmalarında multidisiplinler yaklaşımı benimseyen van Dijk, haberi bir söylem türü olarak çözümleyerek, metin ile bağlam arasındaki ilişkiyi vurgulamış ve söylem biçimleri aracılığıyla iktidarın nasıl uygulandığını ortaya koymuştur. Bu noktada van Dijk, söylem ve ideoloji arasında bir bağlantı kurarak, herhangi bir ideolojinin ortaya çıkması ve yaşama geçirilmesiyle ilgili araştırma yapılırken, metinlerin ötesinde bulunan sosyobilişsel ve tarihsel öğelerle ilişkilendirilmesi gerektiğini açıklamıştır (Dedeoğlu, 2013, s. 40). Nitekim, söylem yoluyla iktidar ve ideoloji arasındaki örtülü ilişki açık hale getirilmekte (Wodak, 2014, s. 304), dilin tarafsız olmadığı ya da şeffaf görünmediği ortaya çıkarılmaktadır (Montejo ve Adriano, 2018, s. 72).

Eleştirel söylem analizi; bir haberin, bir konuşmanın bir türün veya bir bağlamın parçasıdır. Daha çok “güç” temasını içinde barındıran bu söylem analizinde, “hakimiyet, ideoloji, hegemonya, ırk, sınıf, toplumsal eşitsizlik, çıkarlar, kurumlar, toplumsal düzen, toplumsal yapı” gibi temel kavramlar ele alınmaktadır (van Dijk, 2001, s. 354).

Van Dijk, modern toplumlardaki en etkili ideolojik kurumlardan birinin kitle iletişim araçları olduğunu savunmuş ve haberlerin mevcut olan güç ilişkilerini günlük olarak tekrar üreten ve bilgileri topluma aktaran bir işleve sahip olduğunu ortaya çıkarmıştır. Dolayısıyla eleştirel söylem analizi, bir haberin hem yapısı hem de ideolojik sunumu bakımından, sistematik olarak incelenmesine ve meydana çıkarılmasına katkı sağladığı için birçok araştırmada tercih edilen bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır (Gül ve Nizam, 2020, s. 191).

Van Dijk, eleştirel söylem analizini, makro ve mikro yapılar olarak iki ayrı başlık altında incelemiştir. Dil kullanımı, söylem, iletişim ve sözlü etkileşim mikro yapı başlığı altında incelenirken, sosyal gruplar arasındaki güç, hakimiyet ve eşitsizlik makro yapı başlığı altında incelenmektedir. Örneğin, mecliste gerçekleşen ırkçı bir konuşma mikro düzeydeki bir söylemdir. Ancak, meydana gelen bu tartışmanın özel

durumlarında, yaşanan etkileşim veya tartışmanın yasalaşmasıyla “ırkçılık” kavramı makro düzeyde yeniden üretilmektedir (van Dijk, 2001, s. 354).

Makro yapıyı, “tematik çözümleme” ve “şematik çözümleme” başlıkları altında ele alan van Dijk, haberlerin hikaye veya düşünceler gibi bir hiyerarşik şemayı izlediğini ve şema içerisindeki başlık ve haber girişlerinin hem özetleme hem de metne giriş görevini üstlendiğini açıklamıştır. Makro yapı analizinde; haberin başlıkları, haber girişleri, ana olay, haber kaynakları, ardalın ve bağlam bilgisi, olaya yönelik tarafların değerlendirmeleri ve aynı zamanda fotoğraf gibi öğeler araştırılmaktadır (Özer, 2011, s. 83). Van Dijk, makro önermelerde, bazı bilgilerin gizli tutulduğunu belirtmiştir. Van Dijk, bu bilgilerde yer ve tarihe yer verilmemesiyle, “enformasyon eksiltimi”, aynı türün veya grubun bir sınıf içinde gösterilmesiyle, “genelleme” ve bu tür veya gruba ait eylemlerin genelleştirilmesiyle, “kurgulama” yapılarak üç aşamada gizli tutulduğunu dile getirmiştir (Göngen, 2022, s. 347).

Mikro yapı analizi ise “sentaktik çözümleme”, “bölgesel uyum”, “sözcük seçimleri” ve “haber retoriği” başlığı altında ele alınmıştır. Sentaktik çözümlemede, cümlelerin kullanım yapıları incelenerek aktif ya da pasif olduğu ortaya çıkarılmaktadır. Bölgesel uyumda, sırasıyla yazılan cümleler ve cümlelerin bölümleri arasındaki etkileşime odaklanılmıştır. Nedensel ilişkide, cümle içinde bir nedensellik bağının olup olmadığı; işlevsel ilişkide, genel ifadeye sahip bir cümlelerin anlamına daha sonra gelen cümlelerde yer verilip verilmediği; referansal ilişkide ise bir önceki cümle ile bir sonraki cümle arasında yok olan bağların bir araya getirilip getirilmediği konusu üzerinde durulmuştur. Sözcük seçimleri, olaya ilişkin kişilerin inançlarını ve ideolojilerini ortaya çıkarmaktadır. Haber retoriğinde, metnin inandırıcı verileri incelenmektedir. Haberde yer alan fotoğraflar ise ikna edici ve inandırıcı olma özelliği taşımaktadır (Özer, 2011, s. 83-84).

Özer, van Dijk’in eleştirel söylem analizi modelini aşağıda tablo 4.3’de olduğu gibi ele almıştır (Özer, 2011, s. 85).

Tablo 4.3 Eleştirel söylem analizi metodu

A. Makro Yapı		B. Mikro Yapı
1. Tematik Yapılar	2. Şematik yapılar	1. Sentaktik çözümler
a. Başlıklar	a. Durumlar	a. Cümlelerdeki yapının aktif/pasif olarak bulunması
b. Haber girişleri	1. Ana olayın sunumu	b. Cümlelerdeki yapının basit/karmaşık olarak bulunması
1. Spotlar	2. Sonuçlar	2. Bölgesel Uyum
2. Haber girişleri (Spot olmadığı)	3. Ardaan bilgisi (Önceki olay da dahil)	a. Nedensel ilişki
c. Fotoğraflar	4. Bağlam bilgisi	b. İşlevsel ilişki
	b. Yorum	c. Referansal ilişki
	1. Haber kaynakları	3. Kelime seçimleri
	2. Olayın taraflarının getirdiği yorumlar	4. Haber retoriği
		a. Fotoğraflar
		b. İkna edici bilgiler
		c. Tanık ifadeleri

4.1.4 Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışma, Mayıs 2020 tarihli Sabah ve Cumhuriyet gazetelerindeki COVID-19 ile ilgili haberleri ele almaktadır. Daha sonraki tarihli haberlere ve diğer medya organlarına odaklanılmamıştır. Yapılan analiz, sadece belirli bir zaman dilimini kapsamaktadır ve araştırmada haberlerin güncelliği dikkate alınmıştır.

4.1.5 Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın örneklemini, farklı ideolojik yapı ve yayın politikasına sahip olan Sabah ve Cumhuriyet gazeteleri oluşturmaktadır. Araştırma, 1-31 Mayıs 2020 tarihli COVID-19 salgınıyla ilgili gazetelerin basılı versiyonlarındaki birinci sayfa haberlerinin sunum biçimlerinin ele alınmasıyla sınırlandırılmıştır. Araştırmada, pandeminin ilk dönemlerinin Mayıs 2020 tarihinde yaşanması, konuyla ilgili haber bolluğunun yaşanmasına ve belirsiz olan birçok haber içeriğinin artmasına neden olduğu için bu tarihteki haberlere yer verilmiştir.

4.1.6 Verilerin Toplanması

Bu çalışmada, 1-31 Mayıs 2020 tarihi aralığında Sabah ve Cumhuriyet gazetelerinin basılı versiyonlarındaki birinci sayfa haberleri incelenmiştir. Gazetelerin manşet sayfalarına, arşiv taraması yoluyla ulaşılmıştır.

5. BULGULAR

Araştırmada, “COVID-19 sürecinde sağlık haberciliği üzerine bir inceleme” konusu ele alınmıştır. Bu bağlamda eleştirel söylem analizinde, yer alan makro ve mikro yapıları kapsamında, Mayıs 2020 tarihli Sabah Gazetesi ve Cumhuriyet Gazetesi’nde ele alınan COVID-19 içerikli haberler; haber başlıkları, haber girişleri, bölgesel uyum, kelime seçimleri gibi birçok açıdan ayrı ayrı incelenmiştir.

5.1 Sabah Gazetesi’ndeki COVID-19 ile İlgili Haberlerin Eleştirel Söylem Analizi Kapsamında Değerlendirilmesi

5.1.1 Halk Sağlığının Uygulanmasına Yönelik Haberler

5.1.1.1 Çaresizlikten gurura (Sabah Gazetesi-1 Mayıs 2020)

Şekil 5.1 “Çaresizlikten gurura” haber metni

Haberin Konusu: Haberde, 1999 yılında sağlık sisteminde yaşanan birçok sorunun COVID-19 sürecinin yaşanmış olduğu 2020 yılında çözüme ulaştığı anlatılmaktadır. Sağlık sisteminde yaşanan bu gelişmelere tanık olduğu belirtilen Kartal Eğitim ve Araştırma Hastanesi Başhekim-i Prof. Dr. Recep Demirhan ve Ümraniye Eğitim ve Araştırma Hastanesi Başhekim-i Doç. Dr. Necdet Sağlam’ın açıklamalarına yer verilmiştir.

5.1.1.1.1 Makro yapı

5.1.1.1.1.1 Tematik yapı

a. Başlık: Sağlık sisteminde geline son noktaya yönelik olumlu bir imaj oluşturularak kurgulamaya gidilmiştir. Haberin okunabilirliğini arttırmak için başlık büyük harflerle yazılmıştır.

b. Haber Girişi: Haber girişinde, sağlık sistemindeki gelişmelerin “büyük dönüşüm” ifadesiyle ele alınması ve bu gelişmelere tanık olan iki farklı doktorun olduğu bilgisine yer verilmesi, başlığın inandırıcılığını arttırmıştır. Haber metninde, Prof. Dr. Recep Demirhan ve Doç. Dr. Necdet Sağlam’ın sağlığa ilişkin 1999 ve 2020 yılına ait yaşadıkları olayları anlatması, haber başlığının inandırıcılığını arttıran diğer bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır.

c. Fotoğraflar: Haber metninde, 1999 yılına ait bir hastanede, yer eksikliğinden dolayı hastane bahçesinde tedavi edilen hastaları gösteren bir fotoğraf ile 2020 yılına ait bir hastanede, virüse yakalanan hastaların yer sıkıntısı çekmeden modern tıbbi malzemelerle tedavi edildiği bir fotoğraf yan yana verilerek başlık ve haber girişinde yapılan karşılaştırma belirgin bir şekilde sunulmuştur. Dolayısıyla fotoğrafın tarihe tanıklık ettiği ve haberi anlatmak için yeterli olduğu söylenebilir.

5.1.1.1.1.2 Şematik yapı

a. Durum: Haberde; spot, iki ara başlık ve fotoğraf kullanılarak haber sunumuna dikkat edildiği görülmektedir. Ara başlıklarda, Prof. Dr. Recep Demirhan ve Doç. Dr. Necdet Sağlam’ın açıklamalarına yer verilerek daha çok doğrudan anlatım kullanılmıştır. Haber başlığındaki belirsizlik, hem haber girişindeki bilgiler hem de konuya dahil edilen tarafların açıklamaları ile giderilmiştir. Genel olarak haber, halk sağlığına yönelik bir haber olarak sunulsa da daha çok salgın sürecinde teknolojik anlamda geldiğimiz nokta, 1999 depremi ile ilişkilendirilerek ön plana çıkarılmıştır.

b. Yorum: Haber, birincil kaynak olan Prof. Dr. Recep Demirhan ve Doç. Dr. Necdet Sağlam’ın açıklamalarına yer verilerek yapılmıştır.

5.1.1.1.2 Mikro yapı

5.1.1.1.2.1 Sentaktik çözümleme

Haberde, doğrudan anlatıma daha fazla yer verilmiştir. Ayrıca, haberde kısa ve basit cümlelerin kullanılmasının yanı sıra, haberdeki “anlattı” ifadesi aktif cümlelerin varlığını göstermektedir.

5.1.1.1.2.2 Bölgesel uyum

Haberde, bölgesel uyumun gözetilerek nedensel ve referansal ilişkinin kurulduğu görülmektedir. Örneğin, haberin giriş bölümünde yer alan “büyük dönüşüm” ifadesinin var olması, “şimdi hastanemizde her şey var” ve “oysa şimdi tüm dünyayı sarsan korkunç virüs karşısında bile dimdik ayaktayız” ifadelerinin gerçekleşmiş olmasından kaynaklandığı belirtilmiştir. Aynı zamanda, alıntı cümlelerin yoğun bir şekilde kullanılması, habere işlevsellik kazandırmıştır.

5.1.1.1.2.3 Kelime seçimleri

Haberde, doğrudan anlatımın olduğu sözcükler seçilmiştir. 1999 yılına ait çaresizliği ön plana çıkarmak için “1999’da yatak yok, ilaç yok”, “Bakan beye ulaşamıyoruz”, “kendimi hiç bu kadar çaresiz hissetmemiştim”, “organizasyon sıfırdı”, “sağlık sistemi çökmüştü” gibi sözcükler kullanılırken, 2020 yılına ait gururu ön plana çıkarmak için de “şimdi Bakan beyi direkt arıyoruz”, “şimdi hastanemizde her şey var”, “korkunç virüs karşısında dimdik ayaktayız”, “gururluyum” gibi sözcüklere yer verilmiştir. “Gurur” kelimesini ön plana çıkaran tüm ifadeler, halk sağlığına yönelik uygulamaların yerine getirildiğini göstererek pandemi döneminin seyri konusunda umut verici söylemler olarak karşımıza çıkmaktadır.

5.1.1.1.2.4 Haber retoriği

Haberde, yılların belirtilmesi, muhabirin kurduğu cümlelerden ziyade doğrudan alıntının yapılması ve bahsedilen yıllara ait fotoğrafların kullanılması, haberin inandırıcılığını arttırmıştır.

5.1.1.2 Normalleşmenin ilk adımı AVM'ler (Sabah Gazetesi-2 Mayıs 2020)

NORMALLEŞMENİN İLK ADIMI AVM'LER

Normal hayata dönüş süreci AVM'lerde başlayacak. Sterilizasyon için ultraviyole ışınların da kullanılacağı AVM'lerde **YENİ HAYAT İSTE BÖYLE OLACAK:**

BAZI mağazalar dijital deneme alanları oluşturacak. Müşteri, kıyafeti denemeden, üstünde nasıl durduğunu görecektir.

MAĞAZALAR ve ortak alanlarda belirli patikalar çizilecek, müşteriler bu hatlar üzerinde ilerleyecek.

YÜRÜYEN merdivenlerin el bantları UV (Ultra Viyole) ışınlarla sterilize edilecek.

HAVALANDIRMA sistemlerine, virüs ve bakterileri temizleyen cihazlar monte edilecek.

PINAR ÇELİK VE BARIŞ ŞİMŞEK'İN HABERİ 4'TE

GİRİŞTEKİ döner kapılar kaldırılacak. İnsanlar tek tek içeri alınacak.

İÇERİ girerken kameralar ve uzaktan ateş ölçerlerle ateş ölçülecek.

ELLER dezenfekte edilecek, maske verilecek. İçeri belli sayıda kişi alınacak.

GÜVENLİK görevlileri şeffaf bölmenin ardında duracak. X-ray cihazları sürekli dezenfekte edilecek.

İÇERİDE sosyal mesafe kuralını çiğneyenleri akıllı kameralar uyaracak.

Şekil 5.2 “Normalleşmenin ilk adımı AVM'ler” haber metni

Haberin Konusu: Haberde, pandemi sürecinden itibaren ilk kez normalleşmeye gidileceği ve normalleşmenin ilk adımı AVM'lerin açılacağı belirtilmiştir. Haberin devamında ise AVM'ye girmeden önce ve girdikten sonra alınması gereken önlemler tek tek sıralanmıştır.

5.1.1.2.1 Makro yapı

5.1.1.2.1.1 Tematik yapı

a. Başlık: Haber başlığında yer alan “normalleşme” kelimesi ile pandemi sürecinde insanların normal hayatına devam edebileceğinden bahsedilerek metonimi (bir kelimenin yerine, o kelimeyi çağrıştıran başka bir kelimenin kullanılması) yapılmıştır. Aynı zamanda, zaman bilgisine yer verilmeyerek enformasyon eksiltilimine gidilmiştir.

b. Haber Girişi: Bu bölümde, “normal hayata dönüş süreci” ifadesiyle, daha detaylı bilgi verilerek metonomiden uzaklaştırılmıştır. Ancak, haber başlığında olduğu gibi burada da zaman bilgisine ulaşılmadığı için enformasyon eksilimine devam edildiği görülmektedir.

c. Fotoğraflar: Gazetenin ilk sayfasında, haberle ilgili fotoğraf bulunmamaktadır. Haberde fotoğrafa yer verilmemesi, olayın doğruluğunun pekiştirilmesine engel olabilmektedir. Özellikle salgın gibi olağanüstü durumlarda, teknik bilgilerle ilgili bir görüntünün olmaması belirsizliğe ve tedirginliğe neden olabilmektedir.

5.1.1.2.1.2 Şematik yapı

a. Durum: Haberde, spota yer verilirken, ara başlık ve fotoğraf kullanılmamıştır. Dolayısıyla haber sunumuna çok fazla dikkat edilmemiştir. Ancak, haber girişinde açıklanacağı belirtilen yeni normalleşme sürecine dair bilgiler, haber girişinden sonra alınacak önlemler ve uyulması gereken kurallar kapsamında, detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Genel olarak haberde, yaşanan salgının üzerinden henüz iki ay geçmemiş olmasına rağmen, insanları umutlandıran ve rahatlatan “normalleşme” kavramından bahsedilmiştir.

b. Yorum: Haber metninde, muhabirlerin haberi kendileri tarafından araştırılarak haberleştirdiği açık bir şekilde görülmektedir. Ancak, bilgilerin hangi kaynaktan alındığına dair bir bilgiye, ilk sayfada ulaşılamamaktadır. İlk sayfada, kaynak bilgisine yer verilmemesi, haberin inandırıcılığını azaltabilmekte ve okuru haberin devamını okumaktan vazgeçirebilmektedir.

5.1.1.2.2 Mikro yapı

5.1.1.2.2.1 Sentaktik çözümleme

Haberde, “ölçülecek, “edilecek” gibi yüklemelerin bulunduğu pasif cümlelere ve “görecektir”, “ilerleyecek” gibi yüklemelerin bulunduğu aktif cümlelere yer verilmiştir. İlk sayfada, doğrudan anlatıma yer verilmediği görülmektedir.

5.1.1.2.2.2 Bölgesel uyum

Haberde, bölgesel uyum açısından bir bütünlük bulunmaktadır. Örneğin, “yeni hayat işte böyle olacak” ifadesinden sonra AVM’lerde uygulanacak yeni kurallar tek tek açıklanmıştır. Dolayısıyla haberde, art arda gelen cümleler arasında bir bağ kurularak nedensel, referansal ve işlevsel ilişki gözetilmiştir

5.1.1.2.2.3 Kelime seçimleri

Haberde, birbirini tamamlayan sözcüklere yer verilmiştir. “Normalleşme” ve “havalandırma sistemlerine, virüs ve bakterileri temizleyen cihazlar monte edilecek” gibi ifadelerin insanları kaygıdan uzaklaştırarak rahatlamaya sevk edebildiği söylenebilir.

5.1.1.2.2.4 Haber retoriği

Haber metninde, alıntı cümlelere ve fotoğraflara yer verilmemiştir. Haber girişinden sonra salgının yayılmasını önlemek için tedbirlerin nasıl ve nerelerde uygulanacağı bilgisini veren kelimeleri vurgulamak için renkli ve büyük harfler kullanılmıştır.

5.1.1.3 Türk usulü tedavinin sırrı (Sabah Gazetesi-2 Mayıs 2020)

Şekil 5.3 “Türk usulü tedavinin sırrı” haber metni

Haberin Konusu: Haber metninde, Bilim Kurulu üyeleri Prof. Dr. Yamanel ve Doç. Dr. Turan tarafından Türkiye’de koronavirüsten kaynaklı ölüm oranlarının azalmasında, diğer ülkelerden farklı bir şekilde, solunum sorunu yaşayan hastaların yüzüstü yatırılarak nefes almalarını sağlamalarının ve hidroksiklorokin, favipiravir gibi ilaçların hastalara erken dönemde vermelerinin etkili olduğu açıklanmıştır.

5.1.1.3.1 Makro yapı

5.1.1.3.1.1 Tematik yapı

a. Başlık: Haber başlığı, tedavi ile ilgili bir bilgi verileceğine yönelik ele alınmış ve okurun merak duygusunun arttırılması amaçlanmıştır. Dolayısıyla başlıkta, kurgulamaya gidilmiştir. Aynı zamanda, haberde, “Türk usulü tedavi” ifadesiyle, Türk kimliğinin öne çıkarılması, milliyetçi bir söylemin olduğunu göstermektedir.

Milliyetçi söylemler ile bir yenilik, bir gelişme veya bir başarı milli bir boyuta taşınmakta ve bu gelişmelerden gurur ve kıvanç duyularak, gelişmelerin milli olay haline getirildiği imajı verilmektedir (Erdem, 2011).

b. Haber Girişi: Haberin başlığında, tedavi yöntemine dair verilmeyen herhangi bir bilgi haberin girişinde de verilmemiştir. Haberde, Bilim Kurulu üyeleri Prof. Dr. Yamanel ve Doç. Dr. Turan’ın Türkiye’de COVID-19 vakalarındaki azalmanın nedenlerini açıkladıkları belirtilmiştir. Ardından, ilk olarak Prof. Dr. Yamanel’in ve daha sonra Doç. Dr. Turan’ın açıklamaları, doğrudan alıntı yapılarak ve ara başlık kullanılmadan verilmiştir.

Haberin girişinden sonra verilen doğrudan anlatımda, “virüs” ve “dünyadan” kelimelerinin büyük harfle yazılmasıyla bu karışıklık giderilmeye çalışılsa da haberde ara başlığın kullanılmaması, cümlelerin kime ait olduğunu belirlemeyi ve haberi anlaşılır bir şekilde okunmasını zorlaştırmaktadır. Haber metninin arka planında yer alan Sultangazi Haseki Hastanesi’ne ait bir görüntüde ise sağlık çalışanlarının işitme engeli olan hasta bir birey ile kağıda yazdıkları notlarla iletişime geçerek hastanın nefes almasını sağladıkları bilgisinin örnek gösterilmesi, haberin başlığını açıklayıcı niteliktedir.

c. *Fotoğraflar*: Haberde iki ayrı fotoğraf kullanılmıştır. Birinci fotoğrafta, yüz koruyucu siperlik, maske, eldiven, koruyucu kıyafetler gibi koruyucu ekipman kullanan bir sağlık çalışanının başlığa yakın bir şekilde yerleştirilmesinin haberi tam olarak anlatmaya yardımcı olmadığı söylenebilir. Ancak, ikinci fotoğrafta yer alan iki sağlık çalışanının koronavirüs hastası olan işitme engelli bir vatandaşa, farklı iletişim yoluyla müdahale ettiği görüntünün ana olayı güçlendirici nitelikte olduğu görülmektedir. Özellikle kağıtta bulunan “nefes al” yazısı, haber başlığını açıklar niteliktedir.

5.1.1.3.1.2 Şematik yapı

a. *Durum*: Haberde, spot ve fotoğraflara yer verilmiştir. Ancak, ara başlık kullanılmamıştır. Haber başlığında yer alan “tedavinin sırrı” ifadesi, haber metninde yer alan ölüm oranlarının azaldığına ve farklı tedavi yöntemlerinin bulunmasına yönelik bilgilerle net bir şekilde açıklanmıştır. Genel anlamda haberde, Türkiye’deki koronavirüs vakalarının diğer ülkelerden az olmasının sebebi, daha önce hiçbir yerde uygulanmayan tedavi yöntemlerinin bulunması ve uygulanması olarak açıklanmıştır. Haberde, salgının seyri konusunda olumlu mesajlara yer verilmesi, insanların umut düzeyini arttırdığı söylenebilir.

b. *Yorum*: Haberin kaynağını, Bilim Kurulu üyeleri Prof. Dr. Yamanel ve Doç. Dr. Turan’a ait olan açıklamalar oluşturmaktadır.

5.1.1.3.2 Mikro yapı

5.1.1.3.2.1 Sentaktik çözümleme

Doğrudan anlatımın yer aldığı haberde, “anlattı” ve “kullandık” gibi ifadeler kullanılarak aktif cümlelere yer verilmiştir.

5.1.1.3.2.2 Bölgesel uyum

Haberde, ara başlıklara yer verilmemesi dışında, bölgesel uyuma dikkat edilmiştir. Bilim Kurulu üyeleri tarafından hastaların yüzüstü yatırılarak kolay nefes almaları ve

erken dönemde ilaç kullanması sonucunda, salgın dönemindeki ölüm vakalarının azaldığı belirtilmiştir. Dolayısıyla nedensel ve referansal ilişki kurulmuştur. Doğrudan alıntılar ile başlıkta bulunan “sır” ifadesinin açıklanması ise habere işlevsellik kazandırmıştır.

5.1.1.3.2.3 Kelime seçimleri

Haberde, sağlıkla ilgili bir başlığın kullanımı, metinde yer alan “virüs”, “ölüm oranlarını en aza indirme”, “hastanın oksijenini arttırıyoruz” ve “ilaç” gibi sözcüklerle bir bütünlük oluşturmuştur. Haberdeki, “ölüm oranlarının en aza indirme nedenleri” ve “nefes almasını sağlıyoruz” ifadeleri ise rahatlatıcı ifadeler olarak karşımıza çıkmaktadır.

5.1.1.3.2.4 Haber retoriği

Haberin inandırıcılığını arttırmak için fotoğraflara ve doğrudan alıntılara yer verilmiştir.

5.1.1.4 Normal hayata kademeli dönüş (Sabah Gazetesi-5 Mayıs 2020)

Şekil 5.4 “Normal hayata kademeli dönüş” haber metni

Haberin Konusu: Haberde, Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın aşamalı bir şekilde normal hayata nasıl ve ne zaman geçileceği ile ilgili açıklamalarına yer verilmiştir.

5.1.1.4.1 Makro yapı

5.1.1.4.1.1 Tematik yapı

a. Başlık: Başlıkta, herhangi bir zaman dilimi gösterilmeyerek enformasyon eksiltimine gidildiği görülmektedir.

b. Haber Girişi: Başlıkta bulunan enformasyon eksiltimi bu bölümde de devam etmektedir. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın açıklamalarıyla habere giriş yapılmıştır. Haber girişinin ardından, yaşlı bireyler, çocuklar ve gençler için sokağa çıkma saatlerinden berberlerin açılış tarihine, maske satış noktalarının arttırılmasından sınav takvimine kadar kapsamlı bir normalleşme adımından bahsedilmiştir. Haberin başlığında ve spotunda yer alan enformasyon eksiltimi, belirtilen konularda normal hayata geçiş sürecinin ne zaman başlayacağını açıklanmasıyla giderilmiştir.

c. Fotoğraflar: Haberde, sadece Cumhurbaşkanı Erdoğan'a ait bir fotoğrafa yer verilmiştir. Haber içeriğinde, birçok konuda normal hayata geçilmesine yönelik Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın yeni bilgiler verdiği göz önünde bulundurulduğunda, fotoğrafın haberi anlatmada yeterli olduğu söylenebilir.

5.1.1.4.1.2 Şematik yapı

a. Durum: Haberde ara başlıklara yer verilmemiştir. Ancak, spota ve fotoğrafa yer verilerek haberin belirleyici unsurları gözetilmeye çalışılmıştır. Spotta yer alan ilk cümlelerin büyük harflerle ve renkli bir şekilde yazılmasıyla, belirtilmek istenen şeyin vurgulanarak okunmasına olanak sağladığı görülmektedir. Haber başlığında yer alan “kademeli” ifadesinin haber girişinden sonraki cümlelerle daha net açıklanması, cümleler arasındaki bağı ortaya çıkarmaktadır. Genel olarak haberde, “normal hayata dönüş”, “kademeli dönüş” ve “rehavete ve karamsarlığa kapılmadan bu mücadeleyi kazanacağız” ifadeleri kullanılarak salgın ile ilgili iddialı ve umut verici mesajlar verilmiştir.

b. Yorum: Haberde, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın açıklamaları kaynak olarak gösterilebilir.

5.1.1.4.2 Mikro yapı

5.1.1.4.2.1 Sentaktik çözümleme

Dolaylı ve doğrudan anlatımın olduğu haberde, daha çok Cumhurbaşkanı Erdoğan’a ait açıklamalara yer verilmiştir. Aynı zamanda, haberde aktif cümleler kullanılmıştır.

5.1.1.4.2.2 Bölgesel uyum

Haberde, Cumhurbaşkanı Erdoğan referans gösterilmiştir. Ayrıca, doğrudan alıntı yapılarak haberin işlevselliği arttırılmıştır.

5.1.1.4.2.3 Kelime seçimleri

“Normal hayata geçiş”, “65 yaş üzerindekiiler sokağa çıkabilecek”, “LGS sınavı gerçekleştirilecek”, “berber, kuaför ve alışveriş merkezleri açılacak” gibi ifadelere yer verilmesiyle, başlığın bir özet olarak kullanıldığı ve sözcüklerin birbirleriyle uyumlu olduğu göze çarpmaktadır.

5.1.1.4.2.4 Haber retoriği

Haberde fotoğrafa, sayısal ifadelere ve tarihe yer verilerek haberin inandırıcılığı arttırılmıştır.

5.1.1.5 Normalleşme için her yerde test (Sabah Gazetesi-6 Mayıs 2020)

Şekil 5.5 “Normalleşme için her yerde test” haber metni

Haberin Konusu: Haber metninde, normal hayata geçmek ve genel olarak nüfusun yüzde kaçının koronavirüse karşı bağışıklık kazandığını öğrenmek için başta sanayi bölgeleri, madencilik ve turizm sektörlerinde olmak üzere, Türkiye'nin tüm mahallelerinde antikor testlerinin yapılacağı belirtilmiştir.

5.1.1.5.1 Makro yapı

5.1.1.5.1.1 Tematik yapı

a. Başlık: Başlıkta “test” ifadesinde, hangi testin yapılacağı tam olarak belirtilmediği için genellemeye gidilmiştir. Aynı zamanda, bu haberde de normal hayata geçiş sürecinin “normalleşme” kavramı ile dile getirilmesiyle, metonomi yapıldığı görülmektedir.

b. Haber Girişi: Haber girişinde antikor testine yer verilmesi, başlıktaki genellemeden uzaklaşıldığını göstermektedir. Bu bölümde, testin nerelerde yapılacağının belirtilmesi, başlığın bir özet olarak kullanıldığını ortaya çıkarmaktadır.

c. Fotoğraflar: Haberdeki fotoğrafta, bir tüp testini elinde bulunduran ve kişisel koruyucu ekipman kullanan bir sağlık çalışanının görüntüsü yer almaktadır. Haber, virüse karşı test yapılacağıyla ilgili bilgi verdiği için ilk etapta fotoğrafın haberi tamamladığı görülebilir. Ancak, haberde daha sonra testin antikor testi olarak belirtilmesiyle, fotoğrafın haberi tam olarak tamamlamadığı söylenebilir.

5.1.1.5.1.2 Şematik yapı

a. Durum: Haberde, spot ve fotoğrafa yer verilmiştir. Aynı zamanda, spota yer verildikten sonra haberin devamına yer verilmediği için ara başlık da kullanılmamıştır. Dolayısıyla haber sunumuna dikkat edilmiştir. Başlıkta yer alan “her yer” ve “test” kelimelerinin içeriğine, haber girişinde daha detaylı olarak yer verilmiştir. Bu durum, haberde, bağlam ve ardaan bilgilerine yer verildiğini göstermektedir. Genel olarak haberde, “normalleşme” ifadesi insanları rahatlatmaya sevk ederken, “test” ifadesi ise hastalıkla ilgili bu testlerin ilk kez yapılacak olmasından dolayı insanlarda tedirginlik hissine neden olabilmektedir.

b. *Yorum:* Haberin ilk sayfası göz önünde bulundurulduğunda, kaynağa açık bir şekilde yer verilmesi de haberin muhabirlerin kendileri tarafından haberleştirildiği söylenebilir.

5.1.1.5.2 Mikro yapı

5.1.1.5.2.1 Sentaktik çözümleme

Haberde, dolaylı anlatıma yer verilmiştir. Özellikle eylemin kim tarafından yapıldığı veya yapılacağı belli olmayan pasif yapı cümleler kullanılmıştır. Aynı zamanda, haberde, kısa ve basit cümleler kurulmuştur.

5.1.1.5.2.2 Bölgesel uyum

Haberde, Türkiye’de toplamda kaç kişinin koronavirüse karşı bağışıklık kazandığını öğrenmeye bağlı olarak antikor testlerinin yapılacağını belirtilmesiyle, nedensel ilişkinin kurulduğu görülmektedir. Aynı zamanda, genel anlamda ifade edilen “test” ve “her yer” ifadesinin daha sonra açıklanmasıyla, habere işlevsellik kazandırıldığı söylenebilir. Bunun dışında, referansal ilişkiye yer verilmeyen haberde, bölgesel uyuma çoğunlukla uyulduğu ifade edilebilir.

5.1.1.5.2.3 Kelime seçimleri

Kelime seçimlerine bakıldığı zaman, “bağışıklık”, “taranacak” gibi ifadelerin insanları rahatlatmaya sevk edebildiği, “antikor testi” ifadesinin ise insanları tedirgin edebildiği söylenebilir.

5.1.1.5.2.4 Haber retoriği

Haberde, bir kaynağa veya doğrudan anlatıma yer verilmemiştir. Bu durum, habere olan güveni azaltabilmektedir.

5.1.1.6 Kontrollü sosyal hayat (Sabah Gazetesi-7 Mayıs 2020)

Şekil 5.6 “Kontrollü sosyal hayat” haber metni

Haberin konusu: Haberde, Sağlık Bakanı Fahrettin Koca’nın sokağa çıkma kısıtlamalarından sonra birtakım kısıtlamaların kaldırılarak yeni dönem olan kontrollü sosyal hayata geçileceğiyle ilgili açıklamalarına yer verilmiştir.

5.1.1.6.1 Makro yapı

5.1.1.6.1.1 Tematik yapı

a) Başlık: Haberde ilk olarak, üst başlık ve ana başlık olmak üzere, iki ayrı başlık kullanıldığı görülmektedir. Üst başlığın kullanılmasının amacı, ana başlığı daha detaylı bir şekilde tanımlayarak okurun dikkatini çekmek ve haberi daha fazla okunabilir hale getirmektir. Birbirlerini tamamlayıcı veya açıklayıcı nitelikte olan bu başlıklarda, iki nokta işareti kullanılmamıştır. Üst başlıkta, yüklem kullanılması haberin dinamikliğini arttırmaktadır. Aynı zamanda, “sosyal hayat” ifadesinde, herhangi bir bilgi verilmediği için genellemeye gidildiği söylenebilir.

b) Haber girişi: Haber girişinde, Sağlık Bakanı Fahrettin Koca’nın açıklamalarına doğrudan yer verilmiştir. Başlık bölümünde olduğu gibi bu bölümde de sosyal hayat ile ilgili bir açıklama yapılmamıştır.

c. Fotoğraflar: Haberde, Sağlık Bakanı Fahrettin Koca'ya ait bir fotoğraf kullanılmıştır. Salgın sürecine ilişkin yeni döneme geçileceğinden bahseden ve konuyla ilgili neler yapılacağını açıklayan kişinin Sağlık Bakanı Fahrettin Koca olduğu göz önünde bulundurulduğunda, kullanılan fotoğraf haberi tamamlar niteliktedir.

5.1.1.6.1.2 Şematik yapı

a. Durum: Spot, ara başlık ve fotoğraf kullanılan haber metninde, haberin belirleyici unsurlarına dikkat edilmiştir. Haber başlığında ve haber girişinde sosyal hayat ile ilgili yer verilmeyen bilginin haber metninin sonunda verildiği göze çarpmaktadır. Bu durum, bağlam ve ardaan bilgisinin verildiğini göstermektedir. Genel olarak haberde, kontrollü bir şekilde sosyal hayata geçileceği, ancak tehlikenin hala devam ettiği bilgisine yer verilmesi, bir belirsizliğin ve kafa karışıklığının yaşanmasına neden olduğu söylenebilir.

b. Yorum: Haberin kaynağı, Sağlık Bakanı Fahrettin Koca'dır. Bakan Koca'ya ait açıklamalardan doğrudan alıntı yapılarak, doğrudan anlatıma yoğun bir şekilde yer verilmiştir.

5.1.1.6.2 Mikro yapı

5.1.1.6.2.1 Sentaktik çözümleme

Haber metninde, “koydu” ve “alınmıştır” gibi ifadeler ile aktif cümle yapısının kullanıldığı görülmektedir. Aynı zamanda, haber metninde sadece doğrudan anlatıma yer verilmiştir.

5.1.1.6.2.2 Bölgesel uyum

Haberde, bölgesel uyuma dikkat edilmiştir. Salgın tehtidinin tam olarak ortadan kalkmadığı gerekçesiyle, sosyal hayatın kontrollü bir şekilde devam edeceği ifadesine yer verilerek nedensel ilişki kurulmuştur. Ara başlığın büyük harflerle ve bazı kelimelerin renkli harflerle yazılması haberdeki işlevselliği arttırmıştır. Aynı zamanda,

Sağlık Bakanı Fahrettin Koca'nın açıklamalarından doğrudan alıntı yapılması da haberin işlevselliğini arttırmıştır. Bunun dışında, Fahrettin Koca'nın kaynak olarak gösterilmesi ise referansal ilişkiye dikkat edildiğini göstermektedir.

5.1.1.6.2.3 Kelime seçimleri

Haber metninde, zıt ifadeli sözcüklerin bir arada verildiği göze çarpmaktadır. Örneğin, “kontrollü sosyal hayat”, “tehdit ortadan kalkmadı”, “özgür ama tedbirli” gibi zıt ifadelerin bir arada verildiği görülmektedir. Zıt ifadelerin kullanımı, okurun kafasının karışmasına neden olabilmektedir.

5.1.1.6.2.4 Haber retoriği

Salgın ile ilgili sürecin neden değiştiğine yönelik Sağlık Bakanı Fahrettin Koca'nın açıklamalarına yer verilmesi, haberdeki inandırıcılığı arttırmıştır.

5.1.1.7 Maskesiz kapıdan dışarı adım atmayın (Sabah Gazetesi-12 Mayıs 2020)

Şekil 5.7 “Maskesiz kapıdan dışarı adım atmayın” haber metni

Haberin Konusu: Haberde, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın girilecek olan normalleşme sürecinin eskisi gibi olmayacağına ve dışarıya maskesiz çıkılmaması gerektiğine dair mesajlarına yer verilmiştir. Ayrıca, daha önce diğer haberlerde de yer verildiği gibi Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından sokağa çıkma saatlerinin ve günlerinin açıklanmasına devam edildiği göze çarpmakta ve bazı illerde ve mekanlarda

kısıtlamaların kaldırıldığı ve çay üreticilerine destekleme bedelinin ödeneceği açıklanmıştır.

5.1.1.7.1 Makro yapı

5.1.1.7.1.1 Tematik yapı

a. Başlık: Haberde, üst başlık ve ana başlık olmak üzere, iki ayrı başlık bulunmaktadır. Başlıklar, Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın bir konuşmasından doğrudan alıntı yapılarak ele alınmıştır. Ancak, özellikle seçilen bu başlıklarda, 11 Mart’tan önce vakaların olmadığı dönemi kasteden “eskiye dönüş” ve sokağa çıkılmaması gerektiği anlamına gelen “dışarı adım atmayın” ifadelerinde, metonomi kullanımı göze çarpmaktadır. Aynı zamanda, başlıkta yüklem kullanılmasının habere dinamiklik kattığı söylenebilir.

b. Haber Girişi: Haber girişinin kısa olduğu göze çarpmaktadır. Haber girişinde, Cumhurbaşkanı Erdoğan’a ait açıklamalardan alıntılara yer verilmesi, haberin inandırıcılığını arttırmaktadır.

c. Fotoğraflar: Bu bölümde, Cumhurbaşkanı Erdoğan’a ait bir adet fotoğrafa yer verilmiştir. Haber metninde, sadece Cumhurbaşkanı Erdoğan’a ait açıklamalara yer verilse de kısıtlamaların uygulanacağına yönelik mevcut konulardan bahsedildiği için bu fotoğrafın haberi anlatmak için yetersiz kaldığı söylenebilir.

5.1.1.7.1.2 Şematik yapı

a. Durum: Haberde, salgınla ilgili bilgiler verildikten sonra çay üreticileri ilgili haberdan önce ara başlık kullanılmıştır. Burada, farklı unsurları birbirinden ayırmak için ara başlığın kullanıldığı görülmektedir. Haber başlığında, salgınla ilgili uyarıların ve yeni kuralların açıklanacağı düşünüldüğünde, haber metninde çay üreticileriyle ilgili bir habere yer verilmesiyle konunun dışına çıkıldığı görülmektedir. Haber girişinde, Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından alınan kararların açıklanacağı ve ardından bu kararlara tek tek yer verilerek bağlam ve ardaan ilişkisine dikkat edilmiştir.

Genel olarak haberde, başlığın ve haber girişindeki “sokağa çıkma yasağı uygulanacak” ifadesinin bir panik havası oluşturarak tedirginliğe neden olduğu, ancak haber girişinden sonra bazı illerde kısıtlamaların kaldırılmasıyla ilgili verilen bilginin rahatlatmaya sevk ettiği ifade edilebilir.

b. Yorum: Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın açıklamalarından doğrudan alıntı yapılan haberde, kaynak olarak Cumhurbaşkanı Erdoğan’ı göstermek mümkündür.

5.1.1.7.2 Mikro yapı

5.1.1.7.2.1 Sentaktik çözümleme

Haberde, doğrudan anlatım yoğun olarak kullanılmıştır. Aynı zamanda, “açıkladı” ve “çıkabilecek” gibi kullanılan yüklemeler ile aktif cümle yapısına yer verildiği söylenebilir.

5.1.1.7.2.2 Bölgesel uyum

Haberde, rehavete kapılmanın sonucunda büyük felaketlerin yaşanacağı belirtilerek nedensellik ilişkisi kurulmuştur. Haberde, Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın referans olarak gösterilmesiyle, referansal ilişkiye dikkat edildiği ve doğrudan anlatımlara yer verilmesiyle de habere işlevsellik kazandırıldığı görülmektedir.

5.1.1.7.2.3 Kelime seçimleri

Bu haber metni, daha çok Cumhurbaşkanı Erdoğan’a ait açıklamalar ile oluşturulmuştur. “Maskesiz adım atmayın”, “eskiye dönüş gibi algılamayın”, “rehavet” ve “felaket” gibi tedirginliğe neden olabilecek ifadelerle daha çok yer verilmiştir.

5.1.1.7.2.4 Haber retoriği

Haberde, Cumhurbaşkanı Erdoğan’a ait alıntılarının kullanılması, habere inandırıcılık katmaktadır.

5.1.1.8 Tren ve uçakta kodlu yolculuk (Sabah Gazetesi-21 Mayıs 2020)

Şekil 5.8 “Tren ve uçakta kodlu yolculuk” haber metni

Haberin Konusu: Haberde, kontrollü sosyal hayata geçmenin diğer bir adımını belirten Sağlık Bakanı Fahrettin Koca’nın uçak, tren ve otobüs seyahatlerinden önce koronavirüse yakalanan kişileri tespit etmek ve bu kişilerin seyahat etmesinin önüne geçmek için Hayat Eve Sığar (HES) uygulaması üzerinden bir kod kullanılacağını duyurduğu açıklanmıştır. Aynı zamanda, haberde Fahrettin Koca’nın yaşlı bireylerin refakatçi eşliğinde geçici olarak seyahat edebileceğine dair açıklamalarına da yer verilmiştir.

5.1.1.8.1 Makro yapı

5.1.1.8.1.1 Tematik yapı

a. Başlık: Başlıkta, kısıtlamaların kaldırılmasının ardından, bireylerin koronavirüs riski taşıyıp taşımadığına dair, gittikleri yerlerde uygulama üzerinden kullanacakları bir kodun “kodlu yolculuk” olarak ifade edilmesiyle, metonomi yapıldığı söylenebilir. Aynı zamanda, “kodlu” kelimesi renkli yazılarak vurgulanmak istenmiştir.

b. Haber Girişi: Haber girişi, haber başlığını açıklayıcı niteliktedir. Haber girişindeki ilk cümlelerin renkli yazılması, habere ilgi çekicilik kazandırmıştır. Aynı cümlede yer alan iki noktanın kullanımı ise haberin inandırıcılığını arttırmıştır.

c. Fotoğraflar: Haberde, Fahrettin Koca'ya ait bir adet fotoğrafa yer verilmiştir. Haber metninde, sadece yeni gelişmelere ait bilgilere yer verildiği için bu fotoğrafın haberi anlatmada yeterli olduğu söylenebilir.

5.1.1.8.1.2 Şematik yapı

a. Durum: Haber metninde, iki ayrı haber başlığı kullanılarak zengin bir sunum yapılmıştır. Ara başlıkların büyük harflerle yazılması, habere ilgi çekicilik katmıştır. Haber girişindeki ilk cümleden sonra iki nokta üst üste kullanılması ve hemen ardından açıklama yapılması, ardaan bilgisine dikkat edildiğini göstermektedir. Haber metninde, HES koduna dair bilgilere yer verilmesi ve HES koduyla insanların risk taşıyamayacağını belirtmesiyle, bağlam bilgisinin de gözetildiği görülmektedir. Genel olarak haberde, HES kodunun kullanılması, halk sağlığını korumak için alınan bir önlem olarak belirtilse de COVID-19 ile birlikte yaşanan korkunun, seyahat alışkanlıklarını değiştirmeye neden olduğu ön plana çıkmaktadır. Aynı zamanda, HES kodunun kullanılması ise insanların rahatlamasını sağlayacak niteliktedir.

b. Yorum: Sağlık Bakanı Fahrettin Koca'nın açıklamaları, haberin ana kaynağını oluşturmaktadır.

5.1.1.8.2 Mikro yapı

5.1.1.8.2.1 Sentaktik çözümleme

Haberde, Sağlık Bakanı Fahrettin Koca'nın açıklamaları doğrudan alıntı yapılarak aktarılmıştır. Aynı zamanda, aktif yapıları cümlelere sık sık yer verilmiştir.

5.1.1.8.2.2 Bölgesel uyum

Haberde, bölgesel uyuma dikkat edildiği göze çarpmaktadır. Yolculuk yapabilmenin gerekçesi, HES kodunun kullanılması olarak açıklanmıştır. Örneğin, ara başlıkta yer alan “kodunu ver uçağa bin” ifadesiyle, nedensel ilişki kurulmuştur. Haberde, Bakan Koca referans olarak gösterilmiştir. Haber metninde yapılan doğrudan alıntılar ve ara başlıkların kullanılması habere işlevsellik kazandırmıştır.

5.1.1.8.2.3 Kelime seçimleri

“Kodlu yolculuk”, “bayram sonrası günler daha özgür olacak”, “65 yaş üstündekilere de küçük bir müjdemiz var” gibi ifadelerin kullanıldığı haberde, daha çok rahatlamaya yönelik sözcüklerin seçildiği görülmektedir.

5.1.1.8.2.4 Haber retoriği

Haber metninde, doğrudan alıntılar kullanılarak habere inandırıcılık katılmıştır.

5.1.1.9 1 Haziran’da normal hayat (Sabah Gazetesi-29 Mayıs 2020)

Şekil 5.9 “1 Haziran’da normal hayat” haber metni

Haberin Konusu: Haberde, Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın 1 Haziran 2020 tarihi itibarıyla, daha önce kısıtlama getirilen kapalı alanların birçoğunda kısıtlamaların kaldırılacağına ve kamu personelinin esnek çalışma saatlerinden normal mesaiye dönüş yapabileceğine dair açıklamalarına yer verilmiştir.

5.1.1.9.1 Makro yapı

5.1.1.9.1.1 Tematik yapı

a. *Başlık:* Başlıkta, “normal hayat” ifadesi kullanılarak genellemeye gidilmiştir.

b. Haber Girişi: Bu bölümde, ilk olarak göze çarpan şey, vurgulanmak istenen öznenin farklı renkle yazılmasıdır. Bu durum, habere inandırıcılık katmıştır. Bununla birlikte, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın açıklamalarına doğrudan yer verilmesi habere inandırıcılık kazandırmıştır. Ayrıca, başlıkta yapılan genellemeye yönelik herhangi bir ayrıntıya yer verilmemiştir. Ancak, haber metninde yer alan bilgilerle, genellemeye yönelik belirsizlik giderilmiştir.

c. Fotoğraflar: Haberde, Cumhurbaşkanı Erdoğan'a ait bir fotoğrafa yer verilmiştir. Bu haberde, “devam edecek” ifadesiyle, mevcut konulardan bahsedildiği için tek bir fotoğraf kullanımının haberi anlatmada yetersiz kaldığı söylenebilir.

5.1.1.9.1.2 Şematik yapı

a. Durum: Haberde, başlık, spot ve ara başlığa yer verilerek haberin unsurları gözetilmiştir. Ayrıca, bağlam ve ardaan bilgisine de yer verilmiştir. Başlıkta yer alan “normal hayat” ifadesi, haber girişinden sonra birçok yerin açılacağı ve kamu çalışanlarının eski çalışma sistemine döneceklerine dair bilgilerle açıklanmıştır. Genel olarak haberde, birçok yerin açılmasıyla birlikte, normal hayata döneleceğinden ve normal hayata ne zaman geçileceğinden bahsedilmesi, haberin rahatlatmaya sevk edecek bir role sahip olduğunu göstermekte, ancak haberde bazı yerlerde kısıtlamaların devam edeceğine dair bilgilerin verilmesi, virüsle ilgili kafa karışıklığına neden olabilmektedir.

b. Yorum: Haber kaynağının Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın açıklamaları olduğu anlaşılmaktadır.

5.1.1.9.2 Mikro yapı

5.1.1.9.2.1 Sentaktik çözümleme

Haberde, doğrudan ve dolaylı anlatıma yer verildiği dikkat çekmektedir. “Uyardı”, “yaşamayız” gibi ifadelerle aktif cümle yapılarına yer verilmiştir.

5.1.1.9.2.2 Bölgesel uyum

Haber girişinde yer alan “maske, mesafe ve temizliğe uyarsak hiçbir sıkıntı yaşamayız” ifadesiyle, dolaylı olarak maske, mesafe ve temizlik kurallarına uyulmaması nedeniyle salgının artabileceği bilgisi verilerek haberdeki nedensel ilişki kurulmuştur. Aynı zamanda, bu ifadenin farklı renkle yazılması, habere işlevsellik katmıştır. Öte yandan, haberdeki açıklamalara yönelik Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın referans gösterilmesiyle birlikte, haberdeki bölgesel uyumun gözetildiği açıklanabilir.

5.1.1.9.2.3 Kelime seçimleri

“Uyardı” gibi ifadelerin haberde yer alması endişeye yönelik bir düşünceye neden olsa da “normal hayat”, “kısıtlamaların büyük oranda kalkacağı”, “sıkıntı yaşamayız” gibi ifadelerle daha çok yer verilmesi, haberin daha çok rahatlatmaya yönelik bir amaç taşıdığını göstermektedir.

5.1.1.9.2.4 Haber retorik

Haberde, Cumhurbaşkanı’na ait doğrudan alıntılarının bulunması, haber metnine olan inandırıcılığı arttırmaktadır.

5.1.2 COVID-19 Salgınının Etkilerine Yönelik Haberler

5.1.2.1 İlk günde AVM aşkı (Sabah Gazetesi-12 Mayıs 2020)

Şekil 5.10 “İlk günde AVM aşkı” haber metni

Haberin Konusu: Haberde, salgın nedeniyle kapatılan ve ardından kontrollü normal hayata geçiş kapsamında ilk olarak AVM’lerin, kuaförlerin ve berberlerin açıldığı belirtilerek AVM’lerde mesafe kurallarına, berber ve kuaförlerde ise hijyen kurallarına uyulduğu anlatılmıştır.

5.1.2.1.1 Makro yapı

5.1.2.1.1.1 Tematik yapı

a. Başlık: AVM’lerdeki yoğunluğun “ilk günde AVM aşkı” olarak tanımlanması haberde kurgulama yapıldığını göstermektedir.

b. Haber Girişi: Başlıkta, sadece AVM’lerin açılacağı belirtilse de haber girişindeki ilk cümleden sonra kuaför ve berberlerin de açıldığına dair bilgiye yer verilmesiyle, haber başlığından bağımsız olarak bilgi verildiği görülmektedir. Bununla birlikte, haberin arka planında yer alan bir pazardaki kalabalığın endişelendirdiği bilgisinin verilmesiyle de başlıktan uzaklaştırıldığı söylenebilir.

c. Fotoğraflar: Haberde, dört ayrı fotoğraf kullanılmıştır. Haber başlığında ve haber girişinde bahsedilen AVM, berber, kuaför ve pazara ait görüntülere yer verilmesi, görüntülerin haberi anlatmada yeterli olduğunu göstermektedir.

5.1.2.1.1.2 Şematik yapı

a. Durum: Haberin ilk sayfasında, sadece başlık ve spota yer verilmiştir. Başlıkta yer alan “AVM” aşkı ifadesinin haber girişindeki ilk cümlede net olarak aktarılması, haberde, bağlam ve ardaan bilgisine yer verildiğini göstermektedir. Genel olarak haberde, halk sağlığına yönelik bazı tedbirlerin alınmasından sonra yeni sosyal hayata geçilmesi ile birlikte, koronavirüs ile ilgili bilgilerin verilme şekline bağlı olarak insanlar üzerinde olumlu veya olumsuz etkiler bıraktığı görülmektedir. Örneğin, haberde belirtilen yerlerde, mesafe ve temizlik kurallarına uyulduğu açıklanarak haberin rahatlatmaya sevk ettiği, ancak arka planda yer alan bir pazardaki kalabalığın tehlikeye neden olduğu bilgisinin de endişelenmeye sevk ettiği söylenebilir.

b. *Yorum:* Gazetenin ilk sayfası göz önünde bulundurulduğunda, muhabirlerin bu haberi araştırarak bir haber haline getirdiği ifade edilebilir.

5.1.2.1.2 Mikro yapı

5.1.2.1.2.1 Sentaktik çözümleme

Haberde, “dolaştı” ifadesiyle, aktif yapılı cümle kurulsa da çoğunlukla pasif yapılı cümle yapısı bulunmaktadır. Aynı zamanda, basit cümlelere de yer verilmiştir.

5.1.2.1.2.2 Bölgesel uyum

Haber, başlık ve spot kullanılarak ele alınmıştır. “Ateş ölçerlerle karşılanan müşterilerin bazısı dolaştı, kimi de alışveriş yaptı” ifadesiyle, insanların dışarıda hareket etme nedeninin yapılan ateş ölçme uygulamasının olumlu sonuç vermesi olarak gösterilerek nedensel ilişkiye yer verildiği söylenebilir. Haberde, ana olaya ilişkin farklı illerden görüntülere yer verilmesi, haberin işlevselliğini arttırmıştır.

5.1.2.1.2.3 Kelime seçimleri

“Kontrollü ziyaretçi alan AVM’ler”, “sosyal mesafeli kuyruklar oluştu” ateş ölçerlerle karşılanan müşteriler”, “hijyen kurallarına uyuldu” ifadelerinde görüldüğü gibi haberde kullanılan sözcüklerin daha çok rahatlatıcı nitelikte olduğu söylenebilir.

5.1.2.1.2.4 Haber retoriği

Haberde, konuya ilişkin farklı illere ait fotoğraflara yer verilmesi haberin inandırıcılığını arttırmıştır.

5.1.2.2 Sigara bulaştırıyor (Sabah Gazetesi-16 Mayıs 2020)

Şekil 5.11 “Sigara bulaştırıyor” haber metni

Haberin Konusu: Haberde, sigara içmenin COVID-19 üzerindeki etkisi açıklanarak sigara içen kişilerin koronavirüse yakalanma riskinin daha fazla olabildiği veya hastalığın daha ağır seyredebildiği iddiası ele alınmıştır.

5.1.2.2.1 Makro yapı

5.1.2.2.1.1 Tematik yapı

a. Başlık: Başlıkta, sigaranın neyi bulaştırdığına dair bir bilgiye yer verilmediği için haberde enformasyon eksiltimi yapıldığı görülmektedir. Aynı zamanda, başlığa yakın bir şekilde konumlanan ve merak uyandıran “şok iddia” ifadesinin kullanılması, haberin daha fazla okunmasına olanak sağlamaktadır.

b. Haber Girişi: Haber girişinde bulunan ilk cümlede, başlıkta yapılan genellemeye açıklık getirilmiştir. Bu bölümde, en çok göze çarpan şey, haber girişindeki son cümlenin soru cümlesi olarak kullanılmasıdır. Haberde bulunan soru cümlesi, kendisinden sonra konuya ilişkin bir cevap verileceğini göstermekte ve haberin okunmasını arttırmaktadır. Öte yandan, haber metnindeki ilk paragrafta, “koronavirüste” kelimesinin “koronavirüs de” şeklinde yazılmadığı ve yazım yanlışına gidildiği görülmektedir.

c. Fotoğraflar: Haberde, sadece virüsü anlatan bir adet fotoğrafa yer verilmiştir. Ancak, ana olaya ilişkin bir fotoğrafa yer verilmediği için fotoğraf, haberi anlatmada yetersiz kalmıştır.

5.1.2.2.1.2 Şematik yapı

a. Durum: Haber metninde, haberin unsurlarından biri olan ara başlığa yer verilmemiştir. Soru cümlesinden sonra bir açıklamaya yer verilmesi, bağlam ve ardalın bilgisine dikkat edildiğini göstermektedir. Bununla birlikte, hava partikülleriyle bulaşan kuş gribi virüsünde olduğu gibi sigaranın da virüse neden olabileceği açıklanarak bağlam ve ardalın bilgisine tekrar yer verildiği görülmektedir. Genel olarak haberde, sigara içmenin koronavirüsü arttıracak iddiasına yer verilmesinin panik ortamına neden olduğu söylenebilir. İddiaların gerçekliğe uygun olup olmadığı bilinmediği için okurlar tarafından habere şüphe ile yaklaşılabilir. Kafa karışıklığına neden olan bu bilgiler, insanların virüse karşı yanlış önlem almasına neden olabilmektedir.

b. Yorum: Haberde, Prof. Hasan Bayram ve Prof. Levent Yamanel'in açıklamaları kaynak olarak gösterilmiştir.

5.1.2.2.2 Mikro yapı

5.1.2.2.2.1 Sentaktik çözümleme

Haberde, genellikle doğrudan anlatıma yer verilmiştir. Aynı zamanda, aktif yapıları cümleler de sık sık kullanılmıştır.

5.1.2.2.2.2 Bölgesel uyum

Bu haberde, virüse yakalanma riskinin fazla olmasında sigara kullanımının neden olduğu gösterilerek nedensellik kurulmuştur. Aynı zamanda, haberin kaynağı olan Prof. Hasan Bayram ve Prof. Levent Yamanel'in açıklamalarına yer verilmesi, referansal ilişkinin de kurulduğunu göstermektedir. Haberde, doğrudan anlatıma daha

çok yer verilmesi işlevselliği arttırmıştır. Dolayısıyla haberde, bölgesel uyum gözetilmiştir.

5.1.2.2.3 Kelime seçimleri

“Sigara dumanı virüs taşır mı?”, “koronavirüs de hava partikülleriyle bulaşabilir”, “bilimsel bir veri yok” gibi belirsizlik içeren ifadeler ile “sigara içenlerin koronaya yakalanma riski içmeyenlere göre 14 kat daha fazla” gibi kesin ifadelerin bir arada verildiği görülmektedir. Bu tür zıt ifadelerin bir arada kullanıldığı haberler, kafa karışıklığına neden olabilmektedir.

5.1.2.2.4 Haber retoriği

Haberde sayısal ifadelere ve kaynağa açık bir şekilde yer verilerek haberin güvenilirliği sağlanmıştır.

5.1.2.3 Karantinadan çıktı işten atıldı (Sabah Gazetesi-19 Mayıs 2020)

Şekil 5.12 “Karantinadan çıktı işten atıldı” haber metni

Haberin Konusu: Haberde, İzmit Belediyesi’nde temizlik görevlisi olarak çalışan Sadullah Erçin’in COVID-19 sebebiyle karantina altına alındığı ve karantina süresi sona erdiğinde ise işten atıldığı konu edinmiştir.

5.1.2.3.1 Makro yapı

5.1.2.3.1.1 Tematik yapı

a. Başlık: Haberin başlığında, işsiz kalmanın sebebi net olarak belirtilmediği için kurgulamaya gidildiği görülmektedir.

b. Haber Girişi: Bu bölümde, ilk cümlelerin “CHP’li İzmit Belediyesi” ifadesi ile başlaması, ideolojik bir söyleme yer verildiğini göstermektedir. Aynı zamanda, haber metninde, başlık daha detaylı olarak açıklanmaya çalışılsa da temizlik görevlisi Erçin’in neden işten çıkarıldığına dair bir bilgiye bu bölümde de rastlanılamamaktadır. Hizmet İş Sendikası’na ait açıklamalardan dolayı alıntı yapılarak haberin içeriği desteklenmiştir.

c. Fotoğraflar: Haberde, temizlik görevlisi Sadullah Erçin’in çalıştığını gösteren ve ailesiyle birlikte çekilen iki ayrı fotoğrafa yer verildiği görülmektedir. İlk fotoğrafta, temizlik görevlisi Sadullah Erçin’in nasıl çalıştığına dair görüntülere yer verilmesi, haber metninin anlatımı için yeterli olsa da gazetenin ilk sayfasında, neden işten çıkarıldığına dair bilgiye yer verilmediği için fotoğraf belirsizliğe neden olmaktadır. İkinci fotoğrafta ise aile görüntüsüne yer verilerek tüm aile fertlerinin yaşanan olaydan dolayı, mağdur oldukları anlatılmaya çalışılmaktadır. Bu görüntü, işsiz kalmanın zorluğunu anlattığı için haberi anlatmada daha yeterlidir.

5.1.2.3.1.2 Şematik yapı

a. Durum: Başlık ve spotun bulunduğu haberde, temizlik görevlisi Sadullah Erçin’in koronavirüse yakalandığı şüphesiyle karantinaya alındığı ve karantinadan çıktıktan sonra işten ayrıldığına dair ifadelerin kullanılmasıyla, bağlam ve ardaan bilgisinin gözetildiği görülmektedir.

Genel olarak haberde, temizlik görevlisi Sadullah Erçin’in işten neden atıldığına dair bir bilgi verilmezken, daha çok koronavirüse yakalandığı gerekçesiyle, işsiz kaldığının ön plana çıkarılmasının insanların salgına karşı savunmasız kalmasına ve bir panik ortamının oluşmasına neden olduğu söylenebilir.

b. Yorum: Haberdeki ana kaynak ise muhabir ya da muhabirlerin kendisidir. Aynı zamanda, açıklamalarına yer verilen Hizmet İş Sendikası ise yardımcı kaynak, yani ana olayın taraftarı olarak karşımıza çıkmaktadır.

5.1.2.3.2 Mikro yapı

5.1.2.3.2.1 Sentaktik çözümleme

Haberde, “alındı” ve “çıkarıldı” ifadelerinin kullanılmasıyla, pasif yapıli cümlelere, “açıkladı” ifadesinin kullanılmasıyla da aktif yapıli cümlelere yer verildiğı görölmektedir. Yine, haber metninde dolaylı anlatıma yer verilmiştir.

5.1.2.3.2.2 Bölgesel uyum

Haberde, bölgesel uyumun gözetildiğı anlaşılmaktadır. Örneğın, temizlik görevlisi Erçın’ın koronavirüsten kaynaklı bir karantina süreci yaşaması nedeniyle, işten atıldığı belirtilerek nedensellik kurulmuştur. Aynı zamanda, haberde Hizmet İş Sendikası referans gösterilmiştir. Öte yandan, yapılan dolaylı alıntı ile habere işlevsellik kazandırılmıştır.

5.1.2.3.2.3 Kelime seçimleri

“Karantinadan çıktı işten atıldı”, “karantina süreci bitince işine geri dönen Erçın, tazminatsız olarak işten çıkarıldı” ifadelerinde olduğı gibi yoğunlukla karantina kelimesinin kullanılması ve işten çıkarılma sebebi olarak sadece koronavirüse işaret edilmesi, haberin çalışanlar üzerinde bir kaygıya neden olabildiğı söylenebilir.

5.1.2.3.2.4 Haber retoriğı

Haberde, fotoğrafa ve dolaylı olarak alıntılanan tanık ifadelere yer verilmesiyle, habere inandırıcılık kazandırılmıştır.

5.1.2.4 Sevindiren tablo (Sabah Gazetesi-20 Mayıs 2020)

Şekil 5.13 “Sevindiren tablo” haber metni

Haberin Konusu: Haberde, Türkiye genelinde 19 Mayıs’a ait koronavirüs test sayısı, vaka sayısı, koronavirüsten hayatını kaybeden ve kurtulan sayısı açıklanmıştır. Aynı zamanda, günlük koronavirüs tablosu üzerinden açıklama yapan Bakan Koca’nın yeni vaka sayılarının beklenenden daha az olduğuna dair açıklamalarına yer verilmiştir.

5.1.2.4.1 Makro yapı

5.1.2.4.1.1 Tematik yapı

a. Başlık: Başlıkta, “sevindiren tablo” ifadesinde, tablonun neyi açıkladığı belirtilmediği için bilgi eksiliminin yapıldığı görülmektedir.

b. Haber Girişi: Haber metninde, günlük koronavirüs tablosuna yer verilerek iyileşen sayısının arttığı açıklanmıştır. Verilen ifadelerin inandırıcılığını kanıtlamak ve desteklemek için Sağlık Bakanı Fahrettin Koca’nın açıklamalarına yer verilmiştir. Öte yandan, başlıkta yapılan bilgi eksikliği, bu bölümde giderilmiştir.

c. Fotoğraflar: Haberde, iki ayrı fotoğrafa yer verilmiştir. Sağlık Bakanlığı tarafından açıklanan günlük virüs bilgisine yer verildiği için Sağlık Bakanı Fahrettin Koca’ya ait bir adet fotoğrafa ve ikinci fotoğraf olan virüs tablosuna yer verilmesi haberi anlatmada yeterli olmuştur.

5.1.2.4.1.2 Şematik yapı

a. Durum: Haber, başlık ve spottan oluşmaktadır. Başlığı açıklayan bilgilerin haber girişinde detaylı olarak açıklanması ve tablo ile gösterilmesi, haberde bağlam ve ardaan bilgisine dikkat edildiğini göstermektedir. Genel olarak haberde, vaka sayısının azaldığı ve iyileşen sayısının arttığına dair bilgiye yer verilerek haberin insanları rahatlatmaya yönlendirdiği göze çarpmaktadır.

b. Yorum: Haberde, Fahrettin Koca'nın kaynak gösterilmesi ve COVID-19'a ait sayısal ifadeleri içinde barındıran bir tabloya yer verilmesi, haberin inandırıcılığını arttırmıştır.

5.1.2.4.2 Mikro yapı

5.1.2.4.2.1 Sentaktik çözümleme

Haber girişinde, Sağlık Bakanlığı'ndan alınan bilgiler muhabirlerin kendileri tarafından birkaç cümle ile açıklandıktan sonra Sağlık Bakanı Fahrettin Koca'nın açıklamaları doğrudan alıntı yapılarak ele alınmıştır. Aynı zamanda, aktif yapıllı cümlelere yer verilmiştir.

5.1.2.4.2.2 Bölgesel uyum

Haberde, bölgesel uyumun olmasına dikkat edilmiştir. Örneğin, yüz güldüren gelişmelerin nedeni, vaka sayılarındaki düşüş olarak belirtilmiştir. Dolayısıyla haber metninde, nedensel ilişki kurulmuştur. Aynı zamanda, haberin ana olayına ilişkin Sağlık Bakanı Fahrettin Koca'nın referans gösterilmesiyle, referansal ilişkinin de kurulduğu görülmektedir. Bunun dışında, haberde yer alan günlük koronavirüs tablosu ve doğrudan alıntılanan cümleler ile habere işlevsellik kazandırılmıştır.

5.1.2.4.2.3 Kelime seçimleri

Haberde, “sevindiren tablo” “koronavirüsle gelişmede yüz güldüren gelişmeler”, “yoğun bakım ve entübe hasta sayılarında azalma devam etti” gibi ifadeler yer verilmiştir. Bu ifadeler, insanları rahatlatmaya sevk edebilecek niteliktedir.

5.1.2.4.2.4 Haber retoriği

Haberde, fotoğrafların, sayısal ifadelerin ve doğrudan alıntılanan cümlelerin kullanılması, haberde inandırıcı bilgilere yer verildiğini göstermektedir.

5.1.2.5 Çocuklar parka büyükler çarşıya (Sabah Gazetesi-21 Mayıs 2020)

Şekil 5.14 “Çocuklar parka büyükler çarşıya” haber metni

Haberin Konusu: Haberde, 0-14 yaş aralığında olan çocukların sokağa çıkma kısıtlamalarının kaldırıldığı ve bayram öncesi sokağa çıkan vatandaşların yoğunluk oluşturmalarından dolayı, COVID 19 salgınının daha çok yayılabileceği endişesine yer verilmiştir.

5.1.2.5.1 Makro yapı

5.1.2.5.1.1 Tematik yapı

a. Başlık: Başlıkta, “çocuklar” ve “büyükler” ifadeleriyle genelleme yapılmıştır.

b. Haber Girişi: Haber girişinde, “çocuklar” ifadesi için 0-14 yaş grubunda olan ve parka giden çocuklar ile “vatandaş” ifadesi için de bayram alışverişi yapmak üzere, dışarıda yoğunluk oluşturan ve salgının hızla yayılmasına neden olan vatandaşlardan bahsedilerek başlıkta yapılan genellemeye dair bilgi verilse de yer bilgisi verilmediği için bu eksiklik detaylı olarak giderilememiştir.

c. Fotoğraflar: Haberde, maske takan çocukların bisiklet sürdüğü ve parkta olduklarına dair iki ayrı fotoğrafa ve maske takan yetişkinlerin çarşıda bir arada olduklarına dair bir adet fotoğrafa yer verilmiştir. Dolayısıyla bu fotoğraflar, haberi anlatmada yeterlidir. Özellikle çarşıda büyük bir kalabalık oluşturan ve iç içe olan vatandaşların görüntüsü, haber girişindeki “korku” ifadesini karşılamaktadır. Aynı zamanda, fotoğrafların farklı illere ait olduğu belirtilerek başlıkta yapılan genellemeye açıklık getirilmiştir.

5.1.2.5.1.2 Şematik yapı

a. Durum: Haberde, başlık ve haber spotuna (sayfa spotu) yer verilmiştir. Aynı zamanda, bağlam ve aralan bilgisine dikkat edilmiştir. Örneğin, sokağa çıkma yasaklarının kaldırılmasına bağlı olarak, dışarıya çıkan kişilerin kalabalık oluşturduğu ve iç içe olduğu ifadelerine yer verilmiştir.

Genel olarak haberde, COVID-19 kısıtlamaları kalktıktan sonra insanların sosyal mesafe kuralına uymadıkları ve bu sonucun bir korku iklimine neden olduğu anlatılmıştır. Dolayısıyla bu haber, insanları endişeye sevk edecek bir haber olarak karşımıza çıkmaktadır.

b. Yorum: Haberin muhabirler tarafından gözlemlenerek ve planlanarak haberleştirilen bir haber olduğu görülmektedir. Dolayısıyla bu haber, özel haber kategorisinde yer almaktadır.

5.1.2.5.2 Mikro yapı

5.1.2.5.2.1 Sentaktik çözümleme

“Akın etti” ve “korkuttu” ifadelerine yer verilen haberde, aktif yapılı cümleler tercih edilmiştir. Ayrıca, basit ve kısa cümlelere yer verildiği görülmektedir.

5.1.2.5.2.2 Bölgesel uyum

Haber metninde, pandemi döneminde yaşanan korkunun kalabalık gruplar halinde dışarıda olan insanların sosyal mesafe kurallarına uyulmamasından kaynaklı olduğu belirtilerek, sadece nedensel ilişki kurulmuştur.

5.1.2.5.2.3 Kelime seçimleri

Haberde, endişelenmeye sebep olan ifadeler kullanılmıştır. “Akın etti” ve “vatandaşların yarattığı kalabalık ise korkuttu” ifadeleri, endişe verici ifadelere örnek gösterilebilir.

5.1.2.5.2.4 Haber retorik

Haberde, sadece fotoğraflar kullanılarak haberin inandırıcılığı arttırılmaya çalışılmıştır.

5.2 Cumhuriyet Gazetesi’ndeki COVID-19 ile İlgili Haberlerin Eleştirel Söylem Analizi Kapsamında Değerlendirilmesi

5.2.1 Halk Sağlığının Uygulanmasına Yönelik Haberler

5.2.1.1 Bir arada çay bile içmeyin (Cumhuriyet Gazetesi-1 Mayıs 2020)

Şekil 5.15 “Bir arada çay bile içmeyin” haber metni

Haberin Konusu: Haberde, Prof. Özlem Kurt’un COVID-19 salgınına karşı alınması gereken önlemlere yönelik açıklamalarına yer verilmiştir.

5.2.1.1.1 Makro yapı

5.2.1.1.1.1 Tematik yapı

a) Başlık: Haberde, üst başlık ve ana başlık olmak üzere, iki ayrı başlık bulunmaktadır. Bu başlıkların kaynaktan alınan ifadelerle yazılması, haberin inandırıcılığını arttırmaktadır. Her iki başlıkta, eyleme yönelik bir genel durum ön plana çıkarılarak kurgulamaya gidilmiştir. Aynı zamanda, herkesi kapsayan bir yüklem kullanıldığı için genelleme yapılmıştır.

b) Haber Girişi: Haberde, ayrı bir spot kullanılmadan sadece doğrudan ve dolaylı yapılan alıntılarla konuşma metnine yer verilmiştir. Haberde, konuyu özetleyen bir spotun olmaması, haberin okunma oranını düşürse de hem herkesi ilgilendiren bir haber olması hem de kısa cümlelerle yazılması haberin okunmasını teşvik edici niteliktedir. Ayrıca, bu bölümde salgın sürecinde alınması gereken önlemlerin

açıklanmasıyla, kurgulama yapmaktan uzaklaşılsa da genelleme yapılmaya devam edilmiştir.

c. Fotoğraflar: Haberde, herhangi bir fotoğraf kullanılmamıştır. Her ne kadar güçlü başlıklar kullanılsa da fotoğrafın kullanılmaması, haberin dikkat çekiciliğini azaltmıştır.

5.2.1.1.2 Şematik yapı

a. Durum: Haberde, fotoğrafa yer verilmemiştir. Dolayısıyla zengin bir sunumun yapılmadığı görülmektedir. Haberde, iki başlığın kullanılması, haberin daha fazla okunmasına olanak sağlayabilir. Haberde bağlam ve ardaan bilgisine dikkat edilmiştir. Örneğin, “önlemi elden bırakmayın” ifadesinin ardından “bir arada çay bile içmeyin” ifadesinin yer alması, cümleler arasındaki bağlantıyı net olarak göstermektedir. Genel olarak haberde, salgın ile ilgili vaka ve vefat sayısının azalması ve salgına karşı herhangi bir ilaç ve aşının bulunmasının dahi koronavirüse karşı alınan önlemlerin önüne geçmemesi gerektiği vurgulanmıştır. Aynı zamanda, bu önlemlerin çok sıkı olması gerektiği belirtilerek bir arada çay içmenin bile büyük sorunlara neden olabileceği aktarılmıştır. Nitekim, kullanılan cümlelerin virüsün ne kadar ölümcül olduğunu özetlemesi, haberin insanlara ölüm korkusunu yaşatabilecek nitelikte olduğunu göstermektedir.

b. Yorum: Haberin ana kaynağı, Prof. Özlem Kurt olarak karşımıza çıkmaktadır.

5.2.1.1.2 Mikro yapı

5.2.1.1.2.1 Sentaktik çözümleme

Haberde, doğrudan ve dolaylı alıntılara sık sık yer verilmiştir. Özellikle doğrudan anlatımın yapıldığı cümle tırnak içinde verilerek cümlenin ön plana çıkarılması amaçlanmıştır. Ayrıca, “söyledi” ve “dedi” ifadeleriyle, aktif yapı cümleler kurulmuştur.

5.2.1.1.2.2 Bölgesel uyum

Haber metninde, bir arada çay içmenin dahi salgının artmasına neden olabileceği vurgulanarak nedensel ilişki kurulmuştur. Haberde, Prof. Özlem Kurt'un referans gösterilmesi ve “koronavirüs vakalarının ve ölüm sayılarının azaldığı” ifadesinin sonucunda, salgının birdenbire ortadan kaybolmayacağına dair açıklamalarda bulunulması, referansal ilişkinin kurulduğunu göstermektedir. Öte yandan, doğrudan ve dolaylı alıntılar yapıldığı cümleler, haberde işlevsel ilişkinin kurulduğunu da göstermektedir.

5.2.1.1.2.3 Kelime seçimleri

Bu bölümde kullanılan kelimeler incelendiğinde, endişeye neden olan birçok ifadeye yer verildiği görülmektedir. Bu duruma, “aşı ve ilaçların olması durumunda bile önlemlerin devam etmesi gerektiği” ve “bir arada çay bile içmeyin” ifadeleri örnek gösterilebilir.

5.2.1.1.2.4 Haber retoriği

Prof. Özlem Kurt'a ait açıklamalar, haberin inandırıcılığını arttırmıştır.

5.2.1.2 Yeni normal takvimi (Cumhuriyet Gazetesi-5 Mayıs 2020)

Erdoğan, salgın önlemlerinin gevşetileceğini açıkladı. Kritik sürece girildi

'Yeni normal' takvimi

- ✓ 65 yaş üzeri ile 20 yaş altı yurttaşlar haftada bir gün 4 saat, araç kullanmadan sokağa çıkabilecek.
- ✓ 11 Mayıs'tan itibaren berber ve kuaförler ile AVM'ler belirli koşullara uyulması şartıyla açılacak.
- ✓ 31 ilde uygulanan giriş-çıkış yasağı: Antalya, Aydın, Erzurum, Hatay, Malatya, Mersin ve Muğla'da kalktı.
- ✓ YKS 27 - 28 Haziran'da, LGS 20 Haziran'da yapılacak. Üniversiteler 15 Haziran'da eğitime başlayacak.
- ✓ İstanbul, Ankara ve İzmir'deki taksiler için uygulanan tek çift plaka sınırlaması sona erdi.
- ✓ Tepki çeken maske kararında geri adım atıldı. Belirlenecek tavan fiyattan satış yapılabilir. » 4te

CHP'DEN SERT TEPKİ

'Hırsınla batıyorsun'

CUMHURBAŞKANI Erdoğan, normalleşme takvimini açıklarken CHP ve özgür basını yerli olmakla suçladı. CHP sözcüleri, "Türbe kaçırın, Tank Palet'i satan yerli-likten söz edemez. Hırsınla batıyorsun" açıklamasını yaptı. » 4te

PROF. CİNEL UYARDI:

En kritik dönemdeyiz

MARMARA Üniversitesi Eğitim ve Araştırma Hastanesi Başhekimisi Prof. İsmail Cinel, "En kritik döneme giriyoruz. Henüz ilaç yok. Çok dikkatli olmalıyız. 'Kilo verelim, güzel görünelim' dönemi değil" dedi. » SİBEL BAHÇETEPE 3te

Şekil 5.16 “Yeni normal takvimi” haber metni

Haberin Konusu: Haberde, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın COVID-19 kısıtlamalarından sonra normal hayata geçileceğine dair açıklamalarına yer verilmiştir. Aynı zamanda, normal hayata geçiş aşamasında, çok dikkatli olunmasının gerektiğini belirten Marmara Üniversitesi Eğitim ve Araştırma Hastanesi Başhekimisi Prof. İsmail Cinel'in açıklamaları da yer almaktadır. Ayrıca, haberde, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın normal hayata geçiş aşamalarını aktardığı sırada, CHP ve özgür basını suçladığına dair konuşmasına yer verilerek, buna karşılık CHP'nin nasıl bir tepki verdiği açıklanmıştır.

5.2.1.2.1 Makro yapı

5.2.1.2.1.1 Tematik yapı

a. Başlık: Haberde, iki ayrı başlık kullanılmıştır. Ana başlıkta yer verilen “yeni normal” ifadesi tırnak içine alınarak başlığın dikkat çekiciliğini arttırmak amaçlanmıştır. Aynı zamanda, bu ifadenin açıklaması, üst başlıkta yer alan salgın önlemlerinin gevşetileceği bilgisi ile detaylandırılmış ve bu ifade için kurguya gidilmemiştir. Ancak, üst başlıkta yer alan “kritik süreç” ifadesi, ana olayı merak etmeye sevk eden bir ifade olduğu için kurgulama yapıldığını göstermektedir.

b. Haber Girişi: Haberde, ana başlıktan hemen sonra gelen haber spotuna yer verilmezken, haber gövdesi olarak nitelendirilen bölümde, iki ayrı ara başlığa yer verilmiştir. Haber spotu, ana olayı özetlemek ve haberin anlaşılabilirliğini arttırmak için oluşturulmaktadır.

c. Fotoğraflar: Haberde, olayı anlatan herhangi bir fotoğrafa yer verilmemiştir. Haberde kullanılan fotoğraflar, okurun dikkatini toplamaya ve zengin bir sunuma olanak sağlamaktadır.

5.2.1.2.1.2 Şematik yapı

a. Durum: Haberde, ara başlıklar kullanılarak konuların dağılımı yapılmış, sıradanlık ortadan kaldırılmış ve habere hareketlilik kazandırılmıştır. Haberde, “yeni normal takvimi” ifadesinden sonra bu takvime ilişkin açıklamalara tarihlerle birlikte tek tek yer verilmesiyle, bağlam ve ardaan bilgisinin gözetildiği söylenebilir. Genel olarak

haberde, Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın normal hayata geçiş sürecine yönelik açıkladığı kararın çok erken verildiği ve bu kararın uygulanmasından sonra kritik bir döneme girileceği belirtilerek haberin halk sağlığına yönelik bir uyarı olarak görülmesinden ziyade, daha çok korku ikliminin yaşatmasına neden olduğu söylenebilir. Aynı zamanda, haberde Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın pandemi döneminde, hangi adımların izleneceğine yönelik açıklamalarından sonra CHP ile ilgili olan konuşmalarına yer verilmesi konunun dışına çıkıldığını göstermektedir. Ayrıca, okurun dikkatini çekmek için bu konuyla ilgili ara başlıklar, iki ayrı cümleden oluşturulmuştur.

b. Yorum: Haberde, Cumhurbaşkanı Erdoğan ve Marmara Üniversitesi Eğitim ve Araştırma Hastanesi Başhekimisi Prof. İsmail Cinel’in kaynak olarak gösterildiği karşımıza çıkmaktadır.

5.2.1.2.2 Mikro yapı

5.2.1.2.2.1 Sentaktik çözümleme

Haberde, “açıkladı” “dedi” gibi ifadeler kullanılarak aktif yapı cümlelere yer verildiği görülmektedir. Aynı zamanda, doğrudan ve dolaylı birçok cümleye yer verilmiştir.

5.2.1.2.2.2 Bölgesel uyum

Haber metninde; nedensel, işlevsel ve referansal ilişki kurulmuştur. Örneğin, haberde, kritik sürece girilmesinin gerekçesi, salgın önlemlerinin gevşetilmesi olarak gösterilerek nedensel ilişki kurulmuştur. Aynı zamanda, kullanılan ara başlıkların kullanılması, işlevselliği arttırmıştır. Ayrıca, haber kaynaklarının verilmesi, referansal ilişkinin kurulduğunu göstermektedir.

5.2.1.2.2.3 Kelime seçimleri

Haberde, daha çok “kritik” kelimelerine yer verilmesinin insanları endişelenmeye sevk ettiği söylenebilir.

5.2.1.2.2.4 Haber retoriği

Haberde, kaynaktan alıntılanan doğrudan ve dolaylı cümleler kullanılmış ve haberin inandırıcılığı arttırılmıştır.

5.2.1.3 Covid-19 krizinden çıkış manifestosu (Cumhuriyet Gazetesi-16 Mayıs 2020)

Şekil 5.17 “Covid-19 krizinden çıkış manifestosu” haber metni

Haberin Konusu: Haber metninde, COVID-19 salgını krizine yönelik bir çıkış yolu bulma kapsamında, dünyada 650 üniversiteden bir araya gelen birçok bilim insanı ve akademisyenin demokratik bir toplum ve sürdürülebilir bir ekonomi için bir bildiri imzaladıklarına ve ekonomik sistem kurallarının değişmesine yönelik bir çağrıda bulunduklarına yer verilmiştir.

5.2.1.3.1 Makro yapı

5.2.1.3.1.1 Tematik yapı

a. Başlık: Merak uyandırmaya yönelik bir başlık olarak ele alındığı için kurgulama yapıldığı söylenebilir.

b. Haber Girişi: Haberde, sayfa spotuna yer verilmemiştir. Sayfa spotları, haberi özetleyen bölümdür ve okur tarafından haberin okunmaya değer olup olmadığına burada karar verilmektedir. Dolayısıyla sayfa spotunun olmaması, haberin

anlaşılmamasına ve zaman kaybının yaşanmasına bağlı olarak, okurun haberi okumasını engelleyebilmektedir.

c. Fotoğraflar: Haberde, bir fabrikada çalışan ve salgından dolayı maske takan işçilere ait bir fotoğraf kullanılmıştır. Dolayısıyla haber metninde, ekonomiden ve iş yerlerinden bahsedildiği için fotoğrafın haberi anlatmada yeterli olduğu görülmektedir.

5.2.1.3.1.2 Şematik yapı

a. Durum: Haber metninde, konular arasında geçişi sağlamak için ara başlıklar kullanılmıştır. Sayfa spotuna yer verilmeyen haberde, okurun dikkatini çekmek için ara başlıkların büyük harfle yazıldığı görülmektedir. Haberde, bildirinin hangi amaçla imzalandığının maddeler halinde açıklanması, bağlam ve ardaan bilgisine yer verildiğini göstermektedir. Genel olarak haberde, halk sağlığını korumaya yönelik adımların eksik olduğu ve yeni adımların atılması gerektiği ifade edilerek haberin dolaylı olarak endişelenmeye sevk ettiği söylenebilir. Ancak, haberde COVID-19'un neden olduğu ekonomik, sağlık ve bilim alanlarında krizi atlatmak için sunulan önerilerin yer alması, haberin insanlara umut veren bir nitelikte olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla her iki durumun bir arada yaşanması, insanların kaygılanmasına neden olabilmektedir.

b. Yorum: Haberin kaynağı olarak, bilim insanları ve akademisyenler gösterilebilir.

5.2.1.3.2 Mikro yapı

5.2.1.3.2.1 Sentaktik çözümleme

Haberde, doğrudan anlatıma yer verilmiştir. Aynı zamanda, haberde “yapıyor” şeklinde bir yüklem kullanılması, aktif yapı cümlelere yer verildiğini göstermektedir.

5.2.1.3.2.2 Bölgesel uyum

Haberde bölgesel uyuma dikkat edilmiştir. Haberde, COVID-19'un neden olduğu ekonomik krizden çıkmak için manifestonun imzalandığının açıklanması, nedensel ilişkinin kurulduğunu göstermektedir. Aynı zamanda, ara başlıkların büyük harfle yazılması, habere işlevsellik kazandırmıştır. Haber kaynağının belirtilmesiyle referansal ilişkinin kurulduğu söylenebilir.

5.2.1.3.2.3 Kelime seçimleri

Haber metninde, “COVID-19 krizinden çıkış, “daha demokratik bir toplum” ve “sürdürebilir bir ekonomi” gibi ifadelerin sıklıkla kullanılması, haberin daha çok umut vaat eden bir haber olduğunu göstermektedir. Ancak, “çağrı” ifadesinin kullanılması, içinde bulunan durumun olumsuzluğunu göstermekte ve dolaylı olarak endişelenmeye neden olabilmektedir. Zıt çağrışımlı kavramların bir arada bulunması, insanları sağlık krizine karşı savunmasız bırakabilmektedir.

5.2.1.3.2.4 Haber retoriği

Haberde, bilim insanları ve akademisyenlerin açıklamalarına doğrudan yer verilmesi, haberin saygınlığını ve inandırıcılığını arttırıcı niteliktedir.

5.2.1.4 Bayramda sokak yasak (Cumhuriyet Gazetesi-19 Mayıs 2020)

Şekil 5.18 “Bayramda sokak yasak” haber metni

Haberin Konusu: Haber metninde, koronavirüs salgınının önüne geçmek için Türkiye genelinde, bayramın son gününe kadar sokağa çıkma yasaklarının uygulanacağı

belirtilmiştir. Bununla birlikte, bazı illerde ve mekanlarda kısıtlamaların devam edeceği, bazı yerlerde ise kısıtlamaların kaldırılacağına dair yeni kararların alındığı anlatılmaktadır.

5.2.1.4.1 Makro yapı

5.2.1.4.1.1 Tematik yapı

a. Başlık: Haberde, iki ayrı başlık kullanılmıştır. Ana başlıkta, “sokak yasak” ifadesinde metonimi yapıldığı görülmektedir. Burada ifade edilmek istenen şey, insanların sokağa çıkmasının yasaklanmasıdır. Üst başlıkta yer alan “önlemler” ifadesiyle de genellemeye gidildiği görülmektedir.

b. Haber Girişi: Haber girişinin tek paragraflık bir spot olarak oluşturulduğu görülmektedir. Bu bölümde, her iki başlığa dair açıklayıcı ifadeler bulunmaktadır.

c. Fotoğraflar: Haberde, ana olaya ilişkin herhangi bir fotoğrafa yer verilmemiştir. Dolayısıyla zengin bir sunumun yapılmadığı görülmektedir.

5.2.1.4.1.2 Şematik yapı

a. Durum: Haber metni, tek bir paragraftan oluştuğu için ara başlık da kullanılmamıştır. Haberde, bağlam ve ardaan bilgisine yer verilmiştir. Başlıkların birbirini açıklayacak biçimde oluşturulması ve başlıkta belirtilen önlemlerin haber metninde açıklanması, bağlam ve ardaan bilgisine dikkat edildiğini göstermektedir.

Genel olarak haberde, halk sağlığını korumaya yönelik uygulamalardan bahsedilse de bayramda sokağa çıkma kısıtlamaları uygulanırken, bazı yerlerde ve mekanlarda kısıtlamaların uygulanmaması, salgının seyri hakkında belirsizliklerin yaşanmasına ve kafa karışıklığına neden olduğu söylenebilir.

b. Yorum: Haberde, Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın açıklamalarına yer verildiği için haberin ana kaynağının Cumhurbaşkanı Erdoğan olduğu görülmektedir.

5.2.1.4.2 Mikro yapı

5.2.1.4.2.1 Sentaktik çözümleme

Haberde, “açıkladı” ifadesiyle, aktif cümle yapısının kullanıldığı ve Cumhurbaşkanı Erdoğan’a ait açıklamaların doğrudan alıntılanarak aktarıldığı görülmektedir.

5.2.1.4.2.2 Bölgesel uyum

Haberde, nedensel ilişkiye yer verilmezken, haber metnine Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın referans olarak gösterilmesi, referansal ilişkinin kurulduğunu göstermektedir. Aynı zamanda, haber metninin ilk kelimesi olan “koronavirüs” ifadesinin büyük ve koyu harfle yazılmasıyla, habere işlevsellik kazandırıldığı ifade edilebilir.

5.2.1.4.2.3 Kelime seçimleri

Bayramda sokağa çıkmanın yasak olduğunun açıklanmasıyla birlikte, tespit edilen koronavirüs vakalarının ve ölüm sayısının az olduğuna dair ifadelerin zıt bir biçimde sunulmasının kafa karışıklığına neden olduğu söylenebilir.

5.2.1.4.2.4 Haber retoriği

Haberde, Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın sözlerine yer verilerek haberin güvenilirliği artırılmıştır.

5.2.1.5 Kodla seyahat dönemi (Cumhuriyet Gazetesi-21 Mayıs 2020)

Şekil 5.19 “Kodla yolculuk dönemi” haber metni

Haberin Konusu: Haber metninde, Sağlık Bakanı Fahrettin Koca’nın COVID-19 salgınına önlemeye yönelik yeni bir dönemin başladığına dair açıklamaları yer almıştır. İnsanların uçak ve trene, artık HES kodları ile binileceği konusu dahil olmak üzere, yeni dönemde alınacak önlemler tek tek sıralanmıştır.

5.2.1.5.1 Makro yapı

5.2.1.5.1.1 Tematik yapı

a. Başlık: Haberin başlığında yer alan “seyahat dönemi” ifadesinde, daha açıklayıcı bir kelimeye ve zamansal bir kavrama yer verilmediği için hem genelleme hem de kurgulama yapılmıştır.

b. Haber Girişi: Haber girişi tek cümle ile oluşturulmuştur. Üst üste iki nokta yerine, “buna göre” ifadesinin kullanılması, habere dair bir bilginin açıklanacağını belirttiği için haberin inandırıcılığı arttırmaktadır. Aynı zamanda, başlığı açıklayıcı herhangi bir bilgiye yer verilmemiştir.

c. Fotoğraflar: Haberde, konuya ilişkin herhangi bir fotoğraf kullanılmamıştır. Dolayısıyla haberin zengin bir sunum ile yapılmadığı söylenebilir.

5.2.1.5.1.2 Şematik yapı

a. Durum: Haberde, ara başlığa yer verilmemiştir. Dolayısıyla zengin bir sunum yapılmadığı görülmektedir. Haber metninde, yeni bir dönemin başladığına dair açıklamalara ayrı ayrı yer verilerek bağlam ve aralan bilgisinin de verildiği söylenebilir.

Genel olarak haberde, uçak ve tren seyahatinde kod ile yolculuk yapmak, sağlığı korumaya yönelik bir uygulama olduğu için haberin rahatlatmaya sevk edici bir işleve sahip olduğu görülmektedir. Ancak, haberde hem virüsün hala dolaşımda olduğu hem de öğrencilerin belirli bir mesafeyi gözeterek sınıfta maskelerini çıkarabileceği konusunda atılan adımlardan bahsedilmesiyle, virüsün arttığı dönemde kapalı bir ortamda maskenin çıkarılmasının insanların daha çok endişelenmesine neden olduğu söylenebilir. Öte yandan, aynı tarihte Sabah Gazetesi'nde ele alınan bu haberde, sadece HES koduyla ilgili bilgiye yer verilirken, Cumhuriyet Gazetesi'nin aynı haberi endişeye neden olacak biçimde detaylandığı söylenebilir.

b. Yorum: Haberin ana kaynağının Sağlık Bakanı Fahrettin Koca olduğu görülmektedir.

5.2.1.5.2 Mikro yapı

5.2.1.5.2.1 Sentaktik çözümleme

Haberde, “duyurdu” ifadesiyle, pasif yapı cümleye yer verildiği görülmektedir. Aynı zamanda, ilk cümlede dolaylı alıntılama yapıya yer verilirken, genel olarak doğrudan alıntılama rastlanılmaktadır.

5.2.1.5.2.2 Bölgesel uyum

Haberde, Sağlık Bakanı Fahrettin Koca referans gösterilerek sadece referansal ilişkiye yer verildiği söylenebilir.

5.2.1.5.2.3 Kelime seçimleri

Haberde, “bayramda evde kalınacak, virüs hala dolaşımda” ifadeleri ile “öğrenciler sınava maske ile girecek, sıraya oturduktan sonra mesafe varsa maske çıkabilir” ifadeleri gibi birbiriyle çelişkili kelimelerin bir arada bulunduğu görülmektedir.

5.2.1.5.2.4 Haber retoriği

Haberde, Sağlık Bakanı’nın açıklamalarının bulunması, habere inandırıcılık kazandırmıştır.

5.2.1.6 Çemberli sosyal mesafe (Cumhuriyet Gazetesi-27 Mayıs 2020)

Şekil 5.20 “Çemberli sosyal mesafe” haber metni

Haberin Konusu: Haberde, salgın döneminde, insanların sosyal mesafe kuralına uyması için bazı yeşil alanlarda ve parklarda, çemberli sosyal mesafe uygulamasının başlatıldığı açıklanmıştır.

5.2.1.6.1 Makro yapı

5.2.1.6.1.1 Tematik yapı

a. Başlık: Haber başlığında, salgının önlenmesine yönelik insanların mesafesini koruması için çizilen çemberlerde oturacağı, “çemberli sosyal mesafe” ifadesiyle açıklanmıştır. Dolayısıyla metonimi yapıldığı görülmektedir.

b. Haber Girişi: Haber girişinde, başlığı açıklayıcı bilgilere yer verilmiştir. Aynı zamanda, farklı bir spota yer verilmemiştir.

c. Fotoğraflar: Haberde, dışarıda sosyal mesafeyi korumak için yeşillik bir alanda çemberlerin çizildiği görülmektedir. Dolayısıyla bu fotoğrafın haber metnini açıklar nitelikte olduğu görülmektedir.

5.2.1.6.1.2 Şematik yapı

a. Durum: Haberde, kullanılan fotoğrafla sunumun zenginleştirildiği söylenebilir. Aynı zamanda, bazı alanlarda çemberlerin çizildiğinin ve çemberlerin çizildiği bölgelerin belirtilmesi, haberde, bağlam ve ardaan bilgisine yer verildiğini göstermektedir. Genel olarak haberde, normalleşme adımları kapsamında çemberli sosyal mesafe uygulamasına geçildiğine dair bilgiye yer verildiği için haberin dışarı çıkmak isteyen bireyleri rahatlatan bir yapıda olduğu görülmektedir.

b. Yorum: Haberin, muhabirlerin kendileri tarafından araştırılarak oluşturulduğu ifade edilebilir.

5.2.1.6.2 Mikro yapı

5.2.1.6.2.1 Sentaktik çözümleme

Haberde, “çizildi” ifadesiyle, edilgen yapıli bir cümleye yer verildiği görülmektedir. Aynı zamanda, basit cümleler kullanılmıştır.

5.2.1.6.2.2 Bölgesel uyum

Haber girişinde, sosyal mesafenin korunması için çemberlerin çizildiğinin açıklanması, nedensel ilişkinin kurulduğunu göstermektedir. Ayrıca, “salgın” kelimesinin büyük yazılması, habere işlevsellik katmıştır.

5.2.1.6.2.3 Kelime seçimleri

Haberde, ilçe isimlerine sık sık yer verilmiştir. Aynı zamanda, başka ilçelerde de çemberli sosyal mesafenin devam edeceğine yönelik ifadeler, rahatlatmaya sevk eden ifadelerdir.

5.2.1.6.2.4 Haber retoriği

Haberde kullanılan fotoğraf ve ilçe isimleriyle, haberin güvenilirliği artırılmıştır.

5.2.1.7 Salgında başa döneriz (Cumhuriyet Gazetesi-30 Mayıs 2020)

Doktorlar, 1 Haziran’dan sonraki normalleşme adımlarının ‘erken’ olduğunu söyledi:

Salgında başa döneriz

PANDEMİ sonrası normalleşme takvimi değerlendiren hekimler, adımların çok hızlı atıldığını belirtti. Prof. Levent Yamanel, “Kreşlerde mesafeyi korumak mümkün değil. Çocuklar eve geldiğinde özellikle yaşlılardan uzak durmalı” dedi. Prof. Tuğrul Erbaydar da AVM, spor salonu ve kreşlere dikkat çekerek “Yolun en başına döneriz” uyarısında bulundu. » SENA YAŞAR 3’te

Şekil 5.21 “Salgında başa döneriz” haber metni

Haberin Konusu: Haberde, doktorlar tarafından yapılan açıklamaya göre, normal hayata geçiş sürecinin çok erken başladığı, AVM, kreş ve spor salonlarındaki kısıtlamanın esnetilmesiyle birlikte, vakaların tekrar artacağı belirtilmiştir. Aynı zamanda, haberde yaşlıların daha riskli konumda olduğu dolaylı olarak açıklanmıştır.

5.2.1.7.1 Makro yapı

5.2.1.7.1.1 Tematik yapı

a. Başlık: Haberde, iki nokta üst üste konularak birbirini açıklayan iki ayrı başlığa yer verilmiştir. Bu durum, haberde inandırıcılığı arttırmaya olanak sağlamıştır. Üst başlıkta, normal hayata geçiş anlamına gelen “normalleşme” ve ana başlıkta virüsün tekrar artacağı anlamına gelen “başa döneriz” ifadelerinin kullanılmasıyla, metonomi yapıldığı görülmektedir.

b. Haber Girişi: Haber girişinde de “normalleşme” kavramının kullanılmasıyla, metonomi yapılmaya devam edildiği görülmektedir. “Kreşlerde mesafeyi korumak mümkün değil” ifadesiyle, bu tür mekanlarda vakaların tekrar artabileceği belirtilerek ana başlığı açıklayıcı bilgilere yer verilmiştir.

c. Fotoğraflar: Haberle ilgili herhangi bir görsel unsura yer verilmemiştir. Dolayısıyla haberde, zengin bir sunum yapılmamıştır.

5.2.1.7.1.2 Şematik yapı

a. Durum: Haber, sadece başlık ve sayfa spotuyla oluşturulmuştur. Haberde, bağlam ve ardaan bilgisine dikkat edilmiştir. Örneğin, haber girişinde yer alan “kreşlerde mesafeyi korumak mümkün değil” ifadesi ile “çocuklar eve geldiğinde yaşlılardan uzak durmalı” ifadesinde, kreşlerde mesafenin mümkün olmadığına ve bu gerekçeyle çocuklar ile yaşlı bireyler arasındaki sosyal mesafenin korunması gerektiğine dair açıklamalar, bağlam ve ardaan bilgisini vermektedir.

b. Yorum: Haberde, doktorların açıklamaları, haberin kaynağını oluşturmaktadır.

5.2.1.7.2 Mikro yapı

5.2.1.7.2.1 Sentaktik çözümleme

Haberde, “uyarısında bulundu” ve “dedi” ifadeleriyle doğrudan anlatıma yer verilirken, “söyledi” ve “belirtti” ifadeleriyle de dolaylı anlatıma yer verilmiştir. Aynı zamanda, aktif yapıli cümleler kullanılmıştır.

5.2.1.7.2.2 Bölgesel uyum

Haberde, bölgesel uyumun gözetildiği görülmektedir. Kısıtlamaların erken kaldırılması nedeniyle, vakaların tekrar artabileceğine dair yapılan açıklamalar, nedensel ilişkinin kurulduğunu göstermektedir. Aynı zamanda, yapılan doğrudan ve dolaylı alıntılarla referansal ilişki kurulmuştur. Öte yandan, haber girişindeki ilk kelimenin büyük ve koyu renkle yazılması habere işlevsellik kazandırmıştır.

5.2.1.7.2.3 Kelime seçimleri

Haberde, “adımların çok hızlı atıldığı”, “kreşlerde mesafeyi korumak mümkün değil”, “yolun en başına döneriz” gibi ifadelerin kullanımı, korku ikliminin yaşanabileceğini göstermektedir.

5.2.1.7.2.4 Haber retoriği

Haber metninde, Prof. Levent Yamanel ve Prof. Tuğrul Erbaydar’ın açıklamalarına yer verilmesi, haberin güvenilirliğini arttırmıştır.

5.2.2 COVID-19 Salgınının Etkisine Yönelik Haberler

5.2.2.1 Virüs ‘kanıtı’ varsayımış (Cumhuriyet Gazetesi-3 Mayıs 2020)

Şekil 5.22 “Virüs ‘kanıtı’ varsayımış” haber metni

Haberin Konusu: Haberde, Beyaz Saray Sözcüsü McEnany tarafından, koronavirüsün Çin’deki bir laboratuvarıda üretildiğine dair bir kanıt ulaştığını açıklayan Eski Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Trump’a karşı, bu kanıtın bir istihbarat varsayımından ibaret olduğunu belirten bir duyuru yapıldığı belirtilmiştir. Aynı zamanda, Dünya Sağlık Örgütü tarafından virüsün doğal yollarla ortaya çıktığı ve bu konuda ısrarlı olduklarına dair açıklamalara yer verilmiştir.

5.2.2.1.1 Makro yapı

5.2.2.1.1.1 Tematik yapı

a. Başlık: Haberde iki başlık kullanılmıştır. Ana başlık üst başlığın bir açıklaması olarak tasarlanmıştır. Ancak, iki nokta üst üste işareti kullanılmamıştır. Yine de ana başlık okuyucunun ilgisini çekmeye yönelik bir biçimde ele alınmıştır. Dolayısıyla kurgulamaya gidilmiştir. Aynı zamanda, üst başlıktaki “ABD” kelimesiyle, genelleme yapılmıştır.

b. Haber Girişi: Haber girişinde yer alan bilgiler, başlığı açıklar niteliktedir. Örneğin, başlıktaki “ABD” ifadesiyle, Beyaz Saray’dan bahsedildiği tespit edilmiştir.

c. Fotoğraflar: Ana olaya ilişkin bir fotoğrafa yer verilmediği için haberin zengin bir sunumla tasarlanmadığı söylenebilir.

5.2.2.1.1.2 Şematik yapı

a. Durum: Haber, başlık ve tek bir spottan oluşmaktadır. Haberde, Eski ABD Başkanı Trump'ın daha önce koronavirüsle ilgili yaptığı açıklamalarına tekrar yer verilerek değerlendirilmesi, bağlam ve ardaan bilgisinin gözetildiğini göstermektedir. Genel olarak haberde, dönemin ABD Başkanı Trump'ın, virüsün Çin'deki bir laboratuvaradan sızdığına dair açıklamalarının gerçek olmadığı ve bunun bir varsayım olduğu açıklanmıştır. Ancak, bu varsayımın sürece etkisi düşünüldüğünde, birçok soruyu beraberinde getirmeye ve kafa karışıklığının yaşanmasına neden olduğu söylenebilir.

b. Yorum: Haberin kaynağı olarak, Beyaz Saray Sözcüsü McEnany ve Dünya Sağlık Örgütü gösterilmiştir.

5.2.2.1.2 Mikro yapı

5.2.2.1.2.1 Sentaktik çözümleme

Haberde, “belirtti” ifadesiyle, dolaylı alıntı ve “yineledi” ifadesiyle de doğrudan alıntı yapıldığı görülmektedir. Aynı zamanda, aktif yapıllı cümleler kullanılmıştır.

5.2.2.1.2.2 Bölgesel uyum

Haberde, Dünya Sağlık Örgütü referans gösterilerek, referansal ilişki kurulmuştur. “Saray” kelimesinin büyük harfle ve koyu renkle vurgulanmasıyla ve alıntı cümlelere yer verilmesi, habere işlevsellik katmıştır.

5.2.2.1.2.3 Kelime seçimleri

Haberde, “kanıt” ve “varsayım” gibi birbirinden zıt ifadelere aynı anda yer verilmesi, kafa karışıklığına neden olduğunu göstermektedir.

5.2.2.1.2.4 Haber retoriği

Haberde, sık sık alıntı cümlelere yer verilmesi, haberin inandırıcılığı arttırmıştır.

5.2.2.2 İkinci dalga kaygısı (Cumhuriyet Gazetesi-6 Mayıs 2020)

Şekil 5.23 “İkinci dalga kaygısı” haber metni

Haberin Konusu: Haber metninde, COVID-19 salgının önlemek için getirilen birtakım kısıtlamaların kaldırılmasının bazı uzmanlar tarafından olumsuz olarak karşılandığı belirtilmiştir. Özellikle uzmanlar tarafından AVM’lerin açılmasının büyük bir risk taşıdığı ve önlem alınmaması durumunda, soğuk soğuk mevsimlerle birlikte, vakaların daha da artacağı bildirilmiştir. Aynı zamanda, turizm bölgelerinde görev yapan bazı milletvekillileri tarafından ekonomiyi ve turizmi durgunluktan kurtarmak için kaldırılan kısıtlamaların halk sağlığını tehlikeye attığına dair açıklamalarına yer verilmiştir.

5.2.2.2.1 Makro yapı

5.2.2.2.1.1 Tematik yapı

a. Başlık: Haberde, iki başlık kullanılmıştır. Üst başlıkta yer alan “uzmanlar” ifadesiyle, genellemeye gidilmiştir. Aynı zamanda, salgınla ilgili vaka takibinin ve alınan önlemlerin daha fazla olması gerektiğini açıklayan “sıkı izleme” ifadesinde, metonomi yapıldığı görülmektedir. Ana başlıkta ise virüsün mevcut dönemde azalıp daha sonra artmasını ifade eden “dalga” kelimesinin kullanılması ve vaka oranlarındaki bu değişimin dalgaya benzetilmesiyle metafor yapıldığı görülmektedir.

Metafor: Metafor, anlatılmak istenen konunun, daha iyi bilinen başka bir konunun herhangi bir özelliğine benzetilerek anlatılmasıdır.

b. Haber Girişi: Haber metni, sayfa spotuna yer verilmeden tasarlanmıştır. Bu bölümde, uzmanların isimlerinin tek tek verilmesiyle genellemeden uzaklaşmıştır. Aynı zamanda, başlıkta yer alan metafor ve metonimiye ait bilgiler açıklanmıştır.

c. Fotoğraflar: Haberin içeriğini destekleyen herhangi bir fotoğrafa yer verilmemiştir.

5.2.2.2.1.2 Şematik yapı

a. Durum: Sayfa spotuna, ara başlığa ve fotoğrafa yer verilmeyen haber metninin zengin bir sunumla tasarlanmadığı görülmektedir. Bunun dışında, “uzmanlar salgın önlemlerinin gevşetilmesini erken buldu” ve “sıkı izleme önerdi” ifadelerinden sonra uzmanların bu değerlendirmelerde bulunma gerekçesinin haber metninde açıklanması, bağlam ve ardaan bilgisine yer verildiğini göstermektedir. Genel olarak haberde, uzmanlar tarafından yapılan açıklamada, kısıtlamaların kaldırılmaması ve kısıtlamaların kaldırılması durumunda da koronavirüs salgınında, ikinci dalganın yaşanabileceği belirtilmiştir. Dolayısıyla haberin büyük bir korkuya ve endişeye neden olduğu görülmektedir. Öte yandan, aynı tarihte Sabah Gazetesi’nde ele alınan “Normalleşme İçin Her Yerde Test” haberinde, kısıtlamaların turizm gibi bazı sektörlerde kaldırılmasıyla, normal hayata döneleceği kararına karşılık, Cumhuriyet Gazetesi’nde normal hayata erken geçilmesinin vaka oranlarının artmasına neden olacağı dile getirilmiştir.

b. Yorum: Haber metninde, uzmanlar ve bazı milletvekilleri kaynak olarak gösterilmiş ve bu kaynaklardan doğrudan alıntılar yapılmıştır.

5.2.2.2.2 Mikro yapı

5.2.2.2.2.1 Sentaktik çözümleme

Haberde, doğrudan alıntıya yoğun bir şekilde yer verilmiştir. Ayrıca, haberde yer alan cümlelerin aktif yapıda olduğu görülmektedir.

5.2.2.2.2 Bölgesel uyum

Haberde, AVM’lerin erken açılmasıyla ve soğuk mevsimlerin yaklaşmasıyla birlikte, vaka sayılarının artacağı ve bu nedenle sıkı tedbirlerin alınması gerektiğine dair bilgilere yer verilerek nedensel ilişki kurulmuştur. Bununla birlikte, kaynakların referans gösterilmesiyle, referansal ilişkiye yer verildiği görülmektedir. Ayrıca, kaynak isimlerinin koyu renkle ve büyük harflerle yazılması, habere işlevsellik katmıştır.

5.2.2.2.3 Kelime seçimleri

Haberde, “uzmanlar salgın önlemlerinin gevşetilmesini erken buldu”, “erken dalga kaygısı”, AVM’lerin açılması gerçekten riski yükse bir durum”, “koronavirüsler, sonbahar ve kışta daha şiddetli dönüyor”, “ilçelerde tam kapasiteli hastane yok” ifadeleri, büyük bir kaygının yaşanmasına neden olan ifadelerdir.

5.2.2.2.4 Haber retoriki

Haberde, uzmanların açıklamalarına yer verilmesiyle, haberin inandırıcılığı artırılmıştır.

5.2.2.3 İstanbul endişeli (Cumhuriyet Gazetesi-9 Mayıs 2020)

İBB Bilimsel Danışma Kurulu: Vaka sayısındaki düşüş yetersiz. Açılma için çok erken

İstanbul endişeli

ÖNCE BİLİM VE SAĞLIK

İSTANBUL Büyükşehir Belediyesi Bilimsel Danışma Kurulu, vaka sayısındaki düşüşün istenen seviyede olmadığını vurguladı. Normalleşme adımlarını değerlendiren kurul, erken açılmanın olumsuz sonuçlarına dikkat çekerek “Ekono-minin canlanması için atılan adımlarda bilim ve sağlığın öncelenmesi gerekir” açıklamasını yaptı.

HENÜZ ÇOK ERKEN

ALİŞVERİŞ merkezleri, kuaförler ve berberlerin açılması, liglere başlanması için henüz erken olduğunu vurgulayan kurul, bu durumun çalışan ve sporcu sağlığı açısından kaygı verici olduğu uyarısında bulundu. Toplu taşımada salgın öncesi döneme döneceğini belirten kurul, mesai saatlerinin düzenlenmesini önerdi. » 3te

Şekil 5.24 “İstanbul endişeli” haber metni

Haberin Konusu: Haber metninde, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Danışma Kurulu'nun koronavirüs vaka oranlarının fazla olması nedeniyle, alışveriş merkezlerinin, kuaförlerin, berberlerin açılmasının ve futbol liglerinin başlatılmasının riskli olduğuna dair açıklamalarına yer verilmiştir. Aynı zamanda, kurulun toplu taşıma ve mesai saatlerine yönelik kararların yeniden düzenlenmesine ilişkin tavsiyelerde bulunduğu görülmektedir.

5.2.2.3.1 Makro yapı

5.2.2.3.1.1 Tematik yapı

a. Başlık: Haberde iki ayrı başlık kullanılmıştır. Üst başlıkta, pandemi döneminde, kısıtlamaların kaldırılarak normal hayata geçiş sürecini işaret eden “açılma” ifadesiyle, metonomi yapıldığı görülmektedir. Aynı zamanda, alt başlıkta bulunan “İstanbul” ifadesiyle, genellemeye gidilmiştir. Ayrıca, üst başlıkta üst üste iki noktanın kullanılması, habere inandırıcılık katmıştır.

b. Haber Girişi: Haberde, sayfa spotuna yer verilmezken, haber gövdesinde bulunan ara başlıklara yer verilmiştir. Haber metninde yer alan bilgiler, başlığı açıklayıcı niteliktedir. Örneğin, “İstanbul” ifadesi, haber metninde yer alan “İstanbul Büyükşehir Belediyesi Bilimsel Danışma Kurulu”nu karşılamaktadır.

c. Fotoğraflar: Haberde yer verilen bir adet fotoğrafta, pandemi döneminde görevli olan bir zabıta memurunun sokakta yürüyen vatandaşları denetlediği görülmektedir. Dolayısıyla normal hayata geçilmesiyle birlikte, maske kullanımı ve sosyal mesafe gibi kurallara uyulması için denetimin yapıldığını gösteren fotoğrafta, haberin içeriği anlatılmıştır.

5.2.2.3.1.2 Şematik yapı

a. Durum: Haberde, ara başlık kullanılarak konular arası geçiş sağlanmış ve İstanbul'un neden endişeli olduğu, haber metninin ilk paragrafında açıklanmıştır. Dolayısıyla bağlam ve ardaan bilgisi gözetilmiştir. Genel olarak haberde, virüs vakalarında yaşanan düşüşün kısıtlamaları kaldırarak kadar yeterli olmadığı

açıklanmıştır. Bu bağlamda haberde, COVID-19 salgını ile ilgili alınan yetersiz veya yanlış bir kararın etkilerine yönelik bilgiler verilmiştir. Özellikle haberde, kaygı verici birçok kelimeye yer verilmesi, endişelenmeye yol açmaktadır.

b. Yorum: Haberde, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Bilimsel Danışma Kurulu'na ait açıklamalara yer verilerek kaynak belirtilmiştir.

5.2.2.3.2 Mikro yapı

5.2.2.3.2.1 Sentaktik çözümleme

Haberde, genel olarak doğrudan anlatıma yer verilmiştir. Aynı zamanda, sadece aktif yapılı cümlelerin kullanıldığı görülmektedir.

5.2.2.3.2.2 Bölgesel uyum

Haberde, bölgesel uyuma özen gösterilmiştir. Örneğin, vaka sayısındaki düşüş istenilen seviyede olmadığı için çalışan ve sporcu sağlığının riske girebileceğinin açıklanması, nedensel ilişkinin kurulduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, haber metnine İstanbul Büyükşehir Belediyesi Bilimsel Danışma Kurulu referans gösterilerek, referansal ilişki kurulmuştur. Öte yandan, haberde kullanılan ara başlıklar ve bu başlıkların büyük harfle yazılması, habere işlevsellik kazandırmıştır.

5.2.2.3.2.3 Kelime seçimleri

Haberde, “vaka sayısındaki düşüş yetersiz”, “açılma için erken” ve “İstanbul endişeli” gibi ifadeler, endişelenmeye sevk edecek niteliktedir.

5.2.2.3.2.4 Haber retorik

Haberde, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Bilimsel Danışma Kurulu'na ait açıklamalardan doğrudan alıntı yapılarak, haberin inandırıcılığı arttırılmıştır.

5.2.2.4 Bu sevinci özlemişiz (Cumhuriyet Gazetesi-14 Mayıs 2020)

Şekil 5.25 “Bu sevinci özlemişiz” haber metni

Haberin Konusu: Haberde, COVID-19 salgınıyla mücadele kapsamında, 40 günlük kısıtlamadan sonra 14 yaş altındaki çocuklara ilk kez sokağa çıkma izni verildiği ve çocukların parklara akın ettiği aktarılmaktadır.

5.2.2.4.1 Makro yapı

5.2.2.4.1.1 Tematik yapı

a. Başlık: Haberde, üst ve ana başlık olmak üzere, iki başlığa yer verilmiştir. Üst başlık iki cümle ile oluşturulmuştur. Bu başlıkta, birbirini tamamlayan iki cümleyi ayırmak için noktalı virgül işaretinin kullanıldığı görülmektedir. Dolayısıyla bu noktalama işareti, haberin güvenilirliğini arttırmıştır. Aynı zamanda, başlığın sonunda üç nokta işaretinin kullanıldığı görülmektedir. Üç nokta işareti ise cümle veya cümlelerin devamının olduğuna işaret etmektedir. Dolayısıyla bu başlıkta, çocukların koşma ve oynama gibi eylemlerinden başka, farklı eylemlerinin de olduğu belirtilmiştir. Bunun dışında, park alanlarını oyun alanı olarak kullanan çocukların “parkların asıl sahipleri” olarak nitelendirilmesiyle, metonomi yapıldığı görülmektedir. Dolayısıyla başlıkta, kurgulamaya gidildiği söylenebilir.

b. Haber Girişi: Bu haberde de spota yer verilmemiştir. Ancak, haber metni olarak da nitelendirilen bölümde, ara başlıklara yer verilmiştir. Aynı zamanda, haber metninde başlığı açıklayıcı ifadelerle yer verilmiştir. Bu haberde, dışarı çıkan çocukların

yorumlarına yer verildiği görülmektedir. Haber metnindeki son paragrafta da üç nokta işaretinin kullanılması, habere dikkat çekici bir anlam katmıştır.

c. Fotoğraflar: Haberde, açık bir alanda çocukların bir arada olduklarını ve oynadıklarını gösteren bir fotoğrafa yer verilmiştir. Dolayısıyla fotoğrafın haberi açıklamak için yeterli olduğu görülmektedir.

5.2.2.4.1.2 Şematik yapı

a. Durum: Haberde, sayfa spotuna yer verilmese de iki ayrı ara başlık ve fotoğraf kullanılarak haberin belirleyici unsurlarına dikkat edilmeye çalışılmıştır. Ara başlıklar dolaylı alıntılarla tasarlanarak, dikkat çekici hale getirilmiştir. Haberde, “bu sevinci özlemiştir” ifadesinden sonra sokağa çıkan çocukların “erkenden uyandım” ve “sokağa sığamadım” cümlelerinin kullanılması, hissedilen sevinci destekler nitelikte olduğu için bağlam ve ardaan bilgisine yer verildiği söylenebilir. Genel olarak haberde, kademeli olarak normal hayata geçilmesiyle, günlerce dışarıya çıkamayan çocukların görüntüsünün verdiği sevinç aktarılmıştır. Dolayısıyla bu sevinç, salgının geleceği konusunda umut verici bir gelişme olarak ifade edilebilir.

b. Yorum: Haberin kaynağı açık olarak belirtilmiştir. Haberin ana kaynağı, muhabirin kendisidir. Aynı zamanda, sokağa çıkan 14 yaş altındaki çocukların açıklamalarına yer verilerek olay taraflarının bilgisine başvurulduğu görülmektedir.

5.2.2.4.2 Mikro yapı

5.2.2.4.2.1 Sentaktik çözümleme

Haberde, doğrudan anlatıma yer verilmiştir. Aynı zamanda, aktif yapıllı cümleler de yoğun bir şekilde kullanılmıştır.

5.2.2.4.2.2 Bölgesel uyum

Haber metninde, bölgesel uyuma dikkat edilmiştir. Örneğin, “erkenden uyandım” ifadesinin günler sonra sokağa çıkmanın sevinciyle gerçekleştiği görülmektedir. Bu

bağlamda haberde, nedensel ilişkiye yer verilmiştir. Çocukların açıklamalarından doğrudan alıntı yapılarak referansal ilişki kurulmuştur. Aynı zamanda, ara başlıklara yer verilmesiyle, haberde işlevsel ilişkiye yer verildiği görülmektedir.

5.2.2.4.2.3 Kelime seçimleri

Haberde, “çocuklar koştu, eğlendi”, “heyecandan erkenden uyandım”, “baharın geldiğini anladım, sokaklara sığamadım” gibi ifadeler kullanılarak salgının seyri ile ilgili umut vaat eden ifadelere yer verilmiştir.

5.2.2.4.2.4 Haber retoriği

Haberde, fotoğraf kullanılarak ve doğrudan alıntı yapılarak haberin inandırıcılığı artırılmıştır.

5.2.2.5 Yoksullaşma salgınıla arttı (Cumhuriyet Gazetesi-28 Mayıs 2020)

Şekil 5.26 “Yoksullaşma salgınıla arttı” haber metni

Haberin Konusu: Haberde, alınan önlemler kapsamında, insanların gelir kaybı yaşamasına sebebiyet veren COVID-19 salgınının ekonomiyi olumsuz anlamda etkilediği ve yoksullaşmaya neden olduğu belirtilmiştir.

5.2.2.5.1 Makro yapı

5.2.2.5.1.1 Tematik yapı

a. Başlık: Haberde, üst başlık ve ana başlık olmak üzere, iki ayrı başlık kullanılmıştır. Başlıkta, yoksullaşmanın nerede yaşandığına dair bir bilgiden bahsedilmediği için enformasyon eksiltiliminin uygulandığı görülmektedir.

b. Haber Girişi: Haber girişi, iki ayrı paragraftan oluşmaktadır. Paragrafların büyük harfle ve koyu renkle belirtilmesiyle, haberde dikkat çekiciliğinin artırıldığı görülmektedir. Bu bölümde, başlıkta yapılan enformasyon eksiltiliminin giderilmediği görülse de “ülkede” ifadesiyle, dolaylı olarak Türkiye’den bahsedildiği söylenebilir. Dolayısıyla haberde, net bir ifadeye yer verilmemesi, kafa karışıklığına neden olabilmektedir.

c. Fotoğraflar: Haberde, ana olayı açıklamak ve desteklemek için herhangi bir fotoğraf kullanılmamıştır.

5.2.2.5.1.2 Şematik yapı

a. Durum: Haberde, sadece sayfa spotuna yer verilmiştir. Dolayısıyla ara başlık kullanılmamıştır. Başlıkta yer alan “yoksullaşma salgınıla arttı” ifadesinden sonra haber girişinde, yoksulluk sınırının belirlenmesi ve bu sınırın asgari ücretin üzerinde olmasına dair yapılan açıklamalarla, nedensel ilişkinin kurulduğunu görmek mümkündür. Genel olarak haberde, salgınla birlikte, bir gelir kaybının yaşandığı ve buna bağlı olarak; sağlık, eğitim, yakıt, ulaşım ve giyim gibi birçok alanda aylık harcamalarının asgari ücretin çok üstünde olduğu belirtilmiştir. Nitekim, ele alınan haberin endişelenmeye sevk ettiği görülmektedir.

b. Yorum: Haberin ilk sayfası göz önünde bulundurulduğunda, haberin ana kaynağı muhabirin kendisidir.

5.2.2.5.2 Mikro yapı

5.2.2.5.2.1 Sentaktik çözümleme

Haberde, pasif yapılı cümlelere yer verilmiştir. Haberde kullanılan cümleler, muhabirin kendisine aittir.

5.2.2.5.2.2 Bölgesel uyum

Haber metninde, yoksullaşmanın sebebi, koronavirüs olarak gösterilmiştir. Dolayısıyla nedensel ilişkiye yer verilmiştir. Aktarılan istatistiksel verilere, nereden ulaşıldığı belirtilmemiştir. Haberin içeriğine uygun bazı kelimelerin koyu renk ile belirtilmesi, habere işlevsellik katmıştır.

5.2.2.5.2.3 Kelime seçimleri

Haberde, “geçinmeye üç asgari ücret yetmiyor”, “yoksullaşma salgınla arttı”, “açlık sınırı 2 bin 438 lira oldu”, “zorunlu aylık harcamaların tutarı 7 bin 942 liraya yükseldi” gibi ifadelere yer verilmiştir. Bu ifadelerin tümünün kaygıya neden olabildiği görülmektedir.

5.2.2.5.2.4 Haber retoriği

Haberde, sayısal bilgilere yer verilerek haberin inandırıcılığı artırılmıştır. Ancak, bu bilgilerin kaynağı belirtilmediği için haberin kafa karışıklığına neden olduğu söylenebilir.

5.2.2.6 Salgında AVM kuyruğu (Cumhuriyet Gazetesi-28 Mayıs 2020)

SALGINDA AVM KUYRUĞU

BAYRAM boyunca tüm yurttan ilan edilen yasağın sona ermesinin ardından yurttaşlar sokağa akın etti. İstanbul'da dün yağan yağmura karşı Esenyurt'taki bir alışveriş merkezinin önünde uzun kuyruklar oluştu. Vatandaşların zaman zaman sosyal mesafe kuralını unuttuğu görüldü.

Şekil 5.27 “Salgında AVM kuyruğu” haber metni

Haberin Konusu: Haberde, bayramdan sonra kısıtlamaların kaldırılmasıyla birlikte, insanların bir yığın halinde sokaklara çıktığı açıklanarak Esenyurt'ta bir AVM'nin girişinde metrelerce kuyruk oluştuğu ve insanların sosyal mesafe kurallarını ihlal ettiği belirtilmiştir.

5.2.2.6.1 Makro yapı

5.2.2.6.1.1 Tematik yapı

a. Başlık: Başlıkta, AVM önündeki büyük kalabalık anlamına gelen “AVM Kuyruğu” ifadesiyle, metaforik bir ifadeye yer verildiği görülmektedir. Aynı zamanda, “AVM” ifadesiyle, genellemeye gidilmiştir.

b. Haber Girişleri: Haberde, başlığı detaylandıran bilgilere yer verilmiştir. Örneğin, başlıkta belirtilen AVM'nin Esenyurt'taki bir alışveriş merkezi olduğu açıklanmıştır. İlk kelimenin koyu ve büyük harfle yazılmasıyla, spota giriş belirgin hale getirilmiştir.

c. Fotoğraflar: Haberde bir adet fotoğrafa yer verilerek AVM önünde bir kalabalık oluşturan ve aralarında fazla mesafe olmayan insanlar görüntülenmiştir. Dolayısıyla haberde, ana olayı anlatan bir fotoğrafın kullanıldığı görülmektedir.

5.2.2.6.1.2 Şematik yapı

a. Durum: Haber metnini, başlık ve sayfa spotu oluşturmaktadır. Haberde, kısıtlamaların kaldırılmasından sonra vatandaşların dışarıda kalabalık oluşturmaları, bağlam ve ardaan bilgisine örnek olarak gösterilebilir. Genel olarak haberde, kısıtlamaların kaldırılmasını fırsat bilen vatandaşların dışarı çıktıkları ve alışveriş yapacakları sırada sosyal mesafe kurallarına uymadığı belirtilmiştir. Kurallara uyulmamasının sonucunda vaka sayılarının artacağı düşünüldüğünde, haberin korkuya sevk ettiği söylenebilir. Öte yandan, 12 Mayıs 2020 tarihli Sabah Gazetesi'nde "İlk Günde AVM Aşkı" başlığıyla oluşturulan haberde, bireylerin sosyal mesafeye uyduğunu anlatan ve gösteren unsurlara yer verilirken, Cumhuriyet Gazetesi'nde ise sosyal mesafeye uyulmadığına dair bilgilere ve görüntülere yer verilmiştir.

b. Yorum: Haberin kaynağına bakıldığında, muhabir ya da muhabirlerin kendisi olduğu görülmektedir.

5.2.2.6.2 Mikro yapı

5.2.2.6.2.1 Sentaktik çözümleme

Haberde, "etti" ifadesiyle, aktif yapıli cümle ve "görüldü" ifadesiyle de pasif yapıli cümlelerin varlığını görmek mümkündür. Aynı zamanda, muhabir tarafından kurulan cümleler göze çarpmaktadır. Ayrıca haber, basit cümleler ile oluşturulmuştur.

5.2.2.6.2.2 Bölgesel uyum

Haber metninde, vatandaşlar tarafından uzun kuyrukların oluşturulmasının gerekçesi, vatandaşların sokağa kalabalık gruplar halinde çıkmasına bağlanarak, nedensel ilişki kurulmuştur.

5.2.2.6.2.3 Kelime seçimleri

Haberde, “yurttaşlar sokağa akın etti”, “bir alışveriş merkezinin önünde uzun kuyruklar oluştu”, “vatandaşların zaman zaman sosyal mesafe kuralını unuttuğu görüldü” gibi korku iklimine neden olan ifadelere sıklıkla yer verilmiştir.

5.2.2.6.2.4 Haber retoriği

Haberin ana olayını doğrudan gösteren fotoğrafa yer verilerek haberin inandırıcılığı arttırılmıştır.

5.2.2.7 TTB’den uyarı (Cumhuriyet Gazetesi-31 Mayıs 2020)

Şekil 5.28 “TTB’den uyarı” haber metni

Haberin Konusu: Haber metninde, Türk Tabipleri Birliği Başkanı Prof. Dr. Sinan Adıyaman’ın 1 Haziran’da, kısıtlamaların kaldırılması durumunda, metropol şehir olan İstanbul’da vakaların artacağı ve ulaşım ile birlikte, virüsün diğer illere sıçrayacağına dair açıklamalarına yer verilmiştir.

5.2.2.7.1 Makro yapı

5.2.2.7.1.1 Tematik yapı

a. Başlık: Haber başlığı incelendiğinde, iki başlık kullanıldığı ve haber metninde dolaylı alıntı yapılan bir ifadenin tırnak içerisinde alınarak ana başlık olarak kullanıldığı

göze çarpmaktadır. Tırnak içerisinde kullanılan ifadelerin habere inandırıcılık kattığı söylenebilir. Aynı zamanda, ana başlığın büyük merak uyandıracak bir yargı cümlesi olarak seçilmesi, kurgulama yapıldığını göstermektedir.

b. Haberin Girişi: Haber girişinde, ilk kelimenin farklı renk ve farklı puntolarla yazılması, haberin girişini belirginleştirmiştir.

c. Fotoğraflar: Haber metni, görsel unsurlara yer verilmeden aktarılmıştır.

5.2.2.7.1.2 Şematik yapı

a. Durum: Haber, başlık ve sayfa spotundan oluşmaktadır. Haberde, Prof. Dr. Sinan Adıyaman'ın 1 Haziran 2020 tarihinde kısıtlamaların kaldırılması konusunda acele edilmesinden dolayı, koronavirüsün İstanbul'dan tüm illere yayılacağına ilişkin açıklamalarına yer verilmesiyle, bağlam ve ardaan bilgisinin gözetildiği görülmektedir. Genel olarak haberde, birçok kısıtlamanın sona ermesi durumunda, büyük ve kalabalık şehirlerden biri olan İstanbul'un ve diğer tüm illerin risk altında olacağı ve vaka oranlarının artacağı bildirilmiştir.

b. Yorum: Haberin ana kaynağının TTB Başkanı Prof. Dr. Sinan Adıyaman'ın açıklamaları olduğu görülmektedir.

5.2.2.7.2 Mikro yapı

5.2.2.7.2.1 Sentaktik çözümleme

Haberde, “dedi” ifadesiyle doğrudan anlatımın ve “söyledi” ifadesiyle de dolaylı anlatımın yapıldığı görülmektedir. Haberde aktif cümleler kullanılmıştır.

5.2.2.7.2.2 Bölgesel uyum

Haber, bölgesel uyum gözetilerek ele alınmıştır. Örneğin, alıntı yapılan cümlelerde, koronavirüsün İstanbul'dan diğer illere taşınacak olmasının sebebi, ulaşım alanında yapılan kısıtlamaların kaldırılması olarak gösterilmiştir. Dolayısıyla haberde, nedensel

ilişkiye rastlanılmaktadır. Aynı zamanda, Prof. Dr. Sinan Adıyaman'ın açıklamalarına yer verilerek referansal ilişkinin kurulduğu görülmektedir. Ayrıca, “Türk” kelimesinin büyük harfle ve koyu renkle yazılması, habere işlevsellik kazandırmıştır.

5.2.2.7.2.3 Kelime seçimleri

“Kısıtlamalar için çok erken”, “bütün illere bu virüs taşınacak” gibi ifadelerin kullanımı, haberin endişelenmeye sevk eden bir nitelikte olduğunu göstermektedir.

5.2.2.7.2.4 Haber retoriği

Haberde doğrudan ve dolaylı alıntılara yer verilerek haberin inandırıcılığı arttırılmıştır.

6. SONUÇ

Bilim alanında yaşanan birçok gelişme, sağlık alanındaki gelişmelerin yakından takip edilmesini ve sağlıkla ilgili iletişim alışverişinin artmasını sağlamıştır. Özellikle Dünya Sağlık Örgütü'nün sağlıkla ilgili yaptığı tanımlamada, sağlıklı bireylerin sadece bedensel olarak değil, aynı zamanda ruhen de bir iyiliğe sahip olması gerektiğinin altını çizmesi, sağlıkla ilgili bilgi alışverişine yeni bir boyut kazandırarak “sağlık iletişimi” kavramının gelişimine zemin hazırlamıştır. Bununla birlikte, sağlığın sadece hastalığın yokluğu olarak değerlendirilmeyerek aynı zamanda psikolojik ve sosyal açıdan da ele alınması, sağlığın interdisipliner bir alan olma özelliğini ortaya çıkarmıştır.

Günümüzde, sağlık iletişiminin gelişimi, teknolojiye gelişmeler ile paralellik göstermiştir. Özellikle her alanda olduğu gibi teknolojinin gelişmesinden nasibini alan kitle iletişim araçları, bilim insanları ile halk arasındaki iletişimi sağlayan bir ağ özelliğini taşımaktadır. Öyle ki kitle iletişim araçlarının hayatımızın her alanında olması, haber üretim ve haber sunma sürecinde birçok değişikliğe neden olmuştur. Bu gelişmeler, elde edilen bilginin zaman kazanma ve alınması gereken önlemler açısından başka bireylere ulaştırılmasına olumlu katkıda bulunsa da bilginin yanlış ve çarpıtılarak üretilmesi durumunda büyük problemlere yol açabilmektedir. Dolayısıyla insan sağlığının diğer tüm koşullardan daha önemli olması, sağlıkla ilgili üretilen haberlerin de titizlikle yapılmasını zorunlu kılmaktadır.

Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de geleneksel medyadan dijital medyaya doğru bir geçiş süreci yaşanmıştır. Özellikle internetin evlere kadar girmesi, bireylerdeki birçok alışkanlığı değiştirerek anında bilgi tüketimi ve bilgi paylaşımı isteğini doğurmuştur. Yaşanan bu geçiş süreci, haber üretiminde birçok zorluğun yaşanmasına neden olmuştur. Özellikle yazılı basın alanında çalışan ve bu çalışma şartlarına adapte olan bir gazetecinin hiçbir bilgisi olmadan, çoğu insana hitap eden dijital medyada çalışmak zorunda kalması, yanlış bilgilerin üretilmesine neden olmuştur. Aynı zamanda, sağlık gazetecilerinin farklı ideolojilere sahip medya kuruluşlarına bağlı olması, bu medya kuruluşlarının kendi içindeki sermaye yarışı ve kamusal alanı

kapsayan devlet altyapısı altında hizmet vermesi, gazetecilerin bilgi üretiminde bağımsız çalışmasına engel olmuştur. Bu bağlamda yakın dönemde, tüm dünya üzerinde yaşanan COVID-19 salgını, tüm insanların iletişim pratiklerini değiştirerek sağlık haberciliğinin önemini ortaya çıkarmıştır.

COVID-19 sürecinde, medyanın her alanında haber üretim şekli değişmiş, hem geleneksel medyada hem de yeni medyada tüm haber çalışanları fazlasıyla etkilenmiştir. Özellikle ülkemizin pandemiye hazırlıksız yakalanmasıyla da medyada yaşanan bilgi kirliliği artmıştır. Ölüm korkusu ve kaygı gibi birçok nedenden dolayı, herhangi bir kaynağa ait olmayan yanlış bilgilerin hızla yayılması, tüm insanlarda kafa karışıklığına yol açarak yanlış hareket etmelerine neden olmuştur. Nitekim, bu süreçte yanlış bilgilerin önüne geçilememiş, dezenformasyon ve infodemi kavramları gün yüzüne çıkmıştır.

Dezenformasyon, kasıtlı olarak yanlış bilgi üretme ve yayma anlamına gelirken, infodemi ise yanlış bilgiler doğrultusunda insanların yanlış hareket etmesi ve yanlış tepki vermesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla bu dönemde, insanlar sadece salgın ile değil, aynı zamanda verilen yanlış tepkilerin sonucunda ortaya çıkan sorunlarla da mücadele etmiştir. Özellikle sağlık haberciliğine yönelik iyi bir okuryazar olmayan bireyler, paylaşılan her bilginin doğruluğuna inanmış ve bu haberleri kitle iletişim araçları üzerinden başkalarına iletmiştir. Bu bağlamda Türkiye'nin önemli iki gazetesi olan Sabah Gazetesi ve Cumhuriyet Gazetesi'ndeki salgın haberleri incelenmiştir. Salgın döneminde, her ne kadar dijital yayıncılığın gücü ve etkisi ortaya çıksa da bir yayın politikasına bağlı yazılı basın da kendi amaçlarına yönelik insanları nasıl yönlendirdiği ortaya çıkmıştır.

Araştırmada, farklı ideolojiye sahip Sabah ve Cumhuriyet gazetelerinde, hayati önem taşıyan sağlık haberlerinde dahi aktarılan metinlerin farklı amaçlar doğrultusunda ele alınıp yeniden inşa edildiği hipotezinden yola çıkılarak, medya kuruluşlarının COVID-19 ile ilgili haberleri nasıl ele aldıkları ve okuyucuyu nasıl yönlendirdikleri konusu üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda gazetelerin ilk sayfasında, yer alan haber örnekleri, Teun A. van Dijk'in eleştirel söylem analizi çerçevesinde, makro ve mikro yapı analizine göre tek tek incelenmiştir. İncelenen gazete haberlerine yönelik

bulgulara bakıldığında, her iki gazetenin haber içeriği üretme ve sunma biçimlerinin genel olarak farklı söylemlerle ele alındığı tespit edilmiştir. Bu sonucun tespitinden hareketle, tezin amacına yönelik sorulan sorularda şu bulgulara rastlanılmıştır:

Sabah Gazetesi’nde yer alan haberlerde, hükümetin salgın ile ilgili aldığı tedbirlere ve yaptığı açıklamalara yer verilerek sağlığı korumaya yönelik içeriklerin daha fazla kullanıldığı görülmüştür. Örnek olarak, 5 no’lu haberde, “Normalleşme İçin Her Yerde Test” başlığıyla, normalleşme adımları kapsamında her yerde test yapılacağı belirtilmiştir. Bir başka örnekte ise “Maskesiz Kapıdan Dışarı Adım Atmayın” başlıklı haberde, halk sağlığını korumaya yönelik açıklamalarda bulunulmuştur.

Cumhuriyet Gazetesi’nde ise COVID-19 salgınının etkilerine yönelik içerikler daha çok ön plana çıkarılmıştır. Haberlerde COVID-19 pandemisinin ekonomi ve sağlık gibi birçok alanda zorluklar yaşattığı açıklanmıştır. Örnek olarak, “Bayramda Sokak Yasak” başlıklı 18 no’lu haberde, vatandaşların geleneksel hale getirdiği bayram kutlamalarının yapılamayacağı anlatılarak salgının sosyal hayat ile ilgili yaşattığı olumsuzluklar üzerinde durulmuştur. “Yoksullaşma Salgınla Arttı” başlıklı 26 no’lu haberde ise salgınla birlikte bir işçi ailesinin asgari ücretle geçinebilmesinin daha da zorlaştığı belirtilerek salgının ekonomi üzerindeki olumsuz etkisi somut ifadelerle gösterilmiştir.

Sabah Gazetesi’nde yer alan haberlerde, bağlam ve ardaan bilgisi bakımından işlenen konulara bakıldığında, normal hayata dönüş sürecinde uygulanan ve uygulanacak olan adımlar, sağlık sektöründeki teknolojik ilerlemeler, maske kullanımı, hijyen ve sosyal mesafe konusunda bilinçli olan bireyler, koronavirüs tedavisinde ulaşılan başarılar, uygulanacak olan testler gibi ana konular üzerinden, salgın sürecinde sıkı denetimlerin uygulandığı ve virüsün sebep olduğu kötü bir tabloya hazırlıklı olduğu açıklanmıştır. Dolayısıyla Sabah Gazetesi, COVID-19 salgınıyla mücadele etmek için hükümet tarafından yürütülen sağlık politikalarını destekleyen bir tutum sergilemiştir.

Cumhuriyet Gazetesi’nde ise haberlerdeki bağlam ve ardaan bilgisi yoğun olarak, salgının ekonomi üzerindeki olumsuz etkisi ve buna karşılık krizin iyi yönetilememesiyle birlikte, yoksullaşmanın daha da arttığı, kontrollü sosyal hayata

geçişin vaka oranlarını yükselteceği ve sosyal mesafe kurallarına uyulmadığıyla ilgili temalar üzerinden verilerek hükümetin yanlış politikalar uyguladığı anlatılmaya çalışılmıştır. Dolayısıyla Cumhuriyet Gazetesi'nde yer alan haberlerde, muhalif içerikli ifadelerle rastlanılmıştır.

Sabah Gazetesi'nin haber başlıklarında, en çok kurgulama yapılarak hedef kitleye ulaşıldığı tespit edilmiştir. Özellikle koronavirüsün gündemini oluşturan “normalleşme” “normal” ve “kontrollü sosyal hayat” kavramlarına sık sık yer verilerek salgın sürecinin iyi yönetildiği ve virüsün toplumda büyük kayıplar yaşatmadığı izlenimi verilmiştir. Örnek olarak, 1 no'lu haberde “Çaresizlikten Gurura” başlığıyla, ülkemizdeki sağlık sisteminin geçmiş yıllara göre daha iyi olduğu belirtilerek güçlü ekipmanlarla virüsün denetim altında tutulabileceği gösterilmiştir

Cumhuriyet Gazetesi'nin haber başlıklarına bakıldığında ise okuyucuda merak unsurunu uyandırmak ve belirli bir hedef kitleye ulaşmak için başlık bilgilerinde kurgulamaya ve iki ayrı başlık kullanımına sıklıkla yer verilmiştir. Üst başlıklar daha küçük punto ile yazılırken, ana başlıklar daha büyük punto ile yazılmıştır. Aynı zamanda, kurgulama ve genellemenin bir arada bulunduğu başlıklar da bulunmaktadır. Özellikle puntosu daha büyük olan ana başlıklarda, kelime sayısının azalmasına bağlı olarak, genellemeye gidildiği tespit edilmiştir. Başlıklarda, “salgın”, “COVID-19”, “virüs”, “yoksullaşma”, “endişe” ve “kaygı” gibi temalara sık sık yer verilmiştir. Kullanılan bu kavramlarla, salgınla ilgili yeterli önlemlerin alınmadığı, normal hayata erken geçilmesinin kaygı ve endişeyi arttırdığı ve salgının yaşam alışkanlıklarını değiştirdiğine dair mesajlar verilmiştir.

Sabah Gazetesi'nde 2 no'lu haber dışında tüm haberlerde fotoğraf kullanılmıştır. Kullanılan bu fotoğraflar, oluşturulan gazete sayfalarını zenginleştirmiş ve haberin gerçeği çağrıştırma gücünü arttırmıştır. Fotoğraflarda, Cumhurbaşkanı Erdoğan, Sağlık Bakanı Fahrettin Koca gibi siyasi temsilciler ile bazı uzman doktorların görsellerine yer verilerek iktidar ile sağlık çalışanlarının COVID-19 salgınını önlemek için birlikte hareket ettikleri gösterilmiş ve okuyucunun haberin gerçekliğine yönelik izlenimi pekiştirilmeye çalışılmıştır. Genel olarak tüm haberlerde, haber içeriği ve fotoğraf arasında doğru bağlantı kurularak, haberin ikna edici gücü kullanılmaya

alışılmıştır. Örneğin, “İlk Günde AVM Aşkısı” başılıklı 10 no’lu haberde, sosyal mesafe kurallarına uyulduğunu gösteren bir görsele yer verilerek haberin içeriği desteklenmiştir.

Cumhuriyet Gazetesi’nde yer alan haberlerde, ana olaya uygun fotoğraflara yer verilse de 14 haberin 9’unda fotoğraf kullanılmamıştır. “Salgında AVM Kuyruğu” başılıklı 27 no’lu haberde, alışveriş merkezine gelen ve sosyal mesafe kurallarını ihlal ederek sıraya giren vatandaşları gösteren bir fotoğraf karesine yer verilerek alınan tedbirlerin yetersiz olduğu gösterilmeye çalışılmıştır. Benzer şekilde, “İstanbul Endişeli” başılıklı 24 no’lu haberde de bir caddede yürüyen insanların bir kolluk kuvveti tarafından uyarılmasına rağmen yan yana yürüyerek sosyal mesafe kurallarını umursamadıklarını gösteren bir fotoğrafa yer verilmiştir. Kullanılan bu fotoğrafla, sokağa çıkma yasaklarının kaldırılması durumunda, insanları denetlemenin zor olacağı ve normal hayata geçiş sürecinin yerinde bir karar olmadığı anlatılmaya çalışılmıştır. “Covid-19 Krizinden ıkış Manifestosu” başılıklı 17 no’lu haberde ise bir fabrikada çalışan işçiler görüntülenmiştir. Bu fotoğrafla, pandemi döneminde dahi insanların kapalı iş ortamlarında çalışmak zorunda bırakıldığı izlenimi verilmeye çalışılmıştır.

Araştırmada yer verilme de Sabah Gazetesi’nde, günlük bir koronavirüs tablosuna yer ayrılmış, ancak ele alınan haber metinlerinde genel olarak bilimsel verilere dayanan bir bulguya rastlanılmamıştır. Haberlerde, siyasi aktörler ve uzman doktorlar kaynak gösterilerek haberin inandırıcılığı ve güvenilirliği arttırılmaya çalışılmıştır. Haberlerin ana kaynaklarına genel olarak bakıldığında, salgınla ilgili yeni uygulamalara geçileceğinin duyurulması konusunda Cumhurbaşkanı Erdoğan; günlük koronavirüs tablosu ve bu tablonun sonucuna göre kontrollü sosyal hayata geçiş aşamalarının nasıl olacağı konusunda Sağlık Bakanı Koca; virüsün tedavisine yönelik elde edilen başarılar konusunda bilim kurulu yeleri ve sağlık sisteminin tarihsel gelişimi ve dönüşümü konusunda ise uzman doktorlar ana kaynak olarak seçilmiştir. Kaynaklardan alınan bu bilgilerle COVID-19 sürecinde halk sağlığını korumaya yönelik uygulamalar sonucunda, sağlık hizmetlerinin geliştiği ve Türkiye’nin dünyada örnek bir sağlık sistemine sahip olduğu anlatılmıştır. rnek olarak, “Türk Usulü Tedavinin Sırısı” başılıklı 3 no’lu haberde, Türkiye’nin kaliteli bir sağlık sistemine sahip olduğu; “Kontrollü Sosyal Hayat” başılıklı 6 no’lu haberde ise salgının kontrol altına

alınmasının amaçlandığı ve yapılan uygulamalarla salgının kontrol altına alındığı açıklanmıştır.

Cumhuriyet Gazetesi'nde de bilimsel verilere neredeyse hiç yer verilmemiş, daha çok uzman hekimler, Türk Tabipler Birliği gibi sağlık alanında hizmet veren sivil toplum örgütlerinin açıklamaları ve gazetecilerin araştırmalarına yer verilerek haberin inandırıcılığı arttırılmıştır. Haberlerin ana kaynaklarına genel olarak bakıldığında, pandemi döneminde vatandaşların hangi önlemleri alması gerektiği, sokağa çıkma yasaklarının kaldırılmasıyla birlikte kritik sürece girildiği, vakaların en az olduğu dönemlerde de herkesin önlem almaya devam etmesi gerektiği konusunda uzmanlar; salgın sürecinde hazırlanan bildiride, ekonomik krizi önlemek ve yaşanabilir bir çevre oluşturmak için atılan adımlar konusunda bilim insanları ve akademisyenler; virüsün Çin laboratuvarlarında üretildiğine dair bilginin yanlış olduğu konusunda dönemin Beyaz Saray Basın Sözcüsü McEnany, COVID-19 salgınıyla ilgili yürütülen sağlık politikaları konusunda ise Cumhurbaşkanı Erdoğan ve Sağlık Bakanı Fahrettin Koca ana kaynak olarak gösterilmiştir. Alıntı yapılan bilgilerle, salgının ve salgın ile ilgili atılan adımların olumsuz sonuçlara neden olduğu anlatılmıştır.

Her iki gazetede yer alan COVID-19 konulu haberlerde söylem, dil, ifade ve sunum biçimi açısından farklılıklar tespit edilmiştir. Sabah Gazetesi'nde alınan birtakım önlemlerle, pandemi sürecinin hemen atlatılacağı ve normal hayata geçileceğine dair ılımlı bir dil kullanılarak, umut vaat eden ve alınması gereken önlemler karşısında insanları rahat davranmaya yönlendiren söylemlere daha çok rastlanırken, Cumhuriyet Gazetesi'nde, pandemi döneminden hemen sonra normal hayata geçmenin vaka oranlarını arttıracığına ve insanların bu durum karşısında endişeli ve kaygılı olduğuna dair abartılı bir dil kullanılarak, insanların panik yaşamasına ve korkmasına neden olan söylemlerin kullanıldığı tespit edilmiştir. Daha somut örnekler üzerinden belirtmek gerekirse, aynı tarihe ait bir adet haber içeriği incelendiğinde, Cumhuriyet Gazetesi'nde kısıtlamaların kaldırılmasından hemen sonra koronavirüste ikinci dalga tehlikesinin yaşanacağına dair bilgilere yer verilirken, Sabah Gazetesi'nde ise sadece uygulanacak testler ile normal hayata geçilebileceğine dair açıklamalara yer verilmiştir. Farklı tarihe ait haberlerde de aynı durum ile karşılaşmak mümkün olmuştur. Sabah Gazetesi'nde sosyal mesafeye uyulduğunu, Cumhuriyet Gazetesi'nde

ise tam tersine, sosyal mesafe kurallarına uyulmadığını içeren kelimelere ve fotoğraflara yer verilmiştir. Dolayısıyla her iki gazetenin de hem ideolojik yapılarına göre haber ürettikleri ve ideolojilerine yakın olan ana kaynaklara yer verdikleri hem de sahip oldukları bu farklı ideolojiyi okuyucuya empoze etmek için ürettikleri haberleri yeniden inşa ettikleri ortaya çıkmıştır.

İncelenen gazetelerin ifade ve sunum biçimi daha yakından incelendiğinde, haberlerde bağlam ve ardaan bilgisine yer verildiği, doğrudan alıntılarının ve aktif yapıları cümlelerin sık sık kullanıldığı tespit edilse de Sabah Gazetesi'nde ele alınan haberlerde, genellikle, hükümetin salgın ile ilgili önemli tedbirler aldığı açıklanmış ve haber girişlerinde ideolojik ve milliyetçi söylemler kullanılmıştır. Örnek olarak, "Türk Usulü Tedavinin Sırrı" başlıklı 3 no'lu haberde, Türk doktorlarının bir kahraman olarak ele alınması, haberin milliyetçi bir söylem üzerine inşa edildiğini göstermiştir. Ayrıca, "Karantinadan Çıktı İşten Ayrıldı" başlıklı 12 no'lu haberde de bir temizlik görevlisinin karantinadan çıktıktan sonra tazminatsız olarak işten atıldığı bilgisi yerine, "CHP'li İzmit Belediyesi'nde çalışan temizlik işçisinin karantina süreci bitince tazminatsız olarak işten atıldığı" biçiminde aktararak ideolojik bir söylem üretilmiştir. Yani, CHP tarafından yönetilen belediyelerde, işçilerin haksız yere işten çıkarıldığı anlatılmak istenmiştir. Aynı zamanda, haberlerde siyasi aktörler etken özne olarak konumlandırılmıştır. Örnek olarak, Sağlık Bakanı Fahrettin Koca'nın salgın sürecini yakından takip ettiği ve normal hayata geçiş sürecinin yol haritasını çizdiği ifade edilerek Sağlık Bakanı Koca, etken özne olarak gösterilmiştir. Haberlerde, genel olarak nedensel ve işlevsel ilişkinin kurulduğu bir anlatıma rastlanılmıştır. Bu tür cümlelerde ise pandemi döneminde alınan kararların olumlu sonuç verdiği konusu üzerinde durulmuştur.

Cumhuriyet Gazetesi'nde ise haber başlıklarının zengin bir tasarımla sunulduğu görülse de bazı haberlerde, ana olayın önemli bir parçası olan haber girişlerine yer verilmeyerek doğrudan haber metnine geçiş yapılmıştır. Haber girişlerinde, koronavirüs vakalarında henüz istenilen düşüşün yaşanmadığı ve salgınla ilgili kısıtlamaların kaldırılması konusunda, hükümetin aceleci davrandığı açıklanmıştır. Genel olarak, COVID-19 pandemi sürecinin iyileştirilmesi konusunda çözüm sunan ve halkı yönlendirmede önemli bir etkisi olan uzmanlar, bilim insanları ve

akademisyenler etken özne olarak konumlandırılmıştır. Bununla birlikte, koronavirüsle ilgili komplo teorisine açıklık getiren ABD’li siyasetçi McEnany’in de etken özne olarak konumlandırıldığı görülmüştür. Haberlerde sayfa spotu yerine, ara başlıkların kullanılmasıyla, haberlerin daha çok işlevsel ilişki bağlamında ele alındığı saptanmıştır. Bölgesel uyumun gözetildiği bölümlerde, COVID-19 salgınıyla ilgili mücadelede, hükümetin başarısız olduğu anlatılmaya çalışılmıştır. Öte yandan, hükümetin salgın ile aldığı kararların yanlış olduğunu ve bu kararların çalışma sektörünü olumsuz etkilediğini göstermek için dünya basınından alınan haberler kullanılmıştır. Örnek olarak, “Covid-19 Krizinden Çıkış Manifestosu” başlıklı 17 no’lu haberde, pandemi döneminde, ekonomik krizi önlemek ve daha yaşanabilir bir toplum için dünyada birçok bilim insanı ve akademisyenin imzaladığı bildirinin ülkemizde de dikkate alınarak doğru kararların verilmesi gerektiği mesajı verilmiştir. Nitekim, her iki gazetede de sağlık uzmanlarından doğrudan ve dolaylı anlatılar alınsa da Sabah Gazetesi’nde siyasal karar alma sürecinde etkili olan aktörlerin açıklamalarına, günlük virüs tablosu gibi materyallere ve haber içeriğine uygun fotoğraflara yer verilerek okuyucuların algısı farklı doğrultuda yönetilebilmiştir. Cumhuriyet Gazetesi’nde ise Türk Tabipler Birliği gibi muhalif çizgide olan bazı kurumlara yer verilerek ve sayfa spotlarına yer verilmeyen haberlerde de okuyucunun dikkatini çekmek için ara başlıklar kullanılarak okuyucuların yönlendirilebildiği saptanmıştır.

Yazılı basının COVID-19 salgınının yaşandığı olağanüstü dönemde de kendi ideolojilerine veya bağlı oldukları yayın organlarının ideolojilerine uygun haber ürettiği görülmüştür. Dolayısıyla sağlık gibi en önemli konularda, insanları yanlış yönlendirmek, önce bireylerin daha sonra da tüm toplumun bir belirsizlik içinde yaşamasına ve yanlış hareket etmesine neden olmuştur.

Kısacası, haber metinlerinde yer alan sağlık konuları, alanında uzman kişiler tarafından ele alınmadıkça ve bu haberleri okuyan insanların da iyi bir okuryazar olmaması durumunda, olası bir kriz döneminde yaşanan sorunlar, beklenenden daha fazla problem yaratmaktadır. Bu nedenle, bir gazeteci hangi konuda olursa olsun ve hangi engellere takılırsa takılsın, ele aldığı haberi herhangi bir ideolojiye bağlı

kalmadan aktarmalı ve okuyucu da aldığı bilgiyi iyi anlayarak eylemlerine yön vermelidir.

KAYNAKLAR

- Akmeşe, Z. (2020). Televizyon ana haber bültenlerinde çerçeveleme: Türk telekom reklam filmi Örneği. *Orta Karadeniz İletişim Çalışmaları Dergisi*, 5(1), 37-49.
- Akyüz, S.S. (2021). Yeni Toplumsal hareketlerde sosyal medya ve manipülatif haberlerin etkisi: Boğaziçi protestoları örneği. S.S. Akyüz (Ed.), *Dezenformasyon çağı içinde* (ss. 25-34). Eğitim Yayınevi.
- Altuntaş, E.Y. (2021). Covid-19 pandemisine ilişkin dünyada yayınlanan online haberlerin konu türü ve etkileşim oranı temelli çerçeveleme analizi. O.Ş. Yenen ve S. Badur (Ed.), *Pandemi neoliberalizm medya içinde* (ss. 183-209). Ayrıntı Yayınları.
- Araújo, C.A.Á. (2022). Infodemic: the new informational reality of the present times. *Journal of Information Science Theory and Practice*, 10(1), 59-72.
- Arkan, Z.N. (2022). “Post-Truth” kavramı üzerine Türkçe karşılık denemesi. *İstanbul Kent Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 3(2), 1-15.
- Arslan, Ş. (2022). Sosyal medya ve dezenformasyon tehdidinde gazetecilik. *Aksaray İletişim Dergisi*, 4(2), 107-134.
- Aslan, H. (2015). *Geleneksel gazeteciliğin çevrimiçi gazeteciliğin bir sonucu olarak dönüşümü*. [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Ticaret Üniversitesi.
- Aslan, K. (2004). *Haber nasıl okunur?*. Anahtar Kitaplar Yayınevi.
- Aslan, R. ve Akçi, Y. (2021). Covid-19 salgını ile e-ticaret ve sosyal medya kullanımının incelemesi. *International Journal of Entrepreneurship and Management Inquiries*, 5(9), 380-399.
- Aşkın, A.C. (2015). *Dezenformasyon*. Epos Yayınları.
- Atabek, G., Atabek, Ü. ve Bilge, D. (2013). Sağlık haberlerinde dönüşüm: 1970-2010 yılları arasında hürriyet gazetesinde sağlık haberleri. O. Elbek (Ed.), *Kapitalizm sağlığa zararlıdır içinde* (ss. 96-108). Hayykitap.
- Atabek, N. ve Uztuğ, F. (1998). Haberlerde çerçeveleme ve öne çıkarma. *Kurgu Dergisi*, (15), 96-105.

- Atasoyu, A. (2020, 26 Mart). *İnfodemi covid-19 ve sosyal damgalama*. [Çevrim-içi: <https://haberajandanet.com/Article/infodemi-covid-19-ve-sosyal-damgalama/rCz2jKbfh5c2WWI9MgaE>], Erişim Tarihi: 3.01.2024
- Avcı, K. ve Avşar, Z. (2014). Sağlık iletişimi ve yeni medya. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, (39), 181-190.
- Ayaz, F. (2019). Online sağlık haberciliğinin magazinsel boyutu. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 20(44), 37-50.
- Aydın, A.F. (2020). Post-truth dönemde sosyal medyada dezenformasyon: covid-19 (yeni koronavirüs) pandemi süreci. *Asya Studies*, 4(12), 76-90.
- Babu, A. (2011). Perceptions of sensationalism in news: a quantitative study. S.A. Kumar (Ed.), *Science communicator inter-disciplinary journal for science communication and journalists* içinde (ss. 49-55). Labour India.
- Balcı, Ş. ve Bekiroğlu, O. (2014). Medyanın kritik ve süregelen dönemeci: üniversite öğrencilerinin gözünden medya haberlerinin güvenilirliği. *Selçuk İletişim*, 8(2), 192-217.
- Balcı, Ş. ve Karadeniz, B. (2022). Gazete haberlerinde korku çekiciliğinin izlerini sürmek: covid-19 pandemi haberleri üzerine bir inceleme. *Erciyes İletişim Dergisi*, 9(1), 205-228.
- Baptista, J.P., Correia, E., Gradim, G. & Piñeiro, V. (2021). The influence of political ideology on fake news belief: the portuguese case. *Publications MDPI*, 9(23), 1-17.
- Bauer, D.C., Eltyib, H.E.H., Aborizk, S.A., Albalawi, H.A., Almotairi, A.S., Aidrus, A.W., et al. (2013). *Pathophysiology of disease: an introduction to clinical medicine*. McGraw-Hill.
- Bayar, M. ve Varışlı, N. (2021). İşletmelerde covid-19 sürecinde infodemi ve kriz yönetimi. *Uluslararası Avrupa Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 5(9), 342-352.
- Bazrafshan, A., Sadeghi, A., Bazrafshan, M.S., Mirzaie, H., Shafiee, M., Geerts, J., et al. (2023). Health risk communication and infodemic management in Iran: development and validation of a conceptual framework. *BMJ Journals*, 13(7), 1-13.
- Bell, A. (2003). Century of news discourse. *International Journal of English Studies*, 3(1), 189-208.

- Bheekhun, Z., Lee, G. & Camporesi, S. (2021). Challenges of an 'infodemic': separating fact from fiction in a pandemic. *International Emergency Nursing*, (57), 1-2.
- Bildirici, F. (2021). Pandemi döneminde iletişim ve medyanın işlevi. G. Yasemin ve Ç. Savaş (Ed.), *Pandemi neoliberalizm medya içinde* (ss. 41-76). Ayrıntı Yayınları.
- Bilişli, Y. (2021). *Sağlık iletişimi-tıbbileştirme, bireyselleştirme, "healthism" ve tüketime ilişkin sağlık haber çözümlemeleri*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Birsen, Ö. ve Özmen, Ş.Y. (2011). Tüketim kültürü çerçevesinden sağlık haberleri. *Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, (26), 1-21.
- Bos, M. & Nuijens, F. (2020). Bilim haberciliği. F. van Dam, L. de Bakker, A.M. Dijkstra ve E.A. Jensen (Ed.), *Bilim iletişimi içinde* (ss. 161-192). Sabri Ülker Vakfı Yayınları.
- Brashier, N.M. & Schacter, D.L. (2020). Aging in an era of fake news. *Sage Journals*, 29(3), 219-323.
- Bucchi, M. & Trench, B. (2008). *Handbook of public communication of science and technology*. Routledge.
- Burakgazi, S.G. (2017). Kritik olaylar, politik dokümanlar, raporlar ve araştırmalar ışığında Türkiye’de bilim iletişimi. *Selçuk İletişim*, 10(1), 232-261.
- Burns, T.W., O'Connor, D.J. & Stocklmayer, S.M. (2003). Science communication: a contemporary definition. *Public Understand. Sci*, (12), 183-202.
- Candansayar, S. (2020). Salgınlar ve ruh sağlığı. O.Ş. Yenen ve S. Badur (Ed.), *Pandemi ve covid-19 içinde* (ss. 347-370). Ayrıntı Yayınları.
- Çağlar, Ş. (2005). Sağlık haberciliği. *İletişim Fakültesi Dergisi*, (23), 111-115.
- Çağlayan, S. (2023). *İnfodemi okuryazarlığının salgın iletişimi yönetimindeki rolü: infodemi okuryazarlığı ölçek geliştirme çalışması*. [Doktora Tezi]. Kocaeli Üniversitesi.
- Çakkal, Ö. (2009). Medya, ‘sağlığına’ dikkat etme yolunda. *Sağlık Düşüncesi ve Tıp Kültürü Dergisi*, (8), 72-75.
- Çaplı, B. ve Taş, O. (2009). Televizyon haberciliğinde etik. B. Çaplı ve H. Tuncel (Ed.), *Kriz haberciliği içinde* (ss. 237-250). Fersa.

- Çavuş, S. ve Öztürk, M. (2021). Kovid-19'un ABD-Çin ilişkilerine etkisini Trump'ın twitter'daki hakikat ötesi siyaseti üzerinden okumak. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 12(2), 389-403.
- Çığ, E.Ç. (2012). *Kamusal alan teorileri açısından sağlık gazeteciliği ve demokrasi*. [Doktora Tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Çobaner, A. (2018). Türkiye'de bütün kontrollü haberlerin çerçeveleri. E. Yüksel (Ed.), *Sağlık haberciliği içinde* (ss. 181-196). Literatürk Academia.
- Çömlekçi, F.M. (2019). Hakikat-ötesi dönemde medyaya güven: uluslararası raporlar üzerinden bir inceleme. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, (49), 107-121.
- Dijkstra, A.M., de Bakker, L., van Dam, F. & Jensen, E.A. (2022). Zemini hazırlamak. F. van Dam, L. de Bakker, A.M. Dijkstra ve E.A. Jensen (Ed.), *Bilim iletişimi içinde* (ss. 25-42). Sabri Ülker Vakfı Yayınları.
- D'Angelo, P. (2017). Framing: media frames. In P. Roessler, C. A. Hoffner ve L. van Zoonen (Ed.), *The international encyclopedia of media effects* içinde (ss. 1-10). Wiley.
- Das, R. & Ahmed, W. (2022). Rethinking fake news: disinformation and ideology during the time of covid-19 global pandemic. *IM Kozhikode Society & Management Review*, 11(1), 146-159.
- Dedeoğlu, G. (2013). Medya ve iletişim çalışmalarında Teun a. Van Dijk'ın yaklaşımı bağlamında eleştirel söylem çözümlemesi ve söylem olarak haberin çözümlemesi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 38-58.
- Değirmenci, A. (2023). *Sosyal medyada paylaşılan haber yorumlarının haberin algılanmasına etkisi*. [Yüksek Lisans Tezi]. Aksaray Üniversitesi.
- Demir, D.H. ve Balcı, E.V. (2019). Kriz haberciliği ve etik sorunsalı. *Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Yeni Düşünceler Hakemli E-Dergisi* (11), 48-56.
- Deuze, M. (2009). The people formerly known as the employers. *Journalism* 10(3), 315-318.
- Devran, Y. (2010). *Haber söylem ideoloji*. Başlık Yayınları.
- Dinleyici, E.Ç. (2020). Covid-19 aşısı mı ilaç mı? O.Ş. Yenen ve S. Badur (Ed.), *Pandemi ve covid-19 içinde* (ss. 198-210). Ayrıntı Yayınları.
- Doğruel, H. ve Yüksel, E. (2021). Türkiye'nin ilk sağlık konulu gazetesi. *Medimagazin. İNİF E- Dergi*, 6(1), 444-464.

- Doruk, K.E. (2018). Disiplinlerarası bir alan olarak sağlık iletişimi. N.F. Göksu (Ed.), *Sağlık iletişimi içinde* (ss. 34-59). İstanbul Üniversitesi.
- Duda, H.Ü. (2008). *Uluslararası örgütler bağlamında global sağlık politikaları*. [Doktora Tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Dupuis, M., Chhor, K. & Ly, N. (2021). Misinformation and disinformation in the era of covid-19: the role of primary information sources and the development of attitudes toward vaccination. *ACM Digital Library*, (21), 105-110.
- Dursun, Ç. (2010). Dünyada bilim iletişiminin gelişimi ve farklı yaklaşımlar: toplum için bilimden toplumda bilime. *Online International Journal of Communication Studies*, 23(1), 1-31.
- Dursun, O. (2018). Bilim gazeteciliğinde popülaritenin ve pozitif bilimlerin hegemonyası. *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, (29), 83-114.
- El-Gilany, A.H. (2020). Infodemics of covid-19 pandemic. *Turk J Public Health*, (18), 86-95.
- Erbaydar, T. (2020). Salgını sayılarla okumak. O.Ş. Yenen ve S. Badur (Ed.), *Pandemi ve covid-19 içinde* (ss. 211-232). Ayrıntı Yayınları.
- Erdem, P. (2011). *Türkiye’de yazılı basında bilim haberlerindeki milliyetçi söylem*. [Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Erdoğan, E. (2020, 29 Haziran). *İnfodemi virüs kadar hazırlıklı olmamız gereken bir güvenlik sorunu*. Bilgi Mag. [Çevrim-içi: <https://mag.bilgi.edu.tr/tr/haber/infodemi-virus-kadar-hazirlikli-olmamiz-gereken-bi/>], Erişim Tarihi: 2.01.2024.
- Erdoğan, E., Uyan Semerci, P., Eyolcu Kafalı, B. ve Çaytaş, Ş. (2022). *İnfodemi ve bilgi düzensizlikleri: kavramlar, nedenler ve çözümler*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erdoğan, İ. (2017). *Türkiye’de gazetecilik ve iletişimi: yapısal özellikler sorunlar ve çözüm önerileri*. Genel Yayın ve Dağıtım. [Çevrim-içi: <https://www.irfanerdogan.com/kitaplar/gaztcl2007book.pdf>], Erişim Tarihi: 11.12.2023
- Erer, S. (2013). Kitle iletişim araçları ve tıp etiği. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 3(3), 24-28.
- Eysenbach, G. (2020). How to fight an infodemic: the four pillars of infodemic management. *J Med Internet Res*, 22(6), 1-6.

- Fahy, D. & Nisbet, M.C. (2011). The science journalist online: shifting roles and emerging practices. *Journalism*, 12(7), 778-793.
- Farre, A. & Rapley, T. (2017). The new old (and old new) medical model: four decades navigating the biomedical and psychosocial understandings of health and illness. *Healthcare*, 5(4), 1-9.
- Figueira, A. & Oliveira, L. (2017). The current state of fake news: challenges and opportunities show more. *Procedia Computer Science*, (121), 817-825.
- Filibeli, T.E. (2021). İnfodemi ve “yalan haber” denkleminde dönüşen roller, alınan önelemler ve ihlal gibi görünen hak ihlalleri. G. Yasemin ve Ç. Savaş (Ed.), *Pandemi neoliberalizm medya içinde* (ss.158-182). Ayrıntı Yayınları.
- Gallotti, R., Valle, F., Castaldo, N., Sacco, P. & de Domenico, M. (2020). Assessing the risks of ‘infodemics’ in response to covid-19 epidemics. *Nature Human Behaviour*, (4), 1285-1293.
- Gangireddy, R., Chakraborty, S., Walsh-Pakenham, N., Nagarajan, B., Krishan, P., McGuire, R., et al. (2022). Themes, surrounding covid-19 and its infodemic: qualitative analysis of the covid-19 discussion on the multidisciplinary healthcare information for all health forum. *JMIR Infodemiology*, 2(1), 1-13.
- Geçer, E. (2018) Sağlık haberciliği ve hasta-hekim ilişkileri: etkileşimler ve riskler. *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 3(5), 169-180.
- Gevrek, O. (2023). Sosyal medyadaki dezenformasyon: covid-19 aşıları Türkiye örneği. *İletişim ve Diplomasi*, (11), 27-55.
- Glenski, M., Weninger, T. & Volkova, S. (2018). Propagation from deceptive news sources who shares, how much, how evenly and how quickly? *EEE Transactions on Computational Social Systems*, 5(4), 1071-1082.
- Gölbaşı, D.S. ve Metintaş, S. (2020). Covid-19 pandemisi ve infodemi. *Estüdam Halk Sağlığı Dergisi*, (5), 126-137.
- Göngen, M.A. (2022). Nefret söyleminin medyada inşası: Suriyeli göçmenler üzerinden sözcü gazetesi örneği. *Intermedia International e-Journal*, 9(17), 341-356.
- Gül, S.S. ve Nizam, Ö.K. (2021). Sosyal bilimlerde içerik ve söylem analizi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 42(1), 181-198.
- Güneş, A. (2018). Yazılı basında haber söylemi: 24 Haziran 2018 cumhurbaşkanlığı ve milletvekili seçim haberlerinin çözümlemesi. *İstanbul Arel Üniversitesi İletişim Çalışmaları Dergisi*, 6(1), 1-42.

- Haghdooost, Y. (2020, Mart 18). *Alcohol poisoning kills 100 iranians seeking virus protection*. Bloomberg.com. [Çevrim-içi: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-03-18/alcohol-poisoning-kills-100-iraniansseeking-virus-protection>], Erişim Tarihi: 14.01.2024.
- Harcup, T. & O'Neill, D. (2016). What is news?: news values revisited (again). *Journalism Studies*, 18(12), 1470-1488.
- Harrison, J. (2006). *News*. Routledge.
- Haynes, E.R., Joubert, M. & Lin, Y. (2022). Giriş. F. van Dam, L. de Bakker, A.M. Dijkstra ve E.A. Jensen (Ed.), *Bilim iletişimi* içinde (ss. 11-13). Sabri Ülker Vakfı Yayınları.
- Hinnant, H., Jenkins, J. & Subramanian, R. (2015). Health journalist role conceptions. *Journalism Practice*, 10(6), 1-19.
- Hülür, A.B. (2016). Sağlık iletişimi, medya ve etik: bir sağlık haberinin analizi. *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(1), 155-178.
- Jiang, F., Deng, D., Zhang, L., Cai, C., Cheung, C.W. & Xia, Z. (2020). Review of the clinical characteristics of coronavirus disease 2019 (covid-19). *Society of General Internal Medicine*, 35(5), 1545-1549.
- Kamil, M. & Kumari, S. (2023). Analyzing identified cases of covid-19 disinformation Indian mainstream media. *Journal of Visual and Performing Arts*, 4(2), 542-558.
- Karakiza, M. (2015). The impact of social media in the public sector. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, (175), 383-392.
- Karaman, M. ve Önder, M. (2017). Yurttaş gazeteciliğinin ana akım medyaya etkisi: whatsapp ihbar hatları örneği. *Erciyes İletişim Dergisi*, 5(2), 164-180.
- Karcioğlu, Ö. (2020). Coronavirüs nedir, nasıl korunabiliriz? *Phoenix Medical Journal*, 2(1), 66-71.
- Kartoğlu, Ü. (2020). Bitmeyen yolculuk ve 5C. O.Ş. Yenen ve S. Badur (Ed.), *Pandemi ve covid-19* içinde (ss. 262-274). Ayrıntı Yayınları.
- Kaya, A., Yüksel, E. ve Ögüt, P. (2018). Sağlık haberlerinde “mucize tedavi”ler. E. Yüksel (Ed.), *Sağlık haberciliği* içinde (ss. 222-255). Literatürk Acamedia.
- Kaya, O. (2021). Covid-19 aşılı. *Süleyman Demirel Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, (28), 31-35.

- Keser, Ç. (2019). *Sağlık yayıncılığında dezenformasyon: Zahide Yetiş 'le programı örneği*. [Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Kesgin, Y. ve Ünlü, D.G. (2021). Covid-19 aşısı ve yalan haber: aşılama öncesinde bireylerin yalan haber içeriklerini fark etme, takip etme ve teyit etme eğilimlerinin belirlenmesi. *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, (35), 32-55.
- Keshvari, M., Yamani, N., Adibi, P. & Shahnazi, H. (2017). Health journalism: health reporting status and challenges. *Iranian Journal of Nursing and Midwifery Research*, 23(1), 14-17.
- Keskin, S. ve Tanyıldız, N.İ. (2015). Kurumsal iletişimde sosyal medya kullanımı: Türkiye'deki gsm operatörlerinin Facebook performansları üzerine bir inceleme. *E-Journal of Intermedia*, 2(2), 460-480.
- Kılıç, D. (2005). Haber yapma sürecinin belirleyici unsurları ve basın ahlakı. *Anadolu Selçuk İletişim*, 3(4), 130-141.
- Kılınç, İ. (2021). Küresel salgın sürecinde basının artan rolü: gelecek krizler için yarattığı dönüşümler/değişimler. E. Temir (Ed.), *Medya çalışmaları-tarih, dijitalleşme ve dönüşüm* içinde (ss. 217-248). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kırık, A.M. ve Özkoçak, V. (2020). Yeni dünya düzeni bağlamında sosyal medya ve yeni koronavirüs (covid-19) pandemisi. *Journal of Social Sciences*, 7(45), 133-154.
- Koffman, J., Gross, J., Etkind, S.N. & Selman, L. (2020). Uncertainty and covid-19: how are we to respond? *Journal of the Royal Society of Medicine*, 113(6), 211-216.
- Koster, E. & Kupper, F. (2022). Bilim görüşleri. F. van Dam, L. de Bakker, A.M. Dijkstra ve E.A. Jensen (Ed.), *Bilim İletişimi* içinde (ss. 43-72). Sabri Ülker Vakfı Yayınları.
- Kreps, G. (2012). The evolution and advancement of health communication inquiry. *Communication Yearbook*, (24), 63-84.
- Kurban, Z. (2018). *Yeni medyada sağlık iletişimi ve sağlık haberciliği: beden politikaları üzerinden kadın sağlığı haberlerinin anlambilimsel incelemesi*. [Yüksek Lisans Tezi]. Ege Üniversitesi.
- Kuş, O. (2021). Algoritmaları dehumanizasyon kavramı çerçevesinde tartışmak. O. Kuş (Ed.), *Algoritmaların gölgesinde toplum ve iletişim* içinde, (ss. 53-66). Alternatif Bilişim.

- Kuyucu, M. (2014). Medyada güven sorunsalı ve bunun geleneksel medya ile yeni medyaya olan yansımaları. *Ulusal Multidisipliner Hakemli Sosyal Bilimler ve Araştırmalar Dergisi*, (1), 28-55.
- Küçüközyiğit, U. (2014). *Haber üretim sürecinde 'haber kararı' ve karar aşamasında öne çıkan faktörler*. [Doktora Tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Küçüközyiğit, U. (2016). Teknolojiyle hızlanan haber akışı ve bir haber değeri unsuru olarak güncelliğin dönüşümü. *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi* 1(1), 86-95.
- Küçükvardar, M. (2020). Bilim gazeteciliği: haber siteleri üzerine bir araştırma. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, (52), 166-186.
- Lee, C.S. & Ma, L. (2012). News sharing in social media: the effect of gratifications and prior experience. *Computers in Human Behavior*, 28(2), 331-339.
- Loveless, M. (2008). Media dependency: mass media as sources of information in the democratizing countries of central and eastern europe. *Democratization*, 15(1), 162-183.
- McLuhan, M. (1962). *The gutenbergalaxy: the making of typographic man*. University of Toronto Press. [Çevrim-içi: https://www.ocopy.net/wp-content/uploads/2017/10/mcluhan-marshall_the-gutenberg-galaxy-the-making-of-typographic-man.pdf], Erişim Tarihi: 22.1.2024
- Mahmud, A.J., Olander, E., Eriksén, S. & Haglund, B.J.A. (2013, January 30). *Health communication in primary health care -a case study of ICT development for health promotion*. <https://bmcmmedinformdecismak.biomedcentral.com/>
- Merrill, M. (2014). How capitalism got its name? *University of Pennsylvania Press*, 61(4), 87-92.
- Meydan Gazetesi, (2020, Mayıs 19). *Korona krizi'nde yalancı medya*. [Çevrim-içi: <https://meydan.org/2020/05/19/58593/>], Erişim Tarihi: 10.11.2023.
- Milli Eğitim Bakanlığı, (2013). *Haberin nitelikleri*. [Çevrim-içi: https://megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Haberin%20Nitelikleri.pdf], Erişim Tarihi: 10.12.2023.
- Montejo, G.M. & Adriano, T.Q. (2018). Acritical discourse analysis of headlines in online news portals. *Journal of Advances in Humanities and Social Sciences*, 4(2), 70-83.
- Naeem, B.S. & Bhatti, R. (2020). (International perspectives and initiatives. *Helth Information & Libraries Journal*, (37), 233-239.

- Nakiboğlu, A. ve Dugan, S. (2023). Kapitalizmin kökenleri üzerine tarihsel bir inceleme. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(4), 1103-1128.
- Narin, B. (2018). Kişiselleştirilmiş çevrimiçi haber akışının yankı odası etkisi, filtre balonu ve siberbalkanizasyon kavramları çerçevesinde incelenmesi. *Selçuk İletişim Dergisi*, 11(2), 232-251.
- Nature Journal, (2009, Haziran 24). *Cheerleader or watchdog?* (459), Issue No. 7250. [Çevrim-ichi: <https://www.nature.com/articles/4591033a>], Erişim Tarihi: 20.11.2023.
- Nettleton, S. (2009). Commentary: the appearance of new medical cosmologies and the re-appearance of sick and healthy men and women: a comment on the merits of social theorizing. *International Journal of Epidemiology*, 38(3), 633-636.
- Olsson, E.K. (2010). Defining crisis news events. *Nordicom Review*, 31(1), 87-101.
- Öğüt, P. (2013). *Türkiye 'de sağlık haberciliğinin tarihsel gelişimi ve hürriyet gazetesi örneği*. [Doktora Tezi]. Anadolu Üniversitesi.
- Öz, S.H. (2021). *Pandemi sürecinde risk iletişimi: Türkiye ulusal basınında koronavirüs haberlerinin analizi*. [Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Özen, S. (1994). Sağlık ve sosyo-kültürel yapı değişkenleri. *Sosyoloji Dergisi*, (5), 133-145.
- Özer, Ö. (2011). *Haber söylem ideoloji*. Literatürk Acamedia.
- Özgencay, H. (2018). Kriz haberciliği bağlamında domuz gribi haberlerindeki panik unsurların belirlenmesi. Erkan Y. (Ed.), *Sağlık haberciliği içinde* (ss. 133-158). Literatürk Academia.
- Özkan, D.A. (2021, Ağustos 30). *Öldürmeyen salgın: infodemi*. [Çevrim-ichi: <https://www.tuicakademi.org/op-ed-oldurmeyen-salgin-infodemi/>], Erişim Tarihi: 21.12.2023.
- Özmen, S. (2018). Sağlık iletişimine giriş. N.F. Göksu (Ed.), *Sağlık iletişimi içinde* (ss. 9-33). İstanbul Üniversitesi.
- Öztürk, C. ve Vardarlıer, P. (2020). Sağlığın geliştirilmesi ve sağlık iletişimi: sağlık kurumlarının sosyal medya mecra kullanımının incelenmesi. *Modern Leisure Studies*, 2(1), 33-56.

- Pan American Health Organization, (2020). *Understanding the infodemic and misinformation in the fight against covid-19*. [Çevrim-içi: https://iris.paho.org/bitstream/handle/10665.2/52052/Factsheet-infodemic_eng.pdf?sequence=16], Erişim Tarihi: 10.12.2023.
- Park, C.S. (2012, September, 27-28). *How the media frame political corruption: episodic and thematic frame stories found in illinois newspapers*. [Çevrim-içi: https://paulsimoninstitute.siu.edu/_common/documents/whats-in-the-water/water-illinois/park.pdf], Erişim Tarihi: 5.12.2023.
- Pennycook, G., McPhetres, j., Zhang, Y., Lu, J.G. & Rand, D.G. (2020). Fighting covid-19 misinformation on social media: experimental evidence for a scalable accuracy-nudge intervention. *Sage Journals*, 31(7), 770-780.
- Polat, İ.H. (2021). Covid-19 salgını sürecinde yeni medya ve kamusal iletişim. Y.G. İnceoğlu ve S. Çoban (Ed.), *Pandemi neoliberalizm medya içinde* (ss. 121-131). Ayrıntı Yayınları.
- Porter, D. (2005). *Health, civilization and the state*. Routledge.
- Posetti, J. & Bontcheva, K. (2021). Infodemic: disinformation and media literacy in the context of covid-19. *UNESDOC Digital Library*, (3), 1-29.
- Raj, C. & Meel, P. (2022). ARCNN framework for multimodal infodemic detection. neural netw. *National Library of Medicine*, (146), 36-68.
- Ransohoff, D.F. & Ransohoff, R.M. (2001). Sensationalism in the media: when scientists and journalists may be complicit collaborators. *Effective Clinical Practice: ECP*, 4(4), 185-188.
- Rathore, F.A. & Farooq, F. (2020). Information overload and infodemic in the covid-19 pandemic. *J Pak Med Assoc*, 3(5), 162-165.
- Ratzana, S.C., Sommarivac, S. & Rauha, L. (2020). Enhancing global health communication during a crisis: lessons from the covid-19 pandemic. *Public Health*, 30(2), 1-6.
- Rimal, R.N. & Lapinski, M.K. (2009). Why health communication is important in public health. *Communication Theory*, 87(4), 247-247.
- Rittersberger-Tılıç, H. ve Tılıç, L.D. (2020). Covid-19 sosyolojisi. O.Ş. Yenen ve S. Badur (Ed.), *Pandemi ve covid-19 içinde* (ss. 296-313). Ayrıntı Yayınları.
- Saç, H. ve Çobaner A.A. (2021). İnfodemide sorumlu habercilik: covid-19 salgınının haberleştirilmesine yönelik yayımlanan ilke ve rehberler üzerine bir değerlendirme. *Aksaray İletişim Dergisi*, 3(2), 303-330.

- Sağlık Bilinci ve Medya Toplantıları. (2002). *Toplum ve Hekim Dergisi*, 17(6), 450-453.
- Saisó, G.S., Marti, M., Brooks, I., Curioso, W.H., González, D., Malek, V., et al. (2021). The covid-19 infodemic. *Rev Panam salud Publica*, (56), 1-2.
- Schäfer, M. (2011). Science journalism and fact checking. *Journal of Science Communication*, Jcom 10(4), 1-5.
- Schmidt, T., Salomon, E., Elsweller, D. & Wolff, C. (2021, March 8-10). *Information behavior towards false nformation and “fake news” on facebook*. Proceedings of the 16th International Symposium of Information Science. [Çevrim-içi: <https://epub.uni-regensburg.de/44942/>], Erişim Tarihi: 24.12.2023.
- Schwitzer, G. (2009). *The state of health journalism in the U.S.* [Çevrim-içi: <https://www.kff.org/wp-content/uploads/2013/01/7858.pdf>], Erişim Tarihi: 14.12.2023.
- Science and the Media Expert Group, (2010). *Science and the media: securing the future*. [Çevrim-içi: <https://www.sciencemediacentre.org/wp-content/uploads/2010/01/Science-and-the-Media-Expert-Group-Securing-the-Future.pdf>], Erişim Tarihi: 23.12.2023.
- Secko, D.M., Amend, E. & Friday, T. (2013). Four models of science journalism. *Journalism Practice*, 7(1), 62-80.
- Semir, V. (2000). Scientific Journalism: problems and perspectives. *Internatl Microbiol* 3(2), 125-128.
- Shuchman, M. (1997). Medical scientists and health news reporting: a case of miscommunication. *Annals of Internal Medicine*, 126(12), 976-982.
- Siapera, E., Papadopoulou, L. & Archontakis, F. (2015). Post-crisis journalism: critique and renewal in greek journalism. *Journalism Studies*, 16(3), 449-465.
- Siune, K., Markus, E., Calloni, K. & Keçe, U. (2009). *Challenging futures of science in society*. Printed in Belgium.
- Soyer, A. ve Belek, İ. (1998). Türkiye'de özel sağlık sektörü ve sağlıkta özelleştirme. *Toplum ve Hekim*, 13(1), 35-45.
- Sönmez, M. (2013, Ekim 31). Medyada diktatörleşme ve medya aristokrasisi. [Çevrim-içi: <https://bianet.org/haber/medyada-diktatorlesme-ve-medyaa-aristokrasisi-103329>], Erişim Tarihi: 5.12.2023.

- Söyler, S. (2017). Geçmişten günümüze uluslararası sağlık kuruluşları. *Sağlık Yönetim Dergisi*, 1(1), 58-66.
- Suhardja, I. (2006). *Scientific news as a genre: a linguistic account of 'distortion' of scientific information*. [Çevrim-içi: <https://pgc.lel.ed.ac.uk/archive/2006/2006/suhardja.pdf>], Erişim Tarihi: 16.12.2023.
- Şahin, K. (2021, Mayıs 28). *Sağlık, dezenformasyon ve politik söylem*. [Çevrim-içi: <https://kenansahin.com.tr/saglik-dezenformasyon-ve-politik-soylem/>], Erişim Tarihi: 13.11.2023.
- Şener, N.K. (2018). “Doğruluk kontrol merkezi” ve “yalan haber” kavramlarına ilişkin içeriklerin medyada yansımalarının araştırılması. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (29), 355-373.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi, (2004, Haziran 26). [Çevrim-içi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5187&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>], Erişim Tarihi: 12.1.2024.
- T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, (2013). *Haberin nitelikleri*. [Çevrim-içi: https://megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Haberin%20Nitelikleri.pdf], Erişim Tarihi: 12.1.2024.
- Tandoc, E.C., Jenkins, J. & Craft, S. (2018). Fake news as a critical incident in journalism. *Journalism Practice*, 13(5), 1-17.
- Tok, U. (2020, Mayıs 4), *Kovid-19 salgınının uluslararası ilişkilere etkisi: ABD-Çin rekabeti örneği*. [Çevrim-içi: <https://www.tasav.org/index.php/kovid-19-salgininin-uluslararasi-iliskilere-etkisi-abd-cin-rekabeti-orneği.html>], Erişim Tarihi: 20.1.2024.
- Tokar, M. (2023). *Sağlık haberciliği bağlamında covid-19 haberlerine yönelik bir analiz*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Atatürk Üniversitesi.
- Topçu, E. ve Çaycı, B. (2022). Sosyal medyada dezenformasyon: covid-19 pandemisi Örneği. *TAM Akademi Dergisi*, 1(2), 161-191.
- Topkaya, Ö. (2016). Sosyal politika bağlamında dünyada sağlık politikalarının tarihsel gelişimi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(2), 707-722.
- Tosun, Ş.P. (2021). İnfodemik dünya: sağlık habercilerinin pandemi sürecinde infodemiye ilişkin tespit ve önerileri. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, (55), 56-79.

- Tunçer, S. (2018). Post-truth döneminde kriz iletişimini yeniden yorumlamak. *Kültür Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 368-382.
- Turan, C. (2015, Şubat 6). Açıklığın yanılsaması: dezenformasyon çağımızın kitle imha silahımı?. *AB2015 Akademik Bilişim Konferansı*. [Çevrim-içi: <https://www.mepanews.com/d/file/54.pdf>], Erişim Tarihi: 14.1.2024.
- Turancı, E. ve Biber, A. (2021). Sağlık risklerinin gazetelerde sunumu: sağlık haberleri üzerine bir inceleme. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 9(2), 1097-1124.
- UK Science and the Media: Securing the Future, (2010, January 22). *Science and the media: securing the future*. [Çevrim-içi: <https://dera.ioe.ac.uk/id/eprint/466/2/Science-and-the-Media-Securing-the-Future.pdf>], Erişim Tarihi: 3.1.2024.
- Ulaş, T. ve Yılmaz, T. (2022). Pandemi ve gazetecilik: covid-19 sürecinde Türkiye'deki gazetecilik pratikleri üzerine bir inceleme. *Kastamonu İletişim Araştırmaları Dergisi*, (8), 24-41.
- Utma, S. (2019). Sağlık okuryazarlığı kavramı ve sağlık haberlerini doğru okumak. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (5), 223-231.
- Utma, S. (2021). Sosyal medya ve post truth (hakikat ötesi): covid-19 özelinde bir değerlendirme. *Kesit Akademi Dergisi*, 7(28), 451-464.
- Utma, S. (2022a). Gelişen dünyada bilim gazeteciliği ve sorunlar: magazinleşen habercilik bağlamında bilim gazeteciliğine yönelik kuramsal bir değerlendirme. *Academic Social Resources Journal*, 7(43), 1334-1341.
- Utma, S. (2022b). *Medyada gerçeklik algısının dönüşümü medya ve dezenformasyon*. İksad Yayınevi.
- Uzun, R. (2006). Gazetecilikte yeni bir yönelim: yurttaş gazeteciliği. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (16), 633-656.
- Ünal, B. (2021). Geçmişten geleceğe habercilik yaklaşımlarında dönüşümler. E. Temir (Ed.), *Medya çalışmaları-tarih, dijitalleşme ve dönüşüm* içinde (ss. 37-78). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Ünal, B. ve Kılınç, İ. (2021). Covid-19 salgınında “enformasyon platformu” olarak gazetelerin internet sitelerinin karşılaştırılması: the new york times, the guardian, hürriyet, sabah ve sözcü. E. Yüksel, P.F. Alaaddin, C.C. Cingi ve S.S. Durul (Ed.), *İletişim bilimlerinde güncel araştırmalar 1* içinde (ss. 157-212). Literatürk Academia.

- Vaidis, D.C. & Bran, A. (2020). *Cognitive dissonance theory*. (2. Baskı). American Psychological Association.
- van Dijk, T.A. (2001). The handbook of discourse analysis. D. Schiffrin, D. Tannen, and H. E. Hamilton (Ed.), *Handbook of discourse analysis* içinde (ss. 352-372). Blakwell Publishing. [Çevrim-içi: <https://scirp.org/reference/ReferencesPapers ReferenceID? =821981>], Erişim Tarihi: 11.2.2024.
- van Dijk, T.A. (2008). News, discourse and ideology. K. Wahl-Jorgensen ve T. Hanitzsch (Ed.), *The handbook of journalism studies* içinde (ss. 191-203). Routledge.
- Vosoughi, S., Roy, D. & Aral, S. (2018). The spread of true and false news online. *Science*, 358(6380), 1146-1151.
- Vreese, C.D. (2005). News framing: theory and typolog. *Information Design Journal*, 13(1), 51-62.
- Wang, T.L. (2012). Presentation and impact of market-driven journalism on sensationalism in global TV news. *International Communication Gazette*, 74(8), 711-727.
- Wardle, C. & Derakhshan, H. (2017). *Information disorder: toward an interdisciplinary framework for research and policy making*. Strasburg, Council of Europe. [Çevrim-içi: <https://tverezo.info/wp-content/uploads/2017/11/PREMS-162317-GBR-2018-Report-desinformation-A4-BAT.pdf>], Erişim Tarihi: 20.1.2024.
- Wardle, C. (2023). Introduction: making sense of information disorder today. S. P. Fernández, K.M. Ayerdi, F. Zamith ve J. Noci (Ed.), *News in the hybrid media system* içinde (ss. 109-112). University of the Basque Country. [Çevrim-içi: https://www.researchgate.net/publication/375488754_news_in_the_hybrid_media_system], Erişim Tarihi: 19.1.2024.
- Wehrmann, C. & Dijkstra, A.M. (2022). Bilimi iletme süreci. F. van Dam, L. de Bakker, A.M. Dijkstra ve E.A. Jensen (Ed.), *Bilim iletişimi* içinde (ss. 73-98). Sabri Ülker Vakfı Yayınları.
- Weingart, P. & Günther, L. (2016). Communicating science: trust and the new media ecology-science communication and the issue of trust. *Journal of Science Communication*, 15(05), 1-11.
- Wilding, D., Fray, P., Molitorisz, S. & McKewon, E. (2018). *the impact of digital platforms on news and journalistic content*. Broadway NSW.

- Wodak, R. (2014). *Critical discourse analysis. in the routledge companion to english studies*. Routledge.
- Word Health Organization, (2020, September 23), *Managing the covid-19 infodemic: promoting healthy behaviours and mitigating the harm from misinformation and disinformation*. [Çevrim-ı: <https://www.who.int/news/item/23-09-2020-managing-the-covid-19-infodemic-promoting-healthy-behaviours-and-mitigating-the-harm-from-misinformation-and-disinformation>], Erişim Tarihi: 30.1.2024.
- Yanık, H. (2020). Toplumsal sorumluluk yaklaşımı ve güven bağlamında medya ve kamuoyu araştırmaları arasındaki ilişki. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 8(1), 298-336.
- Yenen, O.Ş. (2020). Pandemi ve pandemi. O.Ş. Yenen ve S. Badur (Ed.), *Pandemi ve Covid-19 içinde* (ss. 98-128). Ayrıntı Yayınları.
- Yıldırım, B. (2013). Sağlık endüstrisinin yeniden üretimi: sağlık gazeteciliği (temel eğilimler ve yapısal sorunlar). Ş. Çağlar. (Ed.), *Şövalyelik mesleği gazeteciliğin uzmanlık alanları içinde* (ss. 379-441). Literatürk.
- Yıldırım, P. (2018a). Sağlık haberi nedir, ne değildir: sağlık haberi ve nitelikleri. E. Yüksel (Ed.), *Sağlık haberciliği içinde* (ss. 81-107). Literatürk Academia.
- Yıldırım, P. (2018b). Türkiye’de sağlık haberciliğinin tarihsel gelişimi sürecinde hürriyet gazetesinde sağlık haberciliğinin yeri. Yüksel (Ed.), *Sağlık haberciliği içinde* (ss. 109-132). Literatürk Academia.
- Yüksel, E. (2010). *Medya ve habercilik*. Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Yüksel, E. (2018a). *Akademik bakış: sağlık haberciliği*. Literatürk Academia.
- Yüksel, E. (2018b). Temel kavramlar. H.İ. Gürcan (Ed.), *Haberciliğin temel kavramları içinde* (ss. 49-75). AÖF Kitapları Öğrenci Kullanım Kılavuzu.
- Yüksel, F. (2005). Bilgi teknolojileri ve yerel yönetimler. *Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 5(10), 247-259.

EKLER

EK A Sabah Gazetesi 1-31 Mayıs 2020 Haber Linkleri

Tarihler	Haber Linkleri
1 Mayıs 2020	https://www.sabah.com.tr/timeline/2020/05/01
2 Mayıs 2020	https://www.sabah.com.tr/timeline/2020/05/02
5 Mayıs 2020	https://www.sabah.com.tr/timeline/2020/05/05
6 Mayıs 2020	https://www.sabah.com.tr/timeline/2020/05/06
7 Mayıs 2020	https://www.sabah.com.tr/timeline/2020/05/07
12 Mayıs 2020	https://www.sabah.com.tr/timeline/2020/05/12
16 Mayıs 2020	https://www.sabah.com.tr/timeline/2020/05/16
19 Mayıs 2020	https://www.sabah.com.tr/timeline/2020/05/19
20 Mayıs 2020	https://www.sabah.com.tr/timeline/2020/05/20
21 Mayıs 2020	https://www.sabah.com.tr/timeline/2020/05/21
29 Mayıs 2020	https://www.sabah.com.tr/timeline/2020/05/29

EK B Cumhuriyet Gazetesi 1-31 Mayıs 2020 Haber Linkleri

Tarihler	Haber Linkleri
1 Mayıs 2020	https://egazete.cumhuriyet.com.tr/oku/192/2020-05-01/0
3 Mayıs 2020	https://egazete.cumhuriyet.com.tr/oku/192/2020-05-03/0
5 Mayıs 2020	https://egazete.cumhuriyet.com.tr/oku/192/2020-05-05/0
6 Mayıs 2020	https://egazete.cumhuriyet.com.tr/oku/192/2020-05-06/0
9 Mayıs 2020	https://egazete.cumhuriyet.com.tr/oku/192/2020-05-09/0
14 Mayıs 2020	https://egazete.cumhuriyet.com.tr/oku/192/2020-05-14/0
16 Mayıs 2020	https://egazete.cumhuriyet.com.tr/oku/192/2020-05-16/0
19 Mayıs 2020	https://egazete.cumhuriyet.com.tr/oku/192/2020-05-19/0
21 Mayıs 2020	https://egazete.cumhuriyet.com.tr/oku/192/2020-05-21/0
27 Mayıs 2020	https://egazete.cumhuriyet.com.tr/oku/192/2020-05-27/0
28 Mayıs 2020	https://egazete.cumhuriyet.com.tr/oku/192/2020-05-28/0
30 Mayıs 2020	https://egazete.cumhuriyet.com.tr/oku/192/2020-05-30/0
31 Mayıs 2020	https://egazete.cumhuriyet.com.tr/oku/192/2020-05-31/0